

**МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ
ТА ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ**

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ВЕТЕРИНАРНОЇ
МЕДИЦИНИ ТА БІОТЕХНОЛОГІЙ
імені С.З. ГЖИЦЬКОГО
заснований у 1998 році**

**Scientific Messenger
of Lviv National University
of Veterinary Medicine and Biotechnologies
named after S.Z. Gzhytskyj**

Том 13, № 3 (49)

Львів – 2011

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

В.М. ГУНЧАК – головний редактор, ректор Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гижцького, д.вет.н., член-кор. НААНУ, професор;

Л.В. БОНДАРЧУК – проректор з науково-педагогічної та виховної роботи Сумського НАУ, голова методичної комісії з виховної роботи, кандидат сільськогосподарських наук, доцент;

І.О. ЛЕПЕХА – молодший науковий співробітник Науково-методичного центру аграрної освіти;

Р.М. МИНІВ - проректор з науково-педагогічної роботи, кандидат економічних наук, доцент;

М.Ф. ПАДУРА - зав. кафедри української та іноземних мов, кандидат філологічних наук, професор;

М.М. ТИМОЧКО – ст. викладач кафедри української та іноземних мов

О.Є. СМОЛІНСЬКА – кандидат педагогічних наук, доцент;

В.Г. КОСТЕНКО - зав. кафедри філософії та політології, кандидат філософських наук, професор

О.Я. ГРИМАК - голова профкому, кандидат економічних наук, доцент

Б.В. ГУТИЙ – начальник науково-дослідної частини, кандидат ветеринарних наук.

Усі статті проходять обов'язкове рецензування членами редакційної колегії, докторами наук з відповідного профілю наук або провідними фахівцями (докторами наук) інших наукових і освітніх установ. Статті написані здобувачами, аспірантами і кандидатами наук обов'язково представляє доктор наук з відповідного профілю.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія КВ № 14133-3104 ПР від 11.06.2008 року

ВИКЛИКИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ВИХОВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ В КОНТЕКСТІ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Ірина Синявська ©

Директор Департаменту науково-освітнього
забезпечення АПВ та розвитку сільських територій
Міністерства аграрної політики та продовольства України

ВИХОВНА РОБОТА В АГРАРНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Євроінтеграція вищої освіти сьогодні асоціюється, перш за все, з Болонським процесом, у який нині залучено 46 європейських країн, у тому числі й Україну. В умовах глобалізації підписання Болонської декларації 1999 року стало логічним і передбачуваним кроком. Крім того, впливові міжнародні організації підтримують ідеї процесу та сприяють його реалізації.

Безперечно, створення єдиного Простору європейської вищої освіти має ряд очевидних переваг. Проте, слід зазначити, що зміцнюючи взаємозв'язки та покращуючи взаєморозуміння між різними освітніми системами, важливо не втратити власну національну ідентичність та народну самобутність. Ще більша увага має приділятися цьому аспекту, якщо мова йде про аграрну освіту. Порівняльний аналіз агропромислових комплексів країн світу свідчить, що у зв'язку з різними природно-кліматичними умовами та відмінним геостратегічним положенням для конкретних країн, міжнародний досвід варто переймати обережно й виважено, враховуючи унікальні особливості тієї чи іншої природно-кліматичної зони та зберігаючи власну неповторність.

У вищій школі поширенню правильного позиціонування національної державності і формуванню соціально активної позиції серед студентства сприяє цілеспрямоване проведення виховних заходів. Аграрні вищі навчальні заклади України мають можливість брати участь у виховних заходах Міністерства аграрної політики та продовольства України, перебуваючи під його егідою. Всеукраїнський фестиваль художньої творчості серед колективів вищих навчальних закладів Міністерства аграрної політики та продовольства України "Софіївські зорі", конкурси "Гуртожиток — наш дім" і "Студент року", проведення щорічних зльотів іменних стипендіатів та відмінників навчання "Лідери АПК ХХІ століття", "Школи молодого лідера" — це неповний перелік заходів, які спрямовані, передусім, на виховання людських і професійних

якостей у сільської молоді. Це цілеспрямована робота, яка має кінцеву мету – виховання гуманної особистості з небуденним стилем мислення, яка здатна швидко адаптуватися в нових умовах й оперативно приймати зважені рішення.

До речі, це і є центральна ідея Болонського процесу. Не зважаючи на те, що в Болонській декларації цей постулат ніде не прописано, через десятиліття по тому відбулися динамічні зміни в концептуально-ціннісній схемі Болоньї. Відповідно до Левенського комюніке (його підписання у 2009 році вважається другим етапом Болонського процесу), інтеграція в Європейський освітянський простір має бути спрямована на підготовку фахівців, що гармонійно поєднують високий професіоналізм з гуманістичним способом мислення та поведінки [4].

Євроінтеграція вищої освіти неможлива без модифікацій у методології виховання. У Національній доктрині розвитку освіти в Україні в XXI столітті та в Законі України «Про освіту» акцентується увага на посиленні гуманітарної складової освіти, головною метою якої є розвиток національно-свідомої особистості.

Сучасний державотворчий процес складний і суперечливий. Нові реалії, динаміка економічного життя, глибокі зміни у політиці й ідеології диктують вищій школі готувати професіоналів, які би діяли в інтересах прогресивного розвитку нашого суспільства, а не навпаки. Глибокі знання власної історії, культури сприяють піднесенню рівня національної свідомості, усуненню ганебного манкурства¹, національного нігілізму. Нехтування вивченням своєї історії неприпустиме. Про це говорять в Україні та за її межами. Так, у рамках нещодавньої українсько-голландської зустрічі, що відбулася в Міністерстві аграрної політики та продовольства України, освітяни з голландського коледжу "De Groene Campus" висловили захоплення на рахунок традиції прищеплювати студентам українських аграрних вишів історичну пам'ять: "У Нідерландах ми не приділяємо так багато уваги вивченню історії, але рівняючись на Україну, ми спробуємо більше піклуватися про збереження своїх глибоких коренів", – говорить партнер коледжу і директор нідерландської компанії Holland Rosetta Фредеріка Вогель.

Національне виховання має бути невід'ємною компонентою навчально-виховного процесу. За визначенням М.Грушевського, таке виховання цінне тим, що відповідає інтересам народу [3]. Виховання у вищій школі, передусім, має на меті формування високого рівня національної свідомості – не просто теоретичного усвідомлення процесів національного відродження, а готовності людини практично брати участь в розбудові незалежної української держави (це і є справжній патріотизм не на словах, а на ділі).

Формуванню чеснот у молодій людини має передувати аналіз підвалин, на яких будується конкретна професія. Це стосується і студентів-аграріїв. Існують різні підходи до вироблення стратегічної освіти у відповідності до економічних можливостей і національних традицій. Залучення до аграрної науки і праці породжує у студента унікальне уявлення щодо існуючого світу. У

¹ Манкурство - це забуття своїх глибоких коренів, втрата патріотизму, заперечення своєї власної національності.

власній праці аграрій споглядає свою матеріальну сутність. Але час професіоналів, які знають лише свою галузь, минув, і тепер, в інформаційному світі ідеалом виховання й освіти стає фахівець, який разом з високою професійною кваліфікацією, є освіченим в галузі літератури, історії, філософії. Працюючи в різних куточках земної кулі, молода людина не повинна втрачати своєї національної приналежності і має бути підготовленою до прийняття і національного, що можливо лише завдяки високій гуманітарній освіченості.

Для успішного національного позиціонування України у сучасній системі координат світової економічної спільноти експерти вважають стратегічною концепцію розвитку агропромислового сектору, який зараз переходить на інноваційний рівень розвитку, інтегруючи в собі три ланки аграрної України: агробізнес, аграрну науку та освіту. Аграрна галузь – перспективна наукоємка експортноорієнтована галузь української економіки. Вона ж потребує якісно підготовлених фахівців з високим рівнем володіння компетенціями, відповідним кваліфікаційним рівнем, які швидко і конструктивно реагують на виклики сьогодення, не забуваючи про етично-моральну сторону під час прийняття важливих рішень. Аграрні навчальні заклади, у зв'язку з цим, повинні закласти в пріоритети виховної роботи зі студентами розвиток гуманістичної системи цінностей і формування позитивної картини світу. Російський дослідник Болонського процесу В.І. Байденко пише: "Якими б важливими не були університети з точки зору забезпечення економічного добробуту (...), вони не можуть розглядатися просто як "фабрики" з виробництва науки, техніки...і фахівців. Університети не можна розглядати як інститути, вільні від цінностей. Ті цінності й етичні стандарти, якими вони керуються, допоможуть у формуванні морального устрою суспільства. Тому недостатньо наслідувати високі моральні засади на рівні риторики. Дуже важливо, щоб таких стандартів дотримувалися і впроваджували в життя в кожному аспекті роботи вищого навчального закладу" [2].

Глобалізація й інтернаціоналізація освіти призводить до зростання впливу на суспільний лад різних факторів міжнародного значення: приміром, економіко-політичні зв'язки, культурно-інформаційний обмін тощо. Життя вимагає інтелектуально розвиненої особистості, базовим компонентом духовного світу якої будуть саме фундаментальні знання й здатність до самоосвіти в умовах інформаційного суспільства. Як підкреслює академік В.П. Андрущенко, вища школа покликана формувати інтелект нації [1]. Нові засади Болонського процесу стверджують, що вищі навчальні заклади мають повний інструментарій для того, щоб виховати ще й духовність.

Центральна ідея, що лежить в основі глобалізації освіти, полягає в тому, що низку проблем неможливо адекватно оцінити та вивчити на рівні національної держави, тобто на рівні окремої країни і її міжнародних відносин з іншими країнами. Натомість їх варто формулювати з точки зору глобальних процесів. Важливо розуміти і якісно оцінювати ту міру проникнення, у межах якої глобалізація виступає як процес творення. Людство отримало великі можливості для різкого стрибка у своєму розвитку, для поліпшення якості

освіти, професійного розвитку і приватного життя всіх людей, без виключення. Але щоб це відбулося, треба будувати економіку на засадах рівності і справедливості, коли вони основні в стосунках між людьми і державами. На жаль, ринково-грошові принципи, що стали сьогодні єдиним регулятором всіх відносин, аморальні по своїй суті.

У цьому зв'язку, навчально-виховна робота в контексті сучасного розуміння Болонського процесу та євроінтеграції аграрної освіти має зосереджуватися на питаннях забезпечення навчальному закладу серйозного морально-етичного підґрунтя при розробці навчальних програм і наукових досліджень. На гуманістичних засадах має формуватися весь виховний процес у вишах: від актуальних проблем студентського самоврядування до профорієнтаційної роботи та формування механізмів працевлаштування випускників.

У нашій державі культура і освіта повинні стати найефективнішим ідеологічним чинником, здатним відродити і самоідентифікувати націю. Любов до рідної землі, добро, співчуття і співпереживання, милосердя допоможе нам не просто виживати, а й жити, творити, виховувати молоде покоління, яке зараз перебуває у кризовій ситуації. Вирішувати назрілі проблеми треба зараз, щоб дати шанс поколінню молодих людей перетворити життя на краще.

Література

1. Андрущенко В. Основні тенденції розвитку вищої освіти на рубежі століть // Вища освіта України. — 2001. — № 1. — С 11—17.
2. Байденко В. И. Гуманистическая направленность подлинных болонских реформ / В. И. Байденко // Высш. образование в России. — 2009. - № 10. — С. 116.
3. Грушевський М. Історія України – Руські твори в XI томах і XII книгах Київ, наукова думка 1995 р.
4. The Bologna Process 2020 – The European Higher Education Area in the new decade. Communique of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education. Leuven and Louvain-la-Neuve, 28–29 April 2009 // Высшее образование в России. 2009. № 7. С. 156–162.

УДК 37.036 (045)

Іщенко Т.Д., професор, директор[©]
Науково-методичного центру аграрної освіти
Лепеха І.О., молодший науковий співробітник
Науково-методичного центру аграрної освіти

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ

Обговорюється проблема формування творчої особистості в процесі підготовки фахівців аграрного профілю. Наведено приклади елементів вияву творчого потенціалу, шляхи формування творчої особистості майбутніх фахівців, які б забезпечували не тільки економічно ефективне виробництво у сільському господарстві, а й загалом відбудову сільських територій, інфраструктури та сприяли розвитку українського села.

Ключові слова: *творча особистість, творче мислення, фахівці агропромислового комплексу, творчий потенціал.*

Вступ. Сучасний стан суспільного розвитку, динамічні зміни в усіх сферах людської діяльності зумовлюють зростання потреби суспільства у формуванні творчої особистості з високим рівнем інтелектуального розвитку, творчих можливостей, здатної до створення та засвоєння інновацій у будь-якій галузі. Саме така особистість є найбільшою цінністю в усіх країнах, а для незалежної України, яка впевнено робить перші кроки на шляху розбудови високорозвиненої правової демократичної держави, проблема розвитку творчих здібностей, активізації творчої діяльності її громадян набуває пріоритетного значення.

Такі поняття й категорії, як «творче мислення», «творча особистість», «креативність», «високий творчий потенціал», «інтелектуальна та художня творчість», набувають у сучасному світі особливого сенсу, адже фахівці, які мають у своєму арсеналі такі якості, високо цінуються в різних сферах. Важливим є виховання творчого потенціалу у студентів-аграрників, частка яких становить близько 16 відсотків від загальної кількості студентів усіх ВНЗ України. Одне із завдань аграрної освіти – підготовка кадрів для села, фахівців агропромислового комплексу, що здатні працювати в ринкових умовах господарювання, фахівців, які б забезпечували не тільки економічно ефективне виробництво в сільському господарстві, а й загалом відбудову сільських територій, інфраструктури та сприяли розвитку українського села. У цій сфері необхідно не тільки творче використання своїх знань і вмінь, але й творчий підхід до спілкування, ефективного управління. Саме для успішного виконання цих завдань, для розбудови українського села аграрні вищі навчальні заклади повинні удосконалювати навчально-педагогічний процес з урахуванням

© Іщенко Т.Д., Лепеха І.О., 2011

виховання особистісних якостей ефективного фахівця, що відповідають сучасним вимогам.

Обговорення проблеми. Високий творчий потенціал, який виявляється в професійній діяльності, творчому пошуку, вмінні приймати ефективні і нестандартні рішення, прямо пов'язаний з рівнем професіоналізму особистості та діяльності. Пріоритетними характеристиками творчого потенціалу є творча спрямованість професійних інтересів, потреба в новаторській діяльності, здібність до новацій, високий рівень загального і деяких спеціальних видів інтелекту, здібність до формування асоціативних зв'язків, розвинена уява, сильна волева регуляція поведінки і діяльності, самостійність, уміння управляти своїм станом, зокрема стимулювати свою творчу активність.

Кузьміна Н.В. виділяє такі елементи вияву творчого потенціалу фахівців:

- індивідуальні властивості (стать, вік, структура сім'ї, стан здоров'я);
- рівень продуктивності діяльності у вирішенні творчих завдань (вищий, високий, достатній, середній, нижчий від середнього);
- інтегративні схеми інформаційного самозабезпечення, рольової взаємодії, аналізу зворотного зв'язку у вирішенні творчих завдань;
- психологічні передумови продуктивного вирішення творчих завдань (система відношень, настанови, цінності, спрямованість, мотивація);
- здібності, структура компетентності;
- емоційні, волеві властивості суб'єкта реалізації творчих завдань;
- структура умінь (проектні, конструктивні, комунікативні, організаторські);
- вплив контексту (тобто професійного, непрофесійного, сімейного оточення);
- соціальний вплив (оцінювання, заохочення, соціальна роль);
- психологічна готовність до перебудови діяльності в пошуках нових способів вирішення творчих завдань (самооцінювання, інтегральність, екстремальність, догматизм, інтуїція) [11].

Творча особистість – цілісна людська індивідуальність, яка виявляє розвинені творчі здібності, творчу мотивацію, творчі вміння, що забезпечують їй здатність породжувати якісно нові матеріали, технології та духовні цінності, що більшою чи меншою мірою змінюють на краще життя людини. Потреба у творчості закладена в людині самою природою – це особливий клас потреб особистості: у самореалізації, самоствердженні, творчості, бути особистістю [5, с. 189].

У процесі творчості беруть участь усі духовні сили людини, в тому числі уява, а також майстерність, яка набувається у навчанні і на практиці, що є необхідним для здійснення задуму [9, с. 162].

Клепиков О.І. та Кучерявий І. Т. розглядають творчість як елемент основи становлення людини, стверджують, що "кожен, мобілізуючи свої творчі

резерви, може різко підвищити індивідуальну активність..." [3, с. 6]. Морозов О.В. та Чернілевський Д.В., проаналізувавши сучасні тенденції у розумінні природи творчості, дійшли висновку, що існує три підходи у визначенні. Перше – визначення творчості через творчі досягнення – це діяльність людини, яка створює нові оригінальні цінності. Друге – виходячи з діяльності взагалі – початкова здібність homo до самовираження і до самоактуалізації. Третє – інтегративний підхід – створення нового як перетворення у свідомості і поведінці суб'єкта, так і породжувані ним і відторгнуті від нього продукти [4, с. 33].

Творчість людини – явище складне, багатогранне і суперечливе, охоплює чимало сфер її буття. "У людини немає благороднішого заняття, яке б виправдовувало її існування на землі, підтверджувало високе звання людини, давало їй глибоку й істинну насолоду від ранньої юності до глибокої старості, ніж творчість", – зазначав філософ М. Гончаренко [3, 218]. Ця думка підтверджена зізнаннями самих творців – письменників, поетів, музикантів та вчених. Наприклад, М. Гоголь підкреслював: "Навряд чи є вища насолода, аніж насолода творити" [4].

Вітчизняні та зарубіжні дослідники В. Андрєєв, А. Бертон, Л. Виготський, Г. Костюк, І. Лернер, А. Маслоу, Ж. Піаже, Я. Пономарьов, Дж. Редфорд, В. Рибалка, С. Рубінштейн та ін. наголошують, що навчання творчості та продуктивного мислення можливе, воно зумовлене дією механізму переносу, тобто вправлення у творчій діяльності в одній галузі може бути перенесене в іншу галузь.

Найвідоміші мислителі-гуманісти не випадково вважали творчість провідним початком життя. Вміти творчо мислити – означає вміти розв'язувати проблеми, вміти розв'язувати проблеми – означає вміти ставити та відповідати на запитання. Розв'язання передбачає пошук, отже і неоднозначність шляхів вирішення і висування одночасно кількох гіпотез, і зіткнення різних, а часом і протилежних думок. Внаслідок цих особливостей творчого пошуку вміння ставити питання та відповідати на них обумовлюють результативність міркувань.

Творчість притаманна не лише окремим особам. Творчість можна і треба розвивати в кожній людині. Проаналізувавши дослідження казахських учених щодо методики роботи педагога з формування творчих умінь студентів, можна пристосувати їх нароби до майбутньої професії. Така робота повинна включати наступні основні компоненти:

- формування у студентів із самого початку навчання професії зацікавленості до творчої діяльності;
- виховання у студентів і постійне підтримання в них віри у власні творчі сили;
- спонукання студентів до самостійного отримання необхідної інформації, тобто нових знань;
- розвиток індивідуальної творчої активності студентів з метою створення можливості відчувати радість творчості;

- у процесі викладання нового матеріалу педагог повинен ставити завдання на можливе вдосконалення запропонованих прийомів, тим самим сприяючи постійній націленості студентів на творче осмислення дійсності;
- у процесі навчання викладач повинен пропонувати студентам вирішувати проблемні ситуації, які можуть виникнути у професійній діяльності;
- розвивати уяву як основу будь-якої творчості. Залучення студентів у роботу творчих груп, колективів (наприклад, гуртки, об'єднання). Ефективним для розвитку студентської творчості є існування в аграрних ВНЗ факультетів громадських професій, у структурі яких працюють клуби за інтересами та творчі колективи. Не менш важливим є створення структур з розвитку творчої особистості на засадах студентського самоврядування, де студенти виявляють свої організаторські здібності [10].

Формування у студентів критичності мислення, що має конструктивний характер, тобто поряд із знаходженням недоліків одночасно пропонувати засоби їх усунення на основі отриманих знань та набутого практичного досвіду.

Формування професійної творчості студента є одним із головних завдань вищої школи. А викладач повинен підготувати майбутнього фахівця до творчої діяльності у різних сферах.

Отже, творчість характеризується цілеспрямованою, наполегливою, напруженою працею. Вона потребує максимальної активності, розвинутої уяви та високої працездатності. У творчій діяльності важливого значення набуває вміння узагальнювати досвід, творчо застосовувати теоретичні знання та практичні навички у нових ситуаціях.

Це стосується і професійної діяльності, в якій “особистість досягає такого рівня виявлення своєї сутності, коли її індивідуальні прояви набувають культурно-історичного змісту, а кожний окремих продукт цього діяння виходить за межі встановленого раніше, позначає нові грані, нові потенційно можливі площини професійно-творчого діяння (не тільки для самої цієї особистості, а й для її наслідувачів)”.

Які ж риси притаманні творчій особистості? Це, насамперед, високий рівень ідейно-моральної свідомості, постійний пошук оптимальних оригінальних рішень поставлених завдань, творчий стиль мислення, здатність бачити проблему, виявляти суперечності, творча фантазія, розвинена уява, прагнення досягти ефективного результату за конкретних умов праці, високий рівень загальної культури [6, 5-60].

Творча особистість завжди характеризується високим рівнем креативності, яскраво вираженими особистісними якостями і здібностями, які сприяють успішній професійній діяльності. Кожен творчий фахівець у своєму розвитку, за твердженням І.Раченка, проходить такі стадії:

- професійне становлення: це за суттю шлях “спроб і помилок”, особистих пошуків у професійній діяльності;

- стихійне самовдосконалення: полягає в орієнтації творчої діяльності працівника на здобуті ним базові знання, уміння та навички;

- планомірна раціоналізація особистісної творчої діяльності, що виражається у плануванні особистістю свого творчого досвіду, а також у несистемному використанні власних новацій в професійній діяльності;

- оптимізація процесу і результатів праці: період, коли творча діяльність не лише планується, а й на основі наукової організації праці прогнозується її розвиток [7 .134-175].

На нашу думку, важливим чинником у розвитку творчої особистості студента є його індивідуальність.

Індивідуальність – інтегральне поняття, що виражає особливу форму буття індивідів, у межах якої їх характеризує внутрішня цілісність і відносна самостійність, що дає їм можливість активно й своєрідно виявляти себе в навколишньому світі на основі розкриття своїх задатків і здібностей відповідно до суспільних потреб [8, 89].

Розвиток студента в напрямі формування його як індивідуальності співвідноситься передусім із виникненням, становленням і зміною мотиваційної сфери, спрямованості, рефлексивності, формуванням образу «я» та самооцінюванням. Ця сфера розвитку характеризується діалектичною суперечністю, поступовим переходом від зовнішньої регуляції до саморегуляції.

На думку німецького вченого К. Штатке, на формування особистості студента як індивідуальності в період навчання у ВНЗ мають вплив наступні фактори:

- навчальна робота;
- професорсько-викладацький склад;
- самостійна робота;
- практичні заняття;
- соціальна активність;
- мотивація навчання;
- соціально-демографічні фактори;
- навколишнє середовище;
- друзі;
- професійна спрямованість;
- рівень інтелектуального розвитку;
- різні типи діяльності [9].

Ми вважаємо, що для активного розвитку творчої особистості студентів в аграрних ВНЗ необхідно створити умови, за яких сучасний навчальний процес матиме творчий характер, де знайшли б своє відображення:

– розробка інноваційних технологій, методик, прийомів, які б забезпечували креативний (творчий) розвиток особистості;

– своєчасне виявлення індивідуальних творчих здібностей студентів;

– цілісний безперервний процес поєднання теоретичних знань та практичних навичок.

На етапі розробки інноваційних технологій, методик, прийомів, які б забезпечували креативний розвиток студентів у навчальному процесі, рекомендується використовувати:

- різноманітні види лекцій – традиційні, проблемні, міжпредметні, інтегровані, лекції-дослідження, лекції-екскурсії;
- різноманітні види семінарських занять – традиційні, семінари-дискусії, семінари-дослідження і т. ін.;
- нестандартні заняття з розвитку творчих здібностей студентів, конструкторських навичок;
- колективна форма навчання, робота студентів у малих творчих групах, на кафедрах, у системі науково-дослідницької роботи студентів;
- нові інформаційні технології, навчальні комп'ютерні програми;
- модульно-рейтингову систему контролю за рівнем засвоєння студентами знань, умінь, навичок з використанням різнорівневих завдань;
- авторські нестандартні завдання підвищеної складності, інтегровані з іншими предметами;
- творчі, науково-дослідницькі роботи студентів.

На етапі виявлення індивідуальних творчих здібностей студентів слід більше уваги приділити розвитку цих здібностей. Процес підготовки висококваліфікованих фахівців у ВНЗ необхідно розпочинати з розвитку творчих здібностей та дослідницьких навичок студентів у галузі обраної професії. З цією метою слід методами тестування виявити природні чинники й рівень їх розвитку. На підставі результатів тестування спроектувати навчально-виховний процес, розробити план розвитку здібностей студентів з урахуванням їх індивідуальних особливостей.

Провівши анкетування серед студентів ВНЗ III-IV р.а., побачили, що близько 70% опитаних обрали аграрні навчальні заклади тому, що аграрний сектор економіки вважають перспективним і мають бажання працювати за фахом, не зважаючи на те, що сучасне село потребує реформ.

Сучасна молодь не зупиняється на досягнутому, а потребує нових знань, умінь і навичок, тому постійно займається самоосвітою, самовдосконаленням. Близько 40% опитаних мають бажання отримати другу вищу освіту, переважно економічну чи юридичну, для того щоб організувати власну справу на селі, а таких є близько 55%. Близько 53% опитаних студентів мають на меті після закінчення навчання працювати в аграрному виробництві (бізнесі), де зможуть себе реалізувати. Працевлаштування і закріплення на виробництві залежить від самих студентів (70% опитаних). Тобто майбутні фахівці впевнені у своїх знаннях, цілеспрямовані, відповідальні.

Щорічно Міністерство аграрної політики та продовольства України проводить Зліт іменних стипендіатів та відмінників навчання «Лідери АПК XXI століття», де збирається молода еліта. Тут під час роботи «круглих столів» обговорюються питання ролі лідера у розвитку сільської місцевості, бачення студента аграрного ВНЗ щодо забезпечення продовольчої безпеки країни, проблем духовного і фізичного розвитку молоді. Таким чином бачимо, що

молодь не стоїть осторонь державних проблем, а намагається впливати на їх вирішення. Проаналізувавши анкети учасників Зльоту, побачили, що близько 40% опитаних після закінчення навчання хотіли б займатися наукою, а також мають бажання отримати другу вищу освіту. Це – майбутні науковці, реформатори аграрного сектору економіки.

Висновки. У процесі розвитку творчих здібностей студентів необхідно уважно стежити за розумним співвідношенням розвитку логічного та творчого (інтуїтивного) підходів під час розв'язання дослідницьких завдань. Якщо під час підготовки бакалаврів достатнім є розвиток логічного мислення, то під час підготовки творчої особистості за програмами підготовки спеціалістів та магістрів більше уваги необхідно приділяти розвитку інтуїції.

Спираючись тільки на логічне мислення, неможливо сформувати фахівця, здатного до творчого вирішення проблем. Інтуїцію, навички, подолання інертності мислення слід формувати за допомогою системи спеціального розв'язання завдань дослідницького характеру. Формування навичок побудови модельних гіпотез необхідно починати із формування образного мислення.

Уміння будувати модельні гіпотези та аналізувати їх пов'язані з рівнем знань студентів. Логічне дослідження модельних гіпотез веде до нових знань. Експериментальна перевірка модельної гіпотези є завершальним етапом творчого процесу.

Література

1. Седашова А.О. Формування творчої особистості студентів аграрних ВНЗ, які навчаються за економічним фахом <http://lgiki.com.ua/forum/formuvannya-tvorchoyi-osobistosti-studentiv-agrarnih-vnz-yaki-navchayutsya-za-ekonomichnim>
2. <http://osvita.ua/school/upbring/1476>
3. Гончаренко Н. В. Гений в искусстве и науке. – М.: Искусство, 1991. – 432 с.
4. Гоголь Н.В. Полн. собр. соч.: В 14-ти т. – М. : 1968. – Т.8. – 459 с.
5. Коджаспаров А. Ю., Коджаспарова Г. М. Педагогический словарь для студентов высших и средних педагогических учебных заведений. – М. : Издский центр "Академия", 2001. – 176 с.
6. Поташник М. М. Педагогическое творчество : проблемы развития и опыт: пособ. для учителя. – К., 1998.
7. Раченко И. П. НОТ учителя : книга для учителя. – 2-е изд. – М. : Просвещение, 1989. – 237 с.
8. Заболотська О. Формування та розвиток студента як індивідуальності // Вища освіта України. – 2005. – №2. – С. 88-93.
9. Штатке К. Студенты. Становление личности. – М. : Прогресс, 1982. – 135 с.
10. Богданова Н. культура життєтворчості особистості як філософська проблема // Вища освіта України. – 2011. – №1. – С.21-25.
11. Кузьмина Н.В. Творческий потенциал специалиста. Акмеологические проблемы развития // Гуманизация образования – 1995. – №1.

Гунчак В.М., професор, д.в.н., ректор ©
Чепига М.П., професор університету, доктор філософії
*Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького*

КОДЕКС ЧЕСТІ ВИКЛАДАЧА ЯК ПЕРЕШКОДА АКАДЕМІЧНИЙ НЕЧЕСНОСТІ І ПОБЛАЖЛИВОСТІ

Обґрунтована необхідність прийняття Кодексів честі викладачами і студентами як один із засобів боротьби із академічною нечесністю.

Ключові слова: Кодекс честі, студент, викладач, нечесність, поблажливість, мораль, справедливість.

XXI століття висуває до освітян нові вимоги. Вища освіта України невідворотно вступає в епоху глобалізації. Першим кроком до цього є включення її в Болонський процес, який передбачає спільний освітній простір із єдиними демократичними та громадськими стандартами. Це вимагає створення нового освітнього середовища.

У сучасному цивілізованому світі знання відіграють важливу роль в розвитку суспільства, але не менш важливими для прогресу в суспільстві є і моральні якості студента як основа свідомого здобування знань. Для цього необхідно удосконалювати педагогіку взаємної довіри і поваги – викладач-студент.

Впровадження в життя Кодексу викладача значною мірою залежить не лише від загальної університетської чи академічної атмосфери (такої собі аури-егрегору – колективу студентів і викладачів), але й від чесності і професійності кожного викладача. Професура повинна бути не тільки високопрофесійною, але й мати вроджені педагогічні здібності.

Завідувачі кафедр і професори повинні бути фундаторами власних шкіл, напрямків і течій у науці. Студенти мають приходити вчитися до вчених-дослідників, а не до ординарних трансляторів інформації та знань, здобутих іншими. Добре, щоб ця необхідна умова доповнювалась педагогічними здібностями неординарної в науці особистості, хоч це радше виняток, ніж правило. Не забуваймо, що ВНЗ – це передусім навчальна, а потім наукова установа. Запрошуючи працювати на посаду професора у ВНЗ, треба чітко визначити наші очікування від його навчальної і науково-дослідницької діяльності.

Слід відмітити, що студенти також можуть впливати на викладачів через рейтингові опитування з приводу прослуханих ними у кожному семестрі предметів.

Неможливо не врахувати той факт, що хоч професор і книга перестали бути єдиним джерелом інформації, вони залишаються джерелом неперевершеного академічного середовища – середовища високих духовних,

моральних норм і цінностей, носіями нескінченного прагнення до істини, намагання докопатися до сутності явищ і процесів.

Сьогодні підходити до навчального процесу у вищій школі так, як це було раніше, нераціонально. Безапеляційна влада авторитарної педагогіки надто розділяє викладача і студента. Вона заважає рівноправності двох сторін (викладач–студент), пригнічує студента, не дає можливості молодим людям всебічно проявити себе. Тому слід віддавати перевагу демократичній педагогіці, педагогіці співробітництва, яка ставить перед собою мету рівноправних відносин між студентами і викладачами, руйнує бар'єр між тим, хто навчає, і тим, кого навчають. Це педагогіка взаємної довіри і поваги, співдружності і творчості.

Вона справедливо ставить перед молодим викладачем ряд запитань (Ткаченко В. М.):

1. Чи любите Ви своїх студентів?
2. Чи готові Ви працювати зі студентами на рівних умовах, без так званої педагогіки насильства?
3. Чи готові Ви вчитись у молоді?
4. Чи можете утриматися від авторитарності у навчальному процесі?
5. Чи все Ви робите для того, щоб ваш предмет і Вас особисто цінували Ваші студенти?
6. Чи цікавий Ви студентам?
7. Чи готові співпрацювати зі студентами у навчанні і вихованні?

Спробуйте самостійно і відверто відповісти на ці запитання. А всі вони ведуть до одного: чи зможе викладач відірватися від пануючої сьогодні педагогіки авторитарної, каральної і перейти до педагогіки співпраці?

Авторитарна педагогіка, яка передчасно ставить студента в нижче становище перед викладачами, пригнічує його особистість. Педагогіка ж співпраці вимагає не лише вивчати дисципліни, а й формувати, виховувати через предмети, необхідні якості, переконання наприклад, лікаря ветеринарної медицини. Викладачі часто тонуть у дріб'язковостях, вимагають знань, а не переконань, не вказують шляхи використання знань.

Необхідно докласти багато зусиль і зусиль для непримусового, добровільно зацікавленого навчання і виховання, щоб кожний студент відчув бажання викладача співпрацювати з ним. Лабораторно-практичні заняття повинні стати для студентів лабораторією творчості. При цьому основне завдання викладача – зацікавити, дати поштовх до розвитку вільної думки студента при освоєнні конкретної теми. Етичною основою сучасного заняття є виховне навчання, тобто виховання через навчання майбутнього фахівця як особистості, формування високоморальних якостей молоді людини на демократичних засадах.

Навчання ніколи не було і не буде легким, оскільки науково-технічний прогрес та досягнення науки з кожним днем вносять все нові дані, без яких неможливо детально вивчити закономірності фізіологічних чи патологічних процесів в організмі. Тому викладачеві потрібно постійно шукати шляхи до кожного студента.

Елементи співпраці можна знайти в роботі кожного викладача. Та цього замало. Потрібно, щоб ці елементи сформувалися в певну систему, в педагогіку співпраці, взаємної творчості, взаємоповаги з першого і до останнього дня навчання у навчальному закладі. Але якщо на перших курсах буде домінувати педагогіка співпраці, а на старших – стандартні заняття переважно відтворювально-адміністративного характеру, то виховати творчого спеціаліста буде досить складно. Тому методи навчання повинні мати спадкоємницький і поряд з цим творчий характер. Важливо, щоб весь професорсько-викладацький склад володів педагогікою співпраці. В таких умовах підтримується інтерес до навчання, стимулюється працездатність студентів, розвивається їх пізнавальний інтерес.

Педагогіка співпраці ставить до кожного викладача ряд важливих вимог: проводити заняття нестандартно, неодноманітно; володіти різними організаційними формами, широким спектром методів і прийомів навчання; вміло користуватися різноманітністю арсеналу педагогічного впливу на якість навчально-виховного процесу; вміти створювати оптимальні умови роботи студентів під час занять через елементи новизни, несподіванки, проблемності, нестандартності; вести заняття на високому емоційному рівні, в оптимально-інтенсивному режимі; поєднувати навчальну і виховну роботу через предмет.

На запитання "Чи цікаві Ви для студентів?" кожному викладачеві потрібно шукати позитивну відповідь окремо. В іншому разі він залишиться без авторитету, а викладач без нього ніколи не буде повноцінним. Що для цього потрібно? Небагато: довіряти і цінувати студентів; постійно підвищувати свій професійний рівень; технологічно дохідливо і цікаво навчати; мати широку ерудицію, високі моральні якості; проявляти особистий інтерес до знань взагалі і до свого предмета зокрема; вміти переконувати; бути зразком у ставленні до справи: прагнути через себе формувати той ідеал, який пропагуєте; бути доброзичливим, добросердним; вміти співпрацювати зі студентами, поєднувати справедливість і вимогливість; не допускати понукання, уникати каральних дій у відносинах зі студентами; не поспішати з висновками.

Завдань у викладача багато, але найважливіше – йти назустріч студентам з любов'ю, довірою і чистим серцем. Якщо він не спроможний до творчості, безпорадний, безініціативний і як особа нецікавий – ніякі рекомендації і методики йому не допоможуть.

І, нарешті, про педагогічний такт і майстерність. Слід пам'ятати, що сумління є у кожної людини. Потрібно лише попрацювати, щоб його розбудити. Педагогічний такт для викладача – це те саме, що голос для співака чи слух для музиканта. А щодо педагогічної майстерності, то без її постійного підвищення неможливо успішно виконувати завдання, які стоять перед вищою школою.

Складовими педагогічної майстерності є світогляд викладача, глибоке знання предмета, який він викладає, дотримання тих етичних норм, правил, звичок, які він збирається прищепити студенту, досконале володіння методами навчання і виховання.

Педагогічна майстерність – це не тільки висока і всебічна загальна та методична освіта викладача, а й вміння досягти того, щоб кожне його слово дійшло до студентів, було ними засвоєне. Досягти ж цього, не володіючи

педагогічним тактом, неможливо. Наведемо для прикладу поради викладачам щодо педагогічного такту у викладенні І.Є. Синиці з деякою модифікацією. Вони будуть корисними для викладачів вищої школи і допоможуть їм у навчанні та вихованні всебічно розвинутого фахівця:

1. Любіть не тільки свою роботу, а й студентів, з яких навчаєте.
2. Пам'ятайте, що особистість студента виховується особистістю його вчителя. Нехай Ваше ставлення до справи, Ваша поведінка серед людей будуть гідними для наслідування.
3. Поважайте у студентів людину, бережіть і розвивайте її людську гідність.
4. Будьте ближчими до студентів. Необхідна і розумна дистанція, але вона не повинна перетворюватися в стіну між вами і вихованцями.
5. Уникайте надмірної прямолінійності, штампованих нотацій і повчань. Віддавайте перевагу недемонстративним підказкам, порадам.
6. Будьте щедрими на похвалу і скупими на покарання.
7. Уникайте крику: він принижує Вас як викладача, зменшує можливості для спілкування і свідчить не про силу, а безсилля.
8. Уникайте рішень, у доцільності яких Ви не впевнені. Не ухвалюйте рішень у стані роздратування.
9. Будьте поблажливими: педагогічний такт не терпить злопам'ятності, а безтактність – це вада, яка протипоказана викладачу.
10. Справедливість – важлива риса педагога.
11. Вмійте визнавати свою помилку і не відстоюйте її. Не примушуйте вибачатися студента, якщо винні самі.
12. Утримуйтеся від зайвих зауважень, особливо за незначні порушення дисципліни.
13. Пам'ятайте, що навіть порушники дисципліни більше люблять вимогливих викладачів.
14. Залишайте свій поганий настрій перед порогом навчального закладу. Псувати настрій іншим неетично.
15. Скромність викладача позитивно оцінюється як серед колег, так і серед студентів.
16. Бережіть довіру студента. Це – вікно в його душу, і нехай воно буде для Вас завжди відчиненим.
17. Пам'ятайте: викладач – завжди учень.

Викладач у вищому навчальному закладі – це не тільки вчитель, а й учень. Викладач віддає свою енергію і знання студентам, але якщо постійно віддавати і не поповнювати свої знання – це призводить до внутрішнього спустошення. Тому, з одного боку, викладач віддає, а з іншого – поповнює свої знання. І знову віддає їх студентам. Тому, щоб бути справжнім викладачем і наставником молоді, потрібно постійно поповнювати і поновлювати свої знання.

Найкраще, що ви можете зробити для іншої людини, полягає не в тому щоб поділитись своїм багатством, а в тому, щоб відкрити для неї скарби, якими вона володіє (Б. Дізраелі). Пам'ятаймо, все, що ми можемо зробити для себе, умирає разом з нами. Все, що ми зробили для інших і світу, залишається безсмертним.

Будьте щедрими: ваша свічка не втратить, якщо вона буде світити ще й оточуючим. Віддавати – от найвищий спосіб життя. Ніщо не викликає такого захоплення оточуючих, як щедрість і великодушність. Що не віддане – втрачене. Ще Е. Стенлі Джонс сказав: “Гроші – добрий слуга, але поганий господар. Якщо вони беруть над вами верх, і ви опиняєтесь під їх магічною владою, то бути вам їх вічним рабом”.

Викладачі повинні усвідомити прості істини:

- Не поступайтесь принципами. Ніяка посада і привілеї не варті втрати самоповаги.
- Турбуйтеся про студентів і не давайте їх кривдити.
- Бійтесь втратити їх довіру, але не бійтесь бути вимогливими. Доки ви викладач – тільки ви відповідаєте за долі тих, кого вчите.

Отже, демократична педагогіка передбачає тісну співдружність студентів та їх наставників, що навчають їх майбутньої спеціальності. Викладач – не лише вчитель, а й приклад працездатності, спеціаліст своєї справи і мудрий порадник. Якщо хоч одна з цих порад випадає, соціально-педагогічний контакт не може спрацювати повною мірою.

Змінюються часи – змінюється і молодь. Проте люди старшого покоління не так інтенсивно сприймають ці зміни і часто не в тому напрямі, що молодь. Тому слід прислухатися до студентів, вчитись у них сучасних способів спілкування і розуміння дійсності. Адже молода людина зі своєї точки зору завжди доросла і тому вимагає до себе рівноправних відносин. Ключ до успіху в співпраці – робити все для того, щоб розуміти студента. Ніщо не дає такої віддачі в навчально-виховній роботі, як індивідуальний підхід. Персональна довіра і посильне завдання завжди принесуть успіх педагогічному пошуку.

Проблема викладацької благодійності

Викладацька благодійність – свідоме завищення оцінок студента під час іспитів чи інших контрольних акцій – попри позитивну сторону характеризується і рядом негативних якостей, які створюють як соціальну, так і моральну проблеми, а саме:

- благодійність (свідоме завищення оцінок) можуть провокувати у студентів звичку постійно отримувати допомогу від викладача і тим самим втрачається природна необхідність здобувати знання, без опору здавати життєві позиції, „гасити” в собі активність та творчість;
- благодійність породжує такі прошарки студентів, які приречені на бездіяльність, не хочуть працювати (здобувати знання), не здатні допомогти собі;
- постійне підвищення оцінок породжує у студентів заздрість, злість, а іноді й ненависть до „благодійників”, а це призводить до ще більшого напруження в студентському колективі.

Благодійність визначається не тільки гуманістичною ідеєю (щоб студент одержував стипендію), а й низкою негативних мотивів:

- надією на схвалення та вдячність;
- егоїстичною позицією самоутвердження;

- корисливістю, головна мета якої – явне чи завуальоване задоволення від відчуття своєї влади – свого роду гра в “добру людину”;
- заради морального ідеалу хорошого вчинку, який начебто диктується шляхетним і гуманітарним почуттям допомогти.

Отже, благодійність у всіх формах повинна бути адресною і вибірково-поміркованою, незалежно від антипатій та симпатій, бо гуманізм фізичного обличчя не має – тільки моральне; благодійність безкорислива по своїй суті і повинна бути саме такою, яка відповідала б практично вивіреному принципу “не нашкодь”.

Ідеальний викладач (педагог) усвідомлює сенс власного життя лише тоді, коли розуміє, що потрібно студенту. Важливою у цьому процесі є етика викладача, педагога, вченого.

Етика викладача, педагога, вченого

1. Свій шлях ми обрали самі, але не змушуймо інших копіювати і повторювати нас.

2. Ви знаєте, якою іноді безпорадною перед тобою буває молода людина – і тільки велика любов до молоді і глибокі знання дають право формувати наше майбутнє.

3. Нас відрізняє від молоді лише життєвий досвід, набутий розум, доброта і безмежна терпимість.

4. Викладач має право на психодуховний самозахист і захист суспільства, на справедливую оцінку своєї праці.

5. Серед колег, які стали на шлях духовності, шлях формування майбутнього, немає жодного зайвого, бо ніхто з нас не може, раз ступивши на педагогічну дорогу, зійти з неї.

Створюю не руйнуючи!

Знаєш більше від інших, відчувай своє покликання більше ніж інші!

Завжди пам’ятай: створити і не володіти, працювати і не шукати користі, добиватись мети і не гордитися.

Прийшовши до розуміння свого Я, маєш силу – випромінюй і даруй її всюди.

Завжди пам’ятай, що твоя педагогічна сила досягнута внутрішньою духовною роботою, правдивим життям.

Люби всіх, не ображай тих, кому важко вчитися, не зневажай їх ні словом, ні ділом, ні думкою.

Не хвали усюди своїм розумом, не плати злом на зло, не роби зла навіть ворогам, говори про них добре, не роби різниці між молоддю і собою.

Процес формування нової генерації викладачів включає дві ідеї: побудову Української держави і становлення демократичного устрою.

Саме викладачу вищої школи належить головна роль у навчанні і вихованні молоді, адже через його діяльність відбувається становлення громадянина як особистості і фахівця, зміцнюється інтелектуальний і духовний потенціал нації.

Інноваційний розвиток вищої школи не може відбуватись без духовно-морального становлення викладача і його творчої життєдіяльності. Викладач – особа, яка здійснює навчально-виховний процес і несе відповідальність за

інтелектуальний, духовний, фізичний і соціальний розвиток та діяльність студентів. Тому особистість викладача має характеризуватися високою моральністю, порядністю, чесністю.

Кодекс честі викладача вищої школи – це сукупність морально-етичних норм, правил поведінки, звичок, переконань, котрі ґрунтуються на ціннісних орієнтаціях, ідеалах, світогляді людини і регламентують її відносини з соціальним оточенням, службову та громадську діяльність.

1. Від викладача як громадянина України суспільство повинно вимагати найвищого взірця особистої та офіційної поведінки й діяльності. Кожен викладач є патріотом лише тоді, коли ставить формування української еліти та добробут українського народу вище власних інтересів. Патріотизм – глибоко укорінена віра та почуття людини, невід’ємна складова Кодексу честі.

2. Викладач – взірець вірності Батьківщині. Шлях жертвості, самовідданості педагогічній справі – добровільний вибір кожного викладача.

3. Бездоганність виконання обов’язку – найважливіша ознака поведінки викладача. Обов’язки виконуються сумлінно, точно, формуючи молоду людину ХХІ століття, здатну здійснювати професійну діяльність на демократичних та гуманістичних засадах, забезпечувати розвиток та самореалізацію особистості, щоб бути конкурентоспроможною на ринку праці.

4. Чесність – сукупність вищих моральних принципів, якими керується людина у своїй громадській і особистій поведінці, провідна ознака поведінки викладача. Чесна людина ніколи не вдається до інтриг, безпідставних обвинувачень, несправедливих дій, шахрайства, хабарництва. Суттєвою рисою викладача є чесність – безкорисливе виконання своїх обов’язків заради інтересів ВНЗ і забезпечення національних інтересів України. Він несе відповідальність перед законом та студентами за рішення, що їх приймає. Студенти довіряють викладачу, сподіваючись на те, що він чесна людина.

5. Правила Кодексу честі для всіх викладачів однакові, незалежно від звання, посади та обставин. Взірець чесної поведінки та діяльності має подавати керівництво університету. Воно – приклад для молодих викладачів.

6. Викладач посідає важливе місце у суспільстві. Він – представник еліти українського народу. Саме в цьому його шляхетність. Саме тому він утверджує принципи загальнолюдської моралі, правди і справедливості, гуманізму, патріотизму, доброти, працелюбства, поміркованості та інших чеснот. Викладач виховує у студентів повагу до культурно-національних, духовно-історичних цінностей України, дбайливе ставлення до навколишнього середовища, виховує молодь в дусі взаєморозуміння, миру, злагоди між усіма народами, релігійними конфесіями, етнічними групами; захищає студентів від будь-яких форм фізичного і психічного насильства, запобігає вживанню ними наркотичних речовин, алкоголю і нікотину.

7. Духовною основою викладача є витвори людського духу, зафіксовані в здобутках культури, науки, моралі, мистецтва, оволодіння цими гуманістичними моральними цінностями.

8. Викладач повинен проявляти дисциплінованість та ініціативність. Головними вимогами до викладача є: оптимізм, ентузіазм, мудрість, активність у досягненні мети або виконанні повсякденних завдань.

9. У викладача повинна бути завжди тверда позиція і надійний вчинок. Позиція – система ставлень особистості до явищ, людей, об'єктів; їх оцінка заснована на індивідуальному досвіді, моральних принципах і переконаннях. Вчинок – акт морального самовизначення, яким викладач виявляє і формує своє ставлення до суспільства, студентів, самого себе, природи, науки, педагогічної діяльності.

10. Викладач завжди сприяє набуттю студентами соціального досвіду, успадкуванню духовних надбань українського народу, досягненню високої культури міжнаціональних відносин, формуванню у молоді патріотичних переконань.

11. Викладач гартує у студентів духовні, моральні сили, веде за собою для досягнення мети – формування фахівця-інтелектуала. Справжній викладач завжди поважає людську гідність і честь студентів. Він уміє підкорятися, не принижуючи себе, управляти, не принижуючи людську гідність.

12. Викладач – взірець як у дотриманні моральних норм поведінки, зовнішнього вигляду, так і у виконанні завдань, що безпосередньо стосуються його професійного обов'язку. Він уникає вульгарності, аморальності, шкідливих звичок; сумлінно і наполегливо зберігає та розвиває професійні якості та норми поведінки.

13. Викладач здатний ефективно розв'язувати проблеми, що виникають у реальних життєвих ситуаціях, жити у злагоді із сучасністю. Він забезпечує особистий розвиток студентів на засадах особистісно орієнтованої педагогіки; поєднує знання студентів з професійною мораллю; спрямовує інтереси та потреби особистості студентів на певну ієрархію життєвих цінностей, зберігає невичерпне джерело знань, підживлює інтерес студентів, утримує звання “Педагог”.

14. Викладацький дух. Ні за яких обставин не можна примусити викладача змінити власні переконання, віру, зрадити педагогічній професії. Нехтування духовними цінностями інших він вважає нижчим своєї гідності. Викладач – взірець добродійності, людяності, милосердя у ставленні до студента.

15. Ціннісне ставлення до колег та студентів виявляється у моральній активності особистості викладача, прояві чуйності, чесності, правдивості, працелюбності, справедливості, гідності, милосердя, толерантності, совісті, миролюбності, доброзичливості, добросовісності, готовності допомогти іншим, обов'язковості, ввічливості, делікатності, тактовності, вміння працювати з іншими; здатності прощати і просити прощення, протистояти проявам несправедливості, жорстокості.

Наведемо деякі положення із Кодексу честі викладача стосовно запропонованої доповіді:

1. Дотримуватись чесності у викладанні, оцінці успіхів студентів, дослідженнях, кар'єрному зростанню та інших починаннях, пов'язаних з присвоєнням наукових ступенів.
2. Послідовно утримуватись від брехні, обману та інших форм нечесної поведінки, які підривають якість академічних ступенів.

3. Завжди бути впевненим у собі, не допускати зазнайства у стосунках зі студентами.
4. Бути справедливим і вимогливим до студентів. Критикувати студентів тільки позитивно: не тільки карати, але й заохочувати.
5. Ставитись до студентів ввічливо й доброзичливо, але не допускати панібратства.
6. Не допускати університетської (академічної) нечесності, зокрема:
 - не брати нагороди (хабаря) за сприяння абітурієнтам у вступі до ВНЗ;
 - не вести зі студентами двозначних розмов про те, що контрольну чи курсову роботу, модуль, залік чи іспит можна купити;
 - не допускати використання добрих особистих взаємин між викладачами для підвищення поточної успішності, написання модулів, складання заліків і іспитів окремим студентам;
 - не створювати студентам на заняттях чи іспитах сприятливих умов для списування, фальсифікації даних;
 - не завищувати оцінки знань студентів, включаючи за хабарі чи інші послуги;
 - не допускати жодного насильства (морального, фізичного) над особистістю студента.
7. Схвалювати чесне і відкрите інформування студентів про негідну поведінку (списування, плагіат, хабар за складання заліку, іспиту) своїх однокурсників, інформувати про це комісії, створені при деканатах, або органи студентського самоврядування, наприклад студентські суди. Твердо усвідомити необхідність упровадження цього в життя.
8. Виявляти випадки нечесності серед своїх товаришів на роботі, вищого керівництва (завідувачів кафедр, деканатів, заступників ректора) і студентів та інформувати органи правопорядку для недопущення цього в майбутньому. Усвідомити необхідність уживання таких дій для реального утвердження Кодексу честі викладача.
9. Рекомендувати адміністрації університету (академії) карати студентів за академічну нечесність, зокрема:
 - тимчасово позбавити права відвідувати заняття;
 - не допускати до іспитів;
 - ставити оцінку “незадовільно” за академічну нечесність;
 - відрахування з університету.
10. Проводити роз’яснювальну роботу серед студентів про значення прийняття Кодексу честі для формування фахівця нової доби, для справжньої розбудови демократичного суспільства.

В університеті здійснюється творчий підхід до впровадження Кодексу честі викладача і студента. Тому ректорат, деканати і кафедри розробили низку заходів для поліпшення морального-психологічної атмосфери у викладацькому та студентському колективах університету. Особлива увага звернута на мораль викладача як ключ до вирішення проблеми, а також роль студента у створенні морально-психологічної атмосфери для кращого навчання і виховання.

Література

1. Барен Г. На шляху до розвитку етичних цінностей в освіті. // Покликання університету. - К., 2005. - С. 128
2. Дем'янчук О. Політичні та інституційні аспекти впровадження закордонних моделей освіти в Україні. // Україна в сучасному світі. - К., 2003. - С. 102-112
3. Демидюк Т.Д. Кодекс честі учителя в кн. „Організація виховного процесу в сучасному загальноосвітньому навчальному закладі”. - Суми: ТОВ вид-во „Антей”, 2006. - 384 с.
4. Денисенко О. Академічна нечесність (наприкладі Херсонщини). // Покликання університету. К., 2005. - С. 126-127
5. Зезюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: Науково-методичний посібник. - К.: МЛУП, 2000. - 312 с.
6. Мироненко Т. Комплексні заходи щодо розвитку етики освіти у правовій державі. // Покликання університету. - К., 2005. - С. 120-123.
7. Панько І.С. Професійна етика лікаря ветеринарної медицини. - Біла Церква, 2006. - 269 с.
8. Півнева Л. Академічна нечесність та політична культура: порівняльний досвід (Україна-США) // Покликання університету. Київ, 2005. - С. 110-115
9. Сининя І.О. Педагогічний такт і майстерність учителя. - К.: Рад. шк., 1991. - 319 с.
10. Чепига М.П. Плекаймо інтелектуальну еліту. Посібник. Вид-во: Тріада плюс, 2007. - 535 с.
11. Гудінг Д., Ленкок Д. Світогляд. Для чого ми живемо і яке наше місце у світі? - Київ: УТБ, 2003. - 416 с.

о. **Степан Кащук**, парох храму Св. Трійці м. Львова ©
Капелан Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького

ЛЮБОВ ДО РІДНОЇ ЗЕМЛІ, МАТЕРИНСЬКОЇ МОВИ, ГОРДІСТЬ ЗА СВОЮ ВІТЧИЗНУ, ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЇЇ МАЙБУТНЄ

«Шануй свого батька і матір, і добре тобі буде і довго будеш жити на землі»

Цією заповіддю Господь Бог велить нам не тільки шанувати рідного батька і матір, але також нашу спільну матір – рідну Батьківщину - Україну, її єдину родину - український народ.

Маємо ми земну матір, що дала нам життя. Маємо духовну матір – Церкву, що зродила нас у св. Тайні Хрещення до вічного життя.

Маємо ще матір – рідну Батьківщину, яка передала нам кров наших дідів і прадідів, мову, релігію, традицію і славне минуле. Як мачуха ніколи не замінить рідної матері, так і жодна інша земля не заступить нам рідної Батьківщини – України. «Нема на світі України, немає другого Дніпра», - застерігає наш поет Тарас Шевченко. Про це нам добре пригадав у своєму слові нині Блаженний Іван Павло II - Папа Римський десять років тому під час відвідин нашої держави і Церкви. Тому й співають українці за кордоном: «Чужино, чужино, не замінити мені України».

Україна – це наша земля, на якій живемо, це її полили потом і сльозами та скропили кров'ю наші діди і прадіди. Тут вони зложили свої кості і нам її заповіли у спадщину. На цій землі ми живемо, вона нас кормить своїми плодами. На цій землі ми вперше побачили світ і те що, найкраще у світі - очі рідної матері, лагідні, добрі, радісні. Тут колись по трудах покладуть наше тіло на спочинок. Сам Господь Бог вложив у серце кожної людини любов до рідної землі, любов до свого народу, до його звичаїв, традицій, духовності, до нашої дивовижної мови – генетичного коду нашої душі, нашої художньої літератури і загалом всього мистецтва, а особливо до святих чудотворних ікон, котрих на українській землі є понад 250 найменувань.

Рідна Батьківщина – це спільна мова, духовна кров народу, якою говоримо, розмовляємо з Богом у молитві, співаємо пісні, чуємо голос предків. Вона нас ogrіває, оживляє мільйони душ, гуртує до купи. Знаємо, що слово «мова» - універсальний засіб формування нації, роду, племені, народності. Через мову ми пізнаємо світ і все, що є у світі, спілкуємось із рідними та близькими. В кожного народу своя, надзвичайна, неповторна, мила рідна мова. Її маємо берегти і шанувати, бо вона виходить з уст нашого народу. Мова, якою не спілкуються, стає мертвою, а народ, який втрачає свою мову зникає як нація.

Письменниця О. Забужко пише: «Коли в народі відібрано історичну пам'ять, коли порушено цілісність його середовища, коли під загрозою сама плоть цього народу, бо його діти повільно конують під мурами АЕС і

військових заходів, тоді останню надію на виживання зберігає мова. Вона пам'ятає все. Вона усуває час, водночас зливаючи в своєму горнилі живі голоси десятків поколінь. Вона огортає порізаних людей незримо грозовою хмарою спільного духу, даючи їм силу не просто існувати – бути»

Повне функціонування мови є тоді, коли вона використовується у своїх сферах буття: науці, виробництві, техніці, ділових стосунках, освіті, культурі, побуті, у художній літературі, пресі, радіо та телебаченні.

Завмирає мова – завмирає культура. У мові виражається світогляд народу, вона формує духовний інтелект нації. Мова – безсмертна душа народу – генетичний код нації, який об'єднує минуле з теперішнім, і відкриває прийдешнє. Щоб нація була сильна і здорова, вона обов'язково має добре володіти своєю рідною українською мовою. Поет Іван Баґряний так чудово оспівує велич і силу рідної мови у вірші «Мово рідна»

Мово рідна!

Колискова.

Материнська ніжна мово!

Мово сили й простоти,

Гей, яка ж прекрасна Ти!

Ти велична і проста.

Ти стара і вічно нова.

Ти могутня Рідна мово!

Мово пісня колискова

Мова – матері уста.

Найбільшим злочином щодо рідної мови є гріх лихослів'я, коли людина постійно уживає лайливих недобррозичливих слів. Вийдімо на вулицю чи підімо на базар, прислухаймося до групки товариства – і за кожним словом чується суржик і страшна привичка лихослів'я. Особливо грішать ті, які ображають ближніх «матірними словами», а найкращу половину людства порівнюють з нашими «найменшими друзями». Найбільше зневаги і наруги зазнає рідна мати, це є словесне глумлення над святим станом материнства. Той, хто вживає нечисті слова, порушує Заповіді Божі: «Шануй батька і матір свою», або «нехай ніяке гниле слово не виходить з уст ваших» /Ефес.4.29/.

Із досвіду відомо, що існування законів і заповідей не гарантує їх цілковитого виконання. Потрібні соціальні заходи, виховні чинники, караючі засоби, котрі б за розбещеність і непристойні вирази, особливо в присутності дітей, жінок, молоді, любителів лихослів'я притягували до карної відповідальності. Ми осуджуємо пияцтво, наркоманію, розпусту, а часто замовчуємо зло лихослів'я. Тут добре було б на державному рівні ухвалити, щоб у всіх сферах народного виховання починаючи від дитячих садочків, шкіл та вишів у правовому полі захищали рідну мову. Важливу роль у цій відповідальній справі могли б відіграти преса, радіо і національне телебачення разом з родиною і Церквою. Від лихослів'я страждає моральна гідність, чистота думки, засмічується рідна материнська мова, виявляється низький рівень виховання, затурканість і тупість.

«Устами грішників місто занепадає» - каже книга Св. Письма /Прип. П.П/. Так через нечистих лихословів руйнуються міста і села. Лихословці за «матірне слово» позбавляються благодаті і благословення Божого.

Бували випадки, коли Бог несподівано карав німотою, а навіть і смертю за гріх лихослов'я.

Папа Римський, Григорій Двоеслов оповідає про випадок, який стався в м. Римі в 6-му ст., коли покарав Бог хлопчину за гріх лайки. Один мешканець м. Рима мав маленького сина, якого він любив і дуже пестив. Пестощі батька довели хлопчика до того, що як тільки йому щось не подобалось він починав лаятись. Дійшло до того, що хлопчина лайливими словами навіть став ображати ім'я Боже, святі образи та інші священні речі. В цей час у Римі стався мор, і хлопчина побачив, як до нього підступають біси, щоб взяти його грішну душу. Побачивши їх, хлопчик закричав і став кликати батька, щоб він відігнав їх. Батько запитав сина: «Дитино моя, що ти бачиш?» Син відповів: «Тут прийшли біси і хочуть забрати мене». Він став лаятись злими словами і в ту ж мить помер. Ось така кара за гріх лихослів'я!

Вихованій, культурній людині не личить лихослів'я. Є люди, які не контролюють своєї мови і через кожне слово вживають слова паразити. Огидно є слухати лихослів'я від молодих хлопців, а багато разів огидніше коли їх вимовляють дівчата.

Біймося гріха і перестаньмо оскверняти свою мову, уста і слух лихослів'ям.

Пам'ятаймо, що за свої діяння, слова, думки, вчинки несемо відповідальність не тільки за себе, але й за майбутнє свого народу, нації, роду, близьких і рідних.

А духовний гарт студентів приходиться через любов до Бога, любов до рідної мови і Батьківщини!

Розбещеність, яка панує в моральному і національному житті народу – робить загибель нації неминучою!

І тому вища школа в контексті Болонського процесу на першому місці у вихованні молодих фахівців, студентської молоді, має ставити: духовність, патріотизм, любов до Бога і Батьківщини!

Батьківщина – це народ, люди, діти тої самої землиці. Вони нам дорогі, близькі, бо народилися і виростили з крові тих самих батьків, дідів і прадідів, що жили на цій землі. Що розмовляють і моляться тою самою мовою, що й ми. Наша доля – їхня доля. Наше щастя – їхнє щастя. Ми повинні про це пам'ятати завжди.

Батьківщина – це релігія, наша свята віра і наша Церква Східного обряду. Хоронителька моральних засад, добра провідниця, порадиця в житті особистому, родинному, народному, громадському. Вона вчить нас любити Бога і ближнього, любити свій рідний край і народ. Тож нашим обов'язком є бути добрими і ревними членами своєї Церкви, любити і цінити нашу св. Літургію і богослужіння. Будувати і відновлювати храми - духовні криниці нашого народу, напившись з яких не матимемо спраги повік.

Сам Ісус Христос любив свою земну батьківщину, св. Єрусалим і затишний Назарет. А коли в день свого славного виїзду до столиці бачив

майбутню руїну свого міста Єрусалиму, пророчим духом сказав і заплакав: «О, коли б ти хоч цього дня зрозуміло, що потрібно для миру тобі... та не зрозуміло ти часу відвідин твоїх...» /Лк.19.41-44/. Він один може нам підказати, як найкраще присвятити своє серце для любові Батьківщини. Знаймо, що не любить Батьківщини той, хто не любить Бога - найвищого Добра, Правди і Краси. Патріот Батьківщини ніколи не буде ворогом релігії і духовності.

Любов до Батьківщини – це праця над самим собою, для добра свого народу, - сповнення обов'язків свого стану, це бажання, щоб наш народ був сильним, здоровим, багатим і вільним. Але не стане він таким, якщо ти, брате і сестро, таким не станеш!

Не мислиме здобуття кращої долі, народної волі, коли молодь народу коротає свій вік як невольники, раби марних забаганок, чужих звичок, пісень, облудів, байдужості та підлого самолюбства. Лише внутрішньо вільний народ здатний жити вільним життям. Кожен день про це думаймо, трудімося, борімося і осягаймо.

Жертовність заради свого народу і Батьківщини – це жива мова любові до них. «Немає більшої любові понад ту, хто життя своє кладе за друзів своїх» - каже Христос.

У кожній добі нашого народу ми мали завжди багато відважних героїв, які з любові до Батьківщини і рідного краю свою кров проливали і життя віддавали. «Наша земля – це братня могила лицарів, героїв за волю України». Це січові стрільці, воїни УГА, УПА, воїни Другої світової війни. Хай буде їм безсмертна слава і вічна пам'ять із роду в рід. Вони залишили гарний приклад для національного виховання поколінь.

Любов нашого народу до рідної землі прекрасно змалював письменник Василь Стефаник у своїй новелі «Сини», написаній покутською говіркою, де оповідається, як старий батько Максим говорить про свого найстаршого сина, що хоче йти боронити свій рідний край: «Послідній раз прийшов Андрій: він був у мене вчений. «Тату, - каже, - тепер йдемо воювати за Україну!» - «За яку Україну?» А він підоймив шаблев груди землі та й каже: «Оце Україна, а тут, - і справив шаблев у груди, - отут її кров; землю нашу ідем від ворога відбирати... Як та єго шабля блиснула та й мене засліпила «Сину, - кажу, - та є ще в мене менший від тебе, Іван; бери і єго на це діло; він дужий, най вас обох закопаю у цю нашу землю, аби ворог з цього коріння її не відторгнув у свій бік». – «Добре», - каже, - тату, підемо оба... Пізнім вечором, як Максим пообходив корови та коні та подоїв вівці, увійшов до хати... Потім прикляк до землі і молився: « А ти, Мати Божа, будь мойов газдинев; ти з своїм сином посередині, а коло тебе Андрій та Іван по боках... Ти дала сина одного, а я двох».

Тільки тоді буде Україна вільна і сильна, коли всі українці будуть тим ідеалом жити, з'єднаються в спільній любові до рідного народу і краю, і будуть готові навіть на жертву власного життя.

УДК 658.9

Батюк Б.Б., к.е.н., доцент, **Диндин М.Л.**, асистент[©]
*Львівський національний університет
ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького*

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МЕНЕДЖЕРА В УПРАВЛІНСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Процес професіоналізації менеджменту в Україні протікає в складних умовах тектонічних змін усіх сторін життя суспільства. Комплексне науково-обгрунтоване вирішення проблем професіоналізації істотно вплине на якість менеджменту в Україні та її інтеграцію у світовий економічний простір.

Ключові слова. Менеджер, професіоналізм, стратегія.

Вступ. Ефективність аграрних підприємств лише на третину залежить від вкладення в матеріально-речові елементи виробництва. Решта залежить від людського чинника – інтелектуального капіталу, кваліфікаційного рівня і здібностей керівників і спеціалістів.

Загальні вимоги до керівника (менеджера) містяться в законодавстві про працю, правилах внутрішнього розпорядку та інших документах, а спеціальні вимоги викладені у кваліфікаційних довідниках, службових інструкціях і деяких нормативних актах. Але ці вимоги є конкретизовані стосовно певної посади та умов, за яких доведеться працювати менеджеріві.

Як показує досвід, становлення ринкової економіки в країнах, які змінили орієнтацію економічного розвитку, в наш час на керівників зовнішніми факторами здійснюється суттєвий вплив, який трансформує особистий тип керівництва відповідно до ситуації. Наприклад, зміна галузевої структури й перехід переважно на горизонтальні зв'язки завели в безвихідь багатьох керівників, а їхній багатий особистий і виробничий досвід зайшов у суперечність з реальною дійсністю. Керування за аналогією, як це було раніше, не приносило успіху, а більшість усталених схем дій заганяла в глухий кут. Чимало керівників виявилося неготовими й до конкуренції. Відсутність спеціальної професійної підготовки до діяльності за ринкових умов остаточно ускладнила становище багатьох керівників і призвела до занепаду управлінського потенціалу в організаціях. З урахуванням значних зовнішніх чинників впливу має здійснюватися процес керування та відтворюватися трудовий потенціал (рис.1).

© Батюк Б.Б., Диндин М.Л., 2011

Рис. 1 Зовнішні чинники впливу на діяльність працівника.

В ідеалі кожна соціально-економічна система має необхідність як у загальній моделі особистості керівника, так і в моделі посади керівника. На основі цих моделей здійснюється формування трудового потенціалу працівника та його розширене відтворення, збереження.

Матеріали і методи. Матеріалами слугувала навчально-методична література з професіоналізації менеджменту та наукова література з управління персоналом і становлення сучасного менеджменту в Україні, Internet база, дослідження в організаціях та підприємствах, історичні та інші матеріали з галузі менеджменту. При проведенні дослідження використані методи спостереження, аналізу і синтезу та формалізації.

Результати дослідження. Основою формування потенціалу керівника є виконання численних соціальних ролей, пов'язаних із соціальними процесами і структурами організації. Для виконання цих завдань менеджер має володіти певними рисами. Вони формують модель особистості керівника, яка має змінний характер залежно від виду діяльності, але загалом стає орієнтиром.

Процес відтворення професії менеджера визначається як формування – підготовка не тільки у спеціально організованій навчальній діяльності. «Досвід як основа навчання вимірюється в управлінні не тривалістю перебування в «статичному» стані (стаж, вислуга років), а має більш «динамічні» характеристики. У цілому управлінський досвід можна визначити як суму і якість прийнятих менеджером рішень» [2, с.55].

В українській культурі існує тенденція надто перебільшувати власний досвід і знання, що спричиняє небажання навчатися далі. Значна частина вітчизняних керівників покладається на здоровий глузд, везіння, нехтують науковими засадами, сприймають необхідність перманентного навчання менеджерів як небажані витрати, а не як інвестування у розвиток організації. «Відповідальні менеджери, що проробили на своїй посаді по тридцять років, не обов'язково мають тридцятирічний досвід. Скоріше, це однорічний досвід, повторений тридцять разів» [3, с.201].

В Україні притаманна проблема неоднорідності менеджменту і майже повна відсутність справжнього менеджменту, тобто такого, який використовується в управлінській практиці постійно. Об'єднавши дослідження різних авторів, можна виділити три види менеджменту:

- менеджмент радянської моделі, усе ще властивий не тільки державним організаціям, але і переважній більшості приватизованим підприємствам, в яких колишнє керівництво зберегло свої позиції. Сутність і форма управління не зазнали тут будь-яких серйозних змін, тому здебільшого ці організації переживають глибоку кризу, хоча їхні керівники стали за останні роки значно багатші, ніж колись. Зазначений вид менеджменту не піддається професіоналізації, тобто перетворенню на справжній ринковий менеджмент, оскільки у цих керівників відсутня мотивація до оволодіння менеджментом і вони нездатні зробити це (вік, неадекватна освіта, адміністративні стереотипи, незнання іноземних мов, залученість до регіональних кланів тощо). Відповідно більшість організацій, керованих ними, у перспективі приречені;

- менеджмент сучасної моделі, спостерігається в нових приватних структурах, серед керівників яких чимало інженерів, програмістів тощо, але практично немає професіоналів-керівників. Саме серед них дуже поширене суміщення в одній особі вищого керуючого і власника підприємства, часто його засновника. Їхня мотивація до успішного розвитку свого бізнесу досить сильна, і це передумова для про професійної діяльності цієї групи менеджерів. Багато хто з них прагне одержати другу управлінську, економічну чи юридичну освіту. Річ у тім, що на початку реформування бізнес був примітивно простий, рішення для досягнення успіху були очевидними, адже панував дефіцит, і менеджмент на основі здорового глузду цілком забезпечував нормальне функціонування організації. Знання стратегічного управління, управлінського обліку, маркетингу, фінансового менеджменту й інших «примудростей» західного зразка не були необхідні. Але зараз становище змінилося докорінно внаслідок насичення ринку імпортованими товарами і загострення конкуренції. Для нормального управління організацією одного здорового глузду недостатньо. Якщо керівництво не усвідомлює цього, організацію очікує крах. Якщо ж керівництво прагне навчитися справжнього менеджменту, залучає фахівців нової формації – ці зусилля забезпечать організаційний розвиток ця група менеджерів – основний резерв для професіоналізації;

- менеджмент іноземної фірми. Корпорації, які працюють на українському ринку і користуються послугами рекрутингових агенцій для добору вищих і середніх менеджерів, при чому вищі менеджери найчастіше іноземці. Як правило, закордонні організації діють на всіх нових ринках відповідно до стратегічних планів, розроблених у головних штаб-квартирах. Тому вони відчувають потребу в педантичних, організованих виконавцях, що не виявляють ініціативи і не прагнуть до інновацій. Зазвичай, іноземні компанії намагаються перенести материнську організаційну культуру на український ґрунт, тому в менеджерів висока заробітна плата і непогані кар'єрні перспективи. Однак це супроводжується необхідністю адаптуватися до чужих культурних норм і

зразків ділової поведінки. Ці організації сприяють професіоналізації менеджменту в Україні як через персонал своїх фірм, так і через партнерів цих фірм, у першу чергу, з числа підприємств другої групи. Звісно, в умовах України не варто перебільшувати роль західного менеджменту, що нерідко виявляється безпомічним у рішенні наших специфічних конкретних питань, але помилково і недооцінювати цю роль.

Висновки. Стратегія поведінки, що формується керівником, задає спрямування довготривалій активності, слугує критерієм вибірковості поведінкових реакцій у різних ситуаціях, за яких реалізуються можливості особистості, трудовий потенціал керівника. Можливий його розвиток і використання, мотиваційні чинники, що впливають на його реалізацію, без сумніву, несуть відбиток сучасної соціально-економічної обстановки.

Таким чином, процес професіоналізації менеджменту в Україні протікає в складних умовах тектонічних змін усіх сторін життя суспільства. Комплексне науково-обґрунтоване вирішення проблем професіоналізації істотно вплине на якість менеджменту в Україні та її інтеграцію у світовий економічний простір. Вихід з кризи Україною не може бути знайдений поза контекстом загальноцивілізованих проблем світового розвитку, переходу до наступного етапу розвитку професійного менеджменту: етап глобального підходу з розвитком транснаціональних організацій і транс професіоналізму.

Література

1. Голик Б.В. Людський капітал як фактор зростання та розвитку економіки. - К.: КНТЕУ, 2010.-109 с.
2. Іванова І.В. Професіоналізація менеджменту. - К.: КНТЕУ, 2008.-695 с.
3. Токарський М.В. Формування менеджера в ЄС. - Донецьк: ДонУУ, 2009. – 206 с.
4. Хміль Ф.І. Становлення сучасного менеджменту в Україні. - Львів: ЛКА, 2006.- 206 с.
5. Ящук В.С. Основы менеджмента. –М.:Триада, 2010. – 97 с.

УДК 371.3 : 253 : 94 (477)

Бежук О. М., кандидат історичних наук[©]*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С. З. Гжицького***РОЛЬ ЦЕРКВИ ТА ГРОМАДСЬКИХ ІНСТИТУЦІЙ У СПРАВІ
ОПІКИ ДІТЬМИ В ГАЛИЧИНІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ**

Досліджується приклад благодійницької опіки дітьми в Галичині на початку ХХ століття, що здійснювалася зі сприяння греко-католицької церкви та громадських інституцій.

Ключові слова: *греко-католицька церква, Митрополит Андрей, товариства, благодійництво, опіка, національно-патріотичне виховання.*

Як показує історичний досвід українців, лише чіткі національні орієнтири в усіх сферах життя є найвагомішими аргументами супроти негативних наслідків ери глобалізації. У цьому ракурсі на перше місце виходять освіта й національне виховання. Адже саме молоде покоління змушене буде перебрати на свої плечі адаптацію українських реалій до викликів глобалізації. Таке покоління має бути представлене яскравими, талановитими, сильними особистостями, які мають пріоритетними духовно-національні цінності: самопізнання й пізнання світу, Бога, людини, мови, історії, культури, сповідування високих моральних ідеалів. Тому виховання нашого майбутнього повинно відбуватися вже сьогодні на чисельних прикладах національної гідності та патріотизму, якими так багата українська історія.

У цьому контексті показовим буде досвід благодійницької опіки дітьми в Галичині на початку ХХ століття, що здійснювалася зі сприяння церкви та громадських інституцій. Такі прикмети стали не стільки свідченням суспільного благоустрою нації, а скоріше необхідною умовою особистого морального здоров'я кожного її представника [1, 2]. Саме тоді у Європі набирає обертів соціально-культурний рух, що ставив собі за ціль багату й різносторонню суспільну опіку над дітьми та молоддю. Це було зумовлено актуальністю ідей тогочасних філософів, соціологів та педагогів про необхідність здорових, сильних фізично і загартованих морально громадян для загального процвітання нації [3, с. 518].

На відміну від державних народів, опіка над українськими дітьми та молоддю, їх позашкільне виховання у цей період розвивалися як приватно-громадська справа, адже чинник відсутності держави містив денаціоналізуючий фактор. Також традиційно опіка – як добродійність, філантропія, харитативна діяльність – превалювала в діяльності греко-католицької церкви, релігійних чернечих громад. Адже відомо, що релігія і церква не залишалася осторонь суспільно-політичного життя і завше відігравала особливу роль у житті західних українців. З часу очільництва греко-католицької церкви

Митрополитом А.Шептицьким, церква особливо жваво реагувала на зміни в суспільстві і була своєрідним барометром настроїв української спільноти, а християнська мораль виступала тут як панівна ідеологія. У своїх посланнях до вірних А. Шептицький закликав, щоб усі вони давали приклад християнського життя, любові до свого народу, правдивого патріотизму. Він писав: «У християнських народів нема більш виховної сили над силу Церкви. Вона виховує народи, вона вкладає вже в душу дитини ті християнські чесноти, які роблять з неї доброго патріота і мудрого громадянина... Поза церквою є ще інституції, що є добрими школами громадських чеснот. Тими інституціями є родина, громада та добровільні об'єднання і спільноти людей. Вони є знаменитими школами громадських чеснот, бо вони є тими органічними клітинами, з яких складається всенародний організм» [4, с. 33]. Але не тільки духовну проповідь, але й конкретні справи протиставляв А. Шептицький загрози бездуховності та повної асиміляції власного народу.

Саме за фінансового сприяння Митрополита, у Галичині починають закладатись перші Вакаційні оселі - інституції канікулярного відпочинку для дітей, що були особливо популярними у Європі ще у XIX столітті. Початок до заснування Вакаційних осель поклало Товариство під покровом Пречистої Діви у Львові («Марійська дружина пань»). 1905 року зусиллями членкинь Товариства в селі Миловання Товмацького повіту (тепер Милування Тисменицького району Івано-Франківської області) була відкрита перша Вакаційна оселя для дівчат-українок, що було об'єктивною потребою тогочасного суспільства подолати «фізичну неміч» дітей шкільного віку – вихідців із найбільш вразливих верств міського населення. На оселю приймалась дітвора від 7 до 14 років. Впродовж відпочинку дітей прилучали до фізичного та морального розвою: щоранку о 7 годині після спільної молитви усі робили руханку, опісля снідали. Кожен день у Милованню був заповнений туристичними походами, гімнастичними іграми, купелями, іграми в парку, співом, написанням листів до рідних. Окрім того дівчатка займались ручною працею (крій, шиття, вишивання), читали вголос художню літературу, організовували товариські забави [5, с.358].

Розуміючи усю відповідальність місії, навчально-виховний процес у Товаристві здійснювали освічені та передові жінки того часу, які склали Головний Відділ Вакаційних осель, а саме: Барвінська-Бачинська Ольга, Бережницька Олена, Вахнянинова Ольга, Левицька Софія, Макарушкова Євгенія, Федакова Марія, Цеглинська Марія. Вони ініціювали відпочинок, що базувався на засадах національного та релігійного виховання українських дітей, прищеплення почуттів поваги і любові до рідного краю, землі через використання рідної мови, поезії, пісні, ігор. Такий підхід сприяв формуванню національної свідомості наймолодших представників українського народу, а молитва та пісні духовного змісту служили основними засобами релігійного виховання дошкільнят. Про авторитет оселі серед львів'ян свідчило те, що число вихованок до 1909 р. зросло майже в п'ятеро і сягнуло 115 осіб [6, с.13].

Зважаючи на популярність цих закладів та вагомість одержаних результатів, у подальшому фундаторами товариства Вакаційних осель стали відомі представники галицької інтелігенції: С. Федак, І. Боберський, М. Вахнянин, Р. Перфецький. Допомога у вирішенні питання «рости нам у наших дітях – чи загинати?» надходила від чисельних українських громадських та фінансових товариств, як-от: «Дністер», «Краєвий Союз», «Просвіта», «Бесіда», Краєвий Соїм, народних домів Східної Галичини, церковних братств [5, с.360].

Подальша актуалізація проблеми опіки над українськими дітьми була пов'язана з наслідками I світової війни, яка принесла на європейській континент депопуляцію та дегенерацію: воєнне лихоліття прирєкло на сирітство 20.000 українських дітей, смертність серед яких становила 50%. Свідома українська спільнота розуміла, що в умовах післявоєнного занепаду та відсутності державних інституцій дитяче питання потрібно вирішувати силами громадських комітетів та церкви.

Як наслідок, 1917 року пожертва галичан в сумі 320 000 австрійських корон, вручена А. Шептицькому після повернення з російського ув'язнення та уп'ятеро збільшена його власною пожертвою, стала основою для заснування притулку «Український Сирітський Захист А. Шептицького» [7, 10]. Впродовж 20-х років А.Шептицьким було засновано «Порадню матерів» на Янівському передмісті у Львові, яку вело «Товариство опіки над молоддю» в купленому та подарованому Митрополитом будинку «Дитячі ясла», «Українську лічницю» на Городоцькій, де найбільшій заробітчани та їхні діти отримували задарма медичну опіку, а часто — і допомогу на прожиття. Щоб не допустити денационалізації та впливу вулиці, А.Шептицький організує притулки, дитячі садки для дошкільної дітвори, батьки котрої працювали. Тут сестри та світські виховательки викладали дітям моральні основи життя. Велика увага ними приділялась патріотичному вихованню, що стало особливо актуальним після поразки національно-визвольних змагань 1917-1921 рр.

Представниками церкви для координації діяльності сирітських захистів у Галичині було засновано раду Товариства «Український Єпархіальний Комітет», куди увійшли єпископи Григорій Хомишин, Йосафат Коциловський, Климентій Шептицький, Теодозій Лежогубський та священник Василь Лициняк. Статут Товариства декларував цілі своєї праці, що полягала в заснуванні домів для сиріт (захистів), де під проводом кваліфікованих кадрів дітям надавалось релігійно-моральне виховання, а також фахове викладання у ремеслі, промислі, торгівлі, що мало забезпечити їхнє майбутнє, адже: «Діти се ж прецінь фундамент народної будівлі, основа, на якій має колись опертися вся наша робота, ціле наше національне життя» [8, т.1-4]. За сприяння Митрополита Андрея, громадськості та клерикальних товариств таких захистів у краю 1917 року нараховувалось близько 22-ох: у Львові, Городку, Жовкві, Бережанах, Камінці-Струмиловій, Стрию та ін. У Львові 1917 року було відкрито 2 заклади такого типу при вул. Зиблицевича, 30 і при вул. Потоцького, 95, де

перебувало близько 160 воєнних безпритульних у віці від 1,5 до 14 років, з них – 75 були круглими сиротами [9, арк.5].

Матеріали фонду «Український Єпархіальний Комітет» засвідчують ґрунтовний підхід фундаторів до вирішення поставлених цілей. Так при прийнятті до сирітських захистів фіксувалися усі дані про дитину, зокрема про час і місце її народження, національність та обряд батьків, маєтковий стан родичів та наявність рідні або опікуна у дитини, стан її здоров'я (пройдені щеплення, перенесені недуги). Якщо йшлося про школяра (школярку), обов'язковим було шкільне свідоцтво про успішність з наук: релігії, читання, писання, руської і польської мов, малювання і співів, гімнастики, враховувалась також поведінка і «пильність» учня [10, арк.1, 3,7]. Потрібно наголосити, що незважаючи на відсутність державної допомоги, а тому важкий матеріальний стан такого роду інституцій, 1921 року лише «Український Сирітський Захист ім. А. Шептицького» нараховував до 240 воєнних сиріт віком від 2 до 14 років. Сам А.Шептицький, маючи завше щільний графік зустрічей, із особливою увагою й любов'ю ставився до молоді й дітвори, а зокрема до сиріт. Він знаходив годину для спеціальних зустрічей із ними, на яких вів розмови з кожною дитиною, пізнавав її турботи, бажання, і це зігрівало спрагли уваги дитячі серця.

У подальшому, керуючись прикладом очільника греко-католицької церкви, важливий внесок у реалізацію ідеї опіки, виховання, навчання та захисту українських дітей від денаціоналізаційних впливів зробило «Українське крайове товариство охорони дітей і опіки над молоддю», створене 1917 року у Львові за сприяння священика Василя Лициняка.

Головною метою діяльності товариства стала охорона дітей та молоді української національності, особлива опіка над українськими сиротами. Своєю діяльністю товариство охопило території Львівського, Тернопільського і Краківського воєводства. Важливим завданням товариства стали: поширення ідеї охорони дітей та опіки над молоддю в періодичній пресі, організаціях, проведенні професійних курсів та конференцій, створення філій та гуртків, надання їм матеріальної допомоги, створення та утримання захоронок, професійних шкіл, сирітських притулків та забезпечення контролю за роботою закладів товариств, що опікувалися дітьми [11, арк.15-16]. Організатори цієї інституції особливо обстоювали ідею національного виховання, що має на меті добро цілого народу. Саме тому основною і головною умовою формування національних почуттів дітей стало патріотичне виховання і підготовка до самостійної праці на користь «вимріяної нами найбільшої спілки – власної держави, якої сила лежатиме в єдності, згоді й співпраці всіх її громадян» [11, арк.79]. Товариство існувало за рахунок благочинних внесків громадян та установ, членських вкладок. На початок діяльності Товариство отримало значну допомогу від української еміграції. Члени товариства організували 35 філій, але у 1930 р. десять з них було закрито польською владою. У своїй діяльності філії охоплювали опікою до 1800 дітей різного віку. Найуспішніше у цих складних умовах працювали львівська філія та філії у Перемишлі та Стрию.

Напередодні II світової війни товариство мало у своєму складі 25 філій, які нараховували 1200 членів, об'єднували 9 захоронок, 2 бурси, 5 бібліотек, одну дитячу консультацію для матерів та молочну ферму. Товариство постійно співпрацювало із спорідненими організаціями, серед яких були Українське педагогічне товариство «Рідна школа», «Українська захоронка», «Просвіта», «Союз Українок» та інші [12, арк.15-16].

Підсумовуючи, дозволимо собі такий висновок: на початку минулого століття національно свідомо громадськість Галичини та її ідейний керманіч – греко-католицьке духовенство на засадах благодійності заклало цілу низку дитячих харитативних закладів, що за основу брали національні, духовні прикмети. Виховний процес у таких інституціях ґрунтувався на принципах загальнолюдської моралі, суть якої полягає в тому, що завжди справедливо чинить той, хто захищає свою мову, культуру, релігію, традиції на своїй, не завойованій землі. Досвід такої діяльності яскраво засвідчує переваги національного виховання у важких умовах бездержавності початку XX століття та є особливо цінними у контексті формування сучасного демократичного українського суспільства ери глобалізації.

Література

1. Донік О. Діяльність громадських організацій і товариств у справі допомоги військовим та цивільному населенню в Україні у роки Першої світової війни / О. Донік // Проблеми історії України XIX- поч. XX ст. / Під ред. О. Реєнта – Київ, 2002., Вип. 4, с.155-182.

2. Ступак Ф. Благодійна діяльність на поч. XX ст. // Ф. Ступак / Перша світова війна: Історичні долі народів Центральної та Східної Європи: Матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 80-річчю Буковинського народного віча. – Чернівці, 2000, с.153-154.

3. Нагачевська З. Педагогічна думка і просвітництво у жіночому русі Західної України (друга половина XIX т.. – 1939 р.) / З. І. Нагачевська. – Ів.-Франківськ, 2007. – 764 с.

4. Цегельський Л. Митрополит Андрій Шептицький. Короткий життєпис і огляд його церковно-народної діяльності. / Л. Цегельський // накладом видавництва «Америки», 1937 р. – 62 с.

5. Бачинська О. Вакаційні оселі. // Перший Український Просвітній Конгрес у Львові в днях 1 і 2 лютого 1909 року: Протоколи і реферати. / За ред. Д-р І. Брик і Д-р М. Кацюба. – Львів: Коштом і накладом тов-ва «Просвіта», 1910. – с. 351-360.

6. Звіт з діяльності Виділу «Товариства вакаційних осель» у Львові від основания т.є. від року 1905 до 1909 включно – Жовква: Печатня ОО. Василян, 1910. – 32с.

7. ЦДАУЛ. – Ф. 572. – Оп. 1. – Спр. 13. – Статути, протоколи «Українського Сирітського Захисту ім. А. Шептицького в м. Львові» 1917-1918рр. -28 арк.

8. ЦДАУЛ. – Ф. 572. – Оп. 1. – Спр. 14.- Звіт Лициняка В. Про діяльність «Українського Захисту ім. А. Шептицького в м. Львові» 1916 р.- 5 арк.

9. ЦДАУЛ. – Ф. 572. – Оп. 1. – Спр. 8 – Листи від установ, організацій, приватних осіб про будівництво нових дитячих захистів. 1919-1922р. – 14 арк.

10. ЦДАУЛ. – Ф. 572. – Оп. 1. – Спр. 17. – Протоколи про прийняття в сирітські захисти дітей з прізвищами на букву «А-Б».- 1916-1922рр. – 99 арк.

11. ЦДАУЛ. – Ф. 321. – Оп. 1. – Спр. 2 – Протоколи загальних зборів, засідань Головної Ради та Головного Віділу. – 1920-1939.-123 арк.

12. ЦДАУЛ. – Ф. 321. – Оп. 1. – Спр. 3 – Звіти про діяльність та перевірку діяльності товариства. 1934-39 рр. – 46 арк.

Summary

ROLE OF THE CHURCH AND PUBLIC INSTITUTIONS IN THE CARE FOR CHILDREN IN GALICIA AT THE BEGINNING OF THE TWENTIETH CENTURY

We study the example of charitable care for children in Galicia at the beginning of the twentieth century, which was carried out with assistance of the Greek Catholic Church and public institutions.

Key words: *Greek Catholic Church, Metropolitan Andrey, communities, charity, care, national-patriotic education.*

УДК 371.4

Берко Й.М., доктор біологічних наук, професор[©]*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З. Гжицького***ПРИМАТ ДІЄВО-ПРАКТИЧНОГО ПРИНЦИПУ ВИХОВАННЯ В
НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ДИСЦИПЛІНИ «ЗАПОВІДНА СПРАВА»**

Обґрунтовується позитивне значення національного виховання на засадах дієво-практичного принципу в процесі вивчення дисципліни «Заповідна справа» для формування гармонійно та інтелектуально розвинених фахівців в галузі екології, охорони навколишнього середовища та збалансованого природокористування в Україні

Ключові слова: національне виховання, дієво-практичний принцип, заповідна справа

Утвердження України у світовому співтоваристві економічно розвинених держав можливе за умови створення нею потужного інтелектуального та культурного потенціалу, сформованого новою генерацією високоосвічених, національно свідомих, духовно багатих і гармонійно розвинених фахівців для різних галузей народного господарства. Запорукою виконання такого завдання повинна стати дієва система сучасної освіти та національного виховання, яка увібрала б у себе багатющий досвід української та світової педагогіки, величезні культурні надбання, що створені впродовж віків талантом нашого та народів інших країн. Стрижневим принципом, на підставі якого зароджувалася і досягла високого розвитку і світового визнання українська педагогічна думка, був принцип інтегрованості навчання і виховання, сформульований і обґрунтований в працях К. Ушинського, Б. Грінченка, І. Огієнка, С. Русової, Г. Ващенко, В. Сухомлинського та багатьох інших вчених і педагогів [4]. Цей же принцип властивий також педагогіці зарубіжних країн, в яких він названий навіть окремим англійським словом «education». За такого способу здобуття освіти відбувається перманентне формування не тільки фахівця високого класу, але й духовно і гармонійно розвиненої особистості. Розглядаючи виховання і навчання як єдиний педагогічний процес, не можемо не відзначити, що основні пріоритети у формуванні особистісних рис молодого фахівця все-таки мають належати системі виховання, яка повинна будуватися на національній ідеї, демократичних засадах та загальнолюдських цінностях. Українська ідея як фундаментальна основа виховання обумовлює його національний характер, під яким розуміється щонайменше два найголовніших моменти. По-перше, що таке виховання передбачає прагнення до відродження національної самосвідомості вихованця, передачу через його сприйняття сукупності ідей, поглядів, переконань, традицій, звичаїв і обрядів, котрі забезпечують духовне самовітворення і самозбереження народу, тобто тих вартостей, завдяки яким

[©] Берко Й.М., 2011

живе народ і за якими українська нація відрізняється серед інших націй. По-друге, всі аспекти виховання, зокрема правове, моральне, трудове, фізичне, екологічне, естетичне тощо, повинні мати національний характер, бути адекватними стратегічним цілям української нації і її держави, відповідати нашій виховній традиції та нашій ментальності. Це, звичайно, не означає, що національне виховання є суто замкнутою системою, яка базується лише на національних цінностях. Воно одночасно включає в себе і загальнолюдські цінності, що втілюються в християнському розумінні Добра (віра, надія, любов, правда, справедливість, чесність, милосердя тощо). Вони, як відомо, не можуть існувати поза конкретним національним життям, оскільки стосуються всіх людей світової спільноти і складають основу загальнолюдської моралі. Окрім цього, принципово важливою рисою національного виховання є його демократичність. Це означає, що вихованець розглядається не як об'єкт, а як суб'єкт виховного процесу. За такого трактування статусу вихованця змістом і завданням викладача стає сприяння самоутвердженню особистості, виробленню нею самою власної моделі поведінки в конкретному середовищі її життя і в умовах соціального життя суспільства взагалі. З врахуванням цих особливостей повинен створюватися виховний процес нерозривно і взаємозалежно з навчальним процесом гуманітарних, загальноосвітніх природничих та професійних дисциплін. Це означає, що кожна лекція, лабораторне чи практичне заняття, чи інші види занять навчального процесу тою чи іншою мірою, наскільки це впливає із змісту заняття, повинні мати певне виховне спрямування. Однак зміст навчальних дисциплін не слід вважати єдиним чинником у його використанні з виховною метою на заняттях. Велике значення мають також і методи викладання цих дисциплін і загалом організація навчальної діяльності студентів. Чим новітнішими і прогресивнішими з позицій сучасної педагогіки вони будуть, тим вищим буде їх освітній та виховний результат. Тому поруч з традиційними настановчо-повідомляючими методами навчання чільне місце повинні зайняти методи активно-творчого навчання, зокрема проблемно-пошуковий, які сприятимуть набуттю студентами таких ціннісних рис формування їх особистостей, як: інтелектуальність, працьовитість, цілеспрямованість, наполегливість, самостійність, творча активність, почуття відповідальності та прагнення до самовиховання, самовдосконалення і самореалізації. Весь навчальний процес впродовж вивчення навчальних дисциплін мав би базуватися на засадах чинних в педагогіці принципів, серед яких вагоме значення слід надавати дієво-практичному принципу, тобто переходу від засвоєння студентами теоретичних положень дисципліни до їх практичного втілення в конкретних справах і діях [1]. Все викладене вище проілюструємо на прикладі дисципліни «Заповідна справа», яка викладається студентам 2 курсу факультету харчових технологій і екології Львівського НУВМ та БТ імені С.З. Гжицького, що навчаються за спеціальністю «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування». Вивчаючи цю дисципліну, студенти долучаються до розуміння і прийняття глобальних проблем сучасності, однією

з яких є збереження біотичного та ландшафтного різноманіття шляхом заповідання цінних в природоохоронному, науковому, рекреаційному, естетичному та інших аспектах природних комплексів відповідних територій та об'єктів. Опановуючи законодавство України про природно-заповідний фонд, його природні та штучні структурні компоненти різних категорій (природні і біосферні заповідники, національні природні парки, заказники, пам'ятки природи та інші), вони ґрунтовно вивчають їх організацію, функціонування, питання охорони і підтримання заповідного режиму, роблять спроби дати власну критичну оцінку сучасного стану кожного з цих об'єктів, що відповідним чином формує в них почуття громадянської і державницької позицій у цій важливій справі. Знайомлячись з краєвидами багатьох заповідних територій і об'єктів нашої держави, представниками їх рослинного і тваринного світу, у тому числі особливо охоронюваних і занесених до Червоної книги України, на серіях світлин і слайдів, а також безпосередньо відвідуючи заповідні установи під час навчальних практик, наприклад, природний заповідник «Розточчя», Яворівський національний природний парк, ботанічний сад Львівського університету імені Івана Франка та ряд інших заповідних місць Львова та його околиць, студенти поглиблюють свої патріотичні почуття і любов до рідної землі, її багатой і щедрої природи. Водночас сприйняття краси природи заповідних територій та об'єктів стає живильним джерелом набуття студентською молоддю морально-етичних і духовно-естетичних вартостей. Заповідні території як екосистеми, в яких підтримується і відбувається тісна взаємодія біотичних і абіотичних складових, є своєюрідною віртуальною школою екологічного виховання студентів як майбутніх фахівців у забезпеченні збалансованих стосунків між людським суспільством і життєво важливим для нього довкіллям, яке «сьогодні стає все сильнішим чинником, від якого залежить здоров'я людини» [3]. Таким чином, тематична різноманітність навчальних занять з заповідної справи, її засвоєння студентами та усвідомлення ними її сутності не може не позначитися на формуванні їх особистісних вартостей – національно-патріотичних, екологічних, морально-етичних, правових та багатьох інших. Однак, набувши цих вартостей в процесі навчання, студент є лише їх пасивним носієм, а завдання викладача і водночас виховника полягає в тому, щоб спонукати його до втілення цих вартостей у конкретні корисні справи, які в умовах навчального процесу ним можуть бути здійснені і під час виконання яких він зможе розкрити свої творчі здібності, проявити ініціативу, набути певних практичних навичок та умінь. Для виконання таких завдань під час викладання заповідної справи належним чином використовується дієво-практичний принцип навчання і виховання студентів як один з пріоритетних у стимулюванні їх активно-творчої діяльності. Наприклад, вивчаючи на занятті природно-заповідні об'єкти України категорії «Пам'ятки природи», якими є оригінальні утворення живої і неживої природи (скелі, водоспади, меморіальні дерева тощо) і які можуть мати статус державного або місцевого значення, студентам було запропоновано в 2007 році, коли вперше почалося викладання для них заповідної справи, означити в парку університету

дуб звичайний, який десятки років нічим не виділявся серед інших дерев парку, але був пам'ятний тим, що його посадив ще в 1961 році колишній ректор колишнього зооветеринарного інституту Данило Якович Василенко з нагоди завершення будівництва нового адміністративно-навчального корпусу. Ініціатива знайшла розуміння серед студентів. Ними була впорядкована ділянка землі біля основи дерева, яку облямували поребриком, засадили квітами та спорудили з каменю невеликий постамент з табличкою, на якій зроблено напис про те, що це пам'ятка природи місцевого значення. Тепер традиційно весною студенти - екологи кожного курсу поновлюють оздоблення пам'ятного дерева, отримуючи особисте задоволення від виконаного громадського обов'язку та вдячність студентів і співробітників університету, а також відвідувачів парку. Ще більш масштабним є використання дієво-практичного виховання студентів у процесі виконання ними індивідуальних навчально-дослідних завдань, передбачених робочою програмою з заповідної справи. Завдяки цьому принципу виховання і навчання такі завдання, які раніше виконувалися як реферативні, останнім часом переведені в творчу площину, строго індивідуальну для кожного студента і навіть близьку до науково-дослідної роботи. Теми їхніх завдань «прив'язані» до конкретних місць проживання студента (населеного пункту чи адміністративного району), в якому слід виявити та описати наявні в ньому природно-заповідні об'єкти та водночас і пам'ятки історико-культурного значення. Виконання таких тем вимагає від студента немало фізичних і творчих зусиль під час збору конкретного матеріалу. Для отримання такого матеріалу йому потрібно ознайомитися з історією свого населеного пункту (чимало з них, про що щиро признавалися, це зробили вперше у житті за багато років проживання в ньому), виявити його пам'ятки природи та інші варті уваги заповідні об'єкти, зустрітися з найстаршими людьми села, вчителями історії та біології, побувати у сільських радах та управліннях райрад з питань екології та охорони навколишнього середовища. Студенти не тільки відповідально ставляться до виконання такого типу завдань, але й з великим бажанням проявляють свої здібності і творчі зусилля. Написані ними тексти завдань відзначаються змістовністю, вони насичені багатим оригінальним матеріалом та гарно ілюстровані світлинами природних об'єктів та історико-культурних пам'яток. Відрадно, що студенти в процесі виконання завдань поводяться не як сторонні пасивні описувачі природи рідного краю, а як справжні його патріоти. В усіх їх завданнях висловлюється глибока любов до рідних місць та водночас виражається чітка громадянська позиція, особливо це стосується критичної оцінки сучасного стану певних природних об'єктів [2]. На підтвердження цього наведемо цитату і переказ фрагменту тексту із двох студентських робіт. Студентка Галина Г., бідкаючись, що її село ще не має належного, як раніше, вигляду, все ж таки щиро признається: «Але я люблю його таким, яким воно є тому, що я народилася в ньому, виросла. Це той найрідніший мені куточок, де пройшло моє дитинство, де моя школа, вчителі, рідні, де могили моїх предків». Студентка Юлія М., описуючи природно-заповідні та історико-культурні

об'єкти її рідного міста Винники, що біля Львова, з гордістю відзначає, що в ньому вперше в Західній Україні було поставлено пам'ятник Тарасу Шевченку. Мешканці міста уже в 1921 році спорудили могилу полеглим борцям за волю України – січовим стрільцям. З великою гордістю за своє місто студентка відзначає, що воно вписало славу сторінку в суспільне і культурне життя українського народу. Свою долю з містом поєднали такі видатні особистості, як: Іван Липа (письменник, громадсько-політичний діяч, член уряду УНР, лікар), Іван Огієнко (митрополит Іларіон), Катря Гриневичева та ряд інших відомих постатей. Подібних прикладів можна наводити практично з кожної роботи кожного студента курсу. Усі вони засвідчують про позитивну роль дієво-практичного принципу як одного з важливих чинників трансформації репродуктивного типу навчання і виховання в активно-творчий тип, що стимулює розвиток природних задатків студентів, формування їх як особистостей з високим рівнем вихованості та інтелекту.

Література

1. Берко Й. Дієво-практичний принцип національного виховання, його актуальність та проблеми реалізації // Духовні засади українського виховання. (Конференція з питань виховання 19 квітня 2001 року). – Львів, 2001. – С. 33 – 35.
2. Берко Й.М., Козій Б.І., Драч М.П. Індивідуальне навчально-дослідне завдання – дієвий чинник підвищення ефективності самостійної роботи студентів // Наук. вісник ЛНУВМ та БТ імені С.З. Гжицького. – 2007. – Т. 9, № 4 (35), част. 1. – С. 196 – 200.
3. Вишневецький О. Сучасне українське виховання. Людина і природа. 9. – Львів, 1999. – 31 с.
4. Кравців Р.Й., Берко Й.М., Брик М.В., Козій М.В., Дідковська Л.І. Організаційно-методичні та психолого-педагогічні основи виховної роботи наставника. – Львів: Львівська ДАВМ імені С.З. Гжицького, 2002. – 124 с.

Summary

PRIMACY OF PRINCIPLES OF EFFICACY AND PRACTICALITY IN PROCESS OF STUDYING THE SUBJECT «ZAPOVIDNA SPRAVA»

Within this scientific article the significance of national education based on the principles of efficacy and practicality in the process of studying the subject «Zapovidna sprava» is being substantiated.

УДК : 159.9:378

Бінкевич О.М., асистент, **Бінкевич В. Я.**, кандидат ветеринарних наук, доцент
Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З. Гжицького

Новотні Ф., доктор філософії, професор ©
Університет ветеринарної медицини м. Кошице, Словацька Республіка
(E-mail fnovotny@uvm.sk).

Лешо Б., кандидат ветеринарних наук, *Спілка ветеринарних лікарів*
м. Михайловци, Словацька Республіка (E-mail leso.b@stoneline.sk).

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВНОЇ РОБОТИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Згідно з Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті та основними нормативно-правовими актами у сфері освітньої діяльності підготовка фахівців нової генерації повинна будуватися на нових, сучасних ідеях та підходах до організації навчального процесу. В наші дні суспільство потребує якісно нового підходу до формування духовної сфери випускника вищої школи. Принцип гуманізму - один із фундаментальних принципів, на яких базується національне виховання як цілісна система.

Ключові слова: процес виховання, освіта, духовна сфера, інтелектуальний генфонд, гуманізм, навчально-виховний процес.

Освіта завжди була необхідною і найважливішою частиною життя суспільства. Особливого значення вона набула в наш час. Розвиток сучасного людства потребує докорінних змін усієї системи нашої діяльності, а тому і бачення нами смислу свого буття, субординації наших інтересів, матеріальних і духовних цінностей. Тобто мова йде про необхідність виховання нового виду світогляду сучасної людини. Найважливішу роль у такому вихованні і повинна відіграти система освіти [4, 5].

У процесі підготовки спеціаліста важливо не лише озброїти його фаховими знаннями, уміннями і навичками професійної діяльності, а й сформуванню у нього відповідний світогляд, моральні, правові, трудові, естетичні та інші якості особистості. Ефективність виховної роботи значною мірою залежить від правильно вибудованого процесу виховання, продуманого вибору форм і методів його реалізації. Завдання виховання у вищому навчальному закладі реалізується у процесі навчання і в цілеспрямованому впливі на студентів у позанавчальний час, тобто в процесі виховання. Специфіка цього процесу полягає насамперед у тому, що він є безперервним, тривалим в часі, оскільки людина виховується впродовж цілого життя [6, 223].

В наші дні суспільство потребує якісно нового підходу до формування духовної сфери випускника вищої школи, як ніколи вимагається створення умов для прояву вільної, творчої і моральної особистості, яка володіє

інтелігентністю у повному об'ємі її класичних якостей. Становлення такої особистості можливе тільки при збереженні і відродженні духовно-історичних цінностей своєї країни, розвитку науки, культури і освіти як необхідних джерел прогресу суспільства. Формування національної інтелігенції, сприяння збагаченню і оновленню інтелектуального генофонду нації, виховання її духовної еліти – завдання, що стоїть перед вищими навчальними закладами на одному рівні з підготовкою висококваліфікованих фахівців. Виховання – один з процесів соціалізації індивіда, який відбувається в житті індивіда в будь-якому суспільстві.

Виховання – це наріжний камінь не лише педагогіки, але й філософії. Можна сказати, що виховання – одна з найбільших проблем сучасності. Сучасна постмарксистська педагогіка і філософія знаходяться у стані активного пошуку основних засад виховання. У цих пошуках людина як об'єкт педагогіки, і як об'єкт філософії набуває єдиного філософсько-педагогічного звучання. І це позитивний факт... Абсолютною більшістю як вітчизняних, так і західних вчених мета і зміст виховання людини визначаються як виховання активної, культуротворчої, гуманної особистості [3, 396-397].

Досягнення мети виховання можливе лише за умови комплексного підходу і залучення до цієї роботи всього професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів, адміністрації, органів студентського самоврядування та громадських об'єднань студентської молоді. Виховна робота, що проводиться у ВНЗ за межами аудиторії, забезпечує актуалізацію теоретичних знань студентів, спрямовує їх у практичну площину, звертає увагу молоді на найгостріші соціальні проблеми сьогодення, формує їх соціальну зрілість. Освітня й виховна діяльність вищого навчального закладу повинна знаходитися в тісному взаємозв'язку, доповнюючи і збагачуючи одна одну. Характер спілкування науково-педагогічних працівників зі студентами має бути демократичним, гуманним, враховувати традиції і звичаї українського народу, ґрунтуватися на загальнолюдських цінностях. Для цього сприятливі умови існують на всіх навчальних заняттях, де студенти мають змогу висловлювати власні думки усно чи письмово.

Згідно з Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті та основними нормативно-правовими актами у сфері освітньої діяльності підготовка фахівців нової генерації повинна будуватися на нових, сучасних ідеях та підходах до організації навчального процесу.

Вони мають системно втілювати такі основні принципи:

- 1) гуманізація освіти, єдність навчання і виховання, залучення студентської молоді до духовних цінностей, формування цінностей загальнолюдської моралі;
- 2) свобода вибору та відповідальність за результативність освітньої діяльності, професійне самовизначення особистості;
- 3) відкритість та демократичність освітньої діяльності, доступність навчання для будь-якого громадянина з врахуванням рівня його дозвільської та індивідуальної підготовки;

- 4) випереджальний характер навчання на основі психодіагностики й корекції поведінки особистості;
- 5) органічний зв'язок з національною та світовою культурою, історією, традиціями;
- 6) взаємодія з ВНЗ, що здійснюють підготовку фахівців гуманітарного, економічного і лінгвістичного профілів у зарубіжних країнах;
- 7) самопізнання з метою встановлення у себе нових якостей, характеристик, поглибленого осмислення властивостей і станів особистості студента;
- 8) використання важелів відповідальної поведінки студентів у процесі навчання у ВНЗ;
- 9) духовно-моральний пошук власної життєвої позиції.

Реалізація цих принципів забезпечує досягнення повної корпоративної згоди в управлінні навчально-виховним комплексом сучасного вищого навчального закладу, сприяє формуванню професійно зрілих фахівців нового покоління. Важливою складовою гуманізацію навчальної та наукової діяльності у сучасному ВНЗ є управління організацією підготовки студентів до професійно-творчої діяльності, яка є системою, що містить три основні компоненти: наукову та професійну творчість, навчально-пізнавальну діяльність, позанавчальну діяльність. Реалізація цих складових сприяє формуванню творчої самостійної особистості майбутніх випускників ВНЗ. Гуманізація освітньо-виховної діяльності вищого навчального закладу сприяє координації та синергії спільних зусиль і дій, мотивації досягнення кращих результатів у навчальній та науково-дослідній діяльності протягом усього періоду навчання. При такому підході створюються необхідні умови для самовдосконалення, саморозвитку, самонавчання, самоактуалізації та саморегулювання наукової діяльності професорсько-викладацького складу і студентів. Принципи виховання ВНЗ – це основні, пріоритетні положення, які відображають загальні закономірності процесу виховання й визначають вимоги до змісту, організації та методів виховного процесу. Принципи виховання формулюються на підставі відповідних закономірностей, ними керуються викладачі ВНЗ під час реалізації виховних завдань [1, 13-16]

Слід зазначити, що загальними вимогами до використання принципів виховання є:

- 1) обов'язковість (ігнорування принципів призводить до негативних результатів виховання, а іноді й до суттєвих особистісних деформацій);
- 2) комплексність (фронтальне використання принципів на всіх етапах виховного процесу);
- 3) рівнозначність (відсутні провідні й другорядні принципи, всі мають однаково важливе значення). Правила виховання виступають в ролі конкретних рекомендацій педагогічної виховної дії. Принцип гуманізації виховання є центральним виховним постулатом, однак його реалізація залежить від дотримання наступних правил:
- 4) поважати права та свободи особистості;

- 5) висувати перед вихованцем реальні, доцільні й зрозумілі вимоги;
- 6) поважати права людини бути самою собою;
- 7) ненасильницьке формування необхідних особистісних якостей;
- 8) визнання права особистості на повну відмову від формування якостей, які суперечать її переконанням (гуманістичним, релігійним).

Гуманістичне виховання спирається на особистісні індивідуальні особливості студента. Провідною ідеєю такого виховання є допомога в становленні й удосконаленні особистості, усвідомленні нею своїх потреб та інтересів. У процесі виховання викладач-вихователь створює атмосферу довіри, стимулює діяльність вихованця у виборі його моделі поведінки, вирішенні проблемних ситуацій. Принцип гуманізму - один із фундаментальних принципів, на яких базується національне виховання як цілісна система. Принцип гуманізму утверджує високе суспільне визнання людини, її гідності, цінностей як особистості, право на свободу і вияв своїх здібностей, гармонізацію відносин між людиною і суспільством, людиною і природою тощо.

Гуманістичні погляди притаманні багатьом українським педагогам: Х.Алчевській, О.Барвінському, Г.Ващенко, Г. Верцьоні, С.Русовій, С.Смаль-Стоцькому, Я.Яремі та ін. Гуманістичними підходами до навчання і виховання наповнена українська народна педагогіка, починаючи з прадавніх існування етносу до сьогодення. Отже, ці гуманістичні підходи набули значення усталеної прогресивної традиції.

Т.В. Равчина вважає, що основними педагогічними умовами реалізації ідей гуманної педагогіки в ситуації відродження України є: орієнтація на особистість студента як мету, об'єкт, суб'єкт, результат, умову навчально-виховного процесу; врахування механізмів соціальної особистості, закономірностей природного процесу її саморозвитку; ставлення педагога до молоді людини як до соціальної цінності із врахуванням її самотності, оригінальності почуттів і думок ... [5, 81-82].

Значну увагу процесу гуманізації виховання приділяє напрям західної педагогічної думки, який визначається як неогуманізм. Прихильники цього напрямку Р.Барт, Р.Макайвер, А.Маслоу, К.Харріс, П.Херст та ін. відстоюють думку, згідно з якою розвиток і реалізація свободи, справедливості, гідності особистості є справжнім виявом гуманізації освіти, виховання.

Відомий теоретик і організатор освіти Є.Дніпров вважає, в педагогіці є два протилежні елементи, які борються між собою: нормативність (вимоги певного суспільного середовища) і творчість (як індивідуальне начало в будь-якій справі). Нова стратегія освіти вимагає від сучасного педагога вищої школи вміння і гармонійного поєднання цих протилежностей, і лише тоді ми зможемо зійти з мертвої точки теорії і перейти до творчого процесу навчання і виховання студента нової генерації. Виховання студента має суспільний характер. Система навчання і виховання перебуває у постійному розвитку й удосконаленні. Напрямок пошуку нових принципів виховання молоді зумовлений проблемами педагогічної практики та передовим досвідом виховної роботи.

Висновки:

Дослідивши проблему, ми дійшли висновків, що сучасний етап розвитку суспільства потребує особливої уваги до формування духовної сфери випускника вищої школи. Сьогодні як ніколи вимагається створення умов для прояву вільної, творчої і моральної особистості, яка володіє інтелігентністю у повному об'ємі її класичних якостей. Становлення такої особистості можливе тільки при збереженні і відновленні духовно-історичних цінностей своєї країни, пріоритетного розвитку культури, науки і освіти як необхідних джерел прогресу суспільства з гарантованим майбутнім.

Література

- 1.Бех І. Особистісно-зорієнтоване виховання: шляхи реалізації // Рідна школа. - №12.-С.13-16,2002.
- 2.Державна національна програма «Освіта» (Україна – ХХІ століття). – К.: Райдуга, 1994.
- 3.Васянович Г. Збірка наукових праць //Філософські засади сучасного українського виховання. – Львів. Норма, 2006.- С.396-403.
- 4.Лутай В. Філософія сучасної освіти. Навчальний посібник.-К.:Центр Творчої спілки вчителів України, 1996.
- 5.Равчина Т. Орієнтуватися на особистість студента// Гуманізація та гуманітаризація професійної освіти: Науково-методичний збірник. – К.:1995, - С. 80-82.
- 6.Фіцула М. Педагогіка вищої школи. Навчальний посібник. – К. Академвидав. – 2006.

Summary

After the researching the problem we realize that the modern period of education needs special attention to inner world of graduator. Today we have to create new conditions for new well-educated, creative, intelligent person who is not only a good specialist but a real patriot of the state. Humanism is one of the main approach in the process of education and upbringing.

Бондарчук Л.В., канд. с.-г. н, доцент, © bondlara@mail.ru
Сумський національний аграрний університет

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ В СУМСЬКОМУ НАУ

Вирішення проблеми підвищення екологічної культури лежить у площині освіти. Визнано, що формування екологічної культури в процесі навчання – це оптимальний шлях екологічного виховання. Той чи інший її рівень – результат виховання, головною функцією якого є підготовка підростаючого покоління до життя в цьому світі, а передумовою цього є опанування систем моральних норм, що стосуються як людського світу, так і природи. Без змін у культурі природокористування не можна розраховувати на позитивні зміни в екологічному стані; саме культура здатна привести діяльність людини у відповідність з біосферними і соціальними законами.

Екологічна освіта озброює людину необхідними знаннями про особливості взаємодії суспільства і природи, ходу природних процесів, впливу на них антропогенних навантажень і несприятливих наслідків такого впливу.

Екологічне виховання формує певні навички поведінки людини в природному середовищі. І тільки осмислена поведінка в природі у відповідності з отриманими знаннями і навичками є свідченням екологічної культури особистості.

У Сумському національному аграрному університеті цим питанням приділяється значна увага. Вивчення дисципліни «екологія» є обов'язковим для студентів усіх спеціальностей. Починаючи з 2007 року, кафедрою екологічного менеджменту запропоновано додаткове вивчення таких спецкурсів, як «Екологічний менеджмент», «Екологічний маркетинг», «Екологічна безпека».

У грудні 2006 р. на базі навчально-наукового інституту економіки та менеджменту створено українсько-німецький біоенергетичний навчальний бізнес-центр, обладнаний сучасними технічними і телекомунікаційними засобами. Також функціонує центр стратегічних досліджень, на засіданнях якого систематично із залученням фахівців з Німеччини, Австрії, Польщі і спеціалістів провідних підприємств та установ області обговорюються актуальні питання альтернативних джерел енергозабезпечення, проводяться семінари та видаються практичні рекомендації для їх впровадження у господарствах області.

Щоліта на базі Деснянсько-Старогутського національного природного парку проводиться літній двотижневий табір школярів. Організовується екологічна стежина.

З метою якісного вивчення природничих дисциплін, здійснення екологічного виховання студентів СНАУ та виконання досліджень проведено упорядкування, реставрація і забезпечено подальше використання пам'ятки садово-паркового мистецтва і історичної будівлі у с. Кияниця. Впровадженню системи екологічної освіти, розвитку екологічної культури і

базових екологічних знань широких верств населення також сприяють екологічні екскурсії з учнями загальноосвітніх шкіл, вихованцями дошкільних закладів, що проводяться на території університету, у віварії та зимовому саду. До організації та проведення цих екскурсій залучаються не тільки співробітники, але й студенти СНАУ. Виконано розробку проекту «Дендрарій СНАУ» і восени 2007 р. висаджено понад 120 видів и сортів дерев, колекція яких поповнюється щорічно.

З 2010 року на базі Сумського національного аграрного університету проводиться Всеукраїнська літня хіміко-біологічна школа для слухачів Малої академії наук. Для учнів секції екологія провідними фахівцями читаються лекції, проводяться майстер-класи, практичні заняття, екскурсії до Зеленогайського природно-археологічного комплексу, ботанічного саду, дендропарку «Нескучне» м. Тростянець та ін..

На базі СНАУ функціонує Міжрегіональний науково-технічний і освітній центр екологічного матеріалознавства та ефективних технологій Міжнародної академії наук екології і безпеки життєдіяльності (МАНЕБ). По Сумському регіону центром виконувалось 7 науково-дослідних робіт у галузі екологічно чистих ресурсо- та енергоощадних технологій при виробництві продукції технічного і продовольчого призначення, переробки виробничих відходів. Дослідження проводились із залученням науковців і фахівців вищих навчальних закладів, науково-дослідних установ та провідних підприємств м. Суми.

Кожного року в нашому університеті на підтримку загальноукраїнських екологічних акцій проводяться толоки та інші заходи (як то Всеукраїнський День довкілля, акція «Зелений паросток майбутнього», Весняна толока з озеленення та благоустрою, «Україна – наш дім. Збережемо його!», щомісячні університетські дні довкілля), покликані сприяти вихованню екологічної

свідомості сучасної молоді, дбайливому ставленню до природи та оточуючого світу.

Метою екологічного виховання студентської молоді є формування в особистості екологічної свідомості і мислення. Передумова для цього — екологічні знання, наслідок — екологічний світогляд.

УДК: 378.013:177

Бойко А.О., ст.викладач, кандидат с.-г.наук ©*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
ім. С.З. Гжицького*

ПОЧНИ НАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ З СЕБЕ

У данній статті йде мова про питання національного виховання в сучасному світі. Зараз це питання являється актуальним серед підростаючої молоді. Ми самі маємо усвідомлювати про виховання нашої держави в цілому і тільки ми зможемо відродити нашу Батьківщину і вийти на новий рівень серед країн Європи.

Ключові слова: національне виховання, світогляд, культура, єдність

В наш час молодь дуже рідко задумується про виховання. В сучасному світі на даний момент це питання відійшло на задній план і дуже рідко молода особа ставить перед собою питання - чи досить вона вихована для сучасного суспільства і взагалі що є таке національне виховання? Ми можемо звернутись до письмових джерел і побачити що національне виховання - це виховання дітей на культурно-історичному досвіді свого народу, його звичаях, традиціях та багатовіковій мудрості, духовності. Воно як створена народом сукупність ідеалів, поглядів, переконань, традицій, звичаїв, інших форм соціальної практики, спрямованих на організацію життєдіяльності підростаючого покоління, у процесі якої воно засвоює духовну і матеріальну культуру нації, виробляє національну свідомість. Національне виховання духовно відтворює в дітях народне, увічне те специфічне, самобутнє, що є в кожній нації, а також загальнолюдське, спільне для всіх націй. Що ми можемо бачити на сьогоднішній день? Якщо для прикладу ми візьмемо нашу молодь і молодь Польщі, ми одразу побачимо різницю незахищеним оком. Одне з найперших відмінностей це їх ставлення до культури та традицій нашої держави. Багато людей просто нехтують цим і не задумуються про те який довгий і тяжкий час прийшло пережити нашим пращурам, що ми зараз жили у вільній і незалежній державі. Ми все частіше забуваємо про наших видатних мислителів які боролись за нашу свободу своїм словом, ми забуваємо про видатних діячів культури, які відстоювали нашу свободу. Наші підлітки соромляться бути м'якими, добрими і ввічливими, сприймаючи гречність і шанобливість щодо інших людей як ознаку недосконалої й відсталості. Натомість вони готові кинути виклик будь-кому, виявити брутальність, зухвалість і нахабство. Польські діти – це переконані маленькі патріоти, які знають, за що вони люблять свою Батьківщину і пишаються нею, а наші – відверто сміються з цього святого поняття, бо в нашій державі мовби на зло робиться все можливе для викоренення національної самосвідомості українців як необхідної основи самовідданої любові до України.

Виходячи з цього стає питання хто в цьому винен? Не можна однозначно сказати сім'я або школа або люди які оточують нас в повсякденному житті. Національне виховання має формуватися в людини ще з самого малечку. На початку цього шляху мають стати батьки, які будуть будувати цей фундамент любові до своєї Батьківщини. Також вагова частка виховання припадає на освітні заклади і, насамперед, у необхідності цього в початкових класах, коли у дітей формується світогляд, щоб це формування не було викривленим, а спрямовувалось у позитивне русло. Український народ повинен випростатися на весь зріст і довести самому собі й усьому світові, що ми великий, талановитий, працьовитий народ, який любить свою Батьківщину і заслуговує на повагу. Сьогодні особливо актуально звучать слова палкого борця за Україну В'ячеслава Липинського: "Ніхто нам не збудує держави, коли ми її самі не збудуємо і ніхто з нас не зробить нації, коли ми самі нацією не схочемо бути".

Також хворобою сучасної держави являється відсутність єдності. Єдність навколо національної ідеї допомогла естонцям, латвійцям, латишам подолати економічну кризу, і сьогодні вони значно випереджають нас і Росію рівнем життя. Наші західні сусіди й і колишні колеги по соціалістичному табору – угорці, чехи, словаки – завдяки згуртованості на ґрунті національної ідеї швидко йдуть угору.

Сьогодні Україну, яка проголосила державну незалежність, визнали більше ста країн світу, однак ми не стали незалежними чинністю. Ми самі маємо боротися з цим. Саме від нас залежить як до нас будуть ставитися інші держави і як ми будемо виглядати в їх очах. Національний характер українців формувався протягом віків. Вічне правдошукання, гостинність і щедрість, ласкавість і доброзичливість, пісенність і музичність, працьовитість і талановитість, ніжність і глибокий ліризм, волелюбство і душевне багатство – типові якості відомого в цивілізованому світі українського національного характеру. Історична місія батьків – не руйнувати національного характеру, а всіляко його підтримувати, зберігати і розвивати. Наша місія тепер – зберегти те що ми маємо, те що передали нам наші батьки. Ми не маємо цуратися свого, а навпаки примножувати і передавати нашу культуру та історію наступним поколінням. Ми маємо єднатися і разом слідувати нашій цілі. Тільки командний дух, віра та повага до національного набутку зможе відродити та зберегти наше суспільство. Тільки за цих умов ми зможемо виховати національну свідомість у підрастаючого покоління і вийти на ряди з європейськими державами.

Література

1. Волкова В.П. Педагогіка.- К., 2001
2. Галузинський В.М., Євтух М.Б. Педагогіка: теорія та історія: Навч. Посібник.- К.:Вища шк., 1995
3. Любар О.О., Стельмахович М.Г., Федоренко Д.Т. Історія української педагогіки.-К., 1999
4. Педагогіка: Навчальний посібник / В.М.Галузяк, М.І.Сметанський, В.І.Шахов.- Вінниця, 2001

Summary

The national education is very impotent in our days. More young people forget about their ancestor. More and more Ukrainian children don't respect our culture, tradition and history of our native land. There is a question who is guilty in this situation? There is no one answer on this question - parents or schools or our community. National education should be formed in the person since its childhood. Each person's knowledge of how to bring up a child usually comes from their surroundings and their own upbringing. This may result in patterns from the parent's own social experiences being repeated and passed on to their children. Parents who pay compliments and show respect to people, their native land, culture, kindness, honesty, friendliness, hospitality and generosity to their children will encourage them to behave in the same way. We should go together to unity of Ukraine and only then we can reach our purpose.

УДК 37.15:372

Будник О.Б., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, ©
(budolen@yahoo.com)

*Науково-методичний центр “Українська етнопедагогіка і народознавство”
НАПН України і Прикарпатського національного університету імені Василя
Стефаника, м. Івано-Франківськ*

ЕТНОКУЛЬТУРНА СПРЯМОВАНІСТЬ ВИХОВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ В КОНТЕКСТІ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

У статті визначено актуальність проблеми етнокультурної освіти, обґрунтовано сутність етнокультурної компетентності студентів та окреслено етнокультурну складову змісту професійної освіти у вищих навчальних закладах України.

Ключові слова: етнокультурна освіта, етнокультурна компетентність, професійна діяльність.

Актуальність проблеми. Сучасні тенденції, що характеризують європейський освітній простір ХХІ століття, засвідчують утвердження нових підходів до процесу та результатів виховного впливу на особистість, переоцінку традиційних освітніх парадигм з урахуванням вимог сьогодення, глобалізаційних змін, помітні спроби пошуку інноваційних шляхів педагогічної діяльності. Відтак, система цінностей, на які орієнтований педагогічний процес, має культурно-історичний характер. Тому глобалізація та міждержавна інтеграція в сучасному світовому співтоваристві мають здійснюватися з урахуванням традицій кожного народу, адже формування та розвиток людини невіддільні від народно-побутового виховного середовища. Отож актуальною вважаємо проблему формування етнокультурної компетентності майбутнього фахівця в контексті його професійної підготовки.

Для сучасного вищого навчального закладу надзвичайно важливо, щоб принцип культуровідповідності в освіті не зводився виключно до тривіальної передачі готових знань про етнокультуру, а передбачав розвиток креативного мислення, національних почуттів студентства. Інтелектуальна творчість нації зазнає розвитку тільки за умов забезпечення національною освітою безперервної передачі кращого досвіду минулого народу від покоління до покоління. І тільки таким чином національна освіта, вбираючи в себе культурні європейські та світові цінності, зможе вносити власний етнокультурний доробок у досягнення цивілізації. Як зазначав Г. Ващенко, “від того, що кожний народ буде вільно творити свою національну культуру, загальнолюдська культура не програє, а навпаки, виграє... Вселюдська культура складається із надбань різних народів” [2, с.294].

У зв'язку з входженням країн в єдиний освітній простір Європи, варто переглянути культурологічну складову у національних вишах. Вивчення

Сорбонської (1998), Болонської (1999), Берлінської (2003) та інших декларацій засвідчує, що у кожній із них чітко відображений національно-культурний компонент, вказується на те, що для Європи метою є збереження європейського культурного багатства, мовного розмаїття, ґрунтуючись на культурній спадщині різних традицій, акцентується на сприянні розвитку багатоманітності культур, мов, національних систем і автономності навчальних закладів. Отож важливою складовою професійної освіти вважаємо підготовку студентів до ефективної діяльності в етнокультурному (полікультурному) виховному середовищі.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Методологічні аспекти вдосконалення змісту професійно-педагогічної освіти відображено в наукових працях І. Беха, В. Москальця, І. Зязюна, Н. Лисенко, Р. Скульського; окремі аспекти формування етнокультурної компетентності студентської молоді досліджують О. Гуренко, М. Євтух, В. Кириченко, Л. Коваль та інші вчені; традиції етнопедagogіки як засобу формування національної ідентичності та самосвідомості – Р. Абдираїмова, С. Борисова, Г. Волков, О. Красовська, Р. Осипець, Л. Паламарчук, М. Стельмахович, В. Струманський, Д. Тхоржевський, М. Хайруддінов, М. Чепіль та інші.

Мета статті – визначити сутність етнокультурної компетентності та шляхи її формування в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців в умовах європейської інтеграції.

Виклад основного матеріалу. У контексті національної парадигми освіти доцільним вважаємо формування етнокультурної компетентності майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах різного профілю. Зупинимось детальніше на вивченні змісту цього феномену.

З досліджень Г. Лозко дізнаємось про етнозберігаючу функцію культури (відокремлення певного етносу від інших за принципом “ми – вони”, “свої – чужі”; забезпечення духовного самоусвідомлення національної спільноти; через збереження свого етносу, забезпечення єдності й різноманітності етнічної картини світу тощо). Автор трактує етнічну культуру (етнокультуру) як “сукупність матеріальних і духовних цінностей, вироблених певним етносом упродовж його історії на його власній території засобами етнічного самовираження (рідна мова, рідна релігія) і не включає імпортованих зразків (наприклад, світові релігії)” [4]. Класичне визначення етнічної культури ґрунтується на уявленні про неї як про локальне явище цілісного процесу світової культури (локальний від лат. locus – місце, місцевий, “той, що не виходить за визначені межі”).

Ідеї національного злиття, як засвідчує світова історія, не виправдали себе в багатьох країнах – СРСР, Чехословаччині, Югославії. Сьогодні великі країни, приміром, США, Канада, твердять про етнічну різноманітність суспільства. Ідея асиміляції етнокультур переросла в декларацію свобод і демократії нового інтернаціонального типу суспільства. Емігранти з різних країн намагаються зберегти свою мову, релігію, традиції в іносередовищі. Це значною мірою стосується й освіти. Зарубіжні методики навчання вдало адаптовані до

використання в школах української діаспори з урахуванням давніх традицій християнської культури. Окремі аспекти організації українського шкільництва, зокрема, проблема збереження рідної мови зарубіжних українців, знайшли своє відображення в сучасних публікаціях В. Семілетка, М. Слабошпицького, С. Карпенко, В. Громого та інших.

Приміром, приватна школа Непорочного зачаття у Воррені (Immaculate Conception Ukrainian Catholic School) сьогодні залишається єдиною українською повною середньою школою в США. Тут навчаються діти з українських родин, народжені в Америці, учні, котрі приїхали з України, та американці, які не мають нічого спільного з Україною [1]. Культивуючи в поведінці дітей і молоді особистісний потенціал етнічної культури, християнської моралі, педагоги дбають і про формування в них поваги й шани до американських духовних цінностей. Глибоко імпонує патріотизм української діаспори – вони люблять Україну, шанують своє коріння, але не менше поважають закони, символи і громадян держави, де живуть і яка надає їм усе для повноцінного життя й самовдосконалення.

В етнокультурній освіті І. Малиновський виокремлює три послідовних етапи: пропедевтика, навчання та впровадження в практику. На основі цього дослідник пропонує наступну її структуру: 1) на етапі пропедевтики здійснюється вирішення проблеми етнічної самоідентифікації дитини (етнокультурний освітній простір в цьому випадку – це атмосфера в сім'ї): перше ознайомлення з історією, культурою народу, національними звичаями і традиціями, фольклором; 2) основна частина етнокультурної освіти – це освіта в навчальних закладах різних типів (дитячих садках, школах, ліцєях, вищих навчальних закладах); 3) етнокультурне навчання поза різними інституціями, використання здобутих знань у практичній діяльності індивіда (участь у культурних центрах, гуртках, клубах, позашкільних установах, інших організаціях) [8, с. 359–360].

Відтак, етнокультурне навчання й виховання в сучасному освітньому просторі прогресивних країн світу здійснюється згідно з принципом демократизації всіх сторін шкільного життя. В. Мадзігон акцентує на тому, що сучасна освіта “покликана виробити в кожного громадянина звички, настанови і цінності, без яких неможливе функціонування демократії. Формування демократичних цінностей в системі здійснюється через усі без винятку аспекти навчально-виховного процесу, на всіх його рівнях – змістовому, організаційному, функціональному, комунікативному” [6, с. 26].

О. Моляко переконує про об'єктивну необхідність створення в навчальних закладах педагогічної атмосфери, спрямованої на формування в зростаючої особистості загальнолюдських цінностей, збагачених досвідом свого етносу, знанням і розумінням національних пріоритетів інших народів. При цьому важливо враховувати етнокультурні особливості, соціокультурну ситуацію в регіоні (країні) тощо [9, с. 12]. Проблему формування етнокультурної, соціокультурної компетентності відобразили у наукових

працях М. Євтух, Т. Поштарьова, Т. Свірчук, О. Сухомлинська та інші дослідники.

Проблеми *етнічного виховання* особистості, під яким розуміємо формування та розвиток її духовних цінностей на основі засвоєння знань, навичок поведінки та діяльності представників рідного етносу, його традиційно-звичаєвої обрядовості, в європейських державах визріли вже після першої світової війни. Тут створюються міжнародні організації та центри для вивчення стану освіти в різних країнах, серед яких чільне місце посіло Міжнародне бюро освіти (МБО), засноване в 1925 році спочатку як громадська організація при інституті педагогічних наук ім. Руссо Женевського університету, а з 1929 року очолюване міжнародною міжурядовою організацією. У Великобританії, Італії, Швейцарії, США, Японії та інших країнах публікується низка наукових праць, присвячених різним аспектам етнопедagogіки [7, с. 69]. Приміром, французький народ пережив період національного гноблення, приниження окупацією, частина громадян зайняла колабораціоністську позицію. Не випадково нині головними завданнями громадянської освіти у Франції є формування цінностей свободи, миру, толерантності, демократії, поваги до рідної мови, національних символів. Водночас французька держава відіграє помітну роль в європейських та світових інтеграційних процесах. У післявоєнній Німеччині в освітній сфері також значну увагу акцентували на толерантності міжособистісних взаємин, любові до світового співтовариства в органічному поєднанні з формуванням почуттів громадянського обов'язку та патріотизму.

Однак у сучасних умовах масштаби полікультурного виховання у провідних країнах світу різні: влада Англії, Німеччини, Франції намагається не акцентувати на цій проблемі, водночас значна увага її вирішенню приділена на офіційному рівні в Австралії, Іспанії, Канаді, США. Так, полікультурна освіта в Канаді нерозривно пов'язана з проблемою конвергенції етнічних груп населення, оскільки канадська нація сформована з іммігрантів. Актом 1988 року (Multiculturalism Act) культурну розмаїтість проголошено базовим принципом канадського суспільства.

Світовий досвід організації освіти є повчальним для пострадянських країн, які пережили значно триваліший період бездержавності й національного приниження. Так, на відміну від багатьох європейських народів, формування української нації мало дискретний характер, оскільки Україна тривалий час не мала своєї державності, внаслідок чого була позбавлена можливості творити власний загальнонаціональний виховний ідеал [10, с. 228]. Відтак у цивілізованих країнах досвід громадянської освіти не лише зберігся, а й передається нащадкам через ідеали гуманізму, демократії, солідарності, громадянської відповідальності, поваги до власної історії, культури, моралі, захист інтересів нації тощо. Тому нині маємо об'єктивну потребу в осмисленні світового розвитку і глобалізаційних процесів з погляду досягнень кожної держави, її інтересів, ментальності [11].

За таких умов розширились межі спілкування між представниками різних народів, котрі проживають за межами України, спостерігаються міграційні процеси.

У сучасній освіті пропагується ідея навчання як діалогу культур, тобто аналіз різнобічних проблем (історико-політичних, соціально-педагогічних) з позицій різних культур, виокремлення подібності в підходах на основі загальнолюдських цінностей та рівноправності усіх суб'єктів педагогічного процесу. Принцип полікультурного виховання може слугувати засобом примирення багатьох націй, але, безумовно, з визнанням прав корінних мешканців, котрі споконвіків населяли відповідну територію. Для прикладу, етнічна структура Канади представлена різними націями і народностями, з яких корінне населення становить тільки 11,5 відсотка. Утім, у цій країні панує глибока повага до Закону, традиційних символів, звичаїв і обрядів, ніколи не стояло питання про “поділ” держави, хоч найбільше іммігрантів з Англії і Франції (відповідно 40 і 27 відсотків від загальної кількості населення) [12, р. 191]. Відтак, система освіти будується з урахуванням соціокультурних особливостей країни.

Під етнокультурним вихованням Л. Маєвська розуміє багатогранний і тривалий процес формування у психічних структурах індивіда відчуття кореневої природи етнокультури спільноти, одиницею якої він є, задля глибинного розуміння власного “Я”, стимулювання внутрішнього потенціалу в процесі самовиявлення, творчого саморозвитку й самореалізації та цілеспрямованої підготовки до міжкультурного діалогу [5].

Етнічна компетентність – етнічна обізнаність і здатність особи ототожнювати себе з тим чи іншим етносом (Лозко Г.).

Етнокультурна компетентність особи – це здатність людини вільно орієнтуватися у світі значень культури свого етносу, вільно розуміти мову цієї етнокультури і вільно творити цією мовою (Лозко Г.) [4].

Н. Арзамасцева, І. Жуковський, О. Кузнецова, Н. Морова та інші дослідники розглядають етнокультурну компетентність як засіб передачі культурного досвіду від одного покоління етносу до іншого. Вітчизняні вчені доводять, що етнокультурна компетентність сприяє розвитку національної самосвідомості, вихованню й навчанню людини, спираючись на етнокультурні традиції конкретного регіону.

Етнокультурна компетентність майбутнього фахівця розглядається науковцями як необхідна сукупність особистісних якостей, що включають високий професіоналізм, знання, вміння й навички, які дозволяють вільно використовувати етнокультурні засоби в поліетнічному середовищі (Н. Алімжанова, Т. Атрощенко, З. Ігушкіна, О. Ладнушкіна та інші). За О.Гуренко, етнокультурна компетентність як результат професійної підготовки студентів – складне інтегроване утворення, яке піддається цілеспрямованому розвитку і вдосконаленню в рамках навчально-виховного процесу вищого навчального закладу [3].

Сьогодні необхідна організація цілеспрямованої етнокультурної підготовки студентів, формування в них суб'єктивної позиції як носія етнокультури. Першочерговим завданням у процесі розробки системи такої підготовки вважаємо проектування нормативно-правового та навчально-методичного забезпечення цього процесу у системі вищого навчального закладу, яке потребує чіткого визначення цілей і завдань, відповідного змістового наповнення курсів гуманітарних, соціально зорієнтованих і професійно орієнтованих дисциплін, проходження виробничої практики й науково-дослідницької роботи.

Наприклад, у процесі підготовки майбутніх учителів доцільним вважаємо включення в зміст освіти системи знань про культуру та побут рідної етнографічної групи, а також етнокультурної інформації національних меншин регіону. Для цього в педагогічних інститутах та університетах України введено спецкурси: "Етнопедагогіка", "Основи етнокультурного виховання", "Етнокультура національних меншин регіону", "Етнокультурна діяльність педагога" та інші.

Дієвим аспектом роботи є залучення студентів до науково-дослідницької роботи (магістерські, дипломні, курсові проекти, реферативні роботи, наукові статті), створення індивідуальної бази даних з етнокультурних питань, активізація їхньої діяльності різноманітними груповими (тренінги, гуртки, клуби за інтересами, секції) та колективними (педагогічні читання, обговорення з викладачами навчальних дисциплін однієї проблеми, але з позицій різних наук; дискусії з етнокультурної тематики) формами роботи при викладанні гуманітарних дисциплін.

Головним критерієм підготовки студентів до етнокультурної діяльності вважаємо їхню здатність до роботи в полінаціональному середовищі, прагнення до розв'язання та запобігання міжетнічних проблем, гармонізації національних взаємин. Виходячи з того, що його наукова діяльність в умовах вищого навчального закладу залежно від кожного конкретного випадку має плановий, добровільний чи ініціативний характер, доцільно всіляко сприяти добровільній участі майбутніх фахівців у конкурсах, олімпіадах, конференціях тощо. Чільне місце у системі їх професійної підготовки належить самостійній пошуково-етнографічній діяльності орієнтовно такого змісту: дослідити особливості української вишивки свого краю; записати легенди та повір'я про працю, пов'язану з народними ремеслами та промислами, визначити їхнє місце у змісті шкільної освіти; зібрати колекцію старовинних господарсько-побутових речей (посуд, рідкісні знаряддя праці, побутове приладдя, декоративні вироби) та здійснити їхній історико-краєзнавчий аналіз; вивчити маловідомі трудові звичаї та обряди конкретного етносу, визначити їхні функції у вихованні сучасних дітей; систематизувати народну гумористичну творчість (пісні, вірші, анекдоти, примовлянки) та проаналізувати їхні виховні можливості.

Участь у пошуковій роботі збагатить уявлення студентів про основні елементи наукового дослідження (визначення його об'єкта, предмета, цілей, завдань, формулювання гіпотези та ін.), вибір і застосування його методів,

зокрема спостереження, анкетування, методу рейтингу і самооцінки, експерименту, статистичних методів тощо.

Ефективною формою організації творчого пошуку студентів вважаємо етнографічні експедиції в місця компактного проживання різних етнографічних груп (гуцулів, бойків, лемків, подолян тощо) задля збору народознавчого матеріалу; самостійну роботу майбутніх фахівців у плануванні етнокультурної роботи в закладах освіти, проектуванні занять і виховних заходів на етнокультурну тему, підготовці доповідей до міні-конференцій, здійсненні пошуково-етнографічної роботи; створення наукового гуртка, що має метою систематизацію народознавчого матеріалу.

Висновки. Готовність студентів до професійної діяльності в етнокультурному середовищі вважаємо критерієм їх етнокультурної компетентності [5], яка виявляється в уміннях застосувати професійні знання і навички в конкретному етнічному середовищі та ціннісному ставленні до відповідної діяльності.

Орієнтовна модель етнокультурного виховання включає: усвідомлення соціокультурної ідентичності (ідентифікаційний рівень), оволодіння системою знань про полікультурне середовище й корекцію атолерантних установок міжетнічного характеру (когнітивний рівень) та формування й розвиток навичок етнокультурної взаємодії (поведінково-діяльнісний рівень). Етнокультурна компетентність сучасного студента виявляється в активній пізнавальній діяльності відповідного характеру, вмінні визначати толерантну поведінку людей, які відрізняються за соціальною, расовою, етнічною, релігійною та іншими ознаками. Діяльність викладача в контексті компетентнісного підходу до організації педагогічного процесу передбачає ретельне висвітлення значення основ різних галузей наукових знань для розвитку цивілізації, художньої літератури, творів мистецтва, досягнень світової культури, виховання на прикладах життя видатних людей.

Ефективність етнокультурної підготовки студентів в умовах вищого навчального закладу визначається низкою психолого-педагогічних умов: етнокультурної спрямованості освітнього середовища навчального закладу; здійснення міжпредметних зв'язків; мотиваційно-ціннісного ставлення до педагогічної діяльності в етновиховному просторі та врахування принципів системності, доступності, гуманності, етнізації, культуровідповідності, природовідповідності, емоційності, демократизації. Етнокультурне виховання студентів передбачає, передусім, визначення рівня їхньої етнокультурної компетентності, готовності до професійної діяльності в конкретному етнокультурному середовищі та аналіз чинників, що мають істотний вплив на її формування у вищих навчальних закладах України.

Література

1. Байдюк З. Унікальна американсько-українська школа / Зореслав Байдюк // Режим доступу: www.uvkr.com.ua/ua/discussions/amerykano_ukr_shkola.html.

2. Ващенко Г. Виховання волі й характеру. Твори / Григорій Ващенко. – К.: Школяр, 1999. – Т.3. – 385 с.

3.Гуренко О.І. Впровадження технології формування етнокультурної компетентності студентів у практику роботи педуніверситету /О.І.Гуренко // Режим доступу: http://bdpu.org/scientific_published/2005/pedagogics_2_2005/28.

4.Лозко Г. Етнологія України: філософсько-теоретичний та етнорелігійознавчий аспект: навчальний посібник / Галина Лозко. – К.: АртЕК, 2001. – 304 с.

5.Маєвська Л. М. Модель підготовки майбутнього учителя до етнокультурного виховання молодших школярів /Л. М. Маєвська // Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua>.

6.Мадзігон В. М. Інформатизація в контексті демократизації освіти в Україні /Василь Мадзігон // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992–2002. Збірник наукових праць до 10-річчя АПН України / Академія педагогічних наук України. – Ч. 1. – Харків: “ОВС”, 2002. – С. 23–37.

7.Мала енциклопедія етнодержавознавства / НАН України. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. – К.: Довіра: Генеза, 1996. – 942 с.

8.Малиновский И. Модель етнокультурного образования малочисленных народов Томского Севера /Игорь Малиновский // Wielokulturowość – międzykulturowość obszarami edukacyjnych odniesień / Pod redakcją naukową Alicji Szerląg. – Oficyna Wydawnicza “Impuls”. – Krakow 2005, s. 359–364.

9.Моляко О. Функціональна модель формування полікультурної компетентності школярів /О. Моляко // Рідна школа, 2005 – № 6. – С. 10–12.

10.Філіпчук Г. Г. Громадянське суспільство й освіта в контексті глобальних і етнонаціональних процесів /Г.Г. Філіпчук // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992-2002: Зб. наук. праць до 10-річчя АПН України. – Ч. 1. – Харків: ОВС, 2002. – С. 227–241.

11. Budnyk Olena, Blyznyuk Tetyana. Ethnic Education of Personality in the Context of European Integration // Wielokulturowość – międzykulturowość obszarami edukacyjnych odniesień / Pod redakcją naukową Alicji Szerląg. – Oficyna Wydawnicza "Impuls". – Krakow 2005, s. 17–28.

Thomas J. Baerwald, Celeste Fraser. World Geography. – Pearson Education, Inc., Prentice Hall, Boston. – 2005. – 799 p.

Summary

In the article the author analyses topicality of the problem of ethnocultural education and formation of ethnocultural competence of the students. The presented conceptual bases of model training of teacher for professional activity in ethnocultural education field in Universities of Ukraine.

Key words: *ethnocultural education, ethnocultural competence, professional activity.*

УДК 378.011.33

Ваврисевич Я.С., к.б.н., доцент, (vavrysevich@ukr.net) ©*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького*

РОЛЬ УКРАЇНСЬКОГО ЖІНОЦТВА У ВИХОВАННІ ТА ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ У МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ НАШОЇ ДЕРЖАВИ

Наголошується на важливій ролі жінки, матері у виховному процесі молоді. Пропонуються важливі напрямки для роботи з молодим поколінням різних вікових категорій, використання яких сприятиме формуванню цілеспрямованого характеру всебічно розвиненої особистості.

Ключові слова: українська жінка, український характер, виховний процес, українська ідея, національна свідомість, молоде покоління

Споконвіку найпочесніше місце в українській історії, в українському суспільстві займала жінка – берегиня роду. Українська жінка – це «етнічний центр», генетичне і духовне джерело всього того, що називається українством. З давніх-давен «арійське» становище жінки як хранительки домашнього вогнища і духовності в Україні було і є основою соціальної (в тому числі політичної) стабільності, соціальної моралі, душевної рівноваги і стійкості, а отже, і соборності, єдності нації.

Особлива роль української жінки в суспільстві – це морально-духовний аспект, це її материнська школа. І при цьому вона як мати є тим стабілізуючим фактором, що закладає те святе, неповторне у сім'ю та дитячі, юнацькі душі.

Варто наголосити при цьому, що для жінки, матері одне з провідних місць займає сім'я, родина. Сім'я – то святий вузол, яким пов'язуються люди в суспільстві, життєвий осередок, що приводить майбутню жінку на світ Божий, плекає найвищу цінність людства – дітей, найкращий цвіт нації, майбутнє народу. Сім'я – найбільша вихователька молоді за всіх часів [2, 36]. Завдяки їй постала і розвинулась народна педагогіка – прародителька педагогічної науки, теорії і практики родинно-суспільного виховання. Адже «родинне виховання» формує в неї, в жінки, лідера, натури творчої, допитливої, організаторської, ті риси характеру, які дають змогу відтворити і розвинути генетичний фонд особистості, є джерелом жіночності, самоутвердження, вихованості та шани і поваги до тих, хто дав життя. Тому, коли в повному розмасі діятиме українська родина, в тому числі і українська жінка, то родинна педагогіка в Україні набагато зміцніє.

Неабияку роль суспільному вихованню відводила наша землячка, видатний педагог Софія Русова. Вона підкреслювала, що важлива частина українського навчального закладу – це моральне виховання молоді, а саме: виховання індивідуальної волі і суспільного гуртового порядку.

Освіта та просвіта усього молодого покоління – таким був клич О.Доброграєвої. Освіта, а через освіту добробут усього люду – це клич української інтелігенції початку століття, який має важливе значення і тепер. І в цьому процесі неабияку роль відігравали українські жінки. Наведу кілька цитат з реферату «Роль жіноцтва в розбудженні товариського життя на селі», зачитаного на Першому конгресі «Просвіти» 1908 року у Львові однією з діячок жіночого руху Іриною Рибчаківною: «Вже від сільської молоді треба зачинати виховання покоління добрих народних робітників. А се дуже важка річ, – бо до чого привикнуть і в яким дусі виховається юнь, така виросте молодіж, такі вкінці будуть і газди – батьки та газдині-матері...» [3, 7].

Таким чином, можна сказати, що нашому жіноцтву випала велика честь – продовжити дальшу роботу наших попередниць-просвітительок, а саме: розбудити поміж своїми сільськими посестрами національну свідомість, почуття потреби товариського життя, а що найважливіше – приготувати їх до важного обов'язку жінок і матерів. Свідомі селянки, і не тільки селянки, можуть в народній роботі бути великою поміччю, через виховання дітей і тим самим впливати на чоловіків. Освітній процес ніколи не припинявся, навпаки, він ще поліпшувався, внаслідок живого контакту з природою, традиціями, із звичаями, святами, вечорами тощо. Тут, як на мою думку, особливе місце займало плекання кращих традицій автентичного народного мистецтва. А ще одне... це ідея... Ідея покладена у виховання нашого молодого цвіту України, закладена ще Оленою Пчілкою, полягала на праці, працелюбності, повазі до неї, досяганні чогось морально та духовно вищого, не зупинятись на досягнутому, а йти далі і далі, вперед... Тому що кожна крапля такої праці вихователя, його щирого золотого внеску, здобута ціною щоденної рутинної праці, ставала і є запорукою створення здорового, морально стійкого молодого покоління.

На сьогоднішній день наше українське жіноцтво вправно крокує у справі культурного відродження краю, але, на жаль, не все складається у виховному процесі молоді. Пригадується історично далеке минуле, коли шляхом відомої ще з петрівських часів великодержавної політики «стягування до центру» в Москві були проведені колоквиуми з найздібнішими школярами різних «провінцій»-республік. Кращих було автоматично зараховано до Московського університету із «солодкою» обіцянкою – згодом відіслати на навчання за кордон. Коли ж наші діти прикладуть свої сили, свій хист до рідного поля, коли світ почує про славних синів Відродженої України і возрадується ними?! Якщо вони і є, то їх надзвичайно і надзвичайно мало [1].

Здається, вже немає місця на нашій Україні, до якого торкнувшись, ми б не зойкнули від страшного пронизливого болю. Кому потрібен прогрес, котрий служить розрусі і занепадові?!

Та, на щастя, сьогодні ще діє непорушний закон природи, і хто, як не українська жінка, покликана могутнім інстинктом збереження і продовження людського роду, має знову стати на сторожі цього стрімкого, як спалах блискавиці, життя? Як і кожна земна мати, вона мусить стояти на чатах біля свого віковичного гнізда, або ж кинутись у нерівний бій, можливо, загинути в

ньому, щоб генетична в'язь України не зникла зі сторінок земних цивілізацій. Настав час відродження жіночого руху на Україні, а з ним і виховний процес наших дітей. Тому що тільки активним втручанням в усі сфери суспільного життя вдасться вхопити те, що не «згоріло» до тла, повстати живим ланцюгом проти нових виходів централізованої системи, бо там, за нами, – новонароджені діти. Усі жінки України та жіночі рухи здатні бути цим могутнім крилом у збереженні національної свідомості молодого покоління нашої держави. У жінці саме закладено єдність природних, мудрих начал – відродження і сила нашої нації [5, 6].

Всюди, де є українські жінки, матері, варто було б розгорнути роботу в основних, життєво важливих напрямках, які торкаються таких питань, як:

1. Школа.
2. Позашкільна робота з молоддю.
3. Дозвілля студентства (організація культурних програм та вечірок для студентської молоді).
4. Дитячі та юнацькі літні спеціалізовані табори (за покликанням, вибором, бажанням. Мистецтво, спорт, література, екологія, народна творчість тощо).
5. Охорона здоров'я.
6. Робота з дітьми-сиротами, студентами-сиротами.
7. Гігієна здоров'я, статеве виховання. Боротьба з раннім пияцтвом і наркоманією.
8. Екологія та молодіжне виховання.
9. Етнографічна фольклорна секція. Відродження кращих традицій нашого села, міста та народних промислів.

І це далеко не повний перелік завдань, а лише деякі питання, що спали на думку. У цій справі необхідно виробити чітку програму дій за секціями, із залученням кращих фахівців-спеціалістів з питань педагогіки, психології, медицини, культури, мистецтва, філософії тощо [4, 14].

Хочеться висловити деякі міркування щодо великого впливу раннього виховання на характер молодої людини і нації загалом. Передусім варто звернути увагу на те, що в традиції українського сімейного виховання досі наявні залишки матріархату. Наша жінка загалом дуже активна і в громадському, і в сімейному житті. Це її домінування над чоловіком виразно позначилося в народній творчості та дійсності. Чоловік, схилиючись до образу матері, підсвідомо прагне бачити свою подругу такою ж. Образ матері глибоко западає в душу дитини. Мати була, є і буде берегинею сімейного вогнища, традицій, віри і мови.

Із сказаного випливає, що з типу сімейного виховання виводяться й деякі інші риси українського характеру, зокрема бунтарство проти влади, анархізм, прагнення рівності для всіх, неготовність визнавати авторитет іншого над собою [6, 7].

Національний характер впливає прямо зі способу і роду виховання, яке отримує людина з перших своїх років. Цьому можна завдячувати нашій

українській жінці – Березині роду людського.

Нарешті, зважаючи на велику силу і можливість виховання, які виховник навіть до кінця не використовує, ми, українські жінки, мусимо докласти своїх зусиль до розв'язання низки ще невідкладних завдань у вихованні українського, національно свідомого характеру, які тепер набувають великої гостроти:

1. Повсякчасно мусимо дбати про розвиток в характері нашої молоді рис екстравертності, господарської експансивності, дуже потрібних для успіху в державотворчих намаганнях. Цьому сприятиме не тільки перебудова навчально – виховного процесу в бік посилення самостійності молоді, а й залучення їх до участі в розвитку науки, культури тощо.

2. Важливим виховним завданням є подолання рис егоцентризму та індивідуалізму, прищеплення молоді нахилів до об'єднання зусиль задля досягнення спільної мети. Соціальну пасивність та соціальне ліниство в характері підростаючого покоління послабимо, якщо завчасно спонукаємо їх до участі в громадському житті, дитячих чи юнацьких організаціях та об'єднаннях, клубах тощо.

3. У ділянці національно-патріотичного виховання варто зосередити увагу на перших паростках цього почуття, що йдуть від української матері, рідного краю. Цьому сприятимуть вивчення власного родоводу, історії села, участь в обрядах, збереженні традицій тощо, а також можливе колективне читання книг про героїчне, історичне минуле наших предків.

Висновок. Українська жінка у нашому ж суспільстві – це невмируща берегиня моральних засад, національних звичаїв і традицій, пам'яті предків, духовної єдності минулих та нинішніх поколінь, невтомний виховник нашої невмирущої генерації.

Тільки високе становище жінки в українському суспільстві забезпечуватиме першість, духовність над тілом. «Без жінки, без сім'ї немає щастя на землі», – кажуть українці і додають: «Коли міцна родина, то й держава сильна».

Національна держава – альфа і омега української ідеї, національної свідомості. З нею пов'язане все – і незалежність України, і її соборність, і вирішення завдань цивілізованого демократичного суспільства.

Література

1. Майданська С. Поки мати в тобі жива. // Літ. Укр. – 1990. – 9 серпня.
2. Медвідь В. Держава і жінка. // Золоті ворота. – 1994. – №1(7). – с. 116-122.
3. Артемова Л. Правічне й вічне: Роль жінки в суспільстві та у вихованні дітей за найдавніших часів. // Дошкільне виховання. – 1996. – №3. – с. 7-8.
4. Бондаренко Г. Ідеальна жінка в реаліях традиційного українського побуту. // Людина і світ. – 1996. – №7. – с. 13-15.
5. Зварчук О. Визначна роль жінки у реалізації української національної ідеї. // Сільська школа. – 2001. – 4 квітня. – с. 6.
6. «Виховний ідеал» – на Батьківщині. / Нині повертаються на Батьків-

щину поважні праці Г.Ващенко – творця національної системи виховання. Головна з них – «Виховний ідеал» // Літературна Україна. – 1994. – №49. – 8 грудня. – с.7.

Summary

Yaroslawa Vavrysewich

THE PART OF UKRAINIAN WOMEN IN THE EDUCATING AND FORMING YOUNG GENERATION'S NATIONAL CONSCIOUSNESS

Firstly, special role of Ukrainian women in the society, her moral and spiritual site, her maternal part are emphasized in an article. Secondly, the great attention is payed to the ways of young generations upbringing in Ukraine. Finally, the tasks that are necessary for educating and forming of national consciousness of youth as a crucial factor in the building of civilized and democratic society are setted.

УДК 637.127.576.8

Верес Є.М., к.б.н., доцент, **Галяс В.Л.**, к.б.н., професор,
Федець О.М., к. с.-г. н., доцент, **Токарчук О.П.**, ст.н. в. ©
*Львівський національний університет ветеринарної медицини та
біотехнологій імені С.З. Гжицького*

ВИХОВАННЯ ХАРАКТЕРУ СТУДЕНТІВ

Наводиться педагогічний інструментарій виховання характеру.

Ключові слова: *виховання, характер, студент, воля, працьовитість, творчість, самодисципліна, свобода, діяльність*

Головна ознака, за якою студенти відрізняються один від одного, є їхній характер. Він втілює в собі всю духовну і фізичну сутність студента – його особисті цінності і має для долі людини вирішальне значення. Водночас з характерів окремих студентів складається і характер студентської групи чи курсу. А тому викладацький колектив університету зацікавлений у вихованні людей характерних. Безхарактерні майбутні спеціалісти не можуть бути корисні для сільськогосподарського виробництва.

Ми переконуємо студентів, що безхребетність є найдошкульнішою хворобою нашого студентського колективу, повсюди спостерігаємо поширення таких явищ, як відсутність чітких прагнень і волі, психологічна охлялість, конформізм, апатія, безпомічність, дефіцит самовідповідальності тощо.

На часі допомагають студентам ставати самостійними, сильними, такими, що можуть користуватися свободою, приймати власні рішення і за них відповідати.

Ми усвідомлюємо, що характер є мінливим, таким, що реагує на дію зовнішніх і внутрішніх чинників і відповідно пристосовується до їх вимог. Таким чином характер піддається вихованню, а у зміцненні та шляхетності – головна мета педагогіки.

Виховуючи у студентів риси характеру, враховуємо три важливі для виховання тези:

1. Характер – поняття неоднорідне. У ньому слід розрізнити ядро, що репрезентується (прагненнями, хотінням, спокусами, а також типом реакцій - дратливість, урівноваженість, стійкість тощо), та периферію, компоненти якої тісно пов'язані з ядром характером, але несуть у собі свої специфічні (автономні) властивості та функції. Якщо ядро є джерелом прагнень, то периферія визначає сили, зміст, якість та напрям діяльності. Саме сюди відносимо волю, інтелект та цінності діяльності студентів.

2. Характер – цінність, яка будується навколо ядра, що втілює і виражає головну мету студента, сенс його життя. Мета може мати різний зміст, а без неї характеру не буває. Таким чином характер - це проста сума компонентів – чуттєвих, вольових, інтелектуальних та цінність, певна організованість, єдність.

Формування характеру – це просто розвиток окремих компонентів – прагнень, волі, мислення, цінних організацій, а розвиток їх з організацією на головну мету.

3. У своїй єдності характер є завжди явищем динамічним, як зазначає К.Ушинський, у ньому є “ щось природжене людині і щось таке, що формують в ній прояви її життя”. Розвиток, його йде від зародкового, простого до складного і досконалішого. У його процесі первинні прагнення до діяльності переростають у життєву мету, первинні реакції, у зрілий темперамент, первинні усвідомлення – в глибокий аналіз ситуацій, а первинне самооцінювання у світогляд. Характер є також явищем мінливим, таким, що реагує на дію зовнішніх і внутрішніх чинників і відповідно, пристосовується до їх вимог. Таким чином він піддається вихованню, а у зміцненні та ушляхетненні його – головна мета педагогіки.

Отже, характер – це єдність тих особливостей, якими відрізняється діяльність однієї людини від діяльності іншої. При спілкуванні зі студентом враховуються такі складники ядра характеру як почуття і почування.

Почуття є безпосередніми відгуками на зовнішнє середовище і виявляє себе в силі і в темпах реакцій: вони можуть бути сильними і слабкими, глибокими і поверхневими, швидкоплинними і повільними. Почуття зумовлюють спосіб сприймання світу і засвоєння досвіду, а тому можуть мати свої особливості у кожного студента.

Почування – це відгук душі на їх власні відчуття, а тому вони мають більш об’єктивний характер. “Почуття більш невіддільні від душі, ніж відчуття і саме їх людина не може передати іншій людині (Ушинський К.Д. 1954). Бажання, хотіння і прагнення, складаючи основу, у процесі розвитку характеру трансформуються в систему мотивацій – в спокуси, якими часто визначається сила характеру – в стратегію “життя особистості”. Послаблення спонукає, руйнує чуттєву фазу студента і зумовлює кваліть характеру – зрештою, як і народу – призводить до зниження життєвого тону, до байдужості та апатії, паралізує волю. В одній зі своїх праць К.Ушинський наводить пораду Канта юнакові: “Люби працю і уникай усіх, не для того щоб відмовитися від них, а для того скільки можливо мати їх завжди тільки в перспективі”.

Перспектива може бути для даної людини лише тліючим викликом, а для іншої – палаючим смолоскипом, мати егоїстичний або суспільний чи духовний характер, але вона завжди служить дороговказом і є ознакою характеру.

Велике значення у формуванні єдності мети і цілеспрямованості характеру має віра, що поруч з іншими чинниками лежать в основі переконань. Віра і розвиток на її ґрунті переконання обмежує боротьбу мотивів, посилює рішучість студента. Навпаки, відсутність віри і переконань робить людину рабом випадку і сторонніх впливів.

Воля. Людина не народжується з сильною чи слабкою волею. Волю виробляє вона сама, починаючи з неусвідомлених рухів через їх свідомлення, а

не через освідомлення їх наслідків. У цей спосіб несамовільні рухи переходять у самовільні.

У більш зрілому віці здатність людини спрямовувати свою енергію на більш цінну протягом тривалого часу свідчить про сильну волю, особливо в тих випадках, коли зусилля не дають швидких результатів. За допомогою волі людина починає долати себе і в цьому бажанні змінювати волю. За Г.Ванячком, воля розвивається на фоні цілого ланцюга психічних процесів: спокуси – осмислення – боротьба почувань – рішення – дія.

Розумово-творчий чинник. Це чинник зорієнтований на об'єктивну діяльність, він освітлює шлях нашим прагненням і нашим діям.

Розумово - творчий потенціал людини є вродженим. Поруч з паростками спокус і волі одержує вона від природи і певні нахили та здібності, певну обдарованість (О.Вишеневецький). "Кожна людина має від Бога своє покликання і відповідно до нього здібності і таланти".

Розумово - творчий компонент відіграє велику роль у самих процесах само оцінювання характеру: осмислення спокус, оцінка майбутньої дії з точки зору прийнятих цінностей, врахування наявності відповідних передумов до дії тощо – все це функція мислення.

Цінні орієнтації. Гармонія характеру не дається людині від природи. Вроджені потяги і прагнення її мають спочатку хаотичний характер. Природа людини така, що вона змушена підкорювати свої потяги, долаючи себе. Основна життєва мета, що її ставить перед собою людина є рушійною силою в її діяльності, тим стрижнем, навколо якого концентруються її сила і здібності. Тому можна вважати, що вона як вираз волі людини формує її психологічно і навіть фізично (Г.Ващенко)".

Система цінностей лежить в основі загальною світогляду людини, але трансформація цінностей світогляду відбувається лише тоді, коли людина бере ззовні і привласнює вартість, діє відповідно до них. Саме тому "в процесі формування світогляду формується характер і навпаки".

Вплив світогляду на характер дуже великий, і це спостерігається особливо при зміні світогляду людини. В історії є чимало прикладів, коли зміна світогляду вела до зміни характерів цілих народів. Прикладом цього може бути характер німців часу фашизму і їх сучасний характер – за умов демократії.

І на кінець – про духовний аспект ціннісних орієнтацій. Г.Ващенко підкреслює велике значення духовного піднесення як чинника витривалості і працездатності. Дух людини має велику силу, "коли він зосереджений на якійсь ідеї, коли він веде людину до якоїсь мети" (Г.Ващенко). У своїй діяльності стосовно виховання характеру ми використовували такий педагогічний інструментарій. Зокрема формування діяльності (свобода діяльності), самостійності, перепони і труднощі (не обминати а долати), самодисципліни і само опановування, єдності і далекосяжності цілей, ідеалізму і діяльності, працьовитості, творчості тощо. У сфері діяльності міститься весь пошуковий інструментарій, який впливає із закону живої природи: розвивається, утверджується і удосконалюється все те, що діє, що працює - напружено на

межі своїх можливостей. Маємо всі підстави вважати, що закон “інтенсивної участі переноситься і на характер та його компонент, про які йшла мова вище. Функціонування сильних прагнень, постійне докладання вольових зусиль, творча (не обмежена лише сферою інформованості) інтелектуальна діяльність, морально - етичні напруження за умов гострої потреби вибору – все це не тільки забезпечує утвердження відповідного конкретного характеру, але й веде до його удосконалення, нарощування, розвитку від нижчого до вищого (О.Вишневецький).

Г.Ващенко підкреслює, що не всяка діяльність має позитивний вплив на характер людини, його виявляє лише праця вільна, яка супроводжується ініціативою і ступінь розвитку самоповаги. Рабський труд вбиває кращі риси характеру, розвиває почуття меншовартості та самоприниження, зневагу до самої праці. Навіть якщо цю працю назвати лукаво “суспільно корисною”.

Важливою при цьому є свобода діяльності .Бути вільною – це природна потреба і моральний обов’язок людини. Бо лише вільно людина може відповідати за себе, планувати свою діяльність відповідно до власних цілей, робити вибір.

Психологія рабства - вічне джерело безхарактерності тримається на відсутності свободи, найперше внутрішньої, на стереотипах самопоневолення, що в нас протягом багатьох років формування атмосфери страху. Страх – надійний засіб руйнування характеру (О. Вишневецький).

Ми розуміємо, що процес встановлення повноцінного характеру можливий лише за умов високого рівня самостійної життєдіяльності людини. Відомо, що розвиток самостійності гальмується не тільки тоді, коли студенту грубо забороняють, але і тоді коли на основі “демократичної” взаємодії виховника і студента ініціативу перехоплює колектив. Навіть за умов добрих стосунків і теплої ставлення до виховання можливий диспозитизм і позбавлення його самостійності. Як і деспот ,так і добрий викладач може виховувати слабо-вольового студента, якщо над ним висить його авторитет, якщо студент сам схиляється перед ним .Під впливом такого авторетизму самовиховання йде в небажаному напрямку.

Важливою перепорою розвитку волі є процес долання життєвих перипетій і труднощів. Труднощі і перипетії створюють клопоти і начебто гальмують успіх. Організм прагне клопоту і економії затрати сил. Саме це й спонукає надто активних кураторів академічних груп оберігати своїх вихованців від труднощів.

Маємо в житті чимало прикладів, коли безконечне “гладеньке” життя студента робить безхребетним, безвольним. Невдачі і перепони, труднощі – це школа самопізнання, гарт волі, витривалості, знання життя. Незаперечні успіхи, дарований комфорт (завищені оцінки) – руйнують характер, стають джерелом фальшивої гордості, слабкості та ілюзій. У певному сенсі людина повинна любити перепони і труднощі, бо вони ведуть до мужніння, терпливості.

Крайньою формою безхарактерного ставлення до життєвих труднощів, виявом слабкості волі є самогубство. Відчай і самогубство – це банкрутство

душі і в соціальному плані. Людське життя не можна вважати перепоною, за всіх обставин воно залишається недоторканим даром Божим (О.Вишневецький).

Є певні труднощі при вихованні таких рис характеру, як творчість, змагальність, працьовитість. Вони завжди позначаються на процесі діяльності та на її наслідках. Працьовитість включає в себе й елемент звички, і вироблену з часом пошану до праці. Формування звички – дуже полегшує участь людини у праці. Це – як тренуваність в будь якій діяльності. Відсутність її завдань спричинює потребу додаткових зусиль над собою.

Між тілом людини і духовним станом існують велика залежність. Хворе тіло поневоле пересічну людину, ослаблює її характер, змушує дух служити собі. Добре здоров'я є також завжди джерелом самовпевненості і сили. З характеру окремої людини складається характер нації, тому його треба вивчати і використовувати в своїй педагогічній діяльності. Дослідники національного характеру зробили кілька висновків :

- у формуванні українського національного характеру поруч з природними чинниками вирішальну роль відіграло багаторічне рабство нашого народу і відсутність власної держави .

- характер людини і характер нації піддається вихованню і корекції. Для цього необхідні спеціальні виховні зусилля.

- Розвиваючи потрібні риси характеру людини – волю, активність, ініціативність, економічне мислення, державницький світогляд виховники не повинні при цьому жертвувати вродженими духовними якостями нашої природи, що колись можуть виявитися єдиною рятівною опорою, з огляду на безперспективність однобічного, так званого науково-технічного “процесу”.

Важливою діяльністю роботи кураторів академічних груп є допомога студентам в подоланні своєї безхарактерності.

Summary

CHARACTER EDUCATION STUDENTS

We give pedagogical tools character education.

Key words: *education, nature, the student, will, hard work, creativity, self-discipline, freedom, activity*

УДК: 811(477)

Висоцький А.О., кандидат ветеринарних наук, доцент кафедри гігієни тварин
Романська У.Б., старший препаратер[©]*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З.Гжицького*

РІДНА МОВА - ДУХОВНА СКАРБНИЦЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Занепад рідної мови є наслідком духовного зубожіння народу. Звичайно, такий великий народ як ми, українці, не може допустити цього, якщо вважає себе цивілізованою нацією. Ставлення до рідної мови є свідченням національної свідомості і рівня культури народу, його цивілізованості. Престиж мови залежить не від неї самої, а від її носіїв. Україна, протягом всієї своєї державної історії могла пишатися своєю літературною елітою, лицарями рідного слова, які завжди не тільки відстоювали і захищали засади української мови, але й перетворили її на грізну зброю, яка піднімає наш народ на рівень нації. Отже, одним з головних завдань кожного розвиненого суспільства, показником його самосвідомості і визначником розвитку культури є, поряд з турботою про збереження природних багатств і примноження цінностей духовної культури, постійна турбота про екологію мовного середовища.

Ключові слова: мова, духовність, культура, література, українська нація.

*Мово рідна, слово рідне, хто вас забуває,
Той у грудях не серденько, але камінь має.*

Ці слова, в яких виражена любов до нашої рідної мови, нікого не залишають байдужими. Написав їх Сидір Воробкевич, український письменник і композитор.

Важко сказати, чим керувався Господь, коли на „світанку нашого життя” кинув на землю розмаїття мов, мабуть у цьому таки була якась вища доцільність. Ми з незапам’ятних часів живемо у великому розмовному морі, яке нині складається з понад 5000 мов, кожна з яких живе серед певного етносу, будучи його основною родовою ознакою та маючи відповідно свою лексику, свій зміст, своє звучання. Кожна мова, як і її носії, мають свою долю, свій життєвий шлях, для одних – більш сприятливий, а для інших – більш складний.

Найбільшим надбанням кожного народу, основою його духовності й культури є рідна мова. Творчий геній українського народу явив себе у своїй мові, чию красу, милозвучність, гумор, виняткову влучність і поетичність визнає сьогодні практично весь культурний світ.

Українська мова є однією з найбагатших мов світу, вона має тисячолітню історію, могутню літературу, великий народ, квітучу землю, зрештою, вона має свою державу. Мабуть, жоден народ, жодна мова не зазнали стільки горя, сліз, кривд, поневірянь, скільки цих бідувань випало на долю

українського народу, його рідної мови. В часи глибоких потрясінь і тяжких випробовувань (війни, кризи) головною силою спасіння і відродження української нації завжди виступав її духовний потенціал, глибока віра в Бога. Дух народу, моральне здоров'я, освіта, патріотизм і згуртованість були і будуть важливим стратегічним фактором міцності нації, показниками її розвитку. В основі розуміння духовності в українців завжди знаходилась християнська традиція. Виникнення духовності зв'язувалось зі Святим Духом, третьою іпостасю Триєдиного Бога. Рахувалось, що в самому понятті «Дух» присутній енергетичний початок. На це звертали увагу отці Церкви: «Він є вогонь», «Він є дух творящий». За твердженням Церкви, Бог через Святого Духа дає нам безоплатно стільки сил та енергії, скільки ми в стані прийняти і вмістити. Але взяти цей дар не так просто. Щоб отримати його, необхідні певні духовні зусилля з метою очищення своєї душі від гордині, злих думок, гріхів, які створюють бар'єр між людиною і Богом. На жаль, такі бар'єри ніби свідомо насаджуються в суспільстві кимось, хто виявив джерела нашої духовної сили і всіляко хоче їх знищити. Смертельний удар, в першу чергу, направлений на колыску української духовності – сім'ю. Головною больовою точкою сучасної соціальної обстановки виступає відчуження та протистояння сімейним традиціям, суспільному укладу, руйнування зв'язку батьків і дітей, втрата у молоді інтересу до створення сім'ї. Існує стара мудрість: «Хочеш перемогти народ – перевиховай його дітей». Таким перевихованням старанно займаються засоби масової інформації, різноманітні організації і неформальні об'єднання деструктивного характеру, які вчать молодь байдужості, жорстокості, суто споживацького способу життя, розпусності. Раціональна, прагматична, світська псевдодуховність повільно розчиняє сумління, підриває моральну пам'ять, знижує інтелект і, як наслідок, викликає руйнування творчих можливостей і припинення духовного розвитку людини. Тому християнські моральні основи – це головні фільтри для створення і підтримки системи держави, в якій повинні бути, в першу чергу, гідність і свобода особистості. Людина повинна відрізнити чуже і вороже. Тільки Божа духовність захистить нас від невірних вчинків і руйнівних дій по відношенню до оточуючих і самих себе.

Важливою складовою частиною національної духовної культури є література. Визначні митці української літератури відважно і самозречено виступали за високі ідеали Добра, Правди, Справедливості, Гуманізму – цих високих, вічних загальнолюдських цінностей, за національну гідність і самостійність українського народу.

Невтомно борючись за чистоту і збагачення української літературної мови видатний український поет Максим Рильський. Суворо вимогливий до мови своїх творів, він навчав і інших письменників відточувати, відшліфувати своє слово, вчитися у народу, бо в нього

*... кожне слово - це перлина,
Це праця, це натхнення, це людина.*

Слово підносить людину над тваринним світом, відкриває перед нею можливості небаченого зростання. Садам, що буяє, немов пишний виноградник,

називає мову М.Рильський („Мова”). Рідну мову поет порівнює з гулом століть, шумом віків, подихом бурі („Рідна мова”, 1959). Кожне слово, кожна фраза – це немов виноградна лоза, яку треба пильно доглядати, боронити від бур’янів:

*Як парость виноградної лози,
Плекайте мову. Пильно й ненастанно
Політь бур’ян. Чистіша від сльози
Вона хай буде.*

Тільки чиста, вільна від засмічень, багата й різнобарвна може вірно служити людині, виражати усі її думки. Плекаймо ж рідну мову, закликає поет. Звільняймо її від „попсованих”, неправильних слів-бур’янів. Будемо дбати за збагачення й удосконалення нашої мови. Увага до мови, турбота про її чистоту і досконалість – обов’язок кожної культурної людини.

Один із зачинателів української літератури, лірик за покликанням, майстер поетичного слова Володимир Сосюра усе своє творче життя присвятив рідному народу, розвитку його культури, зокрема рідної мови, яку він пристрасно любив, оберігав, збагачував. У вірші „Як не любити рідну мову” (1959) йдеться про те, що кожен з нас не має права її забувати, пам’ятаючи, що „мова - це душа народу, народ без мови – не народ”. Мова – „душа голосна України” – має магічну силу. Вона – „сурми на сонці...”, „вибухів огнених повна”, „гостріша за крицю багнета”, мова „єднає серцець міліони”. Поет на честь мови пише:

*Це – матері мова. Я звуки твої
Люблю, наче очі дитини...
О мова вкраїнська!... Хто любить її,
Той любить мою Україну.*

Любов до України, до батьківщини, землі нашої, народу нашого, якому впродовж тисячоліть випало стільки зазнати кривд і поневірянь, звучить у цьому вірші. Поет закликає нас, молодих людей, не бути схожими на „одірваного пожовклого листка”, якого вітер ганяє вулицями, боятися стати пустоцвітом, відступниками від найдорожчого, що має народ – від материнського слова, адже „без мови рідної, юначе, й народу нашого нема”. Для Сосюри, поета-громадянина, рідне й дуже близьке все, що вкладається в коротке слово „Вітчизна”. Жити думками про Батьківщину, складати про неї пісні – найвище покликання співця.

Серед найвидатніших діячів почесне місце належить основоположнику нової української літератури, геніальному поету, художнику Тарасу Шевченку. Він вірив, що поневолений люд скине з себе ярмо, побудує нове, вільне суспільство, у якому не буде місця гнобителям. Своїм полум’яним словом письменник закликав народи до боротьби за соціальне і національне визволення. Могутньо лунав його заклик: „Борітеся - поборете!”. В посланні „І мертвим, і живим...” звучить заклик до передової дворянської інтелігенції допомогти народу, нести йому культуру, свідомість. Поет бачив, що і серед дворян були люди, які боролися за правду, виступали проти царату, за звільнення. Правда, їх було мало, але вони були. Поет закликав нести в народ

правду, подивитися на свою країну і полюбити щирим серцем „велику руїну”. Не маси, не народ має йти до інтелігенції, а сама українська інтелігенція, якщо вона хоче зберегти своє національне значення, повинна повернутися до народу, до матері-батьківщини. В цьому її рятунок, джерело її творчої сили, а інакше – загибель. Поет критикує людей, які цуралися своєї вітчизни, всього рідного, він попереджав:

*...Хто матір забуває,
Того Бог карає,
Того діти цураються,
В хату не пускають.*

Послання „І мертвим, і живим...” не втратило свого значення і в наш час. Воно є зброєю у боротьбі із тими, хто цурається мови і культури рідного народу.

Тарас Шевченко був переконаний, що поки жива мова в устах народу, доти живий і народ, що нема насильства більш нестерпного, як те, яке прагне відняти у народу спадщину, створену численними поколіннями його предків. Ці Кобзареві думки перегукуються з роздумами визначного педагога К. Ушинського: «Відберіть у народу все - і він усе може повернути; але відберіть мову - і він ніколи вже більш не створить її; вимерла мова в устах народу - вимер і народ. Та якщо людська душа здригається перед убивством однієї недовговічної людини, то що ж повинна почувати вона, зазіхаючи на життя багатоголікової особистості народу?»

Творчість Лесі Українки –дорогоцінний скарб національної культури українського народу. Переборюючи тяжкі незгоди, суспільні і особисті, Л. Українка твердо тримала в руках свою вражаючу зброю –огненне слово, невідступно перебувала в лавах борців за національне визволення. Поетеса мала голос трибуна. Її огнисте слово звучало як „гарячий поклик до бою за волю і людські права”. Своїми думками вона обіймала весь український народ, прагнула розбудити в серцях цього народу любов до рідного краю, віру в краще майбутнє і у власні сили. Де б не була письменниця, вона серцем і думками завжди з Україною, страждала і мучилась разом з її пригнобленим народом:

*І все-таки до тебе думка лине,
Мій занпацений, нещасний краю,
Як я тебе згадаю,
У грудях серце з туги, з жалю гине.*

Витязем молодшої української поезії можна сміливо назвати вічно молодого, закоханого в рідний край поета – Василя Симоненка. Він несе поезію, мов щире золото, несе пісню, барвінком і рутою уквітчану, несе материнську мову. В особливому сяйві і красі постає перед поетом рідна Україна, про яку він пише з воістину великою любов’ю і пристрасстю: „...Я так її, я так люблю, мою Україну убогу...”. Читаючи ці рядки, бачимо, які близькі слова своєю пристрасстю, глибиною почуттів, щирістю. Слова „Україна”, „Батьківщина” він вимовляв з любов’ю. Україна в його віршах виступає як

жива, найдорожча мати – і їй адресує поет всю любов, стурбованість, відданість і ласку:

*Україно! Ти для мене диво!
І нехай пливе за роком рік,
Буду, мамо горда і вродлива,
З тебе дивуватися повік...*

Кожний народ, держава дбають про престиж своєї мови - її авторитет у міжнаціональному та міжнародному спілкуванні. Престиж, або авторитет мови, як і народу, держави, залежить від багатьох чинників. Насамперед, це виявляється в тому, які суспільні функції виконує мова, яку інформацію вона фіксує і передає, скільки людей нею користуються та інше. Престижу мови сприяє її державність і патріотичне ставлення до неї її носіїв. «Мова - залізний обруч, мова злютовує народ воєдино», - так сказав ще 1820 року фінський письменник Яакко Ютейні. Його заклик дав добрі сходи. Як відомо, ще 1917-го фінський народ таки вирвався з обіймів імперського орла і зажив своїм життям, без озирку на якихось там «старших братів». І, як наслідок, - нині у Фінляндії вельми високий життєвий рівень. Цьому, безумовно, сприяла висока національна свідомість, яку виколисувала й виколисує рідна мова.

Державна мова — це не тільки і не стільки мова керівництва: чиновників, можновладців, політиків. Це, насамперед, мова люду, яка охоронятиме його інтереси і задовольнятиме культурні потреби. Рідна мова має бути батьківщиною і оселею буття людини, де вона мешкає не тимчасово чи «для офіціозу», а постійно, витворюючи мовні мікросвіти скрізь і з усіма: у магазинах, кафе, ресторанах, перукарнях тощо. Нинішнє становище української мови сприяє тому, що українець почувається емігрантом на власній землі - у чужомовному оточенні, розрекламованими іноземними закладами, товарами. Ліна Костенко назвала українську націю раритетною, самотньою на власній землі у своєму великому соціумі. А в одній із поезій проникливо зауважила: «Ми вже як тіні на своїй землі. Хто зрозуміє нашу ностальгію?» Ностальгія за батьківщиною у себе на батьківщині, безперечно, відлунює в отій щемливій ностальгії за рідною мовою, що по-справжньому мусить стати державною.

Література

1. В. Оржехівський. Міжетнічні взаємини. / Права Людини, Харків, 2001.
2. І.М. Зарицка, І.О. Чикаліна. Українське ділове мовлення. Донецьк, 1997.
3. І.С. Чиж. Діалог української та російської культур в Україні у контексті сучасної інформаційної діяльності та сучасні інформаційні явища в контексті взаємодії національних культур. / Матеріали сайту Національного інституту Україно-Російських відносин, 2001.
4. Л.Г. Морозова. Українська мова 7 клас, «Ранок», Харків, 2000.
5. М. Пентиліук. Наш скарб - рідна мова. / Матеріали сайту «Сторінки лінгвіста», 2001.
6. Никитюк Т. Урок української. - 2004. - № 1.
7. Освіта України, №4 (232) від 24 січня 2001.

8. Романів О. Мовне відродження чи прикінцеві стадії етноциду? // Урок української. - 2004. - №7.
9. Романчук О. Знаки української агресії // Урок української. - 2004. - № 11-12.
10. Романчук О. Чи потрібна Україні українізація?// <http://www.universum.org.ua>.
11. Ткаченко О. Чи можуть бути в Україні дві загальнодержавні мови? // Літературна Україна. - 1999. - 25 лютого.
12. Українське слово, за 8-14 та 15-21 лютого 2001.
13. Урок української, №1-99, Київ, 1999.

Summary

Visotskiy A., candidate of veterinary sciences, associate professor of department of hygiene of animals

Romanska U., senior prepare

Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj, Ukraine.

THE MOTHER TONGUE IS SPIRITUAL TREASURY OF UKRAINIAN PEOPLE

A decline of the mother tongue is the consequence of spiritual impoverishment of people. Certainly, such great people, as we are Ukrainians, can not assume it, if considers itself the civilized nation. Attitude toward the mother tongue is the certificate of national consciousness and level of culture of people, his civilized. Prestige of language depends not on her, but from her transmitters. Ukraine, during all the state history, always could be proud of the literary elite, knights of native word, which always not only defended and protected principles of Ukrainian but also converted her into a threatening weapon which lifts our people on the level of nation. Thus, one of main tasks of every developed society, the index of his consciousness and determinant of development of culture a permanent anxiety is, next to an anxiety about maintenance of natural riches and increase of values of spiritual culture, about ecology of language environment.

Keywords: language, spirituality, culture, literature, Ukrainian nation

УДК 378.147

Голубовська О.В. ©

*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
ім. С.З. Гжицького***ОСНОВНІ СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ І ВИХОВАННЯ
СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ**

У статті розглянуто основні сучасні тенденції розвитку освіти і виховання студентської молоді, впровадження яких сприятиме розвитку гармонійної, сильної та успішної особистості.

Ключові слова: *освіта, система освіти, освітня парадигма, виховання, виховний процес, громадянське виховання, професійне виховання, національне виховання, особистість.*

XXI ст. не тільки висуває нові вимоги до освіти, але й надає нові можливості для освітньої діяльності. Передусім це пов'язано із сучасними інформаційними технологіями, комп'ютерною технікою, що використовується і як засіб набуття комп'ютерної грамотності, і як засіб вивчення предметів, і як шлях до знань і досвіду людства, і як засіб дистанційного навчання.

Нові завдання освіти вимагають застосування інноваційних педагогічних технологій, які базуються на фундаментальних епістемологічних і герменевтичних аспектах педагогіки.

Обов'язково має розширюватися застосування досвіду світової освіти, зокрема кредитної системи як можливості вибору студентом дисципліни і викладача. Треба враховувати інтеграційні процеси в європейській і світовій освіті. Стандарти освіти мають збагачуватися шляхом диференціації учасників навчального процесу за рівнем підготовки. Активніше необхідно впроваджувати індивідуальні й «поглиблені» програми для обдарованих особистостей, відходити від усереднення.

Проте треба мати на увазі, що ніхто і ніщо не замінить викладача. Нинішній педагогічний і науково-педагогічний працівник має відповідати інтеграційному критерію «педагогічна майстерність + мистецтво комунікативності + нові технології». Висока культура комунікативності сприяє розвитку та поглибленню риторичного виміру в освіті. А для цього потрібна всебічна підтримка процесу використання друкованих засобів навчання як основних джерел набуття знань [2, с. 78].

Освіта у XXI ст. — це не лише надання знань і виховання особистості. Освіта в добу глобалізації та високих технологій — це чинник соціальної стабільності, економічного добробуту, конкурентоспроможності й національної безпеки. Освіта — це загальнонаціональна, стратегічна проблема. Тому на

перший план виступає відповідне оцінювання гідності та праці педагога, науковця, інтелектуала, що є однією з вимог філософії XXI століття.

Однією з тенденцій сучасної освітньої парадигми, зумовленою новою філософією освіти, є підготовка спеціаліста нової генерації, який би володів достатнім тезаурусом на початковій стадії своєї практичної діяльності й мав належну базу знань для успішної орієнтації в будь-якій ситуації протягом усього періоду активного життя. Визначальними чинниками успіху випускника вищої школи в післядипломній кар'єрі є моральна довершеність, достатній багаж знань, високий рівень інтелектуального розвитку, володіння методами самостійної пізнавальної діяльності, прагнення досягти успіху й уміння будувати міжособистісні стосунки [2, с. 79].

Яких саме якостей вимагає нинішній ринок праці від фахівця з вищою освітою? Це має бути спеціаліст з ґрунтовним багажем знань, практичних умінь, професійних навичок, добре підготовлений до повноцінного виконання посадових обов'язків. Крім того, випускник має винести зі стін навчального закладу високу культуру, комунікабельність, здатність неперервно поповнювати свої знання самостійно.

Ще одна вимога ринкового середовища до випускника вищої школи — наявність прагнення досягти успіху, орієнтація на високі результати, перманентне бажання діяти й досягати мети. Обов'язкові риси — динамічність і витривалість як постійна потреба реалізовувати фізичну й психічну енергію та здатність витримувати довготривалі фізичні й нервові навантаження. Важлива якість фахівця — висока професійна компетентність. Не останню роль у цьому плані відіграє здорова амбіційність як іманентна потреба постійно бути попереду, здобувати визнання, значимість, прагнути досконалості. Нинішній спеціаліст має бути психологічно підготовленим до змагальності, уміти здобувати успіх у конкурентній боротьбі.

Також фахівець повинен мати тверді життєві переконання як потребу зорієнтовувати свої дії відповідно до панівних у суспільстві духовних і моральних цінностей та чітко усвідомлювати свою місію як бажання втілити в життя свої переконання і прагнення. Важливим є також дотримання на шляху до життєвого успіху етичних норм. Успіх не за будь-яку ціну, а лише за нормальних умов, без завдання шкоди іншим.

Одним з визначальних чинників успіху розвитку кар'єри є уміння фахівця будувати міжособистісні стосунки. Випускник ВНЗ XXI ст., який хоче домогтися успіху у своїй діловій кар'єрі, має орієнтуватися на розуміння й підтримку своїх дій, своєї життєвої позиції. Необхідною рисою є емпатія — уміння співчувати, співпереживати іншим людям, поставити себе в умови, в яких перебуває інша людина. Нинішній фахівець має бути комунікабельним, уміти спілкуватися з будь-якою категорією людей, знаходити спільну мову в будь-якій ситуації. Треба вміло створювати широку мережу знайомств і ефективно їх використовувати. Ділова людина працює не індивідуально, а, як правило, з партнерами, в групі, в команді. Отже, у неї має бути добре розвинене відчуття команди, уміння працювати в команді, уміння керувати й підкорятися

волі інших. Невід'ємною рисою спеціаліста, який бажає домогтися успіху, є оптимізм, тверда віра в досягнення поставленої мети. У жорсткому, прагматичному ринковому середовищі важливою запорукою успіху в кар'єрі є енергійність, заповзятливість, наполегливість, послідовність, мужність [2, с. 88].

Час навчання майже у всіх професіях дуже короткий. Єдиний спосіб продовжити його – це заздалегідь виробити в людині судження, здатність мислити та вчитися.

Важливу роль для розвитку особистості разом із освітою має і виховання. Наука виховання зводиться, на думку Клода Адріана Гельвеція, мабуть, до того, щоб ставити людей у становище, яке змушує їх набувати таланти і чесноти [1, с. 366].

Виховання робить нас тим, що ми є. Виховання — це насамперед «вбирання в себе» кожною особистістю культури рідного народу, що допомагає передачі, освоєнню і творчому використанню нині сущими поколіннями досвіду попередніх поколінь, забезпечує продовження у віках культурно-історичних традицій батьків, творить з вихованця людину сучасної епохи, вводить його у сферу загальнолюдських цінностей. Як писав видатний мислитель XIX століття Й. Гійо, «виховання — це мистецтво, яке добуває з глибини душі людини і пробуджує до життя все, що в ній дремає; яке розвиває одночасно всі її сили і допомагає їй прямувати до мети, тобто робить людину більш освіченою». В. Сухомлинський підкреслював, що «виховання в широкому розумінні цього слова — це багатогранний процес духовного збагачення й оновлення і тих, кого виховують, і тих, хто виховує». Він розумів виховання як самостійну бажану соціальну дію. Виховання в сучасному навчальному закладі має поєднувати виховання потреб нації, держави, людської цивілізації і особистості [3].

Гуманістичний характер виховання передбачає побудову всього його змісту й форм на основі глибокого розуміння вихователем природи вихованця, його індивідуальних рис і можливостей, поваги до особистості дитини, турботи про її гармонійний розвиток. Ідеалом виховання є гармонійно розвинена, високоосвічена, соціально активна й національно свідомою людина, наділена глибокою громадянською відповідальністю, здоровими інтелектуально-творчими, фізичними і духовними якостями, родинними й патріотичними почуттями, працьовитістю, господарською кмітливістю, підприємливістю й ініціативою.

Формування творчої особистості за допомогою посилення організаційно-виховної, культурно-освітньої роботи серед студентів у національній моделі вищої освіти нерозривно пов'язане з відродженням нації, демократизацією і гуманізацією суспільства, поглибленням самоврядування народу, яке передбачає висунення молоді на керівну роботу в різних сферах управління і виробництва.

Цей процес не може бути стихійним, він передбачає співробітництво, співдіяльність, співтворчість педагога і студента. Кожен педагог, який би

предмет він не викладав, завжди є перш за все вихователем. К.Д. Ушинський стверджує, що «дух навчального закладу живе не в стінах і не на папері, а в характері більшості викладачів і звідти переходить у характери вихованців» [3].

Навчання у вищій школі повинно мати не лише освітню орієнтацію, а й обов'язкову виховну спрямованість. Навчально-виховний процес покликаний формувати в студентів високу культуру, гуманістичний і демократичний світогляд, високі моральні якості, виховувати їх громадянами-патріотами, інтелігентами, творчими й цілеспрямованими спеціалістами. У вищому закладі освіти виховання має здійснюватися за нових умов, із врахуванням фізичної, психічної зрілості особистості, а також її інтелектуального і духовного розвитку.

Громадянське виховання зорієнтоване на введення молоді у систему цінностей демократичного (громадянського) суспільства, передбачає підготовку студентства до участі у розв'язанні сьогоденних і перспективних завдань держави щодо управління нею, до виконання функцій трудівника й господаря, керівника й виконавця, громадського діяча, захисника Батьківщини.

Особливе місце в організації виховного процесу вищої школи відводиться розв'язанню завдань професійного виховання, метою якого є формування у студентів поваги до обраної спеціальності, вироблення необхідних для неї рис, умінь і навичок, розвиток творчого потенціалу майбутнього фахівця.

Домінантою всієї системи виховання у вищій школі має бути його національний характер як форма самовизначення українського народу й особистості українця. Стрижнем усієї системи виховання в Україні має бути національна ідея, яка відіграє роль об'єднавчого, консолідуючого фактора в суспільному розвитку, спрямованого на вироблення життєвої позиції людини, становлення її як особистості, як громадянина своєї держави.

Головна мета національного виховання — набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних відносин, формування у молоді незалежно від національної належності особистісних рис громадянина Української держави, розвиненої духовності, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури [3].

Вдумливе, конструктивне впровадження з боку держави основних сучасних тенденцій системи освіти і виховання студентської молоді на базі передового національного та світового досвіду сприятиме розвитку гармонійної, сильної та успішної особистості, що безумовно позначиться на духовному та матеріальному рівні життя.

Література

1. Гельвецій Клод Адріан. Про людину, її розумові здібності та її виховання. — К.: Основи, 1994. — 416 с.
2. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи. — К.: Знання, 2005. — 486 с.
3. Педагогіка вищої школи. За ред. З.Н. Курлянд. — К.: Знання, 2005. — 399 с.
Режим доступу: <http://pidruchniki.com.ua/15840720/pedagogika>.

Summary

Golubovska O.V.

**THE MAIN TRENDS OF DEVELOPMENT OF EDUCATION AND
TRAINING OF STUDENT'S YOUTH**

This article describes the main trends of development of education and training of student's youth, which will facilitate the development of harmonious, strong and successful personality.

УДК 027.021:303.82-057.4:37.091.2:172.15

Грабовська О. С., завідувач сектору інтелектуальної власності та маркетингу інновацій, к. б. н., с. н. с. (alice.grb@inenbiol.com.ua)

Смолянінова О. О., вчений секретар Інституту біології тварин НААН, к. с.-г. н.

Пилипець А. З., старший науковий співробітник сектору, к. с.-г. н.

Федякова В. Ф., головний фахівець з питань інформаційного забезпечення маркетингових досліджень сектору ©

Інститут біології тварин НААН, м. Львів

РОЛЬ БІБЛОТЕКИ ІНСТИТУТУ БІОЛОГІЇ ТВАРИН НААН У ВИХОВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГІДНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ТА МАЙБУТНІХ НАУКОВЦІВ

У статті йдеться про інноваційну діяльність сектору інтелектуальної власності та маркетингу інновацій, наукової бібліотеки Інституту біології тварин НААН з метою виховання національної гідності та патріотизму студентської молоді та майбутніх науковців.

Ключові слова: бібліотечний фонд, книги, брошури, вітчизняні журнали, періодичні видання, патенти, технічні умови, науково-прикладні розробки, тематичні виставки, виставкові салони, рекламні агентства.

Вступ. На основі досліджень у тваринництві та за допомогою бібліотечного фонду Інститут біології тварин НААН здійснює інноваційну діяльність з метою покращення інформаційного забезпечення наукових кадрів та аграріїв різних регіонів нашої держави. Співробітники інституту і, зокрема сектору інтелектуальної власності та маркетингу інновацій, оформляють теоретичні та науково-прикладні розробки; нормативну документацію, методичні і практичні рекомендації, патенти, технічні умови, настанови, положення, звіти, брошури для покращення інноваційної діяльності.

Фонд наукової бібліотеки Інституту біології тварин НААН налічує понад 55000 примірників книг, брошур і журналів. За останніх п'ять років передплачено близько 100 примірників вітчизняних журналів («Вісник аграрної науки», «Ветеринарна медицина України», «Ефективні корми та годівля», «Ефективне тваринництво», «Ефективне птахівництво», «Український біохімічний журнал» та ін.) та російського журналу: «РЖ биология сельскохозяйственных животных», понад 700 назв періодичних видань, отримано від авторів у дарунок та за рахунок книгообміну близько 1000 примірників книг і журналів. За єдиним реєстраційним обліком у бібліотеці інституту станом на 01.07.2011 р. є понад 200 читачів, з яких 90 — з наукових та навчальних установ Львова; зареєстровано понад 15000 відвідувань, у т. ч. за перше півріччя 2011 р. — 1464 (за читацьким формуляром). Читальний зал бібліотеки відвідують студенти, аспіранти та докторанти Львівського національного університету ветеринарної медицини та

© Грабовська О. С., Смолянінова О. О., Пилипець А. З., Федякова В. Ф., 2011

біотехнологій ім. С. З. Гжицького, Львівського національного аграрного університету, аспіранти і науковці Інституту землеробства і тваринництва західного регіону НААН та нашого інституту.

Співробітник бібліотеки — головний фахівець з питань інформаційного забезпечення маркетингових досліджень сектору укомплектувала кандидатські та докторські дисертації, які були захищені в нашому інституті, та автореферати дисертацій — з наукових установ України. За п'ять років до фонду бібліотеки надійшло 72 дисертації (з них п'ять докторських та 67 кандидатських) та понад 400 авторефератів, 995 примірників наукових видань. Проведено безплатний книгообмін з шістьма установами України. За постановою ВАК України здійснюється обов'язкова розсилка періодичних наукових фахових видань Інституту біології тварин НААН у дев'ять бібліотек України: 1) Національна бібліотека ім. Вернадського; 2) Національна парламентська бібліотека; 3) Державна науково-технічна бібліотека; 4) Бібліотека ім. Стефаніка; 5) Одеська наукова бібліотека; 6) Харківська наукова бібліотека; 7) Книжкова палата України; 8) бібліотека ВАК України; 9) Державна наукова сільськогосподарська бібліотека.

Для покращення інформаційно-бібліотечного забезпечення наукових досліджень розпочато створення зведеного покажчика нових надходжень літератури до Львівського об'єднання сільськогосподарських бібліотек, який видає бібліотека Львівського національного аграрного університету (м. Дубляни) та роботу над створенням електронного каталогу бібліотечного фонду. З метою виховання національної гідності та патріотизму аспірантів, докторантів, здобувачів — майбутніх науковців і вчених у бібліотеці організовуються один раз у квартал виставки нових надходжень літератури, постійно оформляються 1) **книжкові виставки**, наприклад: «Я в серці маю те, що не вмирає» — про життя і творчість видатної української поетеси Л. Українки; «Дивлюсь на тебе, древнє місто» — про історію та життя рідного Львова; «Україна: погляд з минулого в сучасне» — про нашу державу в європейській спільноті; «Жива душа природи» — про навколишнє середовище як України, так і Всесвіту; «Життя гідне безсмертя» — про життєвий шлях і наукові здобутки відомих вчених нашого інституту та інші на тему: «Відчиняючи двері слова»; «Складові одвічної краси»; «Мозаїка новинок»; «Гармонія духу й тіла»; 2) **тематичні полицки**, наприклад: «Поезія — духовний олімп України»; «Львівська ліра»; «Невичерпна мудрість людства». У читальному залі бібліотеки регулярно проводяться перегляди нових надходжень.

Рекламні заходи щодо комерціалізації наукової продукції інституту співробітники сектору здійснювали через представлення на виставках: 1) 4 жовтня, Львів, «Осінь –2006»; 2) 28.09.–01.10., Київ, «Київська осінь–2006»; 3) 13–17 червня, м. Київ, Міжнародна виставка-ярмарок «Агро–2006»; 4) 14 жовтня, м. Львів, «Осінь–2006»; 5) 13–16 червня Міжнародна виставка в м. Києві, Експоцентр «Агро–2007»; 6) 26–28 вересня Міжнародна виставка в м. Києві, Експоцентр «Київська осінь–2007»; 7) 29 вересня у Львові обласна

виставка-ярмарок «Осінь–2007»; 8) 16 листопада обласна виставка до Дня працівника сільського господарства в с. м. т. Дубляни Жовківського р-ну Львівської обл.; 9) Міжнародна виставка-ярмарок АГРО–2008, 10–13 червня, Київ, Експоцентр; 10) Міжнародна виставка Фермер–2008, 15–17 жовтня, Львів, виставковий центр «Lemberg»; 11) Обласна виставка «Осінь–2008», 14 листопада, Львів; 12) Ярмарок інноваційних проектів «Інфраструктура підтримки бізнесу та формування інноваційних проектів в регіоні», 06.05.; 13) Всеукраїнський конкурс «Інноваційний прорив 2009», 09.06.; 14) 10–13 листопада VI Міжнародна промислова виставка «Агрофорум–2009», Київ, міжнародний виставковий центр; 15) 12 листопада обласна виставка у с. м. т. Дубляни Жовківського р-ну Львівської обл. до «Дня працівника сільського господарства»; 16) Ярмарок інноваційних бізнес-проектів в агропромисловому комплексі України, XXII Міжнародна агропромислова виставка «Агро — 2010», 15–19 червня, Київ; 17) Виставка-презентація Львівської області «Барвіста Україна», 17–20 серпня, Київ.

Співробітники сектору взяли участь у роботі понад 10 конференцій, з яких п'ять — міжнародних: Міжнародна конференція молодих вчених «Біологічні основи продуктивності та здоров'я тварин», Львів, 2006; Міжнародна науково-практична конференція «Наукове забезпечення інноваційного розвитку аграрного виробництва в Карпатському регіоні», 4–5 червня 2007, Чернівці; Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційність розвитку сучасного аграрного виробництва» 23–24 жовтня 2008, Львів, (Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С. З. Гжицького); Міжнародна науково-практична конференція «Наукове забезпечення інноваційного розвитку аграрного виробництва в Карпатському регіоні» 21–22 травня 2009, м. Берегово; Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми сучасної біології, тваринництва та ветеринарної медицини», присвячена 50-річчю з дня заснування Інституту біології тварин НААН України та 110-річчю з дня народження професора С. З. Гжицького, 29 вересня – 1 жовтня 2010 р., м Львів; та у двох семінарах: «Оцінка вартості й бухгалтерського обліку прав на об'єкти інтелектуальної власності в наукових установах УААН», Київ; «Інноваційний прорив 2009», 10 червня, Львів.

Співробітники сектору здійснили: — технічний супровід та забезпечення формування до видання книги «Історія Інституту біології тварин НААН (1960–2010)»; — підготовку і технічне забезпечення видання періодичних фахових наукових видань Інституту: Науково-технічного бюлетеня, науково-теоретичного журналу «Біологія тварин»; — формування і технічне забезпечення видання малого буклету українською та англійською мовами та розширеного буклету до 50-річного ювілею Інституту біології тварин НААН про історію, наукові напрями діяльності структурних підрозділів, тематики досліджень та науково-технічних розробок інституту; — науково-технічну експертизу понад 40 завершених наукових розробок до Науково-інформаційного бюлетеня завершених наукових розробок НААН «Аграрна

наука — виробництву»; — науково-технічний супровід Довідника «Лабораторні методи досліджень у біології, тваринництві та ветеринарній медицині» та «Каталогу винаходів Інституту біології тварин НААН», які готуються до друку.

Висновки. Слід й надалі продовжувати вивчення проблем науки та виробництва: моніторинг ринку щодо пропозицій і реалізації препаратів, кормових добавок, наукової продукції; маркетингові дослідження у тваринництві; брати участь у семінарах, виставках-ярмарках, засіданнях дорадчих служб, що стосуються інноваційної діяльності. Розширювати зв'язки і налагоджувати співпрацю з науковими та навчальними установами, як України, так і зарубіжжя, для подальшого інтегрування в Європейський союз для вдосконалення інноваційної діяльності та з метою виховання національної гідності і патріотизму студентської молоді та майбутніх науковців.

Література

1. Розвиток інноваційного підприємництва в аграрній сфері (Монографія) / За ред. П. М. Музики. — Львів, 2000. — 156 с.
2. Федулова Л. І., Шовкун І. А. Підходи до формування дієвої інноваційної стратегії України // Наука та інновації. — К. : 2009. — Т. 5. — № 3. — С. 5–15.
3. Андросук Г. О., Еннан Р. Інноваційна політика європейського союзу // Наука та інновації. — К. : 2009. — Т. 5. — № 5. — С. 85–97.
4. Володін С. А. Інноваційний розвиток аграрної науки: [Монографія]. — К. : МАУП, 2006. — 400 с.
5. Харгадон Ендрю. Управление инновациями. Опыт ведущих компаний // How Breakthroughs Happen. The Surprising Truth About How Companies Innovate. — М. : Вильямс. — 2007. — 304 с.
6. Шимшир'ян Г. В. Управління інвестиційною діяльністю [текст] // Економіка і держава / Г. В. Шимшир'ян, І. М. Євдоченко, О. В. Белов та ін. — 2006. — № 4. — С. 32–33.

Summary

O. Grabovska, O. Smolyaninova, A. Pylypets, V. Fedyakova
LIBRARY OF THE INSTITUTE OF ANIMAL BIOLOGY NAAS
IN BRINGING UP NATIONAL DIGNITY OF STUDENT
YOUTH AND FUTURE SCIENTISTS

Data on innovation activity of the Sector of intellectual property and innovation marketing, Scientific library of the Institute of animal biology NAAS with the aim of bringing up national dignity and patriotism of student youth and future scientists have been presented in this article.

УДК 37:111.11:2-584.5

Грабовський С. С., [©] к.б.н., доцент, заступник декана ФХТ
Львівського національного університету ветеринарної медицини та
біотехнологій імені С. З. Гжицького

Грабовська О. С., завідувач сектору інтелектуальної власності та
маркетингу інновацій, к.б.н., с. н. с. (alice.grb@inenbiol.com.ua)

ПІЗНАННЯ БУТТЯ ЧЕРЕЗ ДУХОВНІСТЬ

У статті йдеться про визнаних не тільки в Україні, а й далеко за її межами національних героїв та визначні місця, яким складають низький доземний уклін мільйони громадян — прочан з усіх куточків нашої планети Земля.

Ключові слова: національний герой, Йосафат Кунцевич, Євген Коновалець, Анна Ярославна, Дмитро Блажейовський, Василь Прийма, вершниця, прочани, милосердя, молитва, духовність.

Вступ. «Кожний народ, усвідомивши свою єдність, впорядкувавши своє життя та здобувши суверенне посідання своєї історії, плекає культ своїх великих і визначних та заслужених діячів — старанно укладає їх біографію. А кожний народ, який оформив свою духовність християнським віровченням, розвиває і поглиблює цей культ у площину релігійного подвигу, створюючи свою агіографію. До таких народів треба зачислити і український народ, і то від самих початків свого історичного буття» [1].

Євген Коновалець — національний герой України. 15 червня 2011 р. українська громадськість урочисто відзначила 120 річницю з дня народження Євгена Коновальця — видатного діяча українського визвольного руху, командира Корпусу Січових стрільців, полковника армії УНР, команданта УВО та голови Проводу українських націоналістів [2]. Прочанам зі Львова, які вирушили у дорогу до Люрду, пощастило відвідати могилу Євгена Коновальця у Роттердамі і відправити панахиду зі священником — капеланом студентської молоді Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького, протоієреєм от. Степаном Кашуком. Символічно, а, можливо, доленосно львів'янам випала честь пом'янути свого національного героя саме 23 травня, коли в Україні святкують День героїв.

Анна Ярославна — королева Франції. По дорозі на Париж львівські прочани завітали до м. Санліс, яке пов'язане з українською історією...

Дізнавшись про могутню країну на сході та про гарну освіту і красу Анни Ярославни король Франції Генріх I у 1048 р. доручив посольству їхати за нареченою до берегів Дніпра. Пізно восени посольство з Анною прибуло до Франції, до невеличкого м. Санліс (40 км на північний схід від Парижа), де й пройшли перші місяці життя майбутньої королеви. Навесні король і двір вирушили до стародавньої французької столиці — м. Реймса, де 14 травня

1049 р., на свято Св. Трійці, король Генріх одружився з Анною, яка подарувала собору Євангеліє, привезене з Києва. Книга збереглася до наших днів, саме на цьому Євангелії французькі королі присягалися під час коронації в соборі та вступу на престол. Урочиста церемонія вінчання відбулася у Реймському кафедральному соборі. Анна народила сина Філіппа, а потім Робера і Гуго. Робер у підлітковому віці помер. Король майже весь час перебував у військових походах, а Анна виховувала своїх синів. У 1054 р. стався розкол церкви на православну і католицьку. Анна переходить у католицьку віру і називає себе Агнесою. Після смерті Генріха 9-річний Філіпп стає королем Франції. У 1063 р. Філіпп I надав грамоту Суассонському абатству, скріплену підписами Анни та її сина. Підпис Анни був зроблений кирилицею: «Ана рѣина», тобто «Анна королева». Кирилична буква «Ъ» (ер) не існувала в латинському алфавіті.

У Санлісі Анна виконала свою давню обітницю: заснувала за особисті кошти, які подарував їй у день одруження король Генріх, абатство на честь Св. Вікента. Збереглися грамота-хартія Анни Ярославни 1060 р. про заснування монастиря Сан-Венсан у Санлісі — свідчення того, що Анна, як і її батько Ярослав Мудрий, любила читати книжки і добре знала церковну історію [3].

До нашого часу в Санлісі збереглася споруджена у романському стилі каплиця часів Анни Ярославни, яка входила до заснованого Анною абатства. Зараз тут міститься школа. Неподалік від входу до каплиці встановлено скульптуру Анни на повний зріст з короною на голові, в одній руці тримає королівський скипетр, у другій — модель церкви. На постаменті напис: «Анна руська, королева французька, засновниця храму у 1060 році». Останній підпис Анни Ярославни на французьких державних документах належить до 1075 р. Місце поховання і рік смерті Анни невідомі.

Люрд — блаженна сторона. Чудотворне місце, розташоване на передгір'ях Високих Піренеїв у південно-західному кутку Франції, чарівний куточок планети — зовсім інший світ — райське містечко, яке налічує 15 тис. мешканців, де 14-літній Бернадеті у 1858 р. 18 разів являлася ясновельможна Пані у білому — Матір Божа [3]. Чому інший світ? А тому, що інша свідомість, інше ставлення до всіх оточуючих, до самого себе, а, якщо хочете — повна переоцінка цінностей. Надзвичайно гарна місцевість, гористий ландшафт, чисте повітря з Піренеїв. Вмиль забувається втома від тривалої подорожі автобусом, адже до Люрду більше як 2500 км. Люрд здатний прийняти п'ять млн. прочан кожного сезону. Паломники з усіх куточків світу з'їжджаються до Люрду, щоб спільно помолитися за своїх рідних, за свою державу, та й зрештою — за себе. Багато хворих, навіть таких, що прикуті до ліжка — у всіх спільна мета: надія на зцілення душі і тіла, віра у Бога, милосердя і молитва. У Люрді захоплюєшся одразу й усім, як тільки поселяєшся до готелю. Наша група прочан зі Львова проживала у містечку Сант-П'єрре, де спокій і тиша, чистота і порядок, свіже повітря й незаймана природа гірського ландшафту, де можна зустріти маленьких зайченят, які прекрасно почувають себе серед прочан. Номери готелю скромні, але напрочуд охайні і зручні, причому ніколи не замикаються на ключ, бо тут до людини —

Божого створіння, повна довіра, повага і любов. Недарма при в'їзді у це містечко стоїть гарний величний пам'ятник у вигляді терезів — на одній шальці Вселенна, а на іншу поставлено Боже Милосердя.

Релігійним осередком у Люрді є санктуарій Нотр-дам де Люрд, споруджений методом народного будівництва на місці, де Богородиця вперше з'явилася Бернадеті. У скелі є крипта над гротом Масабель, де вгорі стоїть фігурка Божої Матері, під якою напис: «Я є Непорочне Зачаття». Внизу в печері б'є джерело з цілющою водою [4]. Основні будівлі санктуарію — неовізантійська базиліка Святої Вервиці, покрита візантійським куполом з позолоченою короною, та неоготична базиліка Непорочного Зачаття, на вітражах 19-ти вікон якої відтворена історія життя Божої Матері.

Найбільшим апогеєм у Люрді є спільна молитва до Матінки Божої — загальна вервиця, коли тисячі людей різних рас, конфесій і націй ввечері, тримаючи у руці свічку, здійснюють молитву різними мовами, але зрозумілу усім, йдуть шляхом у вигляді спіралі від фігури Божої Матері, що височить на площі. Серце завмирає, коли на всю площу лунає українською мовою: «Богородице Діво, радуйся...». Це насправду урочо, і ми горді, що нас, українців, світ пізнає ще й таким чином.

А яка у Люрді надзвичайна Хресна дорога, що починається на південь від базиліки Непорочного Зачаття... Усі 14 стацій Хресної дороги зображені біблійними фігурами.

А підземна базиліка Святого Пія Х, яка одночасно може вмістити 20 тис. осіб. На її вітражах зображені сюжети 18 об'явлень Богородиці Бернадеті, 14 стацій Хресної дороги, Христове Воскресіння. Є тут образ Зарваницької Божої Матері. У центрі Люрду височить золотOVERXA Українська церква Успіння Пресвятої Богородиці, яку збудував її настоятель о. Василь Прийма — наш земляк, а у 1982 р. вона була освячена і урочисто відкрита. У Люрді українці мають дім, де живуть священник та монахині, готель Святої Родини. Між церквою і готелем пролягає затверджена урядом Франції вулиця України. Прощання з Люрдом хочеться закінчити словами отця Василя Прийми:

Любім цю Церкву Українську!
В чудесній, люрдській стороні:
Вона нам Софію Київську
Пригадує на чужині.
Пречиста Діва так бажала
Щоб в Люрді церковця була:
Людей від пекла рятувала —
І всіх завела до Христа!

Щоб держава чи нація могли існувати, то даний народ, що хоче творити свою державу, або як її створив і хоче її втримати та бути не масою, а свідомою, державною, творчою нацією, мусить насамперед виробити в себе свідомість національної ідентичності, бажання самобутності, почуття національної єдності

та активну співпрацю для загального добра держави та народу. Кожна особа повинна бути свідомою свого особистого й національного «я» та своєї особистості і всіх своїх прикмет — знати свої здібності і осяги, а при тому мати в плані позитивну працю для свого добра і для добра суспільності — товариств, інституцій, народу, держави та Церкви.

Щодо Українських Церков, котрі тепер існують, в найновіші часи після проголошення самостійності і незалежності України, то тільки час покаже і оцінить їх вартість, працю та їхню еліту. В інтересі України й українського народу є, щоб була згода і порозуміння та бодай якимось об'єднання між Церквами, бо «В єдності сила народу» (і кожного народу). У тій єдності буде сила також українського народу. Всі Українські церкви (в Україні і в діаспорі) повинні мати перед очима, і у своїй історичній пам'яті, заклик архієпископа Мелетія Смотрицького з 17-го століття, який і сьогодні також дуже актуальний: «щоб Русь не нищила Русі» [5].

Висновки. На героїзмі Січових Срільців, Армії Української Народної Республіки, Закарпатських Січовиків, УПА ми мусимо і повинні творити та виховувати нашу національну і державну еліту.

Ми горді, що ми — нація європейського рівня з можливістю відвідання і пізнання інших країв і народів через духовність. Справді ми, українці, вартуємо мати гідну державу в когорті європейських держав.

Література

1. Соловій М. М. Святий Йосафат Кунцевич його життя і доба / Українська духовна бібліотека [текст] // М. М. Соловій, А. Г. Великий ЧСВВ. — Видання друге — скорочене. — Релігійне видавництво : «Покрова». — Львів, 2010. — С. 4.
2. Вшанування полковника Коновальця [текст] // Часопис «Слово Зарваницької громадської ініціативи». — Червень 2011. — С. 4.
3. Ладинский А. П. Когда пал Херсонес. Анна Ярославна — королева Франции : Исторические романы [текст] / А. П. Ладинский. — К. : Молодь, 1987. — С. 211–569.
4. Савчук Б. По святых місцях Люрду [текст] // Путівник для прочанина. — Дрогобич : «Коло». — 2005. — 72 с.
5. Блажейовський Д. Берестейська ре-унія та українська історична доля і недоля [текст] / Д. Блажейовський. — Том 1. — Внутрішня вартість медалі. — Львів : «Каменярь», 1995. — С. 83. — ISBN 5-7745-0656-8.

Summary

KNOWLEDGE OF LIFE THROUGH SPIRITUALITY

The life of well-known national heroes and notable regions that is admitted not only in Ukraine, but from away beyond the borders of the our country have been presented in the article. The millions of pilgrims from all states of our planet visit these famous places and low bon to the great heroes.

Гривул Т.Т., кандидат історичних наук, gryvul@ukr.net

Гривул Т.М., кандидат біологічних наук, доцент[©]

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З. Гжицького

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТСТВА В ЕПОХУ ПОСТМОДЕРНІЗМУ

У статті розглядається особливість інформаційної стадії розвитку людства, суспільні риси явища постмодернізму. Вказується на зміну ціннісних орієнтацій молоді. Вивчаються причини неефективності виховної політики вищої освіти. Досліджується особливість суспільної адаптації молоді, її переваги перед традиційним розумінням виховного процесу.

Ключові слова: постмодернізм, ціннісні орієнтації, виховний процес, соціальна адаптація, соціалізація.

Розуміння суті сучасного виховного процесу, особливо в епоху глобалізму, частиною якого є болонський процес, дає краще розуміння якості суті самого перебування студентів у стінах вищих навчальних закладів. При цьому потрібно враховувати психологічні особливості адаптації студентів, а також соціальні чинники, значимі для нашого регіону. За таких обставин питання виховного процесу опиняється на стику щонайменше педагогіки, психології та соціології. Вже один цей факт свідчить про важливість завдання, яке стоїть перед ВНЗ у питанні виховної роботи. При цьому важко припустити, що всі викладачі, зокрема із вузькоспеціалізованих кафедр, мають необхідний фаховий рівень ще й з дисциплін такого профілю. На особливість завдання накладається специфіка культурного постмодернізму, який змінює акценти філософії життя сучасної людини.

Виділимо головні соціокультурні особливості, у яких проходить становлення сучасних студентів. Найперше мова йде про розуміння сучасного суспільства як інформаційної (постіндустріальної) стадії розвитку людства. Н. Черниш вказала, що вищим рівнем потреб в аграрному суспільстві є основні побутові потреби, а в індустріальному – соціальні потреби. Вже на інформаційній стадії особистість зацікавлена у самореалізації, а також у знаннях [14, 102]. При цьому знижується роль формальних інституцій у виробництві та в житті людини загалом [4, 603]. Прикладами відмови від звичних інституцій у виробничій діяльності людини можна назвати фрілансерство та дауншифтинг. Їхнє поширення стало можливим через відхід від розуміння праці як обов'язкової умови для виживання в сучасному світі. Поширення громадянського шлюбу теж є наслідком появи нових, неформалізованих видів відносин між подружжям.

Якщо зміни заторкнули таку консервативну сферу як трудова зайнятість, то неминуче змінилася сама філософія людського існування. Знайшла вона

відображення у культурно-філософському феномені постмодерну та його уявленнях про людину. Згідно з позицією частини постмодерністів, сучасній людині характерна більша стурбованість якістю життя (включно з умовами праці). Для неї характерні прагнення досягти успіху в соціальному плані, але найбільше – потреба захистити цінності індивідуального, приватного життя, індивідуальне право на автономність, невтручання суспільства у справи конкретної людини, право на щастя. Для такої сучасної людини притаманна нетерпимість до будь-яких проявів приниження гідності особи [14, 109 ; 12, 214-215]. Фактично, постмодернізм сприймають як ідейне протиставлення модернізму [5], а тому він відкидає звичні принципи поведінки, в тому числі виховання. Ще однією рисою постмодернізму є недовіра до усталених авторитетів, до раціонального [13, 2]. Саме тому традиційний (директивний) підхід до виховання буде доволі неефективним.

Поряд із цим, в Україні змінюється шкала ціннісних орієнтацій молоді. Зокрема, у студентів зростає важливість матеріальних чинників та знижується повага до освіти як до джерела здобуття знань [6]. Хоча при цьому залишається важливою цінність особистої свободи молоді [12, 213].

Якщо ж розглядати виховний процес у сучасних навчальних закладах, то потрібно визнати, що в умовах України студент є лише його об'єктом. Дійсно, студент, який потрапляє на навчання, перебуває за психологічною класифікацією на завершальній стадії юності – початковій стадії зрілості [9, 168-169.] Саме в цей період в процесі формування своєї власної ідентичності та самостійності у студентів проходить відділення від батьків [9, 178-180]. Особливо інтенсифікується цей процес на першому-другому курсі. Саме тоді проявляється така психологічна характеристика, як пластичність, яка певною мірою визначає здатність студентів до адаптації. Виділяють три форми адаптації студентів: формальна (пізнавально-інформаційне пристосування до нового оточення, структури ВНЗ, змісту навчальної роботи), суспільна адаптація (як різновид соціалізації цього віку [8]) та дидактична (підготовка до нових форм і методів навчання) [10, 1]. При цьому неможливо говорити про успішність професійного становлення студентів при невдалій суспільній чи формальній адаптації, адже вони прямо впливають на дидактичну. Навіть більше – пасивність адаптації є прямою причиною девіацій [8].

Якщо виділяти зі сторони ВНЗ основні завдання з адаптації студентів, потрібно визнати обмеженість можливостей навчального закладу. ВНЗ оцінює та забезпечує, фактично, лише прояви інтелектуальної діяльності, адже в цьому і полягає суть надання саме освітніх послуг. Інтелектуальна зрілість юнаків настає ще в період навчання в старших класах школи, тому цей напрям співпраці забезпечується достатньою мірою. Що ж стосується соціальних установок, норм моралі, то вони, великою мірою, залежать від ціннісних орієнтирів молоді [11, 244-245]. Останні, в свою чергу, формуються найперше в сімейному та культурному середовищах, в яких виростає підліток.

Зі сторони вищої освіти самонадіяно вважати, що будь-який ВНЗ спроможний справити значний вплив на формування особистих якостей

студента чи радикально сприяти його суспільній адаптації. Такий підхід є наслідком трактування студентів як об'єкту впливу старших і розумних. Натомість президент Національного університету Києво-Могилянська академія Сергій Квіт, базуючись на досвіді свого ВНЗ, пропонує сприймати студентів як рівного партнера у спілкуванні із викладачами [7]. Крім того, велике значення для осіб віку 17-18 років продовжують відігравати приклади ровесників [9, 178-180]. За таких умов зростає роль студентської групи як середовища, в якому студент проводить найбільше часу.

Доводиться припустити, що успішність формування групи як цілісного колективу залежить від лідерських якостей старости або неофіційного лідера. Проте, в доступній науковій чи популярній літературі не зустрічається жодного прикладу успішного чи цікавого досвіду формування сприятливого психологічного клімату в окремих академічних групах силами адміністрації. Малоімовірно, що таку роботу зможуть проводити куратори груп (у тих ВНЗ, де існує практика призначення таких кураторів). Пояснити це можна відсутністю необхідних психологічних чи просто менеджерських якостей у самих кураторів (за окремими винятками). Зрештою, на нашу думку, допомога куратора потрібна найбільше на I курсі, і повинна вона втілюватися у напрямі формальної адаптації – для пристосування до перебування в стінах самого ВНЗ. Вже на пізніших курсах можна говорити про сприяння зі сторони навчального закладу суспільній адаптації. Це завдання може виконуватися шляхом створення відповідних можливостей для добровільної участі студентів у різноманітних формах суспільної активності [наприклад: <http://bratstvo-lnu.org.ua/>; <http://sbl.org.ua/>]. Вважається, що саме суспільна активність, дозволить за студентські роки набути саме таких знань і навичок, які є найбільш запотребуваними в сучасному житті [4, 603]. Крім того, можемо говорити про громадську діяльність як про чинник забезпечення соціальної ідентифікації, яка, в свою чергу, є одним із чинників посилення Я-концепції [9, 590-591].

При цьому потрібно пам'ятати, що профком студентів або інші квазі-незалежні структури, як правило, не викликають довіри у більшості студентів, оскільки з відомих причин не можуть стати референтною групою, а також не спроможні виконати групової роботи [профспілки]. Групова робота, яка б мала бути своєрідною протипоказом директивному вихованню, у сьгоднішніх ВНЗ не ведеться, оскільки є занадто складною для самих студентів [2, 313]. Тому ці утворення не можуть насправді служити соціальної адаптації студентів.

Адаптація або соціалізація студентів мали би стати основним змістом того напрямку діяльності ВНЗ, який іменується виховним. В сьгоднішніх умовах навчальні заклади не мають можливості впливати на виховання студентів на тому ж рівні, як, наприклад, двадцять і більше років назад. Зрештою, і теперішнє законодавство України не дає таких прав. Вважаємо даний факт нормальним, оскільки первісна функція університетів полягала у наданні знань та створенні відповідного наукового середовища. Сама наукова демократична атмосфера університетів була тим виховним засобом, який діяв за

принципом референтної групи [7]. Також сучасні українські соціологи у своїх дослідженнях встановлюють залежність успішності навчання від розуміння цінності особистої свободи як ціннісної орієнтації [15].

Цікавим є факт, що справжня, активна адаптація студентів неминуче призводить до намагання студентів перетворити середовище, змінити певні існуючі норми, правила [8]. Особливо яскраво боротьба проявляється у ВНЗ із застарілими принципами управління, таких своєрідних “заповідників радянської епохи”. Але бажання адаптованої молоді удосконалити суспільство є причиною того, що промотором революцій, модернізацій та просто змін у різних суспільствах є саме молодь, зокрема та, яка характеризується як стресостійка, успішна в навчанні, суспільно активна.

Сьогодні не кожен ВНЗ готовий до справжнього сприяння адаптації студентів; радше мова йде про виховання у студентів керованості. Крім того, потрібно врахувати, що виховний (адаптаційний) процес у ВНЗ не може заторкнути всіх студентів у всіх проявах їхнього студентського життя. Намагання “виховати всіх” або “допомогти всім” є наслідком своєрідного ментального тоталітаризму – бажання уніфікувати суспільство під певний зразок, який відповідає власним уявленням. За сучасних умов таке бажання є більше наслідком власної неадаптивності, неспроможності перебудуватися. Зрештою, підсумкові оцінювання із “виховання”, “національне виховання” чи інших подібних предметів не можуть бути сприйняті інакше як анахронізми, на зразок шкільних “оцінок за поведінку”.

Ще однією причиною невдачі звичайної системи виховання, яка навіть не залежить від соціокультурних особливостей, є банальний конфлікт поколінь. Щоб продемонструвати його постійність, наведемо декілька цитат:

1) “Наша молодь любить розкіш, вона погано вихована, вона глузує над начальством і анітрохи не поважає людей похилого віку. Наші нинішні діти стали тиранами; вони не встають, коли до кімнати входить літня людина, суперечать своїм батькам. Простіше кажучи, вони дуже погані”.

2) “Я втратив усякі надії щодо майбутнього нашої країни, якщо сьогоднішня молодь завтра візьме в свої руки кермо влади, бо ця молодь нестерпна, невитримана, просто жахлива”.

3) “Наш світ досяг критичної стадії. Діти більше не слухаються своїх батьків. Мабуть, кінець світу вже не дуже далекий”.

4) “Ця молодь зіпсувалась до глибини душі. Молоді люди підступні і недбайливі. Ніколи вони не будуть схожими на молодь минулих часів. Молоде покоління сьогоднішнього дня не зуміє зберегти нашу культуру”.

Перша запозичена у Сократа (470-399 рр. до н. е.), друга – у Гесіода (бл. 720 р. до н. е.), третій вислів належить одному єгипетському жрецеві, що жив за 2000 років до н. е.; четверта виявлена при розкопках древнього Вавилону на глиняному горщику, вік якого – понад 3000 років [3].

Підсумовуючи, зазначимо, що суспільні вимоги, які ставляться перед студентами вищих навчальних закладів України вимагають зміни підходу до питання виховання особистості за час здобуття вищої освіти. Одним із напрямів

такого реформування може стати перехід від суто виховної діяльності ВНЗ до суспільно-адаптивного сприяння, базованому на співпраці викладачів та студентів як рівноправних партнерів.

Література

1. Б. а. Профспілковий рух: проблеми і тенденції. – Режим доступу: http://www.psv.org.ua/arts/Do_VI_zizdu/view-223.html.
2. Бенеш Г. Психологія: dtv-Atlas: Довідник / Гельмут Бенеш. – К. : Знання-Прес, 2007. – 510 с.
3. Гібсон Р. Часи міняються – люди залишаються (переклад <http://samorozvytok.info/>) / Рональд Гібсон. – Режим доступу: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1795851/pdf/brmedj02263-0021.pdf>.
4. Гіденс Е. Соціологія / Ентоні Гіденс. – К. : Основи, 1999. – 726 с.
5. Джеймісон Ф. Постмодернізм і суспільство споживання / Джеймісон Фредерік. – Режим доступу: <http://intkonf.org/kroshka-oi-suchasna-psihologichna-nauka-pro-zhittevo-tsinnisni-orientatsiyi-molodi/>.
6. Карпова І. Зміст ціннісних орієнтацій сучасної студентської молоді / Карпова І. Г. – Режим доступу: <http://www.psyh.kiev.ua>.
7. Квіт С. Призначення університету і клітка для тигра / Сергій Квіт. – Режим доступу: <http://www.dt.ua/articles/45749>.
8. Крисюк Г. Психологічні особливості соціалізації студентської молоді / Г. Я. Крисюк. – Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/672/94/>.
9. Майерс Д. Психологія / Девід Майерс. – Минск : Попурри, 2008. – 848 с.
10. Мамаєв Д. Соціально-психологічна адаптація молоді до умов навчання у вищому навчальному закладі. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Tipp/2009_1/mamaev.pdf. – 3 с.
11. Немов Р. Психологія / Р. С. Немов. – 4 изд. – Кн.2. Психологія образования. – М. : Гуманит. изд. Центр ВЛАДОС, 2002. – 608 с.
12. Сокурянська Л., Піменова О. Свобода у ціннісному дискурсі сучасного студентства: кількісний та якісний вимір / Сокурянська Людмила Георгіївна, Піменова Ольга Олександрівна // Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. – 2009. – №881. – С. 209-216.
13. Стежко З., Стежко В. Трансформації форм пізнання на тлі культури постмодерну / З. В. Стежко, Г. П. Стежко. – Режим доступу: www.kntu.kr.ua/doc/nauk_zap_10_1/stat_10_1/32.doc.
14. Черниш Н. Соціологія. Курс лекцій / Наталія Черниш. – Львів : Львівський ЛНУ імені Івана Франка, 2004. – 546 с.
15. Чорна Л. Ціннісні орієнтації як чинник академічних досягнень особистості / Л. Чорна. – Режим доступу: <http://www.newacropolis.org.ua/ua/study/conference/?thesis=4256>.

Summary

SOCIAL ADAPTATION OF STUDENTS IS IN POSTMODERNITY

The feature of the informative stage of development of humanity, public lines of the phenomenon of postmodernity, is examined in the article. Specified on changing of the valued orientations of young people. Reasons of unefficiency of an educate policy of higher education are studied. The feature of public adaptation of young people, its advantage, is probed before the traditional understanding of an educate process.

Key words: *postmodernity, valued orientations, educate process, social adaptation, socialization.*

УДК 378(47)

Гримак О.Я. – к.е.н., доцент

*Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького*

Кушнір Л.П. – к.е.н., асистент (e-mail: Lesunia2007@yandex.ru)

*Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького*

Кушнір А.М. – здобувач © (e-mail: Kushnir_andrij@ukr.net)

Львівська державна фінансова академія

БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ: ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ, РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті досліджуються передумови виникнення та шляхи впровадження Болонського процесу в Україні. Розглядаються перспективи України після входження в європейський освітній простір.

Ключові слова: *Болонський процес, Болонська декларація, європейський освітній простір, кредитно-модульна система.*

Вступ. Болонський процес - це процес європейських реформ, що спрямований на створення спільної Зони європейської вищої освіти до 2010 року, також це один з інструментів не лише інтеграції освіти та науки в Європі, а й загальної світової тенденції нашого часу – глобалізації.

Незвичайність цього процесу полягає у тому, що він не є чітко структурованим і проводиться 46 країнами, що беруть у ньому участь, у співпраці з чисельними міжнародними організаціями, включаючи і Раду Європи [1]. Подальший її розвиток відбувався на зустрічах європейських міністрів, відповідальних за вищу освіту, на конференціях, де Україна приєдналась до Болонського процесу.

Результати дослідження. Болонський процес офіційно розпочався у 1999 році з підписання Болонської декларації. Переважна більшість країн Європи, в тому числі й Україна, з метою модернізації, мобільності і набуття більшої привабливості вищої освіти, підписали Болонську декларацію. Передумовою її створення стало підписання Великої Хартії європейських університетів (Magna Charta Universitatum).

Однією з визначальних вимог Болонської декларації є забезпечення високої якості освіти, запровадження системи академічних кредитів, аналогічної ECTS (Європейській кредитно-трансферній системі) та розроблення порівняльних критеріїв і методів оцінювання знань. Болонська система передбачає реалізацію багатьох ідей і перетворень, передусім, формування єдиного освітнього простору, створення умов для вільного пересування

студентів та викладачів, гнучкість підготовки фахівців, враховуючи швидкозмінні вимоги національного та міжнародного ринків праці [2].

19 травня 2005 року у норвезькому місті Берген на Конференції міністрів країн Європи Україна приєдналася до Болонського процесу, зобов'язавшись внести відповідні зміни у національну систему освіти та приєднатися до роботи над визначенням пріоритетів у процесі створення єдиного європейського простору вищої освіти до 2010 року.

На сьогодні 45 європейських країн включно з Україною підписали Болонську декларацію, яка наголошує на необхідності європейської співпраці у забезпеченні якості вищої освіти, підвищенні якості підготовки фахівців, зміцненні довіри між суб'єктами освіти, мобільності, сумісності систем кваліфікацій, посиленні конкурентоспроможності Європейської системи освіти.

Приєднання до Болонського процесу держави становить перед собою мету вирішення національних освітянських проблем, покращення якості освіти за допомогою можливостей, котрі надає Болонський процес (тобто реалізацію національного інтересу у сфері освіти) за умови збереження фундаментальних особливостей національної освіти та найбільш загальних принципів діяльності власної системи освіти без подальшої інтеграції до ЄС [3].

Базовими принципами Болонського процесу в Україні є запровадження у національній вищій школі двоступеневої системи навчання і Європейської кредитно-трансферної та акумулюючої системи ECTS. Реалізація основних принципів ECTS ґрунтуються на кредитно-модульній системі організації навчального процесу, згідно з наказом Міністерства освіти і науки України [8].

Можна сформулювати три необхідні та достатні принципи, які, на жаль, є найважчими для виконання в нашій державі. Це – мобільність членів освітянського простору, в першу чергу студентів; привабливість освітянських послуг та можливість працевлаштування.

Мобільність – важлива якісна особливість європейського простору, вона передбачає мобільність людей між вищими навчальними закладами та між державами.

В Україні їй заважають системні невідповідності, візовий режим, економічні характеристики нашої країни, зрештою різниця між рівнем життя в Україні та країнах ЄС. Але, коли йдеться про інтернаціоналізацію освіти, що є освітянським крилом глобалізації, зусилля держави мають бути ексклюзивними.

Привабливість ВНЗ для студентів – це великої ваги комплексна компонента, яка включає перспективу для кар'єри, що надає університет, якість та вартість навчання, вартість проживання, доступність побутових послуг, наявність стипендіальних програм, повага до європейських та світових цінностей, відсутність міжнаціональних та релігійних конфліктів, відповідність європейським освітянським стандартам тощо.

Працевлаштування – це третій принцип, що лежить в основі забезпечення прав молоді людини на транснаціональну освіту [1;5].

Болонська декларація підтвердила, що можливість влаштування на роботу – це основне питання для вищих закладів у всій Європі; це стратегічна мета, яка не має альтернативи. Працевлаштування – це індикатор успіхів всього Болонського процесу в цілому. Він настільки важливий, що в дискусіях про доцільний термін навчання на будь-якому рівні учасники дійшли висновку, що навчатися, використовуючи принцип “навчання через усе життя”, треба доти, поки не знайдеш роботу [4].

Таким чином, вищий освітній поверх європейського простору можуть займати держави, які повністю сприяють студентському самовиявленню, що головним чином забезпечується золотою тріадою – мобільністю, привабливістю, працевлаштуванням.

Участь системи вищої освіти України в болонських перетвореннях має бути спрямована лише на її розвиток і набуття нових якісних ознак, а не на втрату кращих традицій, зниження національних стандартів її якості [7]. Орієнтація на Болонський процес не має призводити до надмірної перебудови вітчизняної системи освіти. Навпаки, її стан треба глибоко осмислити, порівнявши з європейськими критеріями і стандартами, та визначити можливості її вдосконалення на новому етапі.

Висновки.

Болонський процес не передбачає створення повністю ідентичних систем освіти у різних країнах, він призначений лише для зміцнення взаємозв'язків та покращення взаєморозуміння між різними освітніми системами.

Література

1. Болонський процес. Становлення в Європі // Освітній портал: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/bologna/stanov/>
2. Кредитно-модульна система як елемент Болонського процесу в ЛНУВМтаБТ імені С.З. Гжицького / [М.П. Драч, Й.М. Берко, О.І. Степанюк та ін.] // Наука і методика [зб. наук. праць]. – 2007.– №10. – С.11–19.
3. Бабак В. Для нас Болонський процес – явище звичне, кредитно-модульна система – не новина / В. Бабак // Вища школа. – 2006. – №1. – С. 3–20.
4. Шатохін А.М. Ступенева освіта: світовий досвід для України / А.М. Шатохін, Л.Ю. Очеретенко // Наука і методика [зб. наук. праць]. – 2007.– №10. – С.7–10.
5. Вища освіта України і Болонський процес: навч. посіб. / [М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш та ін.; за ред. В.Г. Кременя]. – Тернопіль, Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.
6. Інструкція про систему оцінювання навчальної діяльності студентів при кредитно-модульній системі організації навчального процесу. – К., МОЗ України, 2005.
7. Main developments in the Higher Education System of Ukraine 2005-2007. Key developments in the higher education system of Ukraine since Bergen. – Bologna Scorecard - Ukraine - January 2007.

8. Кредитно-модульна система організації навчального процесу у запитаннях та відповідях. Навч. посіб. для студентів / [М.П. Драч, Й.М. Берко, О.І. Степанюк, О.М. Мельник та ін.]; [вид. 2-ге, вип. і доп.]. – Львів: ЛКТ ЛНУВМтаБТ імені С.З. Гжицького, 2010. – 68 с.

Summary

Kushnir L.P. - Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z.Gzhytskyj

Grimak O.Y. - Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z.Gzhytskyj

Kushnir A.M. - Lviv State Financial Academy

BOLOGNA PROCESS IN UKRAINE: PRELIMINARY AND APPEARANCE OF WAYS, REALITIES AND PROSPECTS

This article investigates conditions and ways of implementation of the Bologna process in Ukraine. We consider the prospects of Ukraine after the entry into the European educational space.

Key words: *Bologna, Bologna Declaration, European educational space, the credit-module system.*

УДК 371.15:687.157

Гуфрій Д.Ф., д.вет. н., професор, **Винярска А.В.**, к.вет.н., ст. викладач,
Хомик Р.І., к.б.н., доцент, **Харів І.І.**, к.б.н., доцент ©

*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З. Гжицького*

ДРЕС-КОД ЯК РЕГЛАМЕНТ ЩОДО ЗОВНІШНЬОГО ВИГЛЯДУ ВИКЛАДАЧА ТА СТУДЕНТА

Питання зовнішнього вигляду викладача та студента не нове, проте його актуальність із роками не зникає. Щороку до вищих навчальних закладів приходять працювати та навчатись молодь, яка не хоче бути «як усі», прагнучи демонструвати свою індивідуальність. Але забуваючи, що зовнішність викладача та студента є одним із складових особистості педагога, науковця та майбутнього спеціаліста, тобто візитною карткою вищого навчального закладу.

Ключові слова: дрес-код, вищий навчальний заклад, викладач, студент

Мабуть, дрес-код можна назвати найдавнішим винаходом людства, хоча сам термін з'явився зовсім недавно. У перекладі з англійської мови дрес-код (англ. *dress code*) — неписане правило, регламент у одязі, який вказує на приналежність людини до певної професійної чи соціальної групи. Одяг дуже швидко став відігравати не тільки роль захисту від негоди, а й підкреслювати гендерні та соціальні відмінності людей. На зорі цивілізації чоловіки переслідували мамонта і розмахували зброєю. Їх вбрання - короткі та просторі в плечах. Жінки чекали на своїх благовірних біля багаття. Це вимагало довшого подолу. А у кого найбільший і яскравий головний убір у племені? Ну звичайно, у вождя!

Не будемо заглиблюватися в історію костюма, хоча тема цікава і багатогранна. Переглянувши кілька десятків робіт художників і скульпторів різних епох, ми можемо зробити однозначний висновок: жінки одягаються в одному стилі, чоловіки в іншому; багаті одягаються інакше, ніж бідні; міські жителі - інакше, ніж селяни [6].

Одяг є "соціальним маркером" у суспільстві, пропонуючи готові моделі поведінки. Ми і зараз "зчитуємо" ці знаки, практично не замислюючись. Пропускаємо вперед жінок, перші вітаємося з керівництвом, поступаємося місцем у транспорті людям похилого віку і вагітним ...

Особливу актуальність питання дрес-коду набуло у ХХ столітті, коли одяг стали ділити на діловий, домашній, повсякденний і ще десяток категорій. Свою роль в цьому відіграв і прогрес, який спричинив за собою зростання виробництва та зростання кількості соціальних ролей.

Психологи довели, що тільки 7% інформації про людину – це словесна інформація, яка сприймається протягом перших 30 секунд. За 30 секунд ми

складаємо враження про людину, з якою спілкуємося, на підсвідомому рівні, 38% – це зовнішній вигляд, 50% – міміка, інтонація, жести.

До ділового одягу висуваються специфічні вимоги. Він повинен знеособлювати працівника, робити його непомітним гвинтиком у величезному механізмі. Теперішній діловий стиль демократичніший. Зіграли свою роль і мода, і емансипація, і нові технології у виробництві одягу [1].

За словами викладача школи етикету Ліни Полихатої, вільний стиль одягу можуть дозволити собі люди мистецьких професій та робітники сфери обслуговування. Працівники офісу, викладачі та банківські службовці зобов'язані дотримуватися дрес-коду, аби не відволікати увагу оточення від основної справи. Дотримуватися його потрібно завжди. Так, зокрема, Міністр Кабінету Міністрів Анатолій Толстоухов затвердив рекомендації щодо зовнішнього вигляду працівників секретаріату Кабміну. Наказ №155 від 30 вересня 2010р. оприлюднений на сайті уряду. Рекомендації введені в дію з 1 жовтня "з метою підвищення рівня дисципліни". Основна увага в документі приділена діловому костюму і гардеробу держслужбовця. "Костюм державного службовця повинен створювати враження наявності смаку та бути стильним, він не повинен бути надто яскравим чи зухвалим", - наголошено в документі. Серед основних вимог до одягу названі акуратність, стриманість і охайність. "Краще вдягатися просто, ніж із претензією. Варто уникати авангардних напрямів і "писку моди". Діловий етикет чітко визначає, що два дні поспіль не можна ходити на роботу в одному і тому ж вбранні.

Якщо мова іде про дрес-код, важливо зважати на віросповідання. Зокрема, ряд університетів в Ірані незабаром прийме нові суворі правила дрес-коду відповідно до вимог законів скромності ісламу. Як пише *Media International Group*, згідно з новими правилами, студенткам буде заборонено носити яскравий одяг, вузькі джинси і короткі спідниці. Їм також буде заборонено відрошувати довгі нігті, робити пірсинг і татуювання [4].

Дослідження підтверджують, що в 75 % випадків перше враження є вірним. Загальновідоме прислів'я стверджує: «Зустрічають по одягу, а проводжають по розуму». При першій зустрічі з незнайомими запам'ятовується і зовнішній вигляд. Безперечно, набагато важливішим вважається розум, але все ж одяг визначає те, що про вас подумують інші люди та яке враження ви на них справите.

Зовнішній вигляд викладача запам'ятовується студентам відразу під час знайомства, і це враження з часом дуже важко змінити. Не секрет, що студенти хочуть мати викладача із приємною зовнішністю, елегантно одягненого, охайного, з акуратною зачіскою та хорошими манерами. Власне тому, постаючи перед аудиторією, викладач повинен мати гідний вигляд.

Зовнішній вигляд передбачає бездоганність у кожній деталі: акуратна зачіска, незухвалий одяг, начищене взуття, неяскравий макіяж, елегантність тощо. У зовнішньому вигляді також важлива міра, нічого не повинно бути «занадто», якщо лише відсутність міри не є способом повернути до себе зайву увагу та «запам'ятатись».

«Я не допускав у клас учителя, якщо він був неохайно вдягнений. Тому в нас стало звичкою ходити на роботу у кращому костюмі. І я сам виходив на роботу в найкращому своєму костюмі, який тільки в мене був», - писав А. Макаренко. Звісно, охайність у житті ще нікому не завадила [5].

Для чоловіків суворий дрес-код передбачає обов'язкове носіння ділового костюма. Влітку рекомендують надавати перевагу світлим кольорам, скажімо, бежевому або сірому. Костюми мають бути пошиті з добротних натуральних тканин – льону або бавовни. У теплу погоду стилісти радять обирати бавовняний костюм кольору світлого хакі. Неприпустимо вдягати під піджак сорочку на короткий рукав: навіть у літньому діловому вбранні рукави сорочки повинні на 1-1,5 см виглядати з-під костюма [2].

Невід'ємною частиною ділового стилю є краватка, яка за кольором має бути темнішою від сорочки.

Не варто взуватися на босу ногу. Босоніжки або «шльопанці» та діловий костюм виглядають щонайменше недоречно. Надавайте перевагу взуттю з легкої шкіри бежевого або темно-коричневого кольорів: під світлий костюм темне взуття не пасує. Шкарпетки слід підбирати під колір костюма або на тон темніші. Бажано, щоб вони були довгими – до гомілки.

Менш суворий дрес-код допускає сорочку на короткий рукав під класичні чи світлі брюки, але без піджака. Неприпустимі також майки на бретельках, короткі футболки, глибокі декольте. Можна вдягати блузки з короткими рукавами та спідниці, брючні костюми з тонкої вовни, бавовни та льону. Найкраще використовувати колір слонов'ячої кістки, світло-перлові, бежеві та кавові відтінки. Не можна вбирати одяг апельсинового та лимонного забарвлень – він дратуватиме оточення. Червоний колір можливий лише у поєднанні з іншими відтінками. Допускаються босоніжки тільки з закритим або трохи привідкритим носком. Діловий етикет передбачає каблук – про плоску підошву або танкетку не може бути й мови.

Ідеальною формою одягу для викладача є така, що сприяє зосередженню уваги студентів не на вивченні деталей одягу, а саме на засвоєнні матеріалу. Таким одягом може бути діловий костюм (з латинської «костюм» означає «спосіб життя»), що підкреслює особисті якості й офіційність стосунків з студентами.

Отже, удаło підібраний гардероб допоможе своєму власнику не тільки справити сприятливе враження на оточуючих, а й підкреслить його професійні та особисті якості [3].

У жодному разі не перебувайте у приміщенні храму науки в головному уборі. Це стосується як чоловіків, так і жінок. Неприпустимо викладачам-чоловікам приходити на роботу неголеними. Викладач повинен бути прикладом для студента у всьому, в тому числі і у одязі.

Дрес-код – це мова, за допомогою якої людина надсилає певні меседжі оточуючим. Іноді дрес-код не відповідає тому, що вона хоче людям сказати: може вийти дуже смішно, неорганічно і незручно. Зовнішній вигляд – це те, як людина себе відчуває і як хоче, щоб її сприймали. Дрес-код – специфічна мова,

як і запах, як і міміка обличчя, як і жести, які ми використовуємо. І тому слава тим і хвала, хто вміє цим користуватися. Дрес-код є великим потенціалом – для тих, хто хотів би вчитися користуватися зовнішнім виглядом як додатковим інструментом комунікації.

Дрес-код для нашого вузу є інструментом не лише культури, але й засобом для виконання певних завдань, що визначаються наступними факторами: вид діяльності, санітарно-гігієнічні вимоги до викладачів та студентів на заняттях, що проводяться, зокрема, на клінічних кафедрах. Чіткі рамки дрес-коду забезпечують захист як викладача та студента з одного боку, так і тварини з іншого. Але чіткість рамок розмивається у спекотні дні, період весна – літо та літо – осінь. Особливо це питання є актуальним під час перерв між заняттями, коли студенти знімають халати і чомусь ніяковієш від побаченого: короткі, низько посаджені шорти, майки на брительках, глибоке декольте, пляжне взуття. Власне тому питання дрес-коду у літній період потребує уточнень.

Література

1. Діловий етикет. Етика ділового спілкування // Авт. – упоряд. І.Афанасьєв. – К.: Альтерпрес, 2003. – 368 с.

2. Кривенко Е. Делу – время, одежде – место [Текст] / Е.Кривенко // Секретарь-референт – 2008. - №4. – С.4-8.

3. Панфилова А.П. Имидж делового человека [Текст] / А.П. Панфилова. – Санкт - Петербург: ИВЭСЭП, Знание, 2007. – 490 с.

4. http://mignews.com/news/society/world/110111_40222_81458.html

5. http://teacher.at.ua/publ/imidzh_uchitelja_abo_psikhologija_odjagu/23-1-0-2871

6. <http://wz.lviv.ua/articles/84792>

Summary.

Question appearance of teacher and student is not new, but its relevance over the years does not disappear. Every year universities to come to work and study young people who do not want to be "like all", seeking to demonstrate their individuality. But forgetting that the appearance of teacher and student is one of the components of the personality of the teacher, scientist and future specialist, that business card of higher education.

УДК 378.11.+141.7.

Данченко І.О., канд. пед. наук, доцент,
Моїсєєва Н.І., канд. філос. наук, доцент ©

*Харківський національний технічний університет сільського господарства
імені Петра Василенка*

ПРОЕКТУВАННЯ ВИХОВНОГО ПРОСТОРУ У ВНЗ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розглядаються теоретичні та методичні аспекти організаційно-виховної роботи вищого навчального закладу, актуалізовані проблеми формування виховного простору у вищих навчальних технічних закладах, визначені основні напрямки, форми і методи виховної роботи, спрямованої на виховання гармонійно розвиненої, культурної особистості, патріота України.

Ключові слова: *виховний простір, виховний процес, особистісно-орієнтований підхід, суб'єкт-об'єктна парадигма виховання.*

Предметом уваги українських вчених протягом останніх років є проблеми європейської інтеграції в освітній сфері, включення України в Болонський процес, розвиток педагогічної та професійної освіти в різних країнах, міжнародний досвід стандартизації освіти, проблеми гуманізації освіти тощо. В умовах інтенсивного соціального оновлення результативність вищої освіти визначається не стільки тим, як вона забезпечує засвоєння студентами знань згідно з освітніми стандартами, скільки підготовленість випускників до свідомої, активної, самостійної діяльності у різних сферах життя суспільства, які дозволяють їм ставити та вирішувати завдання, які не мали аналогів у досвіді попередніх поколінь. Саме на вирішення таких завдань і має бути спрямована виховна робота, а вищий навчальний заклад - створювати відповідний виховний простір для їх реалізації.

Модернізація різних галузей освіти та інтеграція України у світову систему вищої освіти потребують переосмислення основних напрямів професійної підготовки технічних сільськогосподарських кадрів.

Досвід вищих навчальних закладів України дає переконливі підстави для необхідності збереження і подальшого розвитку системного підходу до виховання. На сьогодні здійснюється формування нової суб'єкт-об'єктної парадигми виховання, в якій реалізуються ідеї гуманізму й толерантності. Особливістю сучасного педагогічного процесу, який прагне до переходу на позиції соціально-особистісної парадигми освіти, є його гуманістична спрямованість.

Сучасна філософія освіти й виховання, формулюючи цілі та завдання виховання, обґрунтовує зростаючу роль національних і загальнолюдських ціннісних пріоритетів, найважливіше місце серед яких посідає формування

громадянина, особистості, патріота. Виховний процес разом з навчальним покликаний забезпечити формування системи гуманістичних цінностей особистості, які визначають ставлення до прав людини, повагу до гідності особистості, ставлення до культури, науки, освіти, мистецтва, етики, моралі, національних особливостей; акцентувати увагу на цінностях, що складають основу формування ціннісної свідомості особистості й розуміння своєї соціальної відповідальності. Це передбачає особистісно-орієнтований підхід до виховання, глибоку повагу та емпатію до особистості, врахування її індивідуальності. Така спрямованість виховання створює сприятливі умови для розвитку особистості, її самоусвідомлення, самовизначення.

Метою особистісно-орієнтованого виховання є формування і розвиток у індивідуума особистісних цінностей, які становлять внутрішній стрижень особистості. Покращення якості фахової та гуманітарної підготовки спеціалістів сільського господарства, посилення виховної роботи, її ролі як важливого напрямку діяльності технічного ВНЗ є одним з основних завдань сьогодення. Виховний процес вимагає проведення в дію як нових форм впливу, так і активізацію нині діючих найбільш ефективних форм навчально-виховного процесу.

В умовах активного перетворення системи вищої освіти питання про професійну підготовку фахівців технічного закладу сільськогосподарського (аграрного) профілю набуває особливої гостроти та важливості. Успішність реалізації соціально-економічних програм багато в чому залежатиме від того, наскільки успішно буде сформований новий тип фахівця, який відрізняється професійно важливими характеристиками, адекватними соціальним умовам та вимогам професії.

У зв'язку з цим однією з найважливіших проблем сучасної освіти є проблема організації процесу виховання у ВНЗ, яка має декілька аспектів.

Теоретичний: філософське переосмислення положень класичного гуманізму стосовно виховного процесу, місця і ролі вихователя і вихованця в ньому; психолого-педагогічна інтерпретація поняття «організація виховання»; пошук адекватних точок зіткнення теорії управління, теорії виховання та теорії розвитку.

Методичний: розробка організаційно-методичного інструментарію, який розширює можливості освітньої системи у вихованні студентів; розробка системи показників діяльності і ефективності системи виховання.

Виховний: створення гуманістично-орієнтованого виховного середовища, яке сприяє успішності формування у студентів професійно-особистісних компетенцій, соціальної компетентності, професійно- та соціально значущих якостей особистості.

Викладачі в технічному сільськогосподарському ВНЗ недостатньо використовують теорії виховання, і у виховному процесі орієнтовані, передусім, на власні життєві цінності та сенси, які, втім, не є чужими для їх вихованців. В той же час потреба в придбанні педагогічного знання, осмислення психолого-педагогічних принципів та змісту виховання, розуміння

усіх сторін освітнього процесу (від соціального замовлення до конкретного методичного прийому), досягнення розуміння суті виховання з опорою і на раціонально-логічний, і на ірраціональний (чуттєвий) початок людської діяльності є необхідною умовою професійної підготовки фахівців.

Актуалізація проблеми організації процесу виховання у ВНЗ зумовила протиріччя між:

- потребами суб'єктів освіти в наявності ефективно працюючих систем виховання, в отриманні об'єктивної, повної інформації про якість виховання, постійне оновлення і стимулювання виховально-значущих культурних цінностей, знань, сенсів – і практикою виховної діяльності, яка склалася у вищій освіті, з оцінкою ефективності за формальними (частіше кількісним) показниками, залученням методичних прийомів виховання в освітнє середовище;

- конкретним характером виховання особистості, властивим системі вищої професійної, а особливо технічної освіти, державною політикою уніфікації і стандартизації в освіті;

- новим гуманістичним сенсом педагогічної діяльності, ціннісно-сенсовим змістом педагогічних процесів, який швидко змінюється, і реальним змістом виховання і використання морально застарілих моделей виховання;

- характером основної діяльності ВНЗ, який змінюється, в умовах конкуренції, підвищенням вимог до якості освітніх послуг і традиційним підходом, який зберігається, до ресурсного забезпечення реалізації послуг виключно за рахунок розширення обсягу зовнішніх джерел засобів, недооцінки внутрішніх джерел у підвищенні ефективності використання ресурсів;

- традиційним розумінням ВНЗ як осередку збереження традицій і наукової спадщини та необхідністю використання найбільш передових досягнень науки і техніки при підготовці висококваліфікованих фахівців;

- об'єктивною обмеженістю коштів, які спрямовуються державою на розвиток вищої освіти, і зростаючим соціальним попитом на освітні послуги.

Ці протиріччя виявляють необхідність поглибленого усвідомлення таких категорій як: «освітня діяльність», «гуманістична спрямованість педагогічної діяльності», «методичні засади виховання», «виховання особистості», «процес виховання», «висококваліфіковані фахівці», «професійна компетентність».

На нашу думку, процес виховання студентів в технічному ВНЗ сільськогосподарського (аграрного) профілю буде ефективнішим, якщо:

- модель організації виховання буде представляти собою відкриту систему, керовану цільовими установками суспільства, соціальним замовленням і особистими, морально-детермінованими інтенціями вихователів, накопичуючи культурні, організаційно-технічні, інтелектуальні та інші ресурси та використовуючи їх у виховному середовищі ВНЗ;

- забезпечити гуманістичну спрямованість виховного процесу на основі інтеграції предметного, психолого-педагогічного, морально-естетичного та філософського знання в цілісну систему, яка створює підґрунтя для

самоактуалізації і саморозвитку, враховує наявні у ВНЗ матеріально-ресурсні, соціально-економічні, психолого-педагогічні та інші умови, засоби та чинники;
– впровадити в освітній простір ВНЗ систему організації виховання і систему менеджменту якості виховання, які є компонентами системи управління вищого навчального закладу, що дозволяє максимально ефективно розпоряджатися внутрішніми ресурсами ВНЗ.

Організація системи виховного процесу в технічному ВНЗ, формування виховного простору – це цілеспрямований процес створення умов для сприяння становленню професійної і соціальної компетентності студентів, а також формування певної сукупності соціально і професійно значущих якостей особистості студентів. Виховання студентів в технічному ВНЗ сільськогосподарського (аграрного) профілю є складною, цілеспрямованою, динамічною системою дій вихователів і адекватних реакцій студентів, які базуються на позиціях соціально-особистісної парадигми освіти, які забезпечують формування соціально і професійно значущих якостей особистості студента, що припускає освоєння певної системи знань і умінь, необхідних для успішної соціалізації, модельований рівень соціальної і професійної компетентності студентів.

Література

- 1.Белова Л.О. Виховна система ВНЗ: питання теорії та практики. – Х.: Вид-во НУА, 2004. – 264.
- 2.Бех І.Д. Особистісно-зорієнтоване виховання: Наук.-метод. посіб. / І.Д. Бех. – К.: ІЗ МН, 1998. – 204 с.
- 3.Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи. – К.:Центр навчальної літератури, 2003.
- 3.Масленникова В.Ш. Современная идеология воспитания социально-ориентированной личности. – Казань, 2004

Дзера М.М., доктор філософії, професор
Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З. Гжицького

Прокіп А.В., канд. іст. наук, доцент ©
Львівська комерційна академія

РОЛЬ ГІМНАЗІЙНОЇ БУРСИ В НАВЧАЛЬНО–ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ РОГАТИНСЬКОЇ ГІМНАЗІЇ У 1909-1914 рр.

*У статті розглянуті питання організації позаурочної освіти молоді при
бурсах-гуртожитках Рогатинської гімназії на початку ХХ ст.*

Ключові слова: *бурса, Рогатинська гімназія, самоосвіта, світогляд,
учнівське самоврядування.*

Сьогодні в Україні, на наш погляд, у навчально-виховному процесі приділяється недостатня увага позаурочній освіті та вихованню учнівської та студентської молоді, питанням контролю за самоосвітою і самовихованням нашого молодого покоління, студентському самоврядуванню. Учнівські та студентські гуртожитки, що функціонують при навчальних закладах, могли б, на нашу думку, займати більш суттєве місце у навчально-виховному процесі, адже вони є складовою ланкою у структурі навчальних закладів.

Мета дослідження – на прикладі функціонування бурс-гуртожитків при Рогатинській гімназії показати можливості правильної організації позаурочної освіти.

Дана проблематика частково розглянута у дослідженнях С.Гелея [2], Й.Гірняка [3], О.Караманова [9], В.Качкана [10], Я.Малика [11], Є.Погурала [12], Б.Ступарика [13] та ін.

Бурси – спільні приміщення для учнів, переважно сиріт та дітей з незаможних родин, мали давню історичну традицію в Україні. Вони почали створюватися ще при братських школах наприкінці ХVI ст. Збереглися згадки про бурси при Львівській братській школі, Києво-Могилянській академії. Бурси також діяли при єзуїтських школах, пізніше при колегіях (у Переяславі, Харкові, Чернігові).

В Галичині, 1848 р., постала бурса сестер василіанок в Яворові. Згодом виникло чимало бурс, організованих різними товариствами та релігійними корпораціями, зокрема «руські бурси» в Тернополі (1873) та Стрию (1876), інтернат василіанок у Львові (1880), ремісничо-промислова бурса у Львові (1890), інтернат для дівчат в Перемишлі (1895), бурса Українського Педагогічного Товариства (інтернати св.Миколая для хлопців – 1899 р. та св.Ольги для дівчат – 1899 р.) та ін., з початку ХХ ст. почала діяти бурса товариства «Просвіта».

Статистичні дані свідчать, що перед початком Першої світової війни, у 1914 р., в Галичині було 68 бурс (54 для хлопців і 14 для дівчат) в різних містах

краю. Бурси утримувалися за рахунок громадських фондів, пожертвувань тощо. Понад 30 бурс мали власні будинки [4, с.195; 196].

Перша спроба заснування бурси-гуртожитку в Рогатині припала на 1899-1900 рр. за ініціативи о. Петра Нижанковського. Ця бурса проіснувала кілька місяців й нараховувала 4-5 питомців. Роком пізніше справою організації бурси зайнявся о. Павло Кудрик, парох міста Рогатина. Вже тоді проживати в бурсі виявило бажання 12 учнів, для яких було орендоване приміщення, придбано необхідний інвентар. Наступного року в бурсі проживало вже 18 учнів, згодом 32.

Коли бурса почала розвиватися, її під свою опіку взяла філія Українського педагогічного товариства (УПТ) в Рогатині. У 1904 р. філіал рогатинської «Просвіти» придбав для бурси земельну ділянку з двома будинками. Кількість учнів, проживаючих в бурсі до 1909-1910 рр., становила 32. Після офіційного відкриття Рогатинської гімназії у 1909 р., бурсу було розширено, у ній проживало вже 85 учнів, а в місті було винайнято ще два будинки.

У 1910-1911 рр. бурса розміщувалася вже в двох будинках: будинку філії «Просвіти» та в будинку, що знаходився в передмісті Рогатина – Бабинці. Оплата за проживання в бурсі для гімназистів становила 6-20 корон, кілька учнів гімназії проживало без оплати [5, с.46].

Розпорядок життя в бурсах був наступним: учні вставали о 6 год. ранку, після молитви снідали, повторювали лекції та йшли до гімназії. Після навчання та участі в секціях «Наукової читальні» учні поверталися до бурси о 17 год. Після підвечір'я готували лекції. О 20 год. – молитва, після якої учень міг йти спати. Дозволялось однак займатись своїми справами до 21-22 год. Харчування в усіх бурсах було невибагливим. Переважали головним чином молочні, яринові та мучні страви, два рази на тиждень учні отримували на обід м'ясо.

У всіх бурсах діяло учнівське самоврядування протягом цілого навчального року. В бурсах учні виконували також різноманітну фізичну роботу: миття підлоги, заготівля дров, чищення картоплі та ін. До обов'язку самоврядування належав догляд за порядком в спальнях, їдальнях, самоуправа дбала також про те, щоб поширювати знання серед учнів. В бурсах діяли драматичні гуртки, була власна шевська майстерня, столярна майстерня [7, с.56-57].

Заходами питомців та викладачів гімназії у гуртожитках влаштовувалися аматорські вистави, виступи оркестрів та ін. Наприклад, у 1910/1911 н.р., було влаштовано такі аматорські вистави: «Знімчений Юрко», «Настоящі» Бобикевича, «Тато в заручниках» Григорієвича.

Головна заслуга в організації вистав належала вчителю Л.Смулці. Колишній учень гімназії Й.Гірняк так згадував про цього викладача й про життя бурсаків: «Учитель Смุลка в рогатинській «Альма матер» проявив себе неабияким режисером-організатором. Коротке перебування в театрі і справжній режисерський хист допомогли йому оживити цікаву ділянку праці тієї школи. Лев Смулка склав з учителів (аматорів-музикантів) добірну оркестру, а силами

своїх учнів вивів на імпровізованій сцені в гімнастичній залі п'єсу Кропивницького «Невольник». Рогатинські глядачі й актори-учні кілька років згадували й заново переживали ту подію. Необорна сила обплела і мене густим театральним павутинням і я довго не міг забути того шкільного видовища. Лев Смулка мав на своєму утриманні велику родину: стареньких хворих батька і матір та три дорослі сестри. Щоб звести кінці з кінцями, він, крім обов'язків учителя, виконував ще працю адміністратора бурси. Так склалося, що в тій установі знайшли притулок «учні-актори», яких Смулка обдаровував особливою увагою та опікою. Кожну вільну від щоденних обов'язків хвилину він залюбки проводив між нами бурсаками і той час присвячувався приманливим розповідям про театр «Української Бесіди», про життя акторів, про закулісні звичаї, про циганські мандри галицьких комендіантів» [3, с.350].

Аматорська вистава «Невольник» М.Кропивницького, згадувана Й.Гірняком, відбулась у червні 1911 р., тоді ж виступив гімназійний оркестр, складений з учнів та викладачів. У 1911/12 н.р. гімназисти під керівництвом Л.Смулки підготували драму «Кара совісті» Г.Цеглинського та показали її в залах бурси.

Настоятелем більшої бурси в 1910/11 н.р. був о.Т.Кудрик, меншої – о.В.Уляницький [5, с.47], а управителем бурси в рогатинських Бабинцях 1911/12 н.р. був о.С.Ковалів [6, с.70-71].

Цікаві спомини про перебування в бурсі залишив також учень гімназії І.Витанович. Три роки І.Витанович жив у бурсі разом з учнями, що навчалися в старших класах. Це, на його думку, було позитивним фактором у формуванні світогляду. «Вони опікувалися мною, брали до пари як вчилися танцювати, посилали з листами до дівчат. Я прислухався до їхніх цікавих дискусій – політичних, літературних. Це були кращі учні з аспіраціями: Юлько Соколовський (потім хорунжий УСС, поляг на Лисані), Дорошенко (пізніше хорунжий УСС, втопився у Волзі в російському полоні), Іван Горянський – пропав в часи 2-ої Світової війни, Йосип і Володимир Гірняки, Степан Городецький – тепер священник в ЗСА та інші» [1].

Бурса, згадував І.Витанович, розміщувалася в будинку гімназії, у якому займала 6 кімнат на другому поверсі. У партері займала два зали, які були їдальнею, кухнею, магазином та помешканням управителя одночасно [1].

В наступні навчальні роки (1912/13, 1913/14) при гімназії діяла низка гуртожитків-бурс: бурса гуртка Українського педагогічного товариства (УПТ), бурса св.Миколая, якою завідував парох о.П.Кудрик, бурса товариства «Шкільна поміч», бурса під покровительством св.Богородиці [7, с.56-57].

Бурсу товариства «Шкільна поміч» було відкрито 1 вересня 1913 р. До неї прийняли 40 учнів, з яких 2 прийняли безкоштовно, інші сплачували від 12 до 28 корон, безоплатно харчувалися 3 учнів, інші сплачували за харчування 5-12 корон. Управителем бурси товариства «Шкільна поміч» був викладач Л.Смулка [7, с.55].

Видатки бурси товариства «Шкільна поміч» на продукти харчування, інвентар, вугілля та ін. разом становили 9237, 80 корон, а прибутки – 8598, 21

корону, на кожного учня припадало місячне утримання – 15, 81 корона. У 1913/14 н.р. бурсою гуртка УПТ завідував учитель місцевої шестикласової народної школи Т.Ревко. Всіх питомців у цій бурсі нараховувалося 44. Бурсою під покровом святої Богородиці керував окремий комітет на чолі з о. В.Пелехом, всіх питомців у ній було 44. Бурсою філії товариства «Просвіта» 1913/14 н.р. керував о. Т.Кудрик, у ній проживало 76 учнів [8, с.58].

Висновки. Отже, керівництво Рогатинської гімназії дбало про забезпечення учнів бурсою-гуртожитком, який був не тільки місцем проживання та харчування учнів, а й виконував важливу навчально-виховну роль. У бурсах учні контактували між собою, обмінювалися знаннями, досвідом, що було позитивним фактором у формуванні їхнього світогляду, виконували різну фізичну роботу. Активна фізична праця учнів гімназії в бурсах була важливим елементом навчально-виховного процесу, спрямованим на підготовку учнів до практичної діяльності. Поширення мануальної (фізичної) праці в Рогатинській гімназії було пов'язане з необхідністю оволодіння молоддю певними професійними навичками. Педагоги Рогатинської гімназії визнавали ідею мануальної праці корисною для всебічного розвитку особистості та були переконані, що саме фізична праця позитивно вплине на розвиток молоді. Директор гімназії М.Галущинський визначив трудову діяльність виховним засобом, який забезпечував формування людини-громадянина з сильним характером, здатної бути повноцінним членом суспільства. Навчально-виховний процес у Рогатинській гімназії базувався на гармонійному поєднанні фізичного та духовного у дитячо-підлітковій психіці, був спрямований на виявлення творчих здібностей учнів. Саме з цією метою в гуртожитках проводилися цікаві виховні заходи: ставились учнівські вистави, організовувалися виступи гімназійного оркестру, хору та ін. Бурси надали можливість десяткам гімназистів, зокрема незаможних, не лише набути освіти, але й виконали важливе національно-виховне завдання.

Тому ця проблематика є, на наш погляд, перспективною та потребує подальших досліджень.

Література

1. Витанович І. Диспозиція до споминів. (Рукопис) /Ілля Витанович/.
2. Гелей С. До питання формування світогляду Іллі Витановича /Степан Гелей // Вісник Львівської комерційної академії. Серія – гуманітарні науки. – Львів, 2007. – Вип.6. – С.119-136.
3. Гірняк Й. Рогатинська гімназія // Рогатинська земля. Збірник історично-мемуарних, етнографічних і побутових матеріалів /Йосиф Гірняк/ Том перший. – Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто: Видавець: ЦК «Рогатинщина», 1989. – 998 с.
4. Енциклопедія українознавства / гол.ред. В.Кубійович /Володимир Кубійович/ Том перший. – Львів: Видавництво «Молоде життя», 1993. – 400 с.
5. II Звіт дирекції приватної гімназії з руською викладовою мовою філії Руського товариства педагогічного в Рогатині з правом прилюдности за рік

шкільний 1910/11. – Львів. – Накладом гімназійного комітету. З друкарні І. Айхельбергера. – 1911. – 91 с.

6. III Звіт дирекції приватної гімназії з руською мовою викладовою філії Руського товариства педагогічного в Рогатині з правом прилюдности за рік шкільний 1911/12. – Львів. – Накладом гімназійного комітету. З друкарні І. Айхельбергера. – 1912. – 111 с.

7. IV Звіт дирекції приватної гімназії з українською викладовою мовою кружка Українського товариства педагогічного в Рогатині за шкільний рік 1912/13 з правом прилюдности рескр. Й.Е.П.Міністр.Вір. і Пр. з 18 червня 1913 р. ч.27.760. – Львів. – Накладом гімназійного комітету. З друкарні «Діла». – 1913. – 110 с.

8. V Звіт дирекції приватної гімназії з українською викладовою мовою кружка Українського товариства педагогічного в Рогатині за шкільний рік 1913/14 з правом прилюдности рескр. Й.Е.П.Міністра Вір. і Пр. з 20 квітня 1914 р. ч.16.498. – Львів. – Накладом гімназійного комітету. З друкарні «Діла». – 1914. – 94 с.

9. Караманов О. Поширення ідеї мануальної праці (сльойду) у системі шкільництва Галичини (кінець XIX – початок XX ст.) /Олексій Владиславович Караманов // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: Збірник наукових праць. – Вип. 24. – Частина 2. – К: Видавничий центр КНЛУ, 2003. – С.50-52.

10. Качкан В. Хай святиться ім'я твоє. Українознавство та пресологія (XIX – перша половина XX ст..) /Володимир Качкан/ - Кн.3. – Львів: Вид-во «Фенікс», 1998. – 367 с.

11. Малик Я. Михайло Галущинський у боротьбі за національну ідею /Ярослав Малик, Андрій Прокіп/ - Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2005. – 128 с.

12. Погурало Є. Михайло Галущинський – перший директор Рогатинської гімназії /Євген Погурало // Михайло Галущинський – лицар обов'язку і чину (матеріали наукової конференції, присвяченої 120-річчю від дня народження і 90-річчю відкриття Рогатинської гімназії ім.Володимира Великого). – Львів-Рогатин, 1999. – С.88-91.

13. Ступарик Б. Життя, віддане національній ідеї /Богдан Ступарик, Віра Ковальчук/ - Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1998. – 53 с.

Summary

VALUE GYMNASIUM BURSA IN TEACHING AND EDUCATIONAL PROCESS ROHATYN GYMNASIUM IN 1909-1914 BIENNIUM

The questions of extracurricular education for young people in Bursa-Rogatyn school dormitories in the early twentieth century.

Key words: Bursa Rogatyn gymnasium, self-education, philosophy, pupils' self-government.

Дзера М.М., доктор філософії, професор ©
*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З. Гжицького*

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ У ВИШАХ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ

У статті розглядається національна ідея при підготовці фахівців у вишах аграрного профілю.

Ключові слова: *національна ідея, національне виховання, фахівець.*

Глибокі соціально-економічні та політичні зміни у нашому суспільстві висувають перед вищою школою завдання з підготовки та виховання майбутньої еліти країни: зокрема з формування не тільки професійно підготовлених фахівців, а і національно свідомих громадян України для виконання політичних та соціально-правових завдань з утвердження демократичних цінностей.

У Національній доктрині розвитку освіти в Україні в ХХІ столітті, Законі України «Про освіту» акцентується увага на посиленні гуманітарної складової освіти, за якої головною метою є розвиток національно - свідомої особистості. Велику увагу зосереджено на інтеграцію в Європейський освітянський простір, а саме: на підготовку фахівців, що гармонійно поєднують високий професіоналізм з гуманістичним способом мислення та поведінки.

Сучасний державотворчий процес складний і суперечливий. Нові реалії, динаміка економічного життя, глибокі зміни у політиці та ідеології диктують вищій школі формувати професіоналів національно свідомих, які б діяли в інтересах прогресивного розвитку нашого суспільства. Глибокі знання власної історії, культури сприяли піднесенню рівня національної свідомості, усуненню ганебного манкурства, національного нігілізму.

Національне виховання, за визначенням М.Грушевського, це таке виховання, що відповідає інтересам народу. У ньому немає важливих і менш важливих проблем. Це зумовлюється насамперед тим, що високий рівень національної свідомості пов'язаний не просто з теоретичним усвідомленням процесів національного відродження, а з практичною готовністю людини до участі в розбудові незалежної української держави.

Формуванню чеснот у молодій людини має передувати аналіз підвалин, на яких будується конкретна професія. Це стосується і студентів аграріїв. Існують різні підходи до вироблення стратегічної освіти у відповідності до економічних можливостей і національних традицій. Залучення до аграрної науки і праці породжує у студента унікальне уявлення, щодо існуючого світу. У власній праці аграрій споглядає свою матеріальну сутність. Але час професіоналів, які знають лише свою галузь минув, і тепер, у інформаційному світі ідеалом виховання і освіти стає спеціаліст, який поряд з високою

професійною кваліфікацією, є освітленим в галузі літератури, історії, філософії. Працюючи в різних куточках земної кулі, молода людина не повинна втрачати своєї національної приналежності і має бути підготовленою до сприйняття і національного, що можливо лиш на ґрунті високої гуманітарної освіченості.

Такий важливий ідейно-виховний потенціал закладений в курсі «Історії України», який за своєю суттю є школою виховання, джерелом формування національного світогляду, справжнього патріотизму, загальнолюдських цінностей. Пріоритетним напрямом виховання на заняттях з історії України є формування національної свідомості, громадянських демократичних цінностей і патріотизму студентів. У навчальному процесі на прикладах героїчної боротьби українського народу формуються такі національні цінності, як ідеали України, історична пам'ять, пошана до державних і національних символів, орієнтація власних зусиль на розбудову української держави.

Сьогодні гуманітарні науки переживають епоху свого внутрішнього розвитку, яка докорінним чином змінила роль і значення такої фундаментальної науки як філософія. Вивчення історії української філософії, філософської думки України, пізнання творчості українських філософів, зокрема Г.Сковороди, Т.Шевченка, Л.Українки, М.Міхновського, М.Грушевського, є одним із чинників формування національної свідомості студентів. Ці велетні світової філософії зайняли провідне місце у світовій науці, культурі, історії, власним життям продемонстрували нащадкам вірність національній ідеї, готовність служити своєму народові, державі.

Вивчення теми «Філософська думка української діаспори» дає можливість студентам, долучитися до вивчення поглядів відомих і всесвітньо знаних діячів української філософії, таких як Дмитро Чижевський, Маркіян Шашкевич, В'ячеслав Липинський та багато інших. Це відкриває можливість до свідомого сприйняття філософії національної ідеї, плекання українського духу, філософської культури народу.

Вивчення теорії та історії політичних вчень сприяє піднесенню політичної культури молодого фахівця. Вивчення курсу «Політологія» покликане збагатити духовний світ студентів знаннями суспільно-політичного життя народів світу, озброїти їх розуміння політичних доктрин, поведінки політичних лідерів, характеру їх політичної діяльності. Адже це одна із складових систем наукових загально - гуманітарних знань людства.

Характерною ознакою політології є тісний зв'язок з іншими соціально – гуманітарними науками. Підвалини наукової політичної теорії були закладені ще на рубежі середньовіччя. А як самостійна наука почала формуватися у другій половині 19 століття у США. Відомими дослідниками політології в Україні були М.Міхновський, В.Липинський, Д.Донцов, С.Дністрянський, Ю.Бачинський, В.Старосольський, С.Сціборський та ін., як навчальну дисципліну в українських закладах освіти політологію введено 1990 р., і вона служить науковим орієнтиром, за допомогою якого прогнозується й організовується політичне життя держави та суспільства.

У контексті Доктрини розвитку освіти України в ХХІ столітті в процесі вивчення соціально – гуманітарних дисциплін важливу роль відіграє курс «Історії світової та української культури», що дає змогу прилучитися молодій людині до культурної спадщини людства, національної культури України. Значна увага повинна приділяється проблемам духовної культури українського народу, закономірностями її формування та основним етапом історичного розвитку.

Історія української національної культури висвітлюється на основі творчого доробку українських істориків: М.Грушевського, Д.Дорошенка, М.Драгоманова, І.Крип'яневича, І.Огієнка. Акцентується увага на тому, що в умовах національного гніту українська культура не поступалася європейській. На історичних прикладах обґрунтовується теза, що в часи козацької держави Гетьманщини Україна за рівнем освіченості була серед провідних європейських держав, а випускники Києво–Могилянської академії були засновниками багатьох престижних навчальних закладів.

Все це сприяє вихованню у студентів патріотичних почуттів, гордості за багатовікову культурну спадщину власного народу.

Отже, необхідно забезпечити перехід до нового рівня підготовки спеціалістів на основі гуманітаризації вищої школи.

Основу гуманітаризації вищої школи повинно становити вивчення гуманітарних та соціально-політичних наук, засвоєння системи сучасних соціальних-моральних та естетичних цінностей. В основу якої має бути покладена українська національна ідея, історичний досвід багатих поколінь українців.

Гуманітаризація навчального процесу у вишах зумовлена перш за все тим, що глобальні процеси оновлення і перебудови нашого суспільства висувають на перший план завдання формування цілісного підходу до суспільно-політичних і суспільно-економічних явищ, які засновані на розвитку економічних форм, демократичних інститутів і морально-правових норм відповідно з перевагою загальнолюдських цінностей. Це і вказує на необхідність перегляду загальних концептуальних основ і розроблення якісно нових підходів у вихованні у студентів державницької психології та національної самовідданості у процесі викладання гуманітарних наук.

Треба пам'ятати, що актуальність проблеми гуманізації всіх суспільних структур пов'язана із забезпеченням високої якості гуманітарної і світоглядної культури кожної людини і значною мірою визначається продуктивністю системи освіти, як важливого показника інтелектуального здоров'я суспільства.

Слід підкреслити, що система освіти є найбільш продуктивною в тому випадку, коли вона формується на основі органічної єдності трьох важливих складових: наукового знання, ефективної системи навчання, духовності і гуманістичною спрямованістю процесу освіти. При цьому орієнтація на гуманізацію процесу освіти виступає в якості основного критерію методологічної єдності всіх гуманітарних наук.

Одним із важливих напрямків виховання у молоді державницької психології і національної свідомості є формування у неї міцної світоглядної позиції шляхом підвищення престижу історико-філософських і економічних знань, котрі відображають багатий спектр сучасної науки, багатогранний досвід і шляхи соціально-економічного прогресу, розкривають цікаві за теоретичною глибиною і політичною гостротою сторінки історії розвитку, боротьби і змін економічних, суспільно-політичних поглядів представників різних шкіл і напрямків.

Викладання гуманітарних наук, а саме: філософії, економічної теорії, політології, релігієзнавства повинно ґрунтуватися на глибинному поєднанні найважливіших проблем цих наук з виховним процесом, який спрямований на усвідомлення студентом, що він перш за все громадянин своєї держави.

Визнання людини в якості центральної фігури суспільно-політичних досліджень передбачає вивчення економічних, політологічних законів розвитку суспільства.

Реалізація гуманістичної направленості передбачає перегляд методологічних підходів до аналізу соціально-економічних процесів, що проходять у державі.

Необхідно відмітити, що радикальне оновлення змісту і структури курсів гуманітарних дисциплін передбачає також вдосконалення методики викладання, перехід до нових форм навчання.

Основними завданнями, які стоять перед суспільствознавцями на даному етапі, є зміна ролі і статусу викладача у ході навчального процесу, котра пов'язана з відмовою від педагогіки "менторства" і утвердження до "педагогіки співробітництва", коли викладач і студент виступають співавторами освітнього процесу; подолання орієнтації студентів на досягнення конкретних цільових установок (складання заліку, іспиту) і направлені на зростаюче значення цінності самого процесу навчання, як самостійного творчого пошуку істини. Забезпечення ступеня свободи вибору студентом спецкурсу, застосування активних форм навчання.

У зв'язку з цим, особливо актуальною є проблема створення такого середовища, яке сприяло б формуванню у студента установки на самовдосконалення.

Комплексний, багатогранний характер даної проблеми обґрунтовує необхідність її вирішення не тільки на лекціях і семінарських заняттях, але і за їх межами, оскільки воно має широке соціальне значення.

При вихованні молоді людини на принципах державного патріотизму слід особливий акцент в роботі зробити на проникнення гуманітарних знань у зміст дисциплін, які опановують студенти.

Щоб втілити в життя національне - державне відродження, необхідно утвердити національний суверенітет, ідею державності, розбудову нової демократичної України і становлення громадянського суспільства.

У нашій державі культура і освіта повинні стати найефективнішим ідеологічним чинником, здатним відродити і самоідентифікувати націю. Любов

і добро, співчуття і співпереживання, милосердя допоможе нам не просто виживати, а і жити, творити, виховувати молоде покоління, яке зараз перебуває у кризовій ситуації. Вирішувати назрілі проблеми треба зараз, щоб не згубити ціле покоління молодих людей, здатних перетворити життя на краще.

Література

5. Філософський енциклопедический словарь М., 1983 840 с.
6. Мала енциклопедія етнодержавознавства К., генеза. 1996. 945 с.
7. Суспільно-політична думка: словник – довідник. Уклад. О.І.Юристовський 798 с.
8. Грушевський М. Історія України – Руси твори в XI томах і XII книгах Київ, наукова думка 1995 р.
9. Москальов Б.Г. Москальова Н.П. Деякі аспекти модернізації викладання політичних наук в аграрному вищому навчальному закладі / Новий колегіум. – 2006 - №4. – с.32-37.
10. Проблеми розвитку освіти у вищих аграрних навчальних закладах і філософські засади їх розв'язання. Матеріали круглого столу 22-23 квітня 2010 року. м.Харків. видавництво «Міськдрук». 2010-416с.

Summary

The article deals with the national idea in the preparation of specialists in agricultural universities profile.

Key words: *national idea, national education expert.*

УДК 316.334.22

Драч М.П., проректор з науково-педагогічної роботи, доцент (mdrach@yandex.ru),

Галух Б. І., керівник підрозділу сприяння працевлаштуванню студентів і випускників (b.halukh@mail.ru),

Чепига М.П., методист вищої категорії, професор[©]

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького

МОЖЛИВІСТЬ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЧИННИК ПРИ ВИБОРІ ПРОФЕСІЇ

Описано як впливає перспектива працевлаштування випускника університету на його вибір професії, актуальної на ринку праці при вступі на навчання до університету.

Ключові слова: працевлаштування, професія, вибір, студент, організація, координування.

Всі визнають, що, незважаючи на проблеми із працевлаштуванням, молоді необхідна вища освіта для розвитку інтелектуальних і творчих задатків, науково обґрунтованого вирішення проблемних ситуацій; генерування корисних ідей. А фахові знання та вміння дають підставу претендувати на добру роботу: щоб добре жити – потрібно розвинути свої вроджені здібності, а це можна зробити тільки у виші. Хто як не випускник університету буде забезпечувати прогрес у суспільстві, займатись раціоналізацією і винахідництвом для підвищення продуктивності у галузі народного господарства.

Важливою проблемою вишів є застаріла лабораторна база, що погіршує позиції наших випускників у боротьбі за посади на міжнародних ринках праці. Можна очікувати на рух України в руслі загальноосвітніх тенденцій розвитку фірм професійних послуг, незалежної професійної діяльності, самозайнятості, дрібного підприємництва та зростання економічної самодіяльності молоді взагалі, що створює позитивні перспективи для випускників посткризового періоду.

Можна очікувати, що найближчими роками посилиться боротьба роботодавців за справді талановиту молоді, що цілком може набирати форм поглибленої співпраці між навчальними закладами та індустрією, а це сприятиме підвищенню рівня освіти випускників і збільшення їх конкурентоспроможності на ринку праці взагалі.

Ми усвідомлюємо, що завданням підрозділу сприяння працевлаштуванню студентів і випускників є не лише шукати випускникові місце праці, а роботодавцям – добрі кадри, а й налагоджувати співпрацю,

© Драч М.П., Галух Б. І., Чепига М.П., 2011

завдяки якій студенти завчасно дізнаються, які вимоги мають до них працедавці. Тому на старших курсах важливо орієнтуватися на вимоги конкретного підприємства, щоби приходити туди справжніми фахівцями, а не початківцями яких треба навчати. Отож, важливо скеровувати студентів на практику туди, де вони зможуть розраховувати у перспективі на працевлаштування.

В останні роки сформувались усталені вимоги роботодавців до випускників вищів: наявність досвіду роботи як ознака трудової соціалізації та первинного розуміння бізнесу, володіння комп'ютером як основна виробнича навичка, володіння іноземними мовами як інструмент відбору найбільш підготовленої молоді.

Перехід від елітарної до масової вищої освіти, що зумовив істотне посилення конкуренції молоді за перспективне працевлаштування, а також поступове формування інколи і завищених вимог до претендентів, коли при працевлаштуванні чи прийнятті на посаду вимагається вища освіта, де достатньо неповна вища освіта і можна обмежитись професійно-технічною освітою.

Зменшення пропозиції на ринку праці обумовлює поглиблення тенденції відриву сфери практичної діяльності випускників вищих навчальних закладів від профілю їх навчання. Окремі сегменти сфери масової вищої освіти можуть швидко втратити привабливість через практичну неможливість працевлаштуватися за фахом і брак психологічної готовності до гнучких технологій пошуку роботи. Така ж доля може спіткати і цілі сектори професійно-технічної освіти, яка за багатьма заводськими спеціальностями зовсім не забезпечує готовності до гнучкого пошуку роботи.

Важливими досягненнями підрозділу сприяння працевлаштуванню студентів і випускників є:

- налагоджено роботу деканатів і кафедр стосовно моніторингу за працевлаштуванням випускників після завершення навчання в університеті;
- налагоджено інформаційний зв'язок із обласними центрами зайнятості Західного регіону. Це допомогло інформувати випускників про наявність вакантних місць для працевлаштування;
- надано допомогу випускникам університету у написанні резюме. Матеріали випускників усіх факультетів закладені на сайт університету;
- проведено ярмарки вакансій для студентів факультету економіки та менеджменту, факультету ветеринарної медицини, факультету харчових технологій та екології.

Менеджери вітчизняних та міжнародних підприємств, організацій, фірм ознайомили студентів із вимогами роботодавців до випускників вищих навчальних закладів, а це сприяло підняттю мотивації до вивчення фахових предметів і практичної підготовки.

Робота з покращення працевлаштування удосконалюється. З цією метою проведено анкетування студентів і випускників, у результаті якого виявили ряд побажань студентів. Зокрема, 32 % опитуваних респондентів вважають, що шанс отримати належне місце на ринку праці залежить від навичок, що характеризують придатність до працевлаштування відповіли (виняток: 50 % опитуваних на ФВМ), та 31% – відповідного практичного досвіду (виняток: 52 % опитуваних на ФВМ).

На запитання, які на Вашу думку фактори підвищують шанси працевлаштування студенти переконані (Рис. 1), що досвід та наявність контактів із професійним середовищем (52 %) є визначальним фактором у працевлаштуванні.

Рис. 1. Фактори, що підвищують шанси працевлаштування.

На запитання, що Ви вважаєте найважливішим сьогодні для майбутнього фахівця (Рис. 2) респонденти вважають, що найважливішими якостями, якими повинен володіти майбутній фахівець є: професіоналізм, відповідальність, впевненість у власних силах і комунікабельність.

Рис. 2. Найважливіше для майбутнього фахівця.

Матеріали анкетування розглядалися на всіх рівнях організації навчального процесу і працевлаштування.

Висновки. У конкурентній боротьбі за робочі місця молодь має гірші шанси на працевлаштування. Велика частка молоді, не витримуючи конкурентної боротьби з представниками старших поколінь, виштовхується на нерегульований ринок праці. Серед молоді досить поширеною є тіньова зайнятість, що не сприяє нормальному розвитку робочої сили молоді.

Оплата праці молоді низька і не відповідає вимогам повного відтворення робочої сили, зміцнення здоров'я і відновлення рівня працездатності молоді. Серед молоді формується високий рівень безробіття і його реальні обсяги перевищують офіційні дані.

Необхідно здійснювати заходи щодо регулювання зайнятості населення, аналізу, прогнозування, формування та регулювання ринку праці.

Якісна розробка та виконання нормативних актів щодо умов, прав та гарантій зайнятості, механізму працевлаштування та соціального захисту забезпечать легкий вихід молоді у сферу професійної діяльності та задоволення попиту на робочу силу молоді на регіональному ринку праці.

Література

1. Айзенк Г.Ю. Проверьте свои способности. – Санкт-Петербург: Изд. «Союз», 1996. – 160 с.

2. Барко В.І., Шаповалов О.В., Панок В.Г. Психологічна діагностика здібностей особистості до навчання у вузі // практична психологія та соціальна робота. – 1998. – №9. – С. 27-30.

3. Ильин Е.П. Психология творчества, креативности, одаренности. – СПб: Питер., 2010. - 448 с.

4. Карпинська С.Я., Мітельман Р.Й., Синявський В.В. та ін. Основи професіографії: навчальний посібник. – К. МАУП, 1997. – 148 с.

5. Крягжде С.П. Управление формированием профессиональных интересов // Вопросы психолога. – 1985. – №3. – С. 23-30.

6. Мясй Р. Искусство профессионального консультирования. – М.; Независимая фирма «Класс», 1994. – 144 с.

7. Тугай А. Наша мета – випускати класних спеціалістів // Вища школа, 2005. – №3. – С. 22-35.

Summary

V.I. Galukh, M.P. Drach, M.P. Chepyha

Lviv national university of veterinary medicine and biotechnology named after S. Gzhytskyj

**EMPLOYMENT OPPORTUNITY AS IMPORTANT
PSYCHOLOGICAL FACTOR UNDER CHOOSING OF FUTURE
PROFESSION**

There was described influence of employment prospects for graduates of the University on their choice of profession, up to date on the labor market at admission to study at University.

УДК:378.14

Драчук А.О., зав. кафедрою, канд. вет. наук, доцент,
Демидюк С.К., Слівінська Л.Г., Личук М.Г., кандидати вет. наук, доценти ©
Львівський національний університет ветеринарної медицини та
біотехнологій імені С.З. Гжицького

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ФАКУЛЬТЕТУ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ В СТУДЕНТСЬКИХ ГУРТОЖИТКАХ УНІВЕРСИТЕТУ

У роботі представлені матеріали кафедри внутрішніх хвороб тварин з питань виховної роботи студентів у позааудиторний час за місцем їхнього проживання. Встановлено, що виховна робота студентів повинна проводитись у нерозривному зв'язку із навчальним процесом.

Ключові слова: виховна робота, кафедра, місце проживання, анкетування.

Вступ. Виховна робота зі студентами проводиться згідно із загально-університетським і факультетським планами. Вона є однією з важливих складових частин діяльності викладачів вищих навчальних закладів. Виховання студентів здійснюється під час навчального процесу і в позанавчальний час за місцем їхнього проживання [1-3].

Студентам потрібно допомогти виховати в собі високі людські якості, прищепити культуру духовного ставлення до оточуючих, пізнати основу науки про людяність. Їм важливо навчитися розуміти гуманізм, а цього можна досягти шляхом виховання любові до праці [4,9].

Головними осередками позааудиторної культурно-виховної роботи є гуртожитки і студентський клуб. Розроблені та затверджені ректором університету Положення про студентський гуртожиток і Правила внутрішнього розпорядку в ньому, Положення про студентське самоврядування позитивно позначились на виховній ситуації в гуртожитках, роботі викладачів, які проводять зі студентами виховні заходи, що також позитивно впливають на формування особистісних рис молоді [5-7].

Значна увага приділяється безпосередньому залученню студентів до виховних заходів, підтриманню їхньої ініціативи щодо організації свого дозвілля та задоволення духовних потреб. На території університету розташована діюча церква.

Стан виховної роботи на кафедрі внутрішніх хвороб тварин періодично аналізується і розглядається на її засіданнях. Завдяки зусиллям співробітників кафедри помітно зросла ефективність виховної роботи зі студентами, урізноманітнилися її форми та способи проведення [8].

Співробітники кафедри внутрішніх хвороб тварин постійно удосконалюють традиційні форми виховної роботи за місцем проживання

студентів. Для забезпечення належного естетичного стану кімнат та дотримання студентами правил внутрішнього розпорядку проживання в гуртожитку викладачі кафедри відвідують студентів, допомагають їм порадами щодо естетичного оформлення житла, відведення робочого місця для самопідготовки, здійснюють контроль за підтриманням належного санітарного стану. Згідно з планом виховних заходів, що проводяться у студентській світлиці гуртожитку, яка є постійно діючим осередком національного виховання та культурного дозвілля студентів, співробітники кафедри працюють там. У цьому році проведена зустріч студентів, які проживають у гуртожитку університету, зі співробітниками кафедри (круглий стіл) щодо наукових здобутків кафедри, перспектив подальших наукових досліджень проблем внутрішніх хвороб тварин.

Мета роботи колективу кафедри внутрішніх хвороб тварин полягає в реалізації пізнавальних програм та формуванні мотивів професійної діяльності.

Матеріал і методи. Нами проведено анкетування студентів 1-5 курсів факультету ветеринарної медицини про необхідність роботи співробітників кафедри і факультету за місцем проживання студентів. На кожному курсі було опитано по 50 чоловік.

Результати досліджень. Як видно з таблиці 1, у студентів старших курсів підвищуються вимоги до роботи співробітників кафедри.

Таблиця 1.

Дані анкетування студентів ФВМ про доцільність роботи співробітників кафедри (2011 р.)

Питання анкети	Курси, відповіді, %				
	1	2	3	4	5
Чи необхідна робота співробітників кафедри в гуртожитку? Так.	95,2	83,6	79,4	72,6	63,8
Чи задоволені роботою, яку проводять співробітники кафедри? Так.	98,6	96,8	93,4	90,8	88,1

Таблиця 2.

Дані анкетування студентів ФВМ про доцільність роботи співробітників кафедри (2007 р.)

Питання анкети	Курси, відповіді, %				
	1	2	3	4	5
Чи необхідна робота співробітників кафедри в гуртожитку? Так.	94,6	82,4	78,2	70,8	62,4
Чи задоволені роботою, яку проводять співробітники кафедри? Так.	98,4	96,2	92,2	90,7	88,2

Порівнюючи дані анкетування студентів ФВМ, які були проведені у 2007 році (табл. 2), необхідно відмітити, що згадані показники були дещо нижчими. Чи необхідна робота співробітників кафедри у гуртожитку? – у 2011 році відповіді були наступні за курсами – 1 к. -95,2 %, 2 к.-83,6 %, 3 к. -79,4 %, 4 к. -72,6 %, 5 к. -63,8 %, а в 2007 році відповідно - 1 к. -94,6 %, 2 к.-82,4 %, 3 к. -78,2%, 4 к. -70,8 %, 5 к. -62,4 %. Чи задоволені роботою, яку проводять співробітники кафедри за місцем проживання студентів? Відповіді були наступні: 2011 рік - 1 к. -98,6 %, 2 к.-96,8 %, 3 к. -93,4 %, 4 к. -90,8 %, 5 к. -88,1 %, тоді як у 2007 р. - 1 к. -98,4 %, 2 к.-96,2 %, 3 к. -92,2 %, 4 к. -90,7 %, 5 к. -88,2 %. Наведені нами дані необхідно враховувати при виборі форм і методів виховної роботи за місцем проживання студентів. Посилення уваги зі сторони викладацького складу кафедри до підвищення культурного рівня студентів, їх духовного розвитку, створення сприятливих умов для самопідготовки та самовираження особистості формує мотивацію до успішної діяльності, що значно полегшує набуття студентами фахових знань.

Важливим чинником у проведенні ефективної виховної роботи зі студентами є відповідна організація навчального і виховного процесу на кафедрі, де підготовка спеціаліста ветеринарної медицини здійснюється на основі нормативних документів, що визначаються освітньо-професійною програмою. Завдяки методичному й емпіричному досвідові викладачі кафедри інтенсифікують навчальний процес шляхом зближення виховної і професійної діяльності та моделюють навчальний процес таким чином, щоб він відповідав реальним умовам виховання і навчання. У бесідах та семінарах зі студентами розглядаються основні проблеми внутрішніх хвороб тварин, професійної етики і деонтології на сучасному етапі, ставляться конкретні завдання, шляхи і підходи до їхнього вирішення. Акцентується увага на тому, що внутрішні хвороби займають значну частку усіх хвороб тварин і майбутньому лікареві ветеринарної медицини необхідний високий професійний рівень і громадська свідомість для вирішення цих проблем. Для ініціації програми наводимо приклади з життя щодо високої професійної та громадянської активності вчених університету, проводиться перегляд кінофільмів, обговорення книжок тощо. Теоретичною основою такого напрямку є концепція науково-контекстного навчання, яка забезпечує гармонійний розвиток особистості, її професійної діяльності та дозволяє поступово перейти від навчальної до фахової діяльності.

Реформа національної системи вищої освіти ґрунтується на реалізації ідей Болонського процесу і орієнтована на забезпечення мобільності у процесі навчання та гнучкості підготовки фахівців, враховуючи швидкоплинні вимоги національного та міжнародного ринків праці.

Постійно наголошується, що однією з основних складових вивчення предмету є самостійна робота студентів (10). Ця робота ґрунтується на здобутті знань у позааудиторних заняттях у бібліотеках, на кафедрах і в гуртожитках. Викладачі кафедри спрямовують діяльність студентів на формування творчого мислення, намагаються розширити їхній кругозір та ерудицію, допомагають у

підборі нової літератури для написання історії хвороби, дипломної роботи чи виконання науково-дослідної роботи. Самостійна робота є невід'ємною складовою і важливим чинником навчання у вищих навчальних закладах різних країн відповідного профілю за спрямованими програмами.

Виконана студентом самостійна робота у позааудиторних умовах (за місцем проживання) дозволяє визначити рівень засвоєння ним знань на лекціях, лабораторно-практичних заняттях. Саме тому в процесі самостійного опрацювання матеріалу студент бачить ті прогалини в знаннях, які йому слід ліквідувати негайно, щоб вони не стали серйозною перешкодою до глибшого опанування предмету.

Оскільки виховання і фаховість формують тільки ті знання, які приведені в логічну систему, то, отримавши їх, студент може пов'язати з іншими галузями виробництва, поглибити на основі комплексного вивчення дисципліни як в умовах аудиторних занять, так і під час самостійної роботи. Тільки таке поєднання форм під керівництвом викладача забезпечує творчий напрямок, мобільність і диференційований підхід до навчання та виховання із урахуванням умов сьогодення, необхідності реалізації умов Болонської угоди.

Висновки. Набутий співробітниками кафедри досвід показує, що поєднання виховної і навчальної роботи майбутніх спеціалістів повинно відбуватися у нерозривному зв'язку з державними вимогами і сучасним розвитком суспільства, за принципом комплексності, що передбачає використання у виховних цілях усіх форм навчального процесу. В процесі проведеної роботи виявлені оптимальні диференціальні підходи і напрямки активізації навчально-виховного процесу, свідомого, морального та інтелектуального ставлення до своїх обов'язків, що забезпечує формування професійних вмінь і навичок сучасного лікаря ветеринарної медицини.

Література

1. Берко Й.М. Сучасні методи дидактики і їх роль у поглибленні фундаментальної підготовки // Сучасні проблеми біології, ветеринарної медицини, зооінженерії та технології продуктів тваринництва: Збірник доповідей міжнарод. наук.-практич. конференції. Львів, 1997.
2. Дяченко М.И., Кандилович Л.А. Психология высшей школы. Учеб.-пособие. Мн., 1993.
3. Звіт про роботу факультету ветеринарної медицини за 2009-2010навч. рік. Львів, 2010.
4. Кобиляцький І.І. Методи навчально-виховної роботи у вищій школі. Львів, 1970.
5. Козак М.В. Навчально-виховний процес на факультеті ветеринарної медицини. Львів, 1998.
6. Кравців Р.Й., БеркоЙ.М., Брик М.В. Основи української державності, культури та духовності. Навчальна програма для студентів 1-5 курсів факультету ветеринарної медицини, зооінженерного та санітарно-технологічного. Львів, 1996.
7. Кравців Р.Й., СекретарюкК.В. Принципи аграрної освіти та дидактичні шляхи її реалізації у ЛНАВМ імені С.З. Гжицького// Сучасні проблеми біології, ветеринарної медицини, зооінженерії та технології продуктів тваринництва: Зб. доповідей міжнар. наук-практ. конф. Львів. 1997.

8. Стадник А.М., Олійник П.М, Мельник Й.Л. Пошуки оптимізації активних методів навчання при вивченні внутрішніх хвороб тварин -основа формування лікаря ветеринарної медицини// Тези доповідей міжнарод.наук.-методич. конференції "Ступенева система вищої аграрної освіти: концепція, актуальні проблеми та механізм запровадження". Київ, 1997.

9. Студент і закон. Збірник законодавчо-правових документів. Київ, 1997.

10. Стадник А.М., Драчук А.О., Демидюк С.К., Драч М.П., Личук М.Г. Самостійна робота студентів – важливий чинник якісної підготовки фахівців ветеринарної медицини. // Матеріали III Всеукраїнської наради – семінару зав. кафедр та провідних викладачів ФВМ аграрних ВНЗ III-IV рівнів акредитації “Стан та перспективи забезпечення якісної підготовки фахівців вет. медицини в умовах реформування ветеринарної служби та приєднання України до Болонської угоди”. Біла Церква 2007.

Summary

Drachuk A.O., chief of the department, candidate of veterinary sciences, docent,
Demydjuk S.K., Slivinska L.G., Lychuk M.G. candidates of veterinary sciences,
docents

*Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after
S.Z. Gzhytskyj.*

THE PECULIARITIES OF STUDENTS TRAINING AT THE FACULTY OF VETERINARY MEDICINE IN STUDENTSHOSTEL OF THE UNIVERSITY.

The work deals with the materials of the department of inner animals diseases, with the question of educational students work at over and above audience time, by the place of their living. It was set up, that students educational work has to be done in close connection with educational process.

Key words: *educational work, department, place of living, questioning.*

УДК 378.1

Кісера Я.В., кандидат біологічних наук, доцент
Федорович В.С., кандидат біологічних наук, доцент
Демус Н.В., асистент[©]

*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З. Гжицького*

ПРОФОРІЄНТАЦІЯ – ОДНА З СКЛАДОВИХ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У ЛЬВІВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ ТА БІОТЕХНОЛОГІЙ ІМЕНІ С.З. ГЖИЦЬКОГО

Професійна орієнтація в рамках її основних взаємопов'язаних елементів: професійної інформації, професійної консультації, професійного відбору та професійної адаптації забезпечує якісний набір студентів до університету. Успіх профорієнтаційної роботи залежить від чітко злагодженої роботи всіх структурних підрозділів університету, що дає можливість розширювати спектр освітніх послуг та підвищувати доступність якісної вищої освіти.

Ключові слова: профорієнтація, вища школа, освітній процес, професійна інформація, професійна консультація, професійний відбір, професійна адаптація

Вступ. Мета сучасного освітнього процесу – забезпечити людині життєвий успіх у суспільстві знань, але це залежить від багатьох факторів. Кожна людина у своєму житті, починаючи з юних років, мріє про найкращу для себе професію, матеріальне і духовне задоволення від праці, яке б супроводжувало її впродовж років.

Кожна молода людина, не раз замислювалася над питанням: ким бути? Як здійснити правильний вибір професії та знайти головну справу свого життя, щоб мати моральне задоволення від роботи, отримувати достатню заробітну плату, приносити користь людям, державі.

У кожного є свої особисті вимоги до майбутньої професії. Але разом зі своїми схильностями та бажаннями необхідно враховувати ще й запити ринку праці. Мабуть, у багатьох молодих людей є знайомі, друзі, які не знайшли собі роботи за професією після закінчення навчання, тому що професія втратила актуальність ще до моменту пошуку роботи. Важливим кроком до мети є вдалий вибір професії, яка повинна приносити задоволення. Для правильного вибору професії потрібно мати достатньо спеціальної інформації та природні задатки, щоб нею оволодіти. Перехід України до ринкової економіки вимагає побудови принципово нового господарського механізму використання робочої сили. Тому в сучасних умовах особливого значення набуває діяльність системи професійної орієнтації населення України.

[©] Кісера Я.В., Федорович В.С., Демус Н.В., 2011

Професійна орієнтація – це науково обґрунтована система соціально-економічних, психолого-педагогічних і методичних заходів, спрямованих на надання допомоги молоді в професійному самовизначенні відповідно з бажань, нахилів, здібностей і з урахуванням потреби у спеціалістах на ринку праці. Вибір професії – один з найвідповідальніших моментів у житті людини. Від того, наскільки правильним буде професійне самовизначення, багато в чому залежатиме життєвий шлях людини, її фізичне та психічне здоров'я. Дослідження психологів вказують на те, що близько 50% людей відчувають задоволення від життя тому, що займаються улюбленою справою, а інші 50% - від благополуччя у родині.

Матеріал і методи. Згідно з теорією профдіагностичного самовизначення Д. Сьюпера, людина, здійснюючи вибір професії, повинна враховувати:

- образ свого „Я” – спосіб думок про себе, свою самооцінку;
- інтелект: структуру загальних здібностей та здатності до оволодіння навичками та вміннями;
- інтереси: тенденції поведінки, які проявляються в бажанні, пошуку та виконанні людиною певних видів діяльності;
- особистий погляд на працю та професію, що є похідним елементом системи цінностей і формується в процесі становлення кар'єри, визначає ефективність та продуктивність діяльності;
- потреби: які визначають мотиви вибору професії і успішність у цій професії, а також спосіб діяльності, але не зміст;
- риси особистості – найбільш загальні моделі поведінки, які здійснюють вплив на форму трудової поведінки.

Кожна професія вимагає особливих здібностей та нахилів. Якщо особисті якості і можливості працівника співпадають з вимогами, які висуваються професією, тоді можемо говорити про професійну придатність. Її характеризують, такі показники, як успішність оволодіння професією і задоволення людини своєю професією.

Для того щоб вибір професії був свідомим і вільним, необхідно враховувати такі фактори, як: інформованість про світ професії, знання своїх особистісних можливостей, уміння співвідносити особисті риси з вимогами до спеціальності.

Професійна орієнтація здійснюється в рамках її основних взаємопов'язаних елементів: професійної інформації, професійної консультації, професійного відбору та професійної адаптації.

Результати дослідження. На жаль, не кожному вдається відразу обрати для себе ту єдину професію, яка слугуватиме джерелом натхнення на все життя. З часом може виникати розчарування, незадоволення, що проявляються у бажанні залишити фах, шукати собі інший, перекваліфікуватися. Виходячи з цього у Львівському національному університеті ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького були змушені перебудувувати профорієнтаційну роботу на всіх рівнях, а саме: ректорату, деканатів і кафедр.

На рівні ректорату було здійснено такі заходи:

- розроблено концепцію профорієнтаційної роботи;
- створено маркетингово-профорієнтаційну службу;
- укладено договори з вищими навчальними закладами I-II рівнів акредитації з метою забезпечення підготовки студентів за інтегрованими навчальними планами;
- відділом міжнародних відносин проведено заходи із залучення студентів-іноземців для навчання в університеті;
- розміщено на Web-сторінці університету відомості про профільні галузеві підприємства, організації, асоціації області та регіону з метою налагодження співпраці;
- профорієнтаційна робота, її якість стали постійним пунктом порядку денної роботи всіх колегіальних органів управління навчальним закладом;
- здійснене інформаційне забезпечення профорієнтаційної роботи, зокрема видано матеріали для допомоги викладачам, підготовлено профорієнтаційний відеоролик;
- на базі університету проводилися учнівські олімпіади, турніри, конкурси, в тому числі спеціалізовані олімпіади за професійним спрямуванням.

На рівні деканатів були проведені такі заходи:

- провідними вченими підготовлені агітаційні матеріали для профорієнтаційних бесід за спеціальностями;
- проведені наради із завідувачами кафедр з питань організації проведення профорієнтаційної роботи в закріплених районах, областях і вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації;
- інструктивні наради з педагогами щодо технології проведення профорієнтаційної роботи за конкретними спеціальностями;
- відправлені листи з методичними матеріалами в держбюджетні організації сільськогосподарського профілю про спільну профорієнтаційну роботу;
- складено графік виїздів співробітників університету у школи, коледжі Західного регіону України;
- запроваджено студентську акцію «Знайди собі заміну»;
- розроблено систему заохочення викладачів і студентів за якісну профорієнтаційну роботу;
- кафедри усіх факультетів підтримують зв'язок із випускниками університету, залучали їх до проведення профорієнтаційної роботи, опираючись на престижність їх професійних здобутків.

На рівні приймальної комісії були зrealізовані такі заходи:

- сформовано інформаційно-методичне та програмне забезпечення проведення профорієнтаційної роботи структурними підрозділами й окремими співробітниками;
- розіслано в районні відділи освіти Західного регіону матеріали інформаційно-рекламного блоку профорієнтаційного та проагітаційного характеру;
- проведено день відкритих дверей;
- проведено роботу з модернізації сайту університету.

Проводячи профорієнтацію, найчастіше доводиться відповідати на одне актуальне питання для молоді: Для чого потрібна вища освіта? Незважаючи на проблеми із працевлаштуванням, вища освіта потрібна для розвитку інтелектуальних і творчих задатків; розвитку естетичних та моральних якостей.

Запроваджена система вищеперерахованих заходів в університеті, дозволила забезпечити успішне проведення вступної компанії в 2010 році. Вперше були виконані ліцензовані обсяги прийому на такі напрямки і спеціальності, як «Ветеринарна медицина» та «Технологія виробництва продукції тваринництва». Ці результати були досягнуті завдяки чітко злагодженій роботі всіх структурних підрозділів університету, в тому числі новоствореного маркетингово-профорієнтаційного відділу, розроблений і прийнятій вченою радою концепції профорієнтаційної роботи, створенню студентської програми «Знайди собі заміну» та інших новацій профорієнтаційного характеру.

Таким чином, нашим університетом у профорієнтаційній роботі зроблено крок назустріч майбутнім студентам, які не залишилися байдужими до спеціальностей.

Висновки.

1. Професійна орієнтація в рамках її основних взаємопов'язаних елементів: професійної інформації, професійної консультації, професійного відбору та професійної адаптації забезпечує якісний набір студентів до університету.

2. Успіх профорієнтаційної роботи залежить від чітко злагодженої роботи всіх структурних підрозділів університету, що дає можливість розширювати спектр освітніх послуг та підвищувати доступність якісної вищої освіти.

Література

1. Барко В.І. Психологічна діагностика здібностей особистості до навчання у вузі /В.І. Барко, О.В. Шаповалов, В.Г. Панок //Практична психологія та соціальна робота. – 1998. – № 9. – С. 27-30.
2. Будзан Б. Бізнес-школа в умовах загострення конкуренції на ринку освіти в галузі менеджменту /Б. Будзан //Вища школа, 2005. – № 2. – С. 42-49.
3. Карпинська С.Я. Основи професіографії /С.Я. Карпинська, Р.Й. Мітельман, В.В. Синівський //Навчальний посібник. – К., МАУП. – 1997. – 148с.
4. Остапенко Н.Ф. Методичні рекомендації до проведення професійної консультації школярів /Н.Ф. Остапенко, Е.І. Федорчук //Кам'янець-Подільський державний інститут, 1997. – 43с.
5. Тугай А. Наша мета – випускати класних спеціалістів /А. Тугай //Вища школа, 2005. – № 3. – С. 22-35.
6. Уледов А.К. Професійна орієнтація – елемент підвищення конкурентоспроможності молоді на ринку праці /А.К. Уледов //Економіка України. – 1998. – № 6. – С. 86-88.

Summary

Kisera J.V., Fedorovych V.S., Demus N.V.

**CAREER GUIDANCE – ONE OF THE CONSTITUENTS OF TRAINING
PROCESS IN LVIV NATIONAL UNIVERSITY OF VETERINARY
MEDICINE AND BIOTECHNOLOGIES NAMED S.Z. GZHYTSKYJ**

Career guidance in the limits of its main mutually connected elements: professional informations, professional consultations, professional selection and professional adaptation ensure the qualitative admission of students to the university. The success of career guidance work depends on well – established work of all structural department of the university, that gives the possibility to wide the spectrum of educational service and to increase the accessibility of higher education quality.

УДК 32.019..5:378

Ковнір О.І., аспірант[©]*Херсонський національний технічний університет*(E-mail: Lopushynskaya@mail.ru)**ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ КУРСАНТІВ ВИЩИХ
МОРСЬКИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ І-ІІ РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ ЯК
ОСНОВИ ЇХНЬОЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ**

Задекларовані українським істеблішментом євроінтеграція, перехід до громадянського суспільства не уявляються без політичної участі демократично налаштованої студіюючої молоді. Сьогодні як ніколи на часі постає проблема виховання громадянських якостей, політичної соціалізації особистості, у тому числі й формування політичної культури. Разом з тим, як свідчить аналіз літератури та практика виховної роботи у вишах, ще й дотепер студіююча молодь, зокрема й курсанти вищих морських навчальних закладів І-ІІ рівнів акредитації, не розглядаються як реальна політична сила, належним чином не досліджувалася їхня роль у розбудові громадянського суспільства.

Ключові слова: громадянське суспільство, громадянська самореалізація, політична участь, політична соціалізація, громадянські якості, вища школа, формування політичної культури.

Вступ. В умовах сьогодення, коли актуалізується проблема демократичних перетворень в українській освіті, особлива увага надається питанням розвитку процесів демократизації особистості та громадянської самореалізації. Міра громадянської самореалізації потенціалу студіюючої молоді, у тому числі й курсантів вищих морських навчальних закладів, у політичному житті насамперед залежатиме від рівня сформованості в неї політичної культури, від прагнення зайняти активну громадянську позицію. Досягнути цього можна насамперед шляхом формування політичної культури як основи громадянської самореалізації під час навчально-виховного процесу у вищій школі, у тому числі й І-ІІ рівнів акредитації.

Матеріал і методи. Актуальним для сучасної педагогічної науки залишається наукова розробка і практична реалізація нової системи громадянської освіти та громадянського виховання, мета яких – сформувати в студіюючої молоді систему громадянських цінностей, політичну культуру, глибоке розуміння ними почуття свободи українського народу, своєї Батьківщини – України, внутрішньої потреби й готовності відстоювати та захищати її інтереси, реалізувати свій особистий потенціал на благо зміцнення Української держави [3].

Проблема громадянського виховання завжди привертала до себе увагу філософів, педагогів і психологів. Ще стародавні мислителі (Аристотель,

Платон, Плутарх, Сократ) з'ясували суть громадянського виховання, обґрунтували шляхи і методи його реалізації. Ці ідеї знайшли свій дальший розвиток у працях А. Адлера, Г.Гегеля, Д.Локка, Ж-Ж.Руссо, З.Фрейда. Такі видатні українські діячі, як В.Антонович, М.Драгоманов, С.Русова, І.Огієнко, Г.Ващенко, Б.Грінченко, А.Макаренко, М.Грушевський, В.Сухомлинський та багато інших у своїх наукових працях звертали увагу на особливе значення формування громадянської свідомості підростаючої особистості.

В умовах сьогодення найбільш повно проблеми громадянської освіти та виховання репрезентовано в роботах Н.Абашкіної, О.Алексеева, А.Бойко, І.Жадан, Л.Крицької, М.Левківського, В.Оржехівської, Т.Пантюк, В.Поплужного, Є.Протас, М.Рагозіна, І.Сахневич, О.Сухомлинської, К.Чорної та інших. Питанням самореалізації особистості присвячено роботи О.Асмолова, І.Беха, В.Бутенка, С.Максименка, О.Сухомлинської та інших. У працях Г.Амінева, М.Головатого, М.Іванова, А.Копаньової, А.Некряч, Ф.Семенченка та інших розглядається процес формування політичної культури студіюючої молоді. Деякі праці, зокрема В.Багрія, Є.Земнова, Л.Єфсеєвої, О.Максимочкиної, П.Щербини, розкривають специфіку формування політичної культури в навчальному процесі.

Результати дослідження. У документах Верховної Ради України, Державній національній програмі “Освіта” (“Україна ХХІ століття”), “Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті” обґрунтовано потребу вдосконалення громадянського виховання студіюючої молоді. Цілеспрямованої роботи з громадянського виховання учнів вимагає і Закон України “Про освіту”, де чітко сформульовано завдання виховання підростаючого покоління. У “Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності” зазначено, що домінантною основою розвитку українського суспільства є виховання “свідомого громадянина, патріота, набуття молоддю соціального досвіду, високої культури міжнаціональних взаємовідносин, формування в молоді потреби та вміння жити в громадянському суспільстві, духовності та фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, трудової, екологічної культури” [2].

Як відомо, громадянськість – це духовно-моральна цінність, світоглядна і психологічна характеристика особистості, що визначає її обов'язок і відповідальність перед співвітчизниками і, зрештою, - перед Батьківщиною.

Громадянськість як риса особистості формується в процесі громадянського виховання – формування громадянськості як інтегрованої якості особистості, що дає людині можливість відчувати себе морально, соціально, політично і юридично дієздатною та захищеною [1].

Завданням громадянського виховання є забезпечення оволодіння системою знань, необхідних для виховання громадянина, формування умінь, потрібних для участі в житті суспільства, реалізація його ідеалів і цінностей, формування навичок суспільної діяльності [2], тобто створення умов, необхідних для громадянської самореалізації. Підґрунтям до громадянської

самореалізації є формування політичної культури, одного із компонентів громадянського виховання.

Термін “політична культура” в науковий обіг увів І. Гердер, мислитель епохи Просвітництва. Визначення політичної культури, яке стало класичним, запропонували Г. Апмонд і С. Верба. Нині цілком зрозуміло, що поняття “політична культура” – досить складне, багатогранне явище, що й зумовлює різні підходи до його вивчення – філософський, соціальний, аксіологічний, акмеологічний, педагогічний, психологічний. Сучасні дослідники виокремлюють три напрямки вивчення поняття “політична культура”: трактування політичної культури як сукупності знань і духовних цінностей, принципів і способів політичної діяльності, політичного досвіду, традицій, системи політичних інститутів; політична культура як узагальнена характеристика людини, рівень її політичного розвитку й активності, уміння застосовувати політичні знання на практиці; політична культура як процес, спосіб, форма реалізації сутнісних характеристик людини, її знань, переконань у громадсько-політичній діяльності [4].

В. Лозова та Г. Троцько визначають політичну культуру як одну із сфер духовного життя людини, що характеризує її досягнення у засвоєнні політичних знань, умінь, норм і традицій політичної діяльності, які дозволяють регулювати свої політичні дії, поведінку [4].

Політична культура передбачає такі основні компоненти: політичну свідомість, політичну поведінку і політичний самоконтроль, за допомогою якого відбувається аналіз відповідності власної діяльності, політичних ідеалів тим політичним ідеалам і цінностям, що панують у суспільстві [4].

Основними компонентами формування політичної культури є: формування політологічних знань, соціальних і інтелектуальних умінь та навичок, системи цінностей. Політична культура передбачає належну політичну компетентність, знання про типи держав, політичне облаштування суспільства, політичні організації та інституції, принципи, процедури й регламенти суспільної взаємодії, виборчу систему. Політична культура виявляється також у лояльному і водночас критично вимогливому ставленні людей до держави, її установ, органів влади, у здатності громадян брати участь в ухваленні рішень, що мають впливати на владу [4].

Важливо зазначити те, що формування політичної культури найбільш ефективно і повно відбувається саме в студіюючої молоді, оскільки в цьому віці вони стають повноправними членами суспільства, беруть участь у процесах державотворення, отримують право обирати (активне виборче право) органи влади. Розглянемо цю проблему стосовно курсантів вищих морських навчальних закладів I-II рівнів акредитації.

Як відомо, у цьому віці формуються світогляд, етичні та естетичні погляди на основі синтезу наявних знань, життєвого досвіду, самостійних міркувань і дій. Більшість із них зі сфери теоретичних уявлень переходять до сфери практичних здійснень. У юнацькому віці відбувається активна участь

курсантів у громадсько-політичній діяльності і саме тому формуванню їхньої політичної культури слід надавати найбільшій уваги.

Отримані майбутніми офіцерами морського флоту політологічні знання є засвоєним політичним досвідом, нагромадженим людом, безпосередньо впливають на їхню свідомість і готують їх до активної участі в житті демократичного суспільства як в Україні, так і за її межами. Інтелектуальні та соціальні вміння й навички курсантів вищих морських навчальних закладів формуються під час обговорення політичних проблем, опрацювання документів, участі в самоврядуванні, клубах юних політиків. Система цінностей, вироблена в незалежній Українській державі, формує власну позицію і власну думку курсантів у політичному світі. Формуванню саморозуміння, гуманності, шанобливого ставлення курсантів до культури національних меншин сприяє вивчення психологічних, етичних дисциплін, відвідування музеїв, участь у благодійних акціях і волонтерських проектах. Пріоритетна роль у формуванні політичної культури курсантів як компонента громадянського виховання належить активним методам, що базуються на демократичному стилі взаємодії й спрямовані на самостійний пошук істини, сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи й творчості майбутніх офіцерів морського флоту. Підготовка до політичної участі курсантів вищих морських навчальних закладів I-II рівнів акредитації має враховувати й те, що сам процес навчання є часом підготовки до життя – це частина самого життя, початок позитивної самореалізації особистості.

Висновки. Формування політичної культури курсантів вищих морських навчальних закладів, що передбачає засвоєння політологічних знань, отримання досвіду суспільної діяльності, набуття вміння самостійно ухвалювати рішення й аналізувати їх у політичному світі, є важливою умовою для громадянської самореалізації цієї категорії студіюючої молоді.

Перспективи дальших пошуків у цьому напрямку наукових досліджень полягають у розробці педагогічних технологій навчання у ВНЗ I-II рівнів акредитації, які б на основі формування політичної культури забезпечували умови для громадянської самореалізації курсантів вищих морських навчальних закладів.

Література

1. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник. – К.: ВЦ “Академія”, 2001.
2. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності: затверджена Постановою Президії АПН України від 19 квітня 2000 року, протокол №1-7/4-49 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.erudittar.narod.ru/Dokymetu/InstrDok/Gromad.htm>
3. Сахневич І.Д. Проблема громадянського самовизначення молоді [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/1090/1/60/pdf>
4. Тимошук Г.В. Формування політичної культури студентів як основи громадянської самореалізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/275/84>

Summary

The declared by Ukrainian public European integration, the transition to civil society inconceivable without the political participation of democratically minded training youth. Today as never before the problem of education of civic skills, political socialization, including the formation of political culture arises. However, according to an analysis of literature and practice of educational work in universities, up to now training young people, including cadets of higher marine educational institutions I-II levels of accreditation are not considered as a real political force, their role in building civil society was not properly investigated.

УДК 378.147

Козій Б.І., кандидат технічних наук, професор[©]**Степанюк О.І.**, кандидат фіз.-мат. наук, доцент*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
ім. С.З.Гжицького*

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС ЯК НОВА КОНЦЕПЦІЯ МЕТОДИЧНИХ НАСТАНОВ ДЛЯ СТУДЕНТІВ

Пропонуються методичні настанови для студентів у вигляді навчально-методичного комплексу, в якому розміщена повна інформація, що потрібна студентові для свідомої і осмисленої організації його навчання з відповідної дисципліни.

Ключові слова: *навчальна програма, методичне забезпечення, модульний контроль, організація самостійної роботи студентів.*

Вдосконалення навчального процесу у вищих навчальних закладах України в контексті Болонської системи передбачає значне посилення самостійної роботи студентів над вивченням програмного матеріалу, що, безперечно, є правильним, оскільки вимагає творчого, зацікавленого підходу студента до засвоєння нових знань. При цьому паралельно зменшується кількість годин аудиторних занять. Тому виникає потреба у перегляді кількості, а головне, якості методичного забезпечення навчального процесу. До входження системи вищої освіти в Україні до Болонської системи навчальним процесом з будь-якої дисципліни керував викладач, який читав лекції, проводив практичні та лабораторні заняття, оцінював рівень засвоєння відповідних знань студентами. Тобто, студентові відводилася роль об'єкта, якого необхідно «наповнити» певною кількістю інформації. На сучасному етапі розвитку вищої освіти студент має розглядатися як суб'єкт, який приймає усвідомлену і осмислену участь в процесі засвоєння нових знань. А для цього він повинен мати повну інформацію про той предмет, який пропонується йому до вивчення, а також зрозуміти логіку розвитку ідей конкретної дисципліни.

Тому нами було запропоновано новий тип методичних вказівок, які, на наш погляд, будуть сприяти активізації самостійної роботи студентів в процесі засвоєння нового матеріалу відповідної навчальної дисципліни. Ці методичні настанови ми назвали **навчально-методичний комплекс для студентів**. Розглянемо структуру таких методичних вказівок (див. рис. 1).

1. **Мета викладання дисципліни** – тут викладено призначення даної навчальної дисципліни, її місце у структурі знань, якими потрібно оволодіти студентові для одержання відповідної кваліфікації.
2. **Тематичний план та зміст дисципліни** – тут подано загальну кількість навчальних годин, які відводяться на вивчення даної дисципліни протягом навчальних семестрів та їх розподіл за видами

навчальних занять: лекції, лабораторно-практичні заняття, самостійна робота, навчальна практика (якщо така передбачена).

Рис. 1. Структура навчально-методичного комплексу.

3. **Лекції** – подаються теми лекційних занять та короткий зміст кожної лекції. Знаючи розклад занять, студент може визначити дату проведення конкретної лекції, а, отже, може попередньо ознайомитися з матеріалом майбутньої лекції за наявними

- підручниками, що сприяє більш мотивованому та осмисленому засвоєнню лекційного матеріалу.
4. **Лабораторні (практичні заняття)** – подаються теми лабораторних занять та перелік питань, які будуть вивчатися на кожному занятті. Знаючи розклад занять, студент може визначити дату проведення кожного заняття і підготуватися до нього за пропонуваними методичними настановами до лабораторних (практичних) занять.
 5. **Оформлення звітів** – подаються стандартні для даної дисципліни форми, за якими слід фіксувати результати виконаних під час лабораторних занять досліджень, їх аналіз та висновки.
 6. **Самостійна робота** – окреслено теми та короткий зміст тих розділів даної дисципліни, які студент повинен опанувати самостійно, використовуючи рекомендовані джерела інформації.
 7. **Завдання для модульного контролю** – наводяться усі типові контрольні питання, які виносяться для модульного контролю. Для питань закритого типу подаються варіанти відповідей, одна з яких є правильною.
 8. **Порядок виконання та оформлення модульної роботи** – тут вказано терміни проведення модульних контрольних заходів, спосіб їх організації, зразки бланків, на яких студенти фіксують результати виконаних контрольних робіт.
 9. **Критерії оцінювання знань студентів** – описується прийнята в даному вищому навчальному закладі методика оцінювання рівня знань студентів за результатами їх роботи під час навчального процесу та модульної контрольної роботи.
 10. **Список рекомендованої літератури та інших джерел інформації** – подається перелік джерел інформації, які рекомендуються до вивчення студентом для засвоєння на належному рівні навчального матеріалу даної дисципліни. Сюди входять:
 - підручники та навчальні посібники, рекомендовані міністерством освіти та відповідними галузевими міністерствами;
 - навчальні посібники, що рекомендовані вченою радою вузу і враховують спеціалізацію даного навчального закладу;
 - електронні підручники, посібники та конспекти лекцій;
 - інтерактивні посібники, які дозволяють студентом в процесі вивчення певного розділу розв'язувати навчальні задачі;
 - методичні посібники для підготовки до лабораторних та практичних занять.

На основі викладених вище міркувань нами були розроблені навчально-методичні комплекси для таких дисциплін: «Інформатика та комп'ютерна техніка», «Економічна інформатика», «Інформатика у ветеринарній медицині». Якщо дисципліна викладається протягом тривалого часу, наприклад, протягом навчального року, то відповідний навчально-методичний комплекс містить

значний об'єм інформації і для зручності користування його доцільно технічно оформити у вигляді кількох брошур (див. рис. 2).

Рис. 2. Структура навчально-методичного комплексу для навчальної дисципліни «Інформатика та комп'ютерна техніка»

Для дисциплін, у яких формою підсумкового контролю знань є залік, відповідно до вимог кредитно-модульної системи навчання студенти виконують індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ). Це слід враховувати у структурі навчально-методичного комплексу. У цьому випадку блоки 7 і 8 структури (див. рис. 1) мають інше наповнення, а саме:

- **блок 7** – містить варіанти завдань для ІНДЗ;
- **блок 8** – містить зразок виконання ІНДЗ та правила оформлення завдання.

Таким чином, запропонована нова концепція методичного забезпечення навчального процесу, а саме – **навчально-методичний комплекс для студентів** дозволяє надати студентові попередню інформацію про навчальну дисципліну, яка пропонується до вивчення, сприяє більш усвідомленому ставленню до процесу вивчення даної дисципліни, а тим самим створює умови для успішної роботи над засвоєнням програмного матеріалу.

Summary

Kozij B.I., Stepanyuk O.I.

EDUCATIONAL AND METHODOLOGICAL COMPLEX AS NEW CONCEPTION OF METHODOLOGICAL INSTRUCTION FOR STUDENTS.

We offered the methodical instructions for students in the form of educational and methodical instructions complex where we gave the whole information, students need for conscious organization of education on this subject.

Key words: *educational programme, methodical ensuring, module, test organization of students self-reliant educational work.*

УДК 35

Колос Б.О., к.е.н., професор[©]*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
ім. С.З. Гжицького***ЯКА СИСТЕМА ОСВІТИ І ВИХОВАННЯ ПОТРІБНА УКРАЇНІ?**

У статті викладенні основи формування досконалої високоцивілізованої людини, яка стане основою міцної сім'ї, родини, нації, суспільства, держави, світової спільноти та їх злагоди, миру і високого добробуту.

Ключові слова: *людина, світогляд, держава, освіта, виховання, середовище, знання.*

Постановка проблеми. Ключовою проблемою держави є формування високоцивілізованого світогляду людини, що дозволить зняти до 90% всіх проблем України. На даний час формування людини йде хибним шляхом, через що народ України деградує швидкими темпами.

Аналіз останніх результатів досліджень і публікацій. Дослідженнями в галузі вдосконалення освіти і виховання людини займається широке коло фахівців, як - от: Гудінг Д., Божович Л.І., Денисюк Н.Г., Ковальов А.Г., Колос Б. О., Леннокс Д., Ільєнков З.В., Фіхте У.Г., Франкл В., Шопенгауер А. та багато інших. Як правило, подібні дослідження проводяться не у повному взаємозв'язку із всіма підсистемами, які оточують людину впродовж її життя і з якими вона активно взаємодіє.

Метою дослідження є вироблення цілісної комплексної методології формування досконалої високоцивілізованої людини.

Виклад основного матеріалу з результатів досліджень. Людина є невід'ємною складовою частиною природи Планети. Як біологічний вид, вона відрізняється від інших живих стадних істот тваринного світу лише здатністю творчо мислити і логічно діяти та недоторканими і невід'ємними природними правами, свободами, безпекою і найвищою владою над собою та належною їй часткою всіх природних ресурсів і спільно створеного загальнодержавного майна.

Ціль життя людини: мудро використовуючи дані їй Богом ресурси і можливості, гідно продовжувати людський рід, творити на Землі злагоду, мир і добро, не порушувати природних прав інших та жити із Природою у повній гармонії. Для налагодження такого життя потрібна Доктрина державного устрою, який би ставив усіх людей в рівні умови і в якому духовність домінувала б над матеріальним.

Ситуація в сучасній Україні і світі з формуванням людини загрозлива. Деградація людини ведеться ворожими силами чітко сплановано і науково обґрунтовано. Головною причиною цих злочинних дій є перетворення народів в

«сліпий» легко керований натовп, з метою пограбування належних їм ресурсів та привласнення результатів їх праці.

Людство взяло собі на озброєння тваринну сатанинську ідеологію домінування матеріального над духовним. В результаті 350 злочинно-мафіозних кланових сімей світу незаконно привласнили собі понад 70% матеріальних цінностей всієї Планети. Інструментами пограбування народів, держав і цілих континентів є вироблені кланами таємні знання, якими володіють лише вони – «обрані». А неповні і хибні знання ними нав'язуються всьому людству через різні незаконні світові організації, програми, наддержавні правові документи, союзи держав, фонди, банки, системи вищої освіти, типу «Болонський процес» і т.д. Тобто йде намагання загнати все людство в систему тваринних інстинктів і рабського мислення, яка суперечить законам Божим (природним, об'єктивним). На щастя, ця система терпить крах і потребує вироблення нових підходів до формування людини.

Якою повинна бути система освіти і виховання в Україні?

В процесі своєї життєдіяльності людина, як істота суспільна, обов'язково взаємодіє з наступним оточенням (Рис. 1):

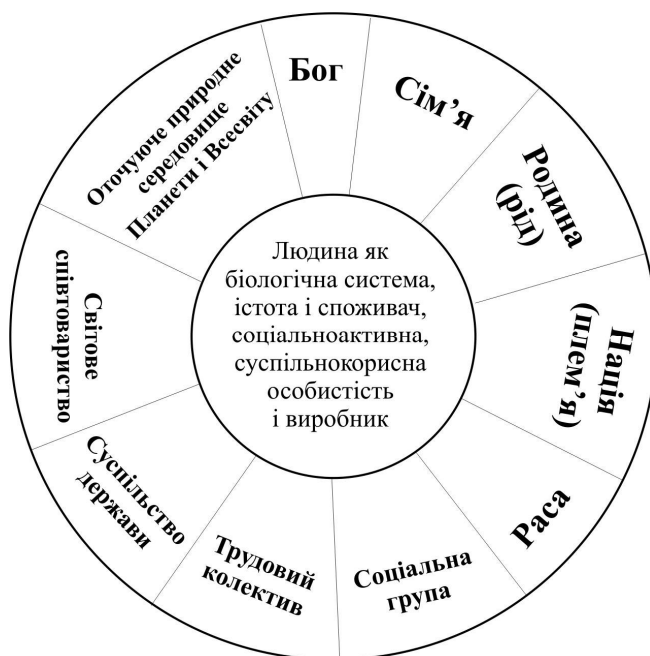

Рис.1. Взаємозв'язок людини з оточуючим світом

Для впорядкування цих стосунків людство створило таку колективну систему як держава, в центрі уваги якої повинна бути людина чесної і ефективної праці та ціль і основа всього на Землі.

Оскільки людина і керує державою і підпорядковується їй та несе обов'язки, права і відповідальність перед усім, що її оточує, її потрібно до цих відносин підготувати теоретично і практично (Рис. 2):

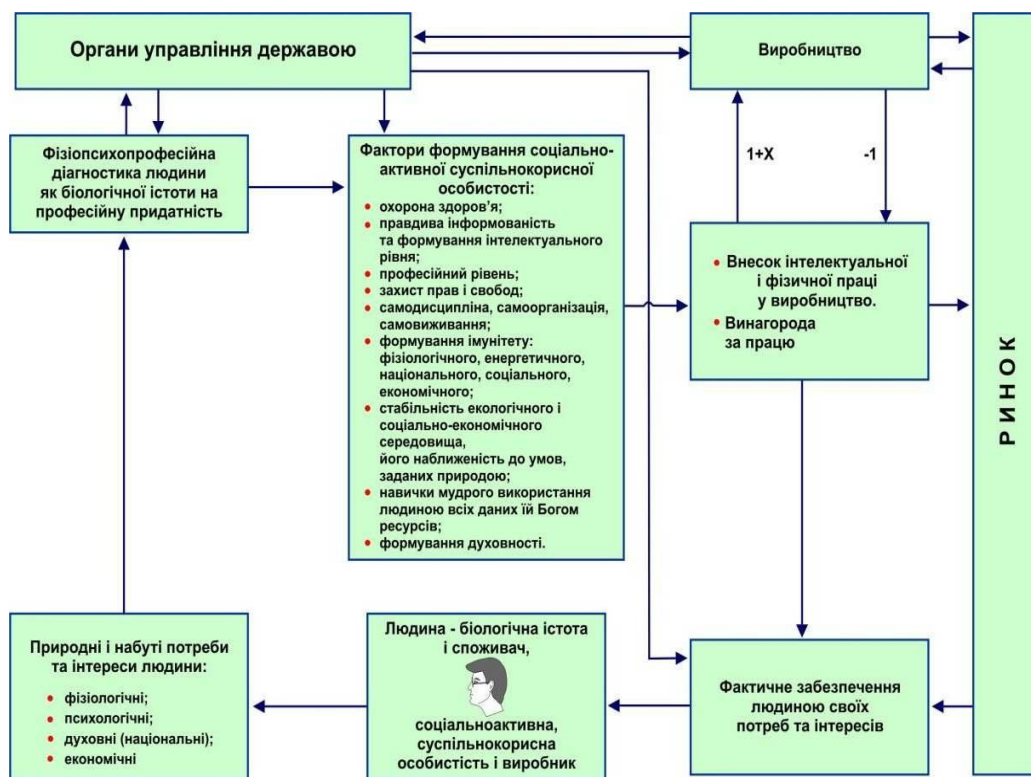

Рис. 2. Процес формування людини як високосамоорганізованої соціальноактивної та суспільнокорисної особистості

Тобто сформувати у людини **цілісний світогляд**, який буде для неї мірою, еталоном, якого їй слід дотримуватися впродовж усього її життя і який буде допомагати їй діяти мудро та ефективно і захищати від усіх помилок в житті. Бо в пологовому будинку на світ появляється людина, непоінформована про суспільні і природні норми життя. То насправді вона є лише «сировиною» для формування цивілізованої особистості. А несформована людина стоїть нижче тварини і є «генератором» усіх проблем навколо себе та руйнівником оточуючого її світу. Тож людиною не народжуються, а нею стають!

Формування повноцінного світогляду людини повинно включати наступні знання і навички:

1. З ієрархії та системної єдності оточуючого нас світу: Основ систем управління; Гіперсистеми Всесвіту; Людини; Сім'ї; Родини; Нації; Суспільства; Підприємства й Організації; Держави; Світового (міждержавного) устрою; Їх діагностики;

2. З історії України, свого регіону, населеного пункту та сімейного родоводу;

3. З управління державою абсолютного народовладдя на засадах Законів Божих (природних, об'єктивних);

4. З правил мистецтва мудрого управління власним життям (Рис.3).

Для успішного вирішення цієї глобальної загальнодержавної проблеми в Україні необхідно:

- розробити загальнонаціональну комплексну програму формування людини з моменту її зачаття і до кінця життя;

- перейти від подачі великої кількості хаотичних знань до малої кількості чітко структурованих знань із безперервним їх оновленням та із застосуванням найефективніших методів подачі;

- дошкільне виховання поставити на високий науково-педагогічний рівень;

- середня освіта повинна бути не більше 10-ти років із селекційним відбором обдарованих дітей;

- у вищих навчальних закладах навчати 3-4 роки;

- спростити оформлення наукових ступенів і звань науковців за рівнем практичності результатів їх досліджень;

- запровадити потужну систему заохочень за освоєння і розвиток нових знань;

- залучити до процесу формування людини: школу; сім'ю і родину; національну церкву; соціальне середовище; ідеологію; ЗМІ; педагогічно-дослідницьку науку; систему підготовки педагогічних кадрів; технічне і технологічне забезпечення навчально-виховного і наукового процесів, тощо.

Висновки. Тож ми, українці, будемо жити так, як будемо працювати, а працювати будемо так, як нами будуть керувати, керувати будуть відповідно до загальносформованого світогляду громадян: мудрої, згуртованої і непереможної нації чи безграмотного натовпу з рабською психологією.

Література

1. Богдан Колос. Основи формування досконалого високоцивілізованого українця та Української держави. Практичні рекомендації. – Львів: Ліга – Прес, 2011. – 34 с.

2. Божович Л.І. Особистість і її формування в дитячому віці. – М., 1986.

3. Девід Гудінг, Джон Леннокс. Світогляд: для чого ми живемо і яке наше місце у світі. Пер. з рос. Під заг. ред. М.А. Жукалюка. – К.: УБТ. – 2003. – 416 с.

4. Денисюк Н.Г. Традиції і формування особистості. – Мн., 1979.

5. Фихте И.Г. Несколько лекций о назначении ученого; Назначение человека; Основные черты современной эпохи: Сборник / Пер. с нем. – Минск: ООО «Попурри», 1998. – 480 с.

6. Франкл В. Человек в поисках смысла: Сборник. Пер. с англ. и нем. – М.: Прогресс, 1990. – 368 с.

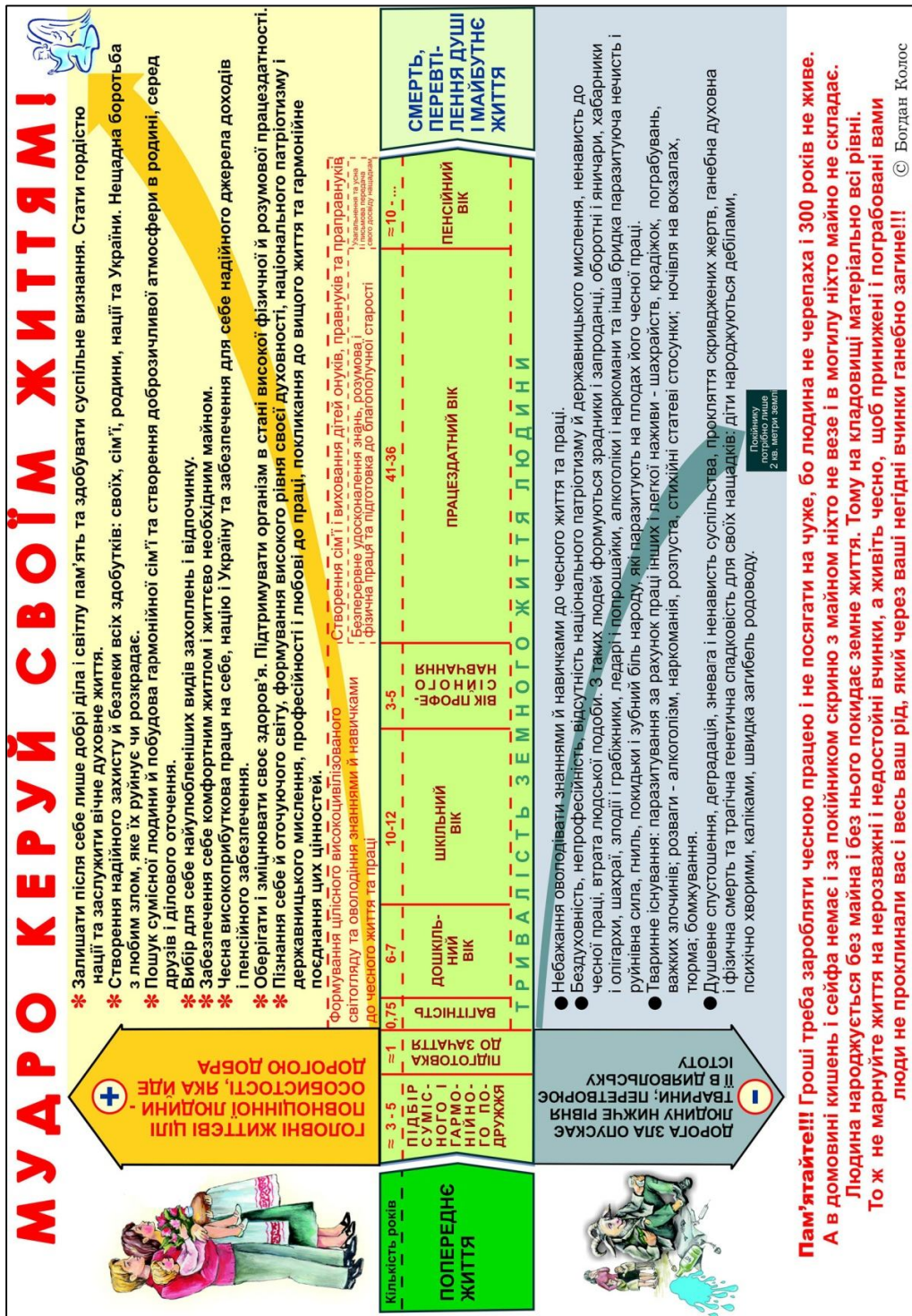

Рис. 3. Мудро керуй своїм життям!

УДК:329.733:159.9

Колтун Є.М., доктор сільськогосподарських наук, професор,
Горбатюк Б.А., кандидат біологічних наук, доцент,
Максимович І.А., кандидат ветеринарних наук, старший викладач,
Чернушкін Б.О., асистент[©]

*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З. Гжицького*

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ ТА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ УКРАЇНЦІВ

Сьогодні важливо чітко розрізнити етнічну і національну ідентичності. В основу такого розрізнення слід класти відмінності між етноцентричним і локоцентричним типами світосприймання. Ідентифікація з етносом є в своїй основі культурною, в ідентифікації з нацією значно виразнішим є територіальний компонент. Підґрунтя етносу – біологічне, лінгвістичне, культурно-релігійне. Підґрунтя нації – інституційне, політичне, територіальне. На відміну від етнічної, національна ідентичність знаходить свій головний прояв у горизонтальній ідентифікації членів певної спільноти як співгромадян. Акцент робиться при цьому на загальнонаціональних цінностях – національному інтересі, національній безпеці тощо.

Ключові слова: національна ідентичність, нація, народ, етнос

Вступ. На Україні формування нації відбувалося в умовах багатовікової бездержавності, ускладненої розчленованістю території. Оскільки єдино можливим важелем прискорення цього процесу була культурна мобілізація, з українською нацією ідентифікувала себе зовсім невелика частина населення. Наступні катаклізми (громадянська війна, тривалий період панування тоталітарної диктатури) не сприяли формуванню національної ідентичності на основі співгромадянства і водночас утримували поняття національної ідеї у вузьких рамках етнічності. У сфері політики воно застосовувалося лише в контексті "національні республіки".

Після розпаду СРСР сфера застосування термінів із означенням "національне" значно розширилася. Коли говоримо про національну державність, національну безпеку, національні інтереси, маємо на увазі загальногромадянські цінності. Проте, як і раніше, смислове навантаження основних термінів, що окреслюють систему соціокультурних і духовних координат, лишається розмитим. Зрештою, соціальні конструктивісти поставили під сумнів і саму доцільність застосування поняття нації як операційної академічної дефініції. Наприклад, "забути про нації в ім'я народів, держав і культур" закликає провідний російський етнолог В. Тишков [1]. Поняття етнічної і національної ідентичності часто ототожнюються, як це робить, приміром, О. Олійник на сторінках "Малої енциклопедії

[©] Колтун Є.М., Горбатюк Б.А., Максимович І.А., Чернушкін Б.О., 2011

етнодержавознавства" [2]. М. Обушний ввів в науковий обіг гібридне поняття "етнонаціональна ідентичність" [3]. Проблеми національної самоідентифікації є важливими для кожного народу, оскільки вони зачіпають смисложиттєві основи його існування. Для України ці проблеми є ще гострішими, бо здобуття незалежності поставило її перед вибором нової ідентичності, такої, яка найліпше сприяла б процесам формування політичної нації співгромадян. Ідентичність розглядається як "рукотворна" категорія, що конструюється у межах конкуруючих дискурсивних практик. У таких трактуваннях ідентичність виступає як "тимчасовий, відносний, незавершений конструкт, що має онтологічний статус проекту або постулату. Це – завжди недосконале знання про себе і ще не досягнуте адекватне визнання іншими" [4].

На території колишнього СРСР налічується близько 200 національних меншин [5]. В таких умовах етнічність лишається потужним колективним ресурсом, інструментом здобуття і збереження соціального та політичного статусу, засобом територіально-державного самовизначення, нарешті – екзистенційною цінністю. Але емоційні ресурси етнічності можуть виступати і як стимулююча, і як паралізуюча, руйнівна сила. Сумний досвід Югославії, Чечні та інших "гарячих точок" планети дає яскраве уявлення про її величезний конфліктогенний потенціал.

Поняття національної ідентичності передбачає насамперед самобутність, історичну індивідуальність, наявність популярної в масах національної ідеї. Національна ідентичність може химерно поєднуватися з іншими різновидами ідентичностей – класовою, релігійною, етнічною, а її ідеологія – хамелеоноподібно перетворюватися на інші ідеологічні різновиди: лібералізм, фашизм, комунізм [6].

Якщо етнічна ідентичність ґрунтується на певній системі об'єктивних ідентитетів – расових, культурних, психологічних (антропологічний тип, мова, релігійні догмати, традиційна обрядовість), то конституїтивною основою національної ідентичності виступають такі ознаки, як свідомість, політична воля, громадянство. Національний принцип, за Й.-Г. Фіхте, не є природним. Він не біологічний, не вроджений, а духовний. З ким або чим виявляє особа свою духовну спорідненість – це її особистий вибір, а розпливчатість поняття "нація" цей вибір ускладнює. Можна бути етнічним українцем і не бути ним у духовному сенсі. Я. Коллар був недалекокий від істини, коли визначав націю як "дух, особисту характеристику" [7].

Навряд чи варто паростки української національної ідентичності відшукувати в глибинах історії, хоча вже Київська Русь наочно демонструвала уявлення про "рід руський" та "руську землю". Некоректно уявляти процес національного самоусвідомлення як суцільний висхідний рух, що має тисячолітню історію. Тривала бездержавність зумовлювала численні кризи ідентичності, спровоковані спочатку спольщенням, а потім зросійщенням українських елітних прошарків. Та й сама ідентичність, якщо винести за дужки короткий період національної революції середини XVII століття, була радше становою, релігійною, регіональною, ніж національною. Лише у XVIII столітті

усвідомлення старшинською елітою своєї нерозривної єдності з етнічною територією, консолідація навколо власних політико-правових цінностей і інституцій, створення власного історичного міфу істотно розширили ідентифікаційний простір. Вихід за межі етнорелігійної ідентифікації дає підстави зробити висновок: протягом XVIII століття в середовищі соціальної еліти України-Гетьманщини розпочався процес формування проявів національної ідентичності, характерний для сучасної модерної нації [8].

Особливу увагу Б. Андерсен звертає на значення "Енеїди" І. Котляревського у зруйнуванні міфу про українську мову як мову грекосоїв, на феноменально швидке перетворення Харківського університету в центр українського літературного буму, на роль Т. Шевченка як творця української літературної мови та факт заснування у Києві першої української націоналістичної організації [9].

Свідченням початку в Україні етапу "самовизначення" став національний рух, перша ("академічна", за М. Грохом) фаза якого заявила про себе справжнім бумом етнографічних, філологічних, історичних студій. Ці спроби самоствердження, в яких романтизм поєднувався з сумуванням за "золотим віком козаччини", дали чимало для розуміння культурних джерел національної самобутності, створення етнічної моделі ідентичності.

Але їх політичний, консолідуючий вплив був істотно обмежений двома обставинами. По-перше, романтизовані зацікавлення старовиною мали виразний присмак "української унікальності", національного самозамилування. По-друге, сама ідея українського національного відродження подавалася "у чужій одежі" (С. Єфремов). Ілюстрацією того, як химерно перепліталися риси української та російської ідентичності у романтизованих персонажах "любителей малороссийской старины", може бути гоголівський "Тарас Бульба".

Варто при цьому зауважити, що етнічність, етнічна ідентичність нікуди не зникають, "не розчиняються" в громадянськості. Як зауважує В. Степаненко, всередині громадянської нації завжди існує усвідомлення "іншості", яке створюється збереженням етнокультурних відмінностей. Толерантні міжетнічні відносини – основа того, що називають конституційним патріотизмом на протиположності етнічно орієнтованому націоналізму [10].

Тепер спробуємо прояснити сутнісне наповнення поняття "національна ідея". Зв'язок між національною ідентичністю і національною ідеєю найбезпосередніший: національна ідея виступає як форма раціонального або напівусвідомленого осягнення національної ідентичності і базується на національних інтересах, державності, патріотизмі, демократії, справедливості тощо [11]. І коли цей пошук заходить у глухий кут, то це означає брак відчуття національної ідентичності. Як вважає О. Майборода, у поляризованому, зневіреному українському суспільстві національна ідея приречена існувати "у формі невловимій, текстуально не оформленій, по суті віртуальній" [12].

Національна ідея найбільше приваблює українських істориків і етнополітологів. Наприклад, у серії книг "Українська ідея", виданих Інститутом політичних і етнонаціональних досліджень, еволюція української ідеї

простежена в двох площинах – історико-теоретичній і біографічній, причому зроблено це на тлі політичної та етнічної історії, у контексті пошуку етнополітичних моделей. Підсумовуючи результати наукового дискурсу у цьому напрямі, І. Курас, В. Солдатенко, Т. Бевз констатують: "Національна ідея є продуктом історичного розвитку, дії велетенської суми різноманітних факторів. Вона не існує поза історичним часом, не є вічною і не народжується в одну мить. А народившись – живе складним життям, чутливо реагуючи на всілякі суспільні зміни і повороти, часом навіть на незначні, ледве помітні. Вона розвивається, збагачується, поглиблюється, вдосконалюється в процесі цивілізаційного поступу. Нерідко їй доводиться виборювати право на визнання в нелегкому суперництві з іншими світоглядними орієнтаціями, філософськими, суспільствознавчими концепціями" [13].

Найтяжчим національним занепадом ("Руїною"), не в останню чергу спричиненою включенням України до контексту геополітичних задумів російського царату, зумовлена поява в українській національній свідомості настроїв недовіри, настороженості, сакралізації війни. У цих умовах українська ідея виявилася надто слабкою і не змогла реально протистояти російській експансіоністській доктрині "третього Риму". Навпаки, чимало українських мислителів поставили себе на службу чужій ідеї, чим суттєво гальмували процес самоствердження української нації.

Після тривалого національного занепаду українська ідея відроджувалася, починаючи з кінця XVIII століття, на ґрунті міфологізованих уявлень про доблесть і звитягу предків, протестантського раціоналізму (ідеї "сродної праці" у Г. Сковороди, протиставлення "двох руських народностей" у М. Костомарова). Кирило-мефодіївці, насамперед Т. Шевченко, привнесли у цей процес радикалістське несприйняття імперського гноблення, заклик "рвати кайдани", ідею "всеслов'янського братства". Далі на ґрунті цих ідей відбувалося оформлення ідеології українського націоналізму.

Національна ідея в Україні викристалізувалася як ідея смисложиттєва і водночас вільна від національної мегаломанії, засвідчила публікація в часописі "Украинская жизнь" (1913 р., № 6) статті М. Чубинського "Українська національна ідея та її правові постулати". "Коли любов до свого нероздільна з повагою до чужого, коли боротьба за свої національні права поєднується з визнанням таких же прав кожної іншої нації, тоді національна ідея дає людству всі свої найкращі плоди й ні в чому не є перешкодою майбутньому коли-небудь великому союзу народів", – говорилося в ній [14].

Реальна небезпека, що нависла над українським етносом, зумовила появу радикальних різновидів національної ідеї. Запропонована М. Міхновським формула "одна, єдина, нероздільна, вільна, самостійна Україна від Карпатів аж по Кавказ" [15] могла б мати неабиякий об'єднувальний потенціал, якби не сполучалася з ксенофобськими гаслами "України для вкраїнців", боротьби проти "усіх зайд". В руслі демократизму й лібералізму перебували поміркованіші варіанти української ідеї, що ґрунтувалися на моделях децентралізації обох імперій та українського автономізму (М. Драгоманов, М.

Грушевський, І. Франко). Етатизація української ідеї – прикметна риса її державницьких парадигм (В. Липинський, В. Старосольський).

На рівні буденної свідомості національна ідея існувала переважно у вигляді мрій про Україну "без пана й хлопа", "республіки робочих людей", "своєї хати", що стимулювало появу як різноманітних концепцій солідаризму й корпоративізму, так і всіляких соціальних утопій. В часи революційних катаклізмів помітною її складовою стала ідея соборності, територіальної єдності України в її етнографічних межах. Втім, сконструювати на такій основі прийнятний для мас соціальний ідеал українській політичній думці не вдалося, чим не в останню чергу була зумовлена поразка Української революції 1917 – 1920 років.

Поразка Української революції і пов'язане з нею чергове розчленування української етнічної території посилили в національній ідеї, з одного боку, настрої пасивної споглядальності, а з другого – екстремістські крайнощі. Відповіддю на позірну демонстрацію радянською владою своєї прихильності до національних цінностей була поява в УРСР націонал-комунізму з гаслами дистанціювання від Москви (М. Хвильовий). Реакцією на лозунг "Польща для поляків", під яким здійснювався асиміляторський курс польської влади в Галичині, стала поява радикального, "інтегрального" націоналізму з вимогами "України для українців", ідеями кастовості, вождизму, крайнього волюнтаризму, героїзацією терору.

В останньому трактуванні національна ідея не могла згуртувати навіть переконаних націоналістів, свідченням чого був розкол в ОУН. Поразка "інтегрального" націоналізму виразно позначилася (не без впливу радянської пропаганди) на авторитеті української ідеї. В радянській системі координат ставлення до неї, як і до націоналізму, було різко негативне; натомість культивувався національний нігілізм.

Відродження суспільного інтересу до національної ідеї припадає на кінець 80-х років, коли її взяв на озброєння Народний рух України. Живий ланцюг від Києва до Львова, яким було у січні 1990 року відзначено річницю "Акту злуки" обох частин України, показав, що потенціал української ідеї не розтрачений і що вона спроможна згуртувати людей. Промовисті результати референдуму в грудні 1991 року засвідчили, що основним її змістом стала ідея власної державності і загального добробуту. Спроби спадкоємців ОУН відродити "національну ідею зразка 40-х років" успіхом не увінчалися. Самовизначення України здійснювалося не на основі національно-етнічної, а на базі національно-державницької парадигми, що убезпечило від проявів ксенофобії, міжетнічних ускладнень.

Діапазон підходів до трактувань національної ідеї у цей час був, проте, досить широким. Домінувала етнічно орієнтована, обернена в минуле парадигма відродження, чим був зумовлений виразний присмак архаїки в тогочасних моделях самоідентифікації. Не лише націонал-радикали, але й націонал-демократи часто надавали українській ідеї вузького, етнографічного тлумачення, наголошували на особливій ролі етнічних українців у

державотворенні. В її фундамент стало модно закладати тези фатуму, прокляття, "відібраної історії", "топосу поразки", які вже у наш час втілилися в формулу "приреченості на неуспіх" [16]. Реакцією на такі перекося стала активізація російського націоналізму, що спричинило поглиблення поляризації в суспільстві. Педалювання минулих – справжніх і уявних – кривд і образ посилювало орієнтацію у бік традиційного націоналізму, перешкоджало виробленню громадянської моделі функціонування соціуму. А спричинене розколами в Народному русі падіння авторитету націонал-демократів зумовило черговий спад рейтингу національної ідеї.

Лишається тепер оцінити вплив дискусій на тему національної ідеї на політичну реальність. Очевидно, що обговорення питання, "спрацювала" чи "не спрацювала" національна ідея в умовах незалежності, розпочате академіком П. Толочком [17], поляризувало українське суспільство. Крайні погляди, які при цьому висловлювалися, здебільшого не прояснювали, а затемнювали смисл поняття, а тому спричинили його помітну девальвацію. Такий інструментальний підхід, явно запозичений із методології радянських часів, спричинився до того, що національна ідея стала об'єктом іронічних нападок і навіть відвертого нехтування позитивного потенціалу, який у ній закладено. А інтелектуальний пошук у цій сфері був переключений на критику російської ідеї і російської політики – із паралельними спробами сконструювати український антипод ідеям російського месіанізму.

Доводиться, на жаль, констатувати, що нинішній кризовий стан суспільної свідомості, обтяжений гострою поляризацією соціуму, амбівалентністю ціннісних орієнтацій, неоднозначною оцінкою радянської спадщини, не створює належних умов для кристалізації національної ідеї на гуманістичних, загальноцивілізаційних принципах. А всілякі спроби вибудувати її на войовничо-захисних засадах з присмаком ксенофобії позбавлені конструктивного потенціалу, оскільки етап протистояння у боротьбі за самоствердження українською нацією уже пройдений.

В сучасних умовах найбільші шанси на оволодіння масовою свідомістю має ідея залежності добробуту й душевного комфорту кожного громадянина від блага нації й держави, нерозривного зв'язку поколінь, національної злагоди і громадянського миру, спільної відповідальності за майбутнє. Етнічна складова в ній обов'язково має бути присутня – не лише як данина історичній пам'яті, але й як реальний чинник ідентифікації, цементування суспільства навколо його ядра – української етнонації. Але усвідомлення своєї унікальності і самодостатності не повинне перешкоджати ідеям відкритості до загальноцивілізаційних надбань. Реалізація української ідеї можлива лише на перехресті врахування власного історичного досвіду і засвоєння загальносвітових гуманістичних цінностей. Важливі передумови утвердження національної ідеї – морально-духовне оздоровлення суспільства, національне самоврядування, дійова державна підтримка української культури, мови, національних традицій.

Кристалізація національних інтересів, обстоювання економічної та інформаційної безпеки, турбота про здоровий спосіб життя і про довкілля, протидія процесам деінтелектуалізації, забезпечення умов для інтеграції і плідного діалогу різних культур та релігійних конфесій, захист конституційного порядку, громадянського миру і злагоди – саме навколо цих конструктивних завдань можуть концентруватися інтелект і воля нації. Надзвичайно важливо при цьому постійно дбати про те, щоб дискусії навколо понять національної ідентичності й національної ідеї не перетворювалися у двобій ідеологій.

Висновки.

1. Національна ідея та національна ідентичність українського народу формувалася протягом багатьох століть і сьогодні переживає один із своїх етапів становлення.

2. Вчення про національну ідею повинно бути основою державної політики України.

Література

1. Тишков В. А. Постсоветский национализм и российская антропология // Социс. – 1997. – № 1. – С. 53 – 54; "Нация – это метафора" // Дружба народов. – 2000. – № 7. – С. 170 – 182.

2. Мала енциклопедія етнології та етнографії. – К., 1996. – С. 98.

3. Обушний М. І. Етнонаціональна ідентичність – феномен самовизначення українців. – К., 1999.

4. Костенко Н. Культурні ідентичності: перетворення і визнання // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2001. – № 4. – С. 74.

5. Татунц С. А. Этнические меньшинства в процессе коммуникации // Вестник Московского университета. – Сер. 18. – Социология и политология. – 1999. – № 4. – С. 80.

6. Сміт Е. Національна ідентичність. – К., 1994. – С. 24, 149 – 150.

7. Коллар Я. О. літературної взаємозв'язи между славянскими племенами и наречиями // Антологія чеської і словацької філософії. – М., 1982. – С. 234.

8. Струкевич О. К. Українська "нація до націоналізму": пошуки, критерії ідентичності в Україні-Гетьманщині XVII ст. // Український історичний журнал. -1999.-№ 6.- С. 18.

9. Андерсон Б. Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму. 2-е перероблене видання. – К., 2001. – С. 98 – 99.

10. Степаненко В. Перспективи громадянської нації // Віче. – 2002. – № 5. – С. 64.

11. Кресіна І. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси. Етнополітичний аналіз. – К., 1998. – С. 238.

12. Майборода О. "Українська національна ідея": інтегративні можливості віртуальності // Національна інтеграція в полікультурному суспільстві: український досвід 1991 – 2000 років. – К., 2002. – С. 349.

13. Курас І., Солдатенко В., Бевз Т. Історичні підстави української ідеї // Етнополітологія в Україні. Становлення. Що далі?. – К., 2002. – С. 142.

14. Чубинский М. П. Украинская национальная идея и ее правовые постулаты // Грушевський М. С., Чубинський М. П. Українське питання. – К., 1992. – С. 9.
15. Українська суспільно-політична думка в XX столітті. – Т. 1. – Б. м., 1983. – С. 70.
16. Яворський В. Про Україну без звинувачень // Ї (Львів). – 2002. – № 26. – С. 86 – 96.
17. Толочко П. Від Русі до України. – К., 1994. – С. 354.

Summary

Koltyn E.M., Gorbatuk B.A., Maksymovych I.A. Chernushkin B.O.
Lviv national university of veterinary medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

NATIONAL IDEA AND NATIONAL IDENTITY UKRAINIAN

Today it is important to clearly distinguish between ethnic and national identity. The basis of this distinction should put differences between ethnocentric and lokotsentrychnym type of attitude. Identification of the ethnic group is basically cultural in the identification of a nation is much more distinct territorial component. The basis of ethnicity - biological, linguistic, cultural and religious. Background of the nation - institutional, political, territorial. Unlike ethnicity, national identity finds its main expression in the horizontal members of a community identity as citizens. The emphasis is thus on national values - the national interest, national security and so on.

Комісаренко Н.О., доцент, кандидат педагогічних наук ©
Уманський національний університет садівництва

ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ З ОПОРОЮ НА ІДЕЇ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

У статті розглянуто проблему формування патріотичних цінностей у студентів з опорою на ідеї В.О.Сухомлинського, визначено їх форми і методи, проаналізовано структуру їх формування.

Ключові слова: патріотизм, патріотичні цінності, активна особистість, краєзнавчо – пошукова діяльність, Батьківщина.

Вступ. В умовах розбудови незалежної України, коли відбуваються радикальні перетворення у всіх сферах життя, перед сучасними навчальними закладами постає завдання формувати різнобічно та духовно розвинену, активну особистість - громадянина, патріота. У зв'язку з цим великої актуальності набуває проблема формування в молоді патріотичних цінностей.

Велике значення для розуміння патріотичних цінностей як педагогічної категорії має спадщина В.Сухомлинського. Педагог розглядав патріотизм як сукупність моральних і політичних ідей, моральних почуттів. На його думку, патріотичне виховання - це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується. Воно має здійснюватися через гармонійний взаємозв'язок інтересів особистості й держави. Пізнання, осягнення людиною своєї батьківщини, становлення в душі патріотичної серцевини, духовно багате, діяльнісне, самовіддане життя патріота - це найскладніші процеси в сплетінні ідей, вчинків, переконань, думок, прагнень, яке називається патріотичним вихованням [2, 167].

Суть патріотизму, його конкретно-історичний характер, ознаки вияву знайшли своє розкриття в працях В. Афанасьєва, І. Гнатко, Н. Горпиневича, Ж. Голотвина, Ф. Константинова, А. Леонтєва, Л. Рудченко; способи формування патріотизму в навчальній і позаурочній діяльності досліджувалися Н. Анісімовим, Н. Балакіною, Л. Кошугою, М. Терентієм: зміст і методи виховання радянського патріотизму в школярів - різних вікових груп вивчалися Е. Абрамяном, Л. Вагіним, Л. Міщенко, О. Павелко, В. Сластьоніним; виявлення особливостей виховних можливостей дитячих організацій та їхній вплив на виховання школярів Л. Божовичем, Е. Богдановим, Т.Конніковим, В. Лебединським, К. Радіним. Різноманітні складові патріотичного виховання окреслюються також у працях сучасних українських учених І. Бега, Г. Біленької, Г. Бугайцева, С. Голибард, В. Гонського, Г. Гуменюка, М. Жулинського, Б. Кобзара, П. Матвієнко, Б. Мисака, Н. Міщенко, В. Огнева, В. Панасюка, А. Погрібного, Ю. Руденко, П. Ігнатенко, К. Чорної, О. Шефера. Метою статті є визначення форм і методів формування

патріотичних цінностей у студентів університету відповідно до теоретичних поглядів і практичного досвіду В. Сухомлинського.

На думку В. Сухомлинського, патріотичне виховання - це бачення світу. Те, що відкривається перед людиною з перших кроків її свідомого життя - з того моменту, як вона подумала і пережила, - вона повинна не тільки бачити й розуміти, а й любити, дорожити ним, вважати своїм, почувати себе частинкою світу. Любов до Вітчизни й любов до людей - це два швидких потоки, які, зливаючись, утворюють могутню річку - патріотизму. Формування патріотичних переконань - це насамперед особисте ставлення людини до святинь Вітчизни - рідної землі, її свободи, героїчного минулого і величного сучасного свого народу [2, 168].

Патріотичні почуття, зазначає педагог, трансформуються в стійкі духовні утворення - цінності, погляди, ідеали, переконання тільки тоді, коли особистість добуває їх дослідницьким, трудовим шляхом з певної системи відомостей, естетичних образів, національних традицій, знань, через відображення ідейно-ціннісного багатства, рідного народу, здобутків світової культури, що сприйняті через призму національної свідомості [1, 149].

Таким чином, спрямувавши виховний вплив на внутрішній світ, духовність вихованця, як суб'єкта виховання, учений створив принципово нову систему виховання. Він стверджує, що сила, ефективність патріотичного виховання, формування патріотичних цінностей залежить від того, наскільки глибоко ідея Вітчизни проникне в духовний світ вихованця, наскільки глибоко він побачить світ і самого себе очима патріота, у який період відбудеться становлення громадянина-патріота [2, 178].

Ці та інші ідеї В. Сухомлинського були покладені в основу нашого розуміння патріотичних цінностей студентів. Патріотичні цінності ми окреслюємо як інтегровану властивість особистості, котра визначає її спрямованість на рівень розвитку загальнолюдських, національних цінностей, що виявляється в стійкому емоційно-ціннісному ставленні вихованця до себе, ровесників, свого народу, нації, Батьківщини, вмінні ідентифікувати себе зі своїм народом та здатності до самореалізації на благо Вітчизни.

Одним із способів формування патріотичних цінностей у юнаків та дівчат є залучення їх до краєзнавчо-пошукової діяльності. Залучення студентів до краєзнавчо-пошукової діяльності можна розглядати як об'єктивну потребу суспільства, пов'язувати навчально-виховний процес з актуальними питаннями формування в молоді патріотичних цінностей, культурно-духовного відродження народу України та підготовкою до суспільно корисної та трудової діяльності на благо Батьківщини.

У структурі патріотичних цінностей ми виділяємо гностичний, емоційно-ціннісний, діяльнісно-практичний компоненти.

Зокрема, гностичний компонент патріотичних цінностей передбачає розуміння юнаками і дівчатами сутності понять патріотичні цінності, знання ними історії, культури рідного краю, мови українського народу, народних традицій, звичаїв та обрядів, державних атрибутів, складових краєзнавчо-

пошукової діяльності. Він також виражається в усвідомленні студентами себе частиною свого народу, нації, необхідності орієнтації на патріотичні цінності при розв'язанні проблем у середині групи – університету - міста - (села) - держави.

Відтак знання про Батьківщину повинні бути не просто набором фактів і висновків, що підлягають засвоєнню. Молода людина тільки тоді стає патріотом, коли живе долею Вітчизни, коли з гордістю, хвилюванням та захопленням читає і перечитує кожний рядок героїчної історії свого народу. Історія Батьківщини - це вічно жива сила, яка створює патріота [1, 147]. Знання як результат пізнання студентами предметів і явищ навколишньої дійсності, законів природи і суспільства є першою необхідною умовою у формуванні патріотичних цінностей. Набуті знання про рідний край та його минуле активно стимулюють у студентів історичну пам'ять, мислення, виробляють уміння аналізувати історичні явища та процеси.

У зв'язку з цим педагог зазначає, що для кожної людини Батьківщина починається з чогось маленького, ніби незначного й непримітного. Це - рідний куточок, що втілює у собі живий образ Вітчизни. Сенс патріотичного становлення полягає у тому, що цей куточок на все життя входить у душу, хвилює як перше джерело, з якого кожний почався [2, 167].

Юнацтво прагне зрозуміти витoki подвигу, зв'язок між героїчними діями й почуттям обов'язку, його хвилює питання про духовну силу людини, мужність, вольову стійкість. Юнаки більше розмірковують над мотивами людських вчинків, які спонукають до героїчних дій. Вони готові йти на ризик, готові до сміливих дій, особливо якщо вони ефективні та можуть бути позитивно оцінені оточення.

Гностичний компонент патріотичних цінностей містить у собі також знання студентами атрибутів державності. Саме вони є чинниками, які дають змогу молоді утверджувати патріотичні почуття і переконання. Цей компонент розкривається також у знанні юнаками та дівчатами історії свого народу, кращих народних традицій, які мають увійти в їхні душі й стати святим законом. У житті кожного є великі святині - цінності суспільства й народу, здобуті, завойовані дорогою ціною, кров'ю, боротьбою. Патріотична вірність і відданість народові, прапор країни - ось святині, якими повинні дорожити молоді люди. Необхідно утверджувати шанобливе ставлення до великих святинь, до безсмертних цінностей народу, формувати й берегти віру юної душі у святині країни, стверджує педагог [1, 179-181].

Досліджуючи рідний край, студенти реально відчують себе справжніми патріотами, громадянами Вітчизни, здатними за допомогою вивчення культурної спадщини малої батьківщини внести нову сторінку в історію своєї країни. Таким чином, краєзнавчий матеріал, який студенти збирають внаслідок пошукової діяльності становить ту наукову, навчальну, виховну основу, яка в кінцевому підсумку позитивно впливає на формування патріотичних цінностей особистості. „Історична пам'ять особистості починаються з пам'яті роду. Тому важливо, щоб у процесі засвоєння знань з

історії своєї країни студентам розкривалося виховне значення історичного минулого. Історична пам'ять спонукає до співпереживання, співчуття, любові. В ній відбивається духовність, патріотизм, національний характер, ментальність. Без неї неможливе становлення особистості, її духовне відродження, формування патріотичних цінностей", зазначає учений [3, 342].

Емоційно-ціннісний компонент патріотичних цінностей розкривається у стійкому емоційно-ціннісному ставленні студентів до себе, ровесників, свого народу, Батьківщини, сформованості в них глибокого почуття належності до народу, нації, етносу. Цей компонент виявляється в потребах і переконаннях відстоювати державну незалежність, у глибокій любові й пошані до своєї Батьківщини, свого народу.

В. Сухомлинський зазначає, що утвердження у свідомості й почуттях дорогого, рідного куточку потрібне не для того, щоб людина пасивно милувалася красою. Дорожити по-справжньому - значить берегти, охороняти, бути особисто зацікавленим долею рідного [2, 169-170].

Названий компонент містить групу особистісних почуттів, у яких розкривається ставлення людини до своєї Батьківщини, народу, почуття належності до свого народу, держави, повага до історії своєї країни, культури, менталітету, почуття національної гідності.

Патріотичні почуття не просто емоційно забарвлюють поведінку, але надають їй певного спрямування, спонукають до того чи іншого вчинку. "У справі виховання, зауважує педагог, кращий засіб - це дати проявитися у душі дитини якому-небудь хорошому почуттю, і, дивлячись на силу цього вияву, у душі тоді залишається більший або менший слід, пам'ять про пережите, яка скеровує волю. Хай діти відчують, якими вони можуть бути чесними, відкритими, благородними, простими, добрими діячами. Хай вони запам'ятають хороші порухи своєї природи і стануть вірити собі. Це дуже важливо ..." [4, 233-234],

На думку педагога, необхідно піклуватися про те, щоб у свідомості, в емоційній пам'яті дітей назавжди зберігалися найменші деталі рідної природи, ті незабутні куточки, з яких поступово складається світ, дорогий для людини. Йдеться про те, що називають пам'яттю серця. Треба обережно, дбайливо доторкатися до напівзабутих дитячих спогадів, допомагати дітям відроджувати, відновлювати їх у пам'яті, відкривати очі для нових образів рідного світу [2, 168].

Зокрема, вплив краєзнавчо-пошукової діяльності на емоційно-ціннісну сферу полягає у формуванні ціннісного ставлення до себе, ровесників, свого народу, Батьківщини, стійких поглядів і переконань. Виховна функція краєзнавчо-пошукової діяльності та її вплив на розвиток почуттєвої сфери студентів закладена вже в самому її змісті, бо викликає позитивне емоційне ставлення до минулого свого народу.

В. Сухомлинський зазначає, що патріотичний стрижень твориться тоді, коли допомагати дитині побачити світ навколо себе, відбивати на все життя в її свідомості образи, які втілюють у собі перші уявлення про

Вітчизну. Від почуття прив'язаності до рідного куточка - материнської колиски, верби, що схилилася над ставком, родючого поля - до розуміння історичних доль народів, які об'єдналися у велике братство та оберігають цю єдність як найдорожче своє завоювання, - такими джерелами повинна житися душа кожного вихованця, щоб у ній, як у краплі води, в мініатюрі відобразився портрет народу, портрет Вітчизни. Усі ці джерела мають бути відкриті перед дитиною постійно - з перших кроків її свідомого життя [1, 134].

Діяльнісно-практичний компонент патріотичних цінностей виявляється у свідомо регульованій краєзнавчо-пошуковій діяльності, яка спрямована на засвоєння патріотичних цінностей; у вмінні самостійно вивчати та критично оцінювати культурно-історичну спадщину українського народу; вмінні ідентифікувати себе зі своїм народом, нацією. Значення цього компонента зумовлене тим, що засвоєння і формування патріотичних цінностей відбувається у ході краєзнавчо-пошукової діяльності, яка поєднана з власною діяльністю юнаків та дівчат.

Успішному формуванню патріотичних цінностей юнацтва сприяє активна участь у роботі музею університету, який являє собою синтезувальний центр розвитку патріотизму, патріотичних цінностей студентів. Завданнями музею є: виховання почуття любові в молоді до України, свого народу та відповідальності за його долю; готовність жити в країні, пов'язувати свою долю з її долею, активно при цьому самореалізуючись; розвиток патріотичних цінностей у студентів.

У процесі залучення юнаків і дівчат до краєзнавчо-пошукової діяльності успішно формуються їхні переконання у зв'язку з важливістю та необхідністю пізнання минулого та сучасного своєї країни. Тому виховна функція краєзнавчо-пошукової діяльності, її вплив на розвиток почуттєвої сфери спонукає до вивчення та осмислення історичних фактів, до пошуку відомостей і матеріалів про героїв, які загинули в роки війни і доля яких невідома.

З огляду на це, В. Сухомлинський надавав великого значення краєзнавчій діяльності. У своїй роботі з учнями він намагався донести до розуму й серця дітей історію рідного краю, народні традиції та звичаї, родовід їхніх батьків. „Кожний тиждень ми присвячували декілька уроків мандрівкам" до джерел думки і рідного слова - спостереженням. Це було безпосереднє спілкування з природою, без якого криниця розумових сил і нервової енергії швидко пересохла б. Розповіді про природу, про предмети і явища навколишнього світу вже пробудили у дітей допитливість, і я змушений був відповідати на багато запитань", - зазначає педагог [5, 367].

Зокрема, у процесі пошукової діяльності студенти вивчають долю своєї родини в історії України, діяльність своїх дідів та прадідів. Вивчення свого родоводу вони починають із життєпису сім'ї, розкривають його історію з героїчними подіями, цікавими подробицями, які пов'язані з історією їхнього міста, селища. Це спонукає юнаків та дівчат задуматися над питаннями: звідки бере початок їхня рід? Де їх маленька батьківщина? Що вони знають про весілля своїх батьків, дідуся і бабусі? Як вони вшановують старших у роду?

Які обряди, звичаї, народні свята є традиційними для їхньої родини? Як батьки передають їм свої знання, уміння? Хто з родини навчався в університеті? Проаналізувавши зібраний матеріал на засіданнях клубу, студентам пропонується намалювати родовідне дерево за схемою: „Твій рід, родина, рідня”, „Твоя сім'я: тато, мати, брати, сестри, бабусі, дідусі”, „Сімейні реліквії”, „Старовинні речі роду”.

Серед активних форм виховної роботи, які сприяють формуванню в студентів патріотичних цінностей, можна виділити екскурсії, краєзнавчо-пошукові походи, під час яких студенти не тільки збирають матеріал, а й вивчають місцевість рідного краю, особливості його мови, історичні пам'ятки.

Педагог зауважує, що дитина, споглядаючи й пізнаючи красу рідних куточків, прив'язуючись безліччю ниток до рідного, єдиного, повинна розуміти й відчувати, що її щастя споглядати й пізнавати цю красу добуто дорогою ціною - потом, кров'ю, сльозами, горем, стражданнями дідів і прадітів. Необхідно показувати дітям ті куточки рідної землі, де билися і вмирили герої в роки Великої Вітчизняної війни [2,171].

Радюю музею університету відбувається підготовка студентів-екскурсоводів. Студенти, які володіють достатнім рівнем знань з історії і певними вміннями й навичками щодо проведення екскурсій, залучаються до виступів перед юнаками та дівчатами груп, відвідувачами з повідомленнями, розповідями на ту чи іншу тематику, спонукаючи їх брати участь у діалозі. За період навчання в університеті, студенти-екскурсоводи нагромаджують певну базу інформації з необхідної теми та стають активними учасниками виховних заходів в університеті. Ефективною формою роботи зі студентами є виховні години, які проводяться за певною програмою, що склалася в практиці виховної роботи університету. Бесіди на патріотичну тематику розкривають героїчне минуле українського народу та допомагають молоді доторкнутися до історичних глибин рідної Батьківщини, що, у свою чергу, сприяє становленню в неї патріотичних цінностей.

На думку вченого, розповіді про героїв учать дітей бачити світ очима патріотів. Героїчне не тільки розширює горизонт, а й допомагає відчувати, що в житті всіх громадян – і тих, хто пішов з життя, і тих, хто живе нині,- є щось спільне – велике, священне, найдорожче і ні з чим непорівнянне - Батьківщина [2,172].

Важливу роль у формуванні патріотичних цінностей студентів займають дискусійні клуби. Зокрема, діяльність дискусійного клубу „Черкащина - моя жива історія” передбачає забезпечення комплексу заходів, спрямованих на вивчення історії рідного краю, його пам'яток культури та природи, пісенно-поетичної спадщини, традицій, звичаїв. У процесі пошукової роботи студенти збирають відомості про національних героїв визвольного руху, загиблих та зниклих безвісті в роки війни, ветеранів Великої Вітчизняної війни, учасників бойових дій, які воювали на території рідного краю. З огляду на це педагог зазначає: „Юнаки і дівчата повинні знати історію свого народу, у їх душі мають ввійти кращі народні традиції, стати святом

законом" [2, 177]. Кожна людина повинна переживати свій обов'язок перед тисячами героїв, які в години смертельної небезпеки не відступили й вистояли. Від того, як ставиться людина в роки юності до героїчного подвигу свого народу, залежить увесь її духовний світ, особливо ставлення до народу, нації, Батьківщини. Обов'язок перед славою і пам'яттю героїв є тією силою духу, яка піднімає людину на вершину моральної доблесті - готовності служити Вітчизні [1, 142].

Діяльність дискусійного клубу „Дорогами рідного краю" присвячена ознайомленню з традиціями українського народу, осмисленню ролі та історичної місії рідного народу у світовій історії, вивченню свого родоvodu, свого генетичного коріння. Для цього студенти залучаються до пошукової діяльності з вивчення долі своєї родини в історії України, діяльності своїх дідів та прадідів. Отже, за вченим: „... патріотичне бачення навколишнього світу саме й полягає в тому, що юний громадянин пізнає живу історію своєї сім'ї, своїх співвітчизників, які жили кілька століть тому, і тих, що недавно пішли в землю, в ім'я свободи і щастя, за які вони боролися. Тільки з таким баченням світу він відчуває, що бути справжнім патріотом - значить виростити колос на ниві, відчути мозолі на долонях від праці для багатства рідної землі» [2, 171].

Таким чином, красназнавчо-пошукова діяльність відіграє істотну роль у формуванні патріотичних цінностей у юнаків та дівчат, залучаючи їх до ціннісно-морального досвіду свого народу. Беручи участь у краєзнавчій діяльності, оволодіваючи пошуковими навичками, студенти поступово долучаються до зв'язків зі світом природи й суспільства. Саме ця діяльність сприяє усвідомленню ними того, що історія України починається з історії сім'ї, роду, краю та формує шанобливе ставлення до рідного краю, свого народу, нації, Батьківщини.

Література

1. Сухомлинський В. Вибрані твори. В 5-ти т. -Т. 1. К.: Рад. школа, 1976 - 654 с.
2. Сухомлинський В. Вибрані твори. В 5-ти т. - Т. 2. К.: Рад. школа, 1976. - 670 с.
3. Бондаренко Ю., Пасічник С. Школа: проблеми ментальності та національної свідомості // Слово і час. - 1993. - № 6. - С. 70 - 77.
4. Сухомлинський В. Народження громадянина // Вибрані твори, в 5-ти т. Т. 3. К.: Рад. школа, 1976. - 650 с.
5. Сухомлинський В. Серце віддаю дітям // Вибрані твори, в 5-ти т. - Т. 3. К.: Рад. школа, 1977. - 674 с.

Summary

The article examines the problem of forming of patriotic valuables of students according to the ideas of V.O.Suchomlynsky; their forms and methods are determined; the structure of their formation is analyzed.

Key words: *patriotism, patriotic valuables, active individual, local lore and ingratiating activity, Motherland*

УДК 378.28

Костенко В.Г., Федішин Я.І. ©*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
ім. С.З. Гжицького***ВИКЛАДАЧ ЯК ВЧЕНИЙ, ПЕДАГОГ І ВИХОВАТЕЛЬ**

Вчений, педагог, вихователь – від гармонійного поєднання цих трьох складових залежить авторитет викладача вищої школи, результативність його роботи.

Ключові слова: *вихователь-вихованець, науковець-педагог-вихователь.*

У формуванні світоглядної позиції молоді людини, основне місце належить викладачеві-педагогу. Лише тоді він буде сприятливо впливати на професійну і громадську самосвідомість студентів, коли він щиро захоплений своєю справою. Виникає запитання: як можна сформувати спеціаліста і громадянина, коли за кафедру стає людина, якій внутрішньо чуже, у крайньому випадку, байдуже те, що він хоче донести до свідомості присутніх в студентській аудиторії?

Відповідь така: виховний процес без особистої зацікавленості в ньому викладача, вже з самого початку приречений на невдачу. Система «вчитель-учень», «викладач-студент», спрямована на те, щоб виховати висококваліфікованого спеціаліста, громадянина, патріота. Ефективність виховного процесу залежить від того, наскільки безпосередньо викладач може впливати на свого вихованця.

Роль викладача у виховному процесі традиційно повинна бути завжди в центрі уваги. Про це з особливою силою наголошував і В.О. Сухомлинський. Він писав: «Ми, педагоги, виховуємо людину перш за все тим, що є в нашій душі, – своїми переконаннями і почуттями. Наше слово, звернене до дітей і юнацтва, повинно бути таким, щоб-слухали його затамувавши подих, щоб відчували в ньому вищу правду буття, щоб вірили нам, як вірять сонячному сяйву. Щоб кожне наше повчання було воістину заповітом».

Особистість викладача тоді впливає на розум і почуття студента, коли між ним і молоддю склалися добрі, сердечні стосунки.

Викладач повинен бути не тільки спеціалістом, який навчає студентів своїй науці, але і вихователем, і вченим. Історії відомі приклади, коли важливі відкриття здійснювались у процесі викладання навчального матеріалу. Тому сьогодні вираз «вчений-педагог» має особливе значення. Саме від того, який науковий рівень викладача, залежить його авторитет у студентів, а без такого авторитету викладачеві дуже важко прищеплювати студентам те, що він хоче їм передати.

Спираючись на конкретно-соціологічні дослідження, можна побудувати просту, але виразну, схему, яка розкриває, ким є викладач вузу.

Перша група – це еліта викладачів. Представники цієї групи творці не тільки в науці, а й у практиці навчання та виховання. Вони швидко і правильно орієнтуються в новому, прогресивному, як в науці, так і у виховному процесі, вміють вдало передати студентам знання і подають їх так, щоб присутні в аудиторії засвоювали ці знання під кутом громадянської позиції. Для них студентська аудиторія є не просто місцем виконання обов'язків лектора, а насамперед творча лабораторія. Наукові праці, лекції і семінарські заняття таких викладачів є щось непересічне. Такий викладач є взірцем наслідування для студентів.

Друга група, це люди, які є досвідченими науковцями, але не підготовленими або за своїми природними даними погані викладачі. Можна добре знати свій предмет, але незнання або ігнорування педагогічних основ детермінує низьку засвоєність слухачами того, що виголошується з кафедри або обговорюється на семінарському (практичному) занятті.

Тому, який би не був рівень бажання прищепити своїм вихованцям зацікавленість своїм предметом, цей викладач не знайде відповідного резонансу в душах молоді.

Третя група викладачів – це люди, які випадково попали до вузу. Коли заходить мова про посилення науково-виховної роботи, вони, як правило, маскують свою наукову і громадянську убогість формальними нікому не потрібними заходами, педантичністю і т.п.

Тож коли ми говоримо про особистість викладача, слід розглядати її з декількох боків, але основними є навчання з урахуванням останніх досягнень науки і виховання. На жаль, в окремих навчальних закладах якось непомітно склався поділ викладачів – на тих, хто виховує в основному і тих, хто гордо заявляє, що його справа – давати знання.

Такий поділ вузівського процесу на навчання і виховання донедавна існував у вищих школах Радянського Союзу. Це формувало погляди, згідно з якими відповідність за виховання молоді переносилось на викладачів гуманітарних дисциплін.

Коли ми говоримо «вуз», то вже апіорі в зміст цього поняття закладаємо, що це щось вагомніше стосовно отримання знань, системи виховання, ніж те ж саме в умовах сім'ї. В дійсності, іноді не все є так. Часом буває, що студент отримує добрі знання, але виховний процес проходить наче поза ним.

Всяке виховання вимагає від викладача довіри до людини, вміння на простих прикладах переконати студента. Але для того, щоб досягти виразності, зрозумілості, педагог, щоб ним стати, повинен бути навчений. Цей постулат проходить лейтмотивом через усі праці вчених-педагогів усіх віків і епох, починаючи з античності.

Відомо, що ще найвизначніший серед римських педагогів Марк Фабій Квінтіліан (біля 35-95 р. н.е.) вважав, що вже з самого початку слід виховуватись у такого вчителя, який може дати молодій людині максимум знань і добре виховання.

Якщо людину виховують абияк, то коли вона потрапляє до наставника високого класу, останньому слід виконати подвійне завдання, – зруйнувати те, що було закладене в неї поганим учителем, і розпочати нове формування. Коли Квінтіліана запитували, яким чином розпізнати того доброго вчителя, староримський педагог відповідав: «Добрим наставником є той, який може найскладніші речі пояснити просто, дохідливо, а не той, який надимає щоки, гордо задирає голову, але висловлюється плутано, неясно. Чим гірший педагог, тим думки його так заплутані, що він і сам не знає про що говорить».

Ще з часів Яна Амоса Коменського серед педагогів домінувала думка, що педагогу ще можна якось пробачити огріхи у навчанні і вихованні, коли мова йде про справи другорядні, не пов'язані з магістральними напрямками життя людини, але коли йдеться про формування моральних засад, любові до свого народу, Батьківщини, тут той, хто хоче взяти на свої плечі, образно кажучи, педагогічну ношу, повинен серйозно замислитись. Не можна прищеплювати молодій людині думок, які ні до чого не кличуть і ні до чого не зобов'язують.

Сьогодні можна часто почути питання: в якому напрямі слід проводити виховання молоді, яка навчається? Відповідь може бути однозначною – в напрямі розбудови держави України! Таким чином, відповідь, як ми бачимо знаходиться поряд з кінцевою метою педагогічного впливу і залежить від того, в якій ціннісній системі відліку працює педагогічна думка. Педагогіка пов'язує її вирішення з орієнтацією на визначений результат прикладених зусиль: в якому напрямі вона формує людину, кого вона формує і хто формує.

Педагогіка повинна формувати спеціаліста, патріота, інтелігента. Це ясно, але яка позиція того, хто формує? Під позицією слід розуміти не буденне значення цього слова і не офіційне слововживання, де «позиція» ототожнюється із завченим ідеологічним кліше. Позиція в даному випадку – не просто точка зору чи стереотипні поведінка і мислення, звичка реагувати «як треба» у відповідності до вказівок зверху. В категоріальному статусі вона є усвідомленням життєвої орієнтації, що концентрує в собі всі духовно-душевні сили людини і ревелантна особистісному рівню активності викладача.

В особі викладача студентів приваблює гармонійне поєднання ідеалів, переконань, принципів, поглядів та захоплень. Викладачу слід бути вихователем за переконанням. Студенти високо цінують у викладачеві чисто людські якості: добробуту, такт, уміння зрозуміти іншого.

Для молоді людини, як свідчить практика педагогічної праці, людські якості мають більшу привабливість, цінність ніж професійні.

Спочатку студенти дивляться, яка він людина, а вже потім звертають увагу на те, як він викладає. У популярних викладачів студенти і вчать старанніше, рідко пропускають заняття. Популярність – це синонім поваги, своєрідний аванс довіри.

При проведенні конкретних соціологічних досліджень серед студентів нашого університету на запитання в анкеті «Чи впливає на Вас світогляд

особистості викладача?» ствердно відповіли 72%, «ні» – 20% і «не задумувався (лась)» – 8%.

Можна зробити загальний висновок, що викладач, який хоче щось довести іншим, повинен його мати, який хоче формувати інших – повинен сам бути вихованим, який хоче зробити добрими, кращими інших – сам повинен бути добрим.

Щоб викладачеві досягти мети, якогось успіху, слід побудувати навчання і виховання таким чином, щоб людина сприйняла серцем те, про що Ви їй говорите. Але успіх буде тоді, коли Ви самі щиро повірите в декларовані Вами постулати.

Коли виховний процес проводиться формально, молодь це дуже відчуває. Треба виховні моменти вплітати в тканину лекцій, бесід зі студентами і т.д., але якщо викладач робить це тому, що «так слід робити», що так вимагає програма, Міністерство освіти, ректорат і т.д., результат такого «виховання» – мізерний.

Як слушно підкреслював у праці «Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології» К.Д. Ушинський, «... всілякі статuti, розпорядження, програми – найгірші провідники ідей. Уже сам собою поганий той захисник ідей, який береться проводити її тільки тому, що її висловлено в статuti, і який так само візьметься проводити іншу, коли статут зміниться. З такими захисниками і провідниками ідея далеко не піде».

В іншому місці К.Д. Ушинський наголошує: «Хоч би які були докладні і точні інструкції викладання та виховання, вони ніколи не можуть замінити собою недостатність переконань у викладача».

Вихователь (викладання є тільки один з засобів виховання), поставлений віч-на-віч з вихованцями, в самому собі має всі можливості успіхів у вихованні, найголовнішим шляхом людського виховання є переконання, а на переконання можна тільки впливати переконаннями. Всяка програма викладання, всяка метода виховання, не перейшовши в переконання вихователя, хоч би який він був хороший, залишається мертвою літерою, що не має ніякої сили в дійсності. Вплив особи, вихователя на молоду душу становить ту виховну силу, яку не можна замінити ні підручниками, ні моральними сентенціями, ні системою покарань та заохочень.

Це висловлювання педагога-теоретика можна вважати за методологічну парадигму виховного процесу і оцінки особистості викладача. Давно вже помічено, що вивірені практикою ідеї проявляються в різних середовищах, навіть якщо вони віддалені історично-просторово.

Тож не випадково абсолютна більшість молоді, що брала участь у соціологічному дослідженні, вважає, що вплив на навчання і виховання має такий викладач, який:

- а) може зацікавити інших своїм предметом;
- б) сам активно бере участь у виховному процесі;
- в) ґрунтовно володіє знаннями.

Як свідчать дані конкретно-соціологічних досліджень, студенти розглядають особистість викладача як поєднання високого рівня кваліфікації і вихователя. Людина, яка стає за кафедру, писав К.Д. Ушинський, мусить пам'ятати, що вона не тільки спеціаліст, а й вихователь. «... Медик, історик, філолог, – писав великий педагог, – можуть принести безпосередню користь справі виховання лише тоді, коли вони «не тільки спеціалісти, а й педагоги, коли, педагогічні питання передують у їхньому розумі усім їхнім дослідкам».

Викладач своєю особистістю може надихнути студента не тільки на опанування знаннями з конкретної спеціальності, а й ініціювати його на пошуки шляхів, форм і методів дослідницької діяльності. Практичне залучення студентів у діяльність спрямовану на зміцнення держави, її інститутів є одним з активних способів самоусвідомлення та самоствердження своєї належності до українства. Вихідним пунктом цього самоусвідомлення і самоутвердження студентської молоді є роль викладача-педагога, *викладача-митця, викладача-патріота*.

Література

1. Лозинський В.М. Азбука педагогического труда. – М.: Высшая школа, 1990. С. 32
2. Сухомлинский В.А. Родина в сердце. – М.: Молодая гвардия, 1980. С. 13
3. Фіцула М.М. Педагогіка. – К.: Академія, 2000
4. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори. – Київ: Радянська школа, 1983. – Т. 1. С. 203

Summary

Kostenko V.G., Fedyshyn Y.I.

Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytsky

The article deals with the role and the place of a teacher during the process of education.

Костенко В.Г., Батюк Б.Б. ©*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
ім. С.З. Гжицького***ЦІННІСНІ ПРІОРІТЕТИ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

Покращення якості фахової та гуманітарної підготовки спеціалістів, посилення виховної роботи як важливого напрямку діяльності ВНЗ є одним з основних завдань сьогодення. Виховний процес вимагає запровадження в дію як нових форм впливу, так і активізацію нині діючих найбільш ефективних форм навчально-виховного процесу. Нова українська виховна система вищої школи спирається не тільки на національну ідею і ґрунтується на етнічних засадах, а й орієнтується на культурне виховання, яке лежить в основі сучасної концепції глобальної освіти. Застосування міжнародних стандартів у процесі осмислення діяльності ВНЗ викликає особливий інтерес у зв'язку з необхідністю підвищення якості освіти й інтеграції української освіти в Болонський процес.

Проблема виховання майбутніх фахівців із вищою освітою на сьогоднішній день набуває особливої актуальності. Метою суспільства стає духовне вдосконалення особистості, на що акцентується увага в державних нормативних документах та актах. Зокрема, Закон України «Про вищу освіту» передбачає створення таких умов навчання та виховання, які б забезпечували «можливість інтелектуального, морального, духовного, естетичного і фізичного розвитку особи, що сприяє формуванню знаючої, вмілої та вихованої особистості». На це спрямовує також «Національна доктрина розвитку освіти в Україні». «Національне виховання має здійснюватися на всіх етапах навчання дітей і молоді, забезпечувати всебічний розвиток, гармонійність і цілісність особистості, розвиток її здібностей та обдарувань, збагачення на цій основі інтелектуального потенціалу народу, його духовності й культури, виховання громадянина, здатного до самостійного мислення, суспільного вибору та діяльності, спрямованої на процвітання України».

Українське національне виховання є поняттям надзвичайно містким за своєю глибинною суттю та головними завданнями. Воно будується на основі саме наших, властивих українському народові, національних цінностей, якими є державна незалежність України, патріотизм, почуття національної гідності, історична пам'ять, пошана до державних та національних символів, любов до рідної землі, народу, культури, мови, традицій, мобілізація власних зусиль на розбудову держави, протидія антиукраїнським силам і впливам, готовність до захисту Батьківщини.

Невіддільними від названих цінностей є цінності громадянського спрямування – пошана до Конституції України, культура соціальних і політичних стосунків, рівність громадян перед законами, повага до

демократично обраної влади, пошана до праці як головного джерела суспільного добробуту, прагнення соціальної гармонії, суверенність особи, право на свободу думки й совісті тощо.

Звичайно, сучасне українське виховання студентства немислиме без прищеплення йому багатьох інших цінностей: моральних (сумління, правда, справедливість, доброта, щирість, милосердя та ін.), сімейних (подружня вірність, піклування про дітей, пошана і піклування про батьків, пошана до предків, спільність духовних інтересів членів сім'ї тощо), цінностей особистого життя (орієнтація на пріоритет духовних вартостей, мудрість, розум, рішучість, героїзм, доброзичливість, зовнішньо етична вихованість та внутрішня моральність, старанність, ініціативність, працьовитість, творча активність тощо), ведення здорового способу життя, протидія згубним звичкам (алкоголізм, наркоманія, куріння), дотримання правил гігієни, самоусвідомлення своєї єдності з природою, бережливе ставлення до всього живого на Землі, раціональне використання природних ресурсів і національних багатств та ін.

Українське національне виховання органічно включає в себе й цінності, які вважаються абсолютними, або вічними (віра, надія, любов, правда, справедливість, чесність, милосердя тощо) і які, як відомо, не можуть існувати поза конкретним національним життям, оскільки стосуються усіх народів світової спільноти і складають основу загальнолюдської моралі.

У високо розвинутих країнах поняття навчання і виховання є настільки інтегрованими, що позначаються, наприклад, одним англійським словом «education». У свідомості молодого людини, котра здобуває вищу освіту, існує переконання в тому, що стати фахівцем високого рангу і зайняти належне місце в суспільному житті та на виробництві можна лише за умов опанування високою професійною кваліфікацією та глибокими і фундаментальними знаннями з гуманітарних наук – історії, літератури, мистецтва, тобто надбань національної і світової культури. За таких обставин формування особистості студента, його духовного та інтелектуального світу відбувається безпосередньо в процесі навчання і становлення його як професіонала. Навчаючись, молода людина виховується, а виховуючись – вчиться, інакше кажучи, гармонійно розвивається як особистість з відповідним світоглядом.

Принадно зауважимо, що притаманна, скажімо, західноєвропейській чи світовій вищій школі інтегрованість навчання і виховання студентства також властива традиціям української вищої школи. За цим принципом зароджувалася і досягла високого розвитку та світового визнання українська педагогічна думка, сформульована і обґрунтована в працях видатних наших учених і педагогів К. Ушинського, Б. Грінченка, І. Огієнка, С. Русової, Г. Ващенко та інших вчених-просвітителів. На благодатному підґрунті єдності навчання і виховання діяли перші освітні заклади Київської Русі, українські братські школи, школи Запорізької Січі, школи Української Народної Республіки, знаменита у свій час і відновлена нині Києво-Могилянська академія.

Однак втрата Україною на сотні років своєї державності, підневільне життя українського народу під владою чужинців тяжкою і поки що незагойною раною позначились на всіх сферах його буття, включаючи сферу функціонування вищих закладів освіти.

У багатьох країнах світу, котрі впродовж віків розвивались як самостійні державницькі утворення, і де як наслідок безперервно відбувався процес формування національної свідомості і національної гідності, глибокого патріотизму і громадянської культури та цивілізованості, процес навчання, а особливо виховання студентства у вищій школі, має дещо інші орієнтири і завдання. Там у всякому разі не є першочерговою проблема прищеплення студентській молоді національних вартостей, якими є національна ідея, державна незалежність, патріотизм і готовність до захисту батьківщини, почуття національної гідності, історична пам'ять, пошана до конституції, державних та національних символів – державних прапора, герба і гімну, любов до рідної мови, культури, національних свят і традицій.

Українська держава, незалежність якої налічує лише двадцять років, отримала з часів свого підневільля важкий матеріальний і духовний спадок. Адже не одне століття різними заїдами-поневолювачами розмивалась національна свідомість нашого народу, топталась його національна гідність, скількома указами заборонялись його мова, книгодрукування, скидались з церков хрести, розвалювались каплиці, висаджувались у повітря храми, фізично знищувалась творча і технічна інтелігенція, вчені та діячі культури зі світовими іменами.

Усе це не може не сприйматися і не усвідомлюватися молодим поколінням, частина з якого вступає на навчання у вищі заклади освіти. А оскільки одним з головних завдань таких закладів є формування еліти нації, патріотично і національно свідомої, духовно багатой, високоосвіченої, з широким культурним кругозором, чіткими громадянськими і державницькими переконаннями, готової до захисту і саможертви в ім'я збереження своєї найдорожчої святині – Матері-України, то стає цілком зрозумілим якою надважливою в діяльності вищої школи постає проблема національно-патріотичного виховання студентської молоді.

Засадничі ідеї національного виховання, які закладені в українській етнопедагогіці, у працях наших видатних вчених, філософів і педагогів (К. Ушинського, Г. Сковороди, І. Огієнка, Г. Ващенко та ін.) знаходять своє втілення в різних варіантах концепції національного виховання, що були розроблені нашими сучасниками уже в перші роки існування незалежної Української держави.

Виховна проблематика, що розглядається в цих концепціях, зводиться до декількох головних положень:

1. Система виховання в сучасній Україні повинна формуватись як національна, яка передбачає передачу через сприйняття вихованцем сукупності ідей, поглядів, переконань, традицій, звичаїв, обрядів, котрі забезпечують

духовне самовідтворення і самозбереження народу, тобто тих вартостей, завдяки яким живе народ і за якими українська нація відрізняється серед інших.

Ще у свій час К. Ушинський, який вивчив досвід виховання і освіти в багатьох європейських країнах, дійшов висновку, що «незважаючи на схожість педагогічних форм усіх європейських народів, у кожного з них своя особлива національна система виховання, своя особлива мета і свої особливі засоби досягнення цієї мети».

Водночас національне виховання не є суто замкнутою системою, яка базується лише на національних цінностях. Воно одночасно включає в себе і загальнолюдські цінності, що втілюються у християнському розумінні Добра (віра, любов, правда, справедливість, сумління, чесність, милосердя, гідність, краса, оберігання життя, мудрість, благородство, свобода, нетерпимість до зла) і складають основу загальнолюдської моралі.

2. Побудова демократичної і правової Української держави та формування її громадянського суспільства обумовлюють потребу демократизації національної системи виховання. Головною і засадничою ідеєю демократичного підходу до виховання є перш за все розуміння і трактування статусу вихованця, який повинен розглядатись не як об'єкт виховного процесу, а його суб'єкт.

Наголошуємо на цьому особливо, оскільки знаємо про живучість ще з колишніх радянських часів виховних поглядів, які трактують особистість як об'єкт виховання, якого треба було цілеспрямовано «виховувати». За умови, що особистість є суб'єктом виховання, докорінно змінюється сутнісна сторона виховання. Його завданням стає сприяння самостановленню особистості, виробленню нею власної моделі поведінки в конкретному середовищі її життя і в умовах соціального життя суспільства взагалі.

Процес виховання особистості, таким чином, стає процесом її самовиховання, і вона повинна зрозуміти, що виховання потрібно перш за все їй самій. Це, звичайно, не означає, що суспільству і державі байдуже, яким чином відбувається такий процес у її молодих громадян і якими будуть його кінцеві результати. Через це вплив державно-суспільного чинника на формування моделі поведінки особистості, на її самовиховання є цілком зрозумілим і повинен відзначатись відповідним рівнем активності, пропонуванням власних правил взаємовідносин, що сприяли б задоволенню її морально-етичних потреб.

Водночас ми повинні пам'ятати, що в системі «особистість-суспільство» досягнення рівноваги у взаємостосунках цих обох її складників є непростотою справою. Вплив другого складника цієї системи на перший є настільки відчутним, що набуває об'єктивного значення.

Вплив загальної атмосфери в суспільстві – економічної, моральної, правової – відбувається постійно і незалежно від наших виховних зусиль. Однак, сприяючи самовихованню особистості і в цілому особистостей, що складають наше суспільство, через якість наших виховних ідей, визначених ідеалом і головною метою національного виховання, ми тим самим домагаємося відповідного впливу на зміну атмосфери в суспільстві, на становлення його як

суспільства громадянського і цивілізованого, в якому встановлюватиметься і забезпечуватиметься взаємобажана для обох сторін – суспільства і кожної його людини – рівновага їх інтересів.

3. Національне виховання повинно проводитись на основі українських традицій в контексті реального часу і з врахуванням його практичних потреб. Це означає, що виховна традиція не повинна розглядатись як догма, а зазнавати певних змін і уточнень відповідно до актуальних завдань побудови і формування соціально-економічного устрою Української держави в даний час і на наступний період. З огляду на це, нашій державі потрібен не мрійник, не емоційна та самозосереджена істота, а практичний ініціативний діяч, господар з міцним характером. Вольовий, цілеспрямований, з глибокою вірою у вартість, яким служити.

4. Побудова нової системи виховання української молоді повинна здійснюватись на основі традиційно-християнських вартостей, однак це зосім не свідчить про його клерикалізацію, хоча в Україні церква відділена від держави, як, до речі, в інших європейських країнах. Проте як в нас, так і в них виховання ґрунтується на вірі в ідеали Добра, Правди, Краси і т.д., тому часто асоціюється з поняттям Вищого Авторитету – Бога. За відсутності у молодій людини такої віри в Головний Ідеал відбувається певна духовна та й фізична її деградація, що часто призводить до обмеження сфери життєвих інтересів особистості лише до категорій матеріально-споживацьких.

В останні роки проблема національного виховання цілеспрямовано розв'язується на державному рівні. Міністерство освіти і науки України розробило і впровадило в освітні заклади ряд важливих документів виховного значення.

Існуючі варіанти концепцій національного виховання, напрацювання міністерства освіти і науки України та інші публікації з цього питання дозволяють загалом сформулювати комплекс виховних завдань, а також принципів виховання, на основі яких ці завдання повинні реалізовуватись у виховному процесі вищого закладу освіти.

Такими принципами національного виховання є, зокрема:

1. Народність, що означає єдність національного і загальнолюдського, тобто весь виховний процес повинен мати національне спрямування і здійснюватись шляхом формування у вихованців національної свідомості, любові до рідної землі і свого народу, плекання рідної мови, використання всіх її багатств і засобів у мовній практиці та сприяння її утвердженню як державної на всій території України, оволодіння національною культурою, традиціями, звичаями та надбаннями світової культури.

2. Демократизація і гуманізація виховання – чільні принципи у повсякденній виховній роботі, послуговування якими досягається встановлення атмосфери співробітництва та довіри, формується і утверджується повага до суверенітету особистості студента, розуміння його запитів та інтересів, а також виховання у нього гуманістичних цінностей і якостей (щирості, милосердя, доброзичливості, людяності).

3. Культуровідповідність, тобто процес виховання повинен будуватись в органічному зв'язку з історією свого народу, його мовою, культурою, етикою, мораллю, з народним мистецтвом, ремеслами і промислами, народними і релігійними традиціями та обрядами, чим досягається забезпечення духовної єдності, наступності та спадкоємності поколінь.

4. Безперервність і наступність виховання. Використанням цього принципу забезпечується така важлива риса виховання як його цілісність, тобто перетворення виховання у безперервний процес, що має тривати впродовж усього життя людини. Хоч виховання студента у навчальному закладі є лише невеличкою за часом часткою цього тривалого процесу, увага до нього мусить бути особливо значущою, бо саме воно є тим міцним фундаментом, на якому шляхом самовиховання його випускник, як людина і професіонал своєї справи, має зводити невидиму для нього, але видиму для суспільства будову, компонентами якої стануть його вчинки, власна поведінка, культура спілкування з людьми, національна свідомість, мораль та духовний світ.

Побудова такого фундаменту має відбуватись завдяки органічному поєднанню освітнього і виховних елементів в єдиному педагогічному процесі, використанню у виховних цілях упродовж усіх років навчання студента чинних форм навчального процесу – лекцій, лабораторно-практичних занять, науково-дослідної роботи, навчальних і виробничих практик, заліків та іспитів, а також поза навчальних форм культурно-мистецького і відпочинкового призначення.

В кінцевому результаті забезпечення дієвості принципу безперервності і наступності виховання має сприяти здійсненню підготовки свідомої національної інтелігенції, оновленню і збагаченню інтелектуального генофонду нації, вихованню її духовної еліти.

5. Диференціація та індивідуалізація виховання. Особливість цього принципу полягає в тому, що він націлює на ґрунтовне пізнання і вивчення особистості кожного студента, тобто його фізичного, духовного, інтелектуального та соціального стану, що є необхідною умовою продуктивності та ефективності виховної роботи, спрямованої на розкриття в кожному з вихованців творчої індивідуальності, стимулювання у нього прагнень до активного навчання, самовиховання, участі в громадському житті, вироблення чіткої громадянської позиції.

Зрозуміла річ, що фізичні, психологічні, соціальні, духовні та інтелектуальні параметри студентів є категоріями динамічними і змінними, а тому виховні дії повинні бути адекватними до цього процесу на кожному курсі. Нехтування цими принципами призводить до суттєвого зниження ефективності виховної роботи.

6. Єдність культурно-духовних і моральних цінностей з матеріальними – один з актуальних у наш час принципів виховання молоді, коли відбувається важкий процес становлення незалежної держави, формування у ній ринкових відносин, вільного проникнення з-за кордону «маскультури» і споживацьких настроїв, побутування ще у значної кількості дорослих членів

суспільства поглядів, вихованих на ідеології колишнього радянського тоталітарного режиму.

Керуючись цим принципом, треба вміло, не впадаючи у крайнощі, розкрити своїм вихованцям сутність понять «матеріальне» і «духовне», їх роль та співвідносність у житті людини як істоти розумної та духовної. Адже, не хлібом єдиним живе людина. Ця глибока за своїм змістом думка може стати вагомим аргументом для виховання у студентів первинності духовного начала у житті та праці.

7. Дієво-практичний характер виховання. Вся історія українського виховання, досвід середньої і вищої школи переконливо свідчить на користь активно-творчого виховання над наставничо-освідомлюючим. Це означає, що вихователь у своїй роботі з молоддю повинен вміло поєднувати свої дії з ініціативою вихованців, враховувати їх запити, ідеї, пропозиції, стимулювати їх самоврядність, розумні починання, залучати до участі у молодіжних громадських і політичних організаціях державницького спрямування, розвивати у них навички керівника, організатора, громадського діяча.

Усі виховні заходи повинні відбуватись за безпосередньої організаторської участі студентів, мусять мати конкретний і практичний характер. Як би ми не намагалися виховувати у студентів на виховних заняттях шану до героїв національно-визвольних змагань, успіх наших зусиль, напевно, буде проблематичним. Однак якщо замість слів про полеглих героїв, ми залучимо студентів до догляду за могилами цих героїв, яких так багато по наших селах і містах, то з проблематичної площини наші виховні дії перейдуть у площину реальну, гідну суспільної поваги та вдячності людей.

Ціннісні пріоритети виховного процесу у вищій школі передбачають здійснення наступного комплексу виховних завдань: 1) доповнення чуттєво-емоційних рис нашої молоді плеканням розуму і волі, розвитку в її характері екстравертності (орієнтації на зовнішній світ), господарської експансивності, залучення до науково-дослідницької роботи, технічної творчості, інших видів розумової діяльності; 2) подолання рис егоцентризму, індивідуалізму та соціальної пасивності шляхом залучення її до участі в громадському житті, самоврядних органах, молодіжних організаціях і об'єднаннях; 3) виховання волі як необхідної умови для досягнення поставленої мети і її гартування у щоденній копіткій праці над навчальною і науковою літературою; 4) поглиблення патріотичних почуттів через пізнання власного родоvodu, історії села, міста, участь в обрядах, урочистостях з нагоди відзначення знаменних дат і подій в житті українського народу; 5) при звичаювання студентів до необхідності високої дисципліни і великої відповідальності за виконання доручень як найголовніших чинників суспільного життя в умовах свободи та демократії; зважаючи на природню волелюбність українців, привчання до дисципліни взагалі і виконавської зокрема має відбуватись не шляхом погроз, страху, застосування кари, а через переконання, вплив на чуттєвість молодої людини; 6) виховання нетерпимості до національного приниження, зневажливого ставлення до української культури та мови. Це ж стосується

також таких ганебних явищ суспільного життя, як лихослів'я, злочинство, алкоголізм, наркоманія, хабарництво, моральна розбещеність та інші вади, які, на жаль, ще поширені серед молодого покоління.

Здійснюючи процес національного виховання ми завжди повинні пам'ятати, що в Україні, де титульною нацією є українська, проживає багато людей інших національностей.

Така ситуація ставить перед нами певну проблему в ділянці національно-патріотичного виховання. Її ми повинні розв'язувати з державних позицій, зокрема на основі Закону про національні меншини України. Цей Закон, який за своїм змістом і суттю визнаний як один з найкращих в Європі, надає національним меншинам право на національно-культурну автономію, національне самоусвідомлення і побудову нормальних, толерантних відносин з корінною українською нацією.

Розвиваючи у студентів патріотичні почуття необхідно переконати представників інших національностей, що ці почуття повинні виховувати в собі усі студенти, бо патріотом України має бути кожен її громадянин, незалежно від національності. Українці, шануючи права інших національностей, з повним правом хотіли б сподіватися, щоб люди іншої національності так само шанували закони і традиції народу, на землі якого вони живуть. Таке взаєморозуміння – запорука суспільної злагоди, миру і спокою в Україні.

Література

1. Закон України «Про вищу освіту» // освіта в Україні. Нормативна база. – К.: КНТ, 2006. – с. 40 – 93.
2. Національна доктрина розвитку освіти України. Нормативно-правове забезпечення освіти: У 4-х ч. – Х, 2004. – Ч. 1: Доктрина, закони, концепції.
3. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про вищу освіту» щодо питань студентського самоврядування» // Голос України, Газета Верховної ради України. - № 23. 10 лютого 2010 року.
4. Волович В. Болонський процес і нова парадигма освіти в Україні // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2004. – № 4.
5. Досвід виховної роботи зі студентами вищих навчальних закладів // Інформаційний вісник. – 2004. - № 16. – с. 48 – 82.
6. Модернізація вищої освіти в Україні і Болонський процес. – Львів: ЛДФА, 2004.
7. Паращевіна О.С. Аксиологічні аспекти виховання студентської молоді // формування національних та загальнолюдських цінностей у студентів. Матеріали Придніпровської науково-практичної конференції 21.05.2009 р. – Дніпропетровськ: ДДАУ, 2009. С. 34 – 39.
8. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. психологія вищої школи. – К.: ТОВ «Філ-студія», 2006. – 320 с.
9. Федюк В.Ю. Освіта і виховання як складові компоненти української ментальності // Філософія і соціологія в контексті сучасної культури. – Дніпропетровськ, ДНУ, 2007. С. 405 – 410.

УДК: 291.4

Крупник Я.Г., доцент [©]*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З.Гжицького***ВИХОВАННЯ ДОБРОГО ХАРАКТЕРУ ЗА АПОСТОЛОМ ПЕТРОМ**

У статті розглядаються основні аспекти виховання доброго характеру на основі соборних послань апостола Петра.

Ключові слова: Бог, Ісус Христос, Святий Дух, апостол Петро, людина, віра, добро.

Бог усе створив «добрим» [пор.: Бут. 1, 31]. За свідченням Святого Письма, зло з'являється пізніше – через відкинення добра. Зло не виникає як нова дійсність, «не існує зла за природою і ніхто не є злим від природи, оскільки Бог не є творцем зла» [3]. Воно є обмеженням і спотворенням уже існуючого (...). Внаслідок гріхопадіння у світ входить зло, яке Бог допускає задля покаяння і навернення людини (...) [2, п. 141].

Створена доброю, людина мала поступово досягати досконалості. Ось чому святий Іриней порівнює райський стан першого Адама з невинністю дитини (...). Зростати до другого Адама – Христа – це приймати благодать Святого Духа аж до постійного перебування в ній (...) [2, п. 126].

Таке зростання людини від образу до подоби Божої є особовим зростанням, яке відбувається у вільному спілкуванні людини з Богом (...) [2, п. 125]. Зрозуміло, це досягається через Євангелію [пор.: 2, п. 40] – «вона бо – сила Божя на спасіння кожному, хто вірує [Рим. 1, 16]» – у Церкві, що є місцем зростання людини у святості, дарованій благодаттю Святого Духа. Адже, Христос Господь, перед вознесенням на небо, доручив апостолам, щоб Євангеліє, яке Він сповнив та власними устами сповістив, вони проповідували усім як джерело всієї спасенної правди і всякого морального правила: «Ідіть, отже, і зробіть учнями всі народи: хрестячи їх в ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа; навчаючи їх (...) [Мт. 28, 19]; (...) проповідуйте Євангелію (...) [Мк. 16, 15], (...) покаяння на відпущення гріхів (...) [Лк. 24, 47; пор.: Йо. 20, 23], (...) і будете моїми свідками (...) аж до краю землі [Ді. 1, 8]».

Будівничий Церкви – Христос – дав «ключі Небесного Царства» Петрові, заявивши йому – «(...) що ти на землі зв'яжеш, те буде зв'язане на небі; і те, що на землі розв'яжеш, то буде розв'язане й на небі» [Мт. 16, 19]. Приймавши цю духовну настанову, верховний апостол Петро, після зіслання Святого Духа, започатковує першу громадку християн – єрусалимську Церкву. Згодом він передав її під провід апостола Якова, а сам подався в Антіохію, звідтіль, через Малу Азію, дістався до Риму.

З Риму апостол Петро, під час Неронового переслідування, написав два коротенькі послання до Церков Малої Азії, які зазнали були жорстоких

переслідувань. Щоб підбадьорити й заохотити вірних до витривалости, апостол нагадує їм про Страсті Ісуса Христа і повчає, що переслідування – це іспит віри, конечна проба, щоб виявилось, хто достойний великого дару віри, а хто ні [1].

Початок вчення верховного апостола Петра ми знаходимо у Діяннях апостолів, вже у першому розділі, де зазначені ті події, коли після Вознесіння Христового молода християнська спільнота в Єрусалимі у горниці пильно й однодушно перебувала на молитві, й вже за тих днів «зібралось їх разом яких 120» [пор.: Ді.1, 14-15]. Й уже невдовзі апостол Петро, сповнений Святим Духом, серед великої юрби побожних людей підіймає свій голос про Ісуса Назарянина, якого було вбито «руками беззаконних», і якого «Бог воскресив, порвавши пута смерті» [пор.: Ді.2, 23-24]. І на цю жагучу й безстрашну промову відбувається, буквально, чудо. «Ті ж, що прийняли його слово, охрестились, і того дня до них пристало яких три тисячі душ» [Ді. 2, 41]. Безперечно, це стається під дією Святого Духа, але й також через свідчення самого Петра, його знання Святого Письма [пор.: Ді. 1: 16, 20; 2: 16-21, 25-31, 34-35], а також силу слова патріярха Давида, які й стали словами промови апостола Петра.

Сила слів Петра – це продовження вчення Ісуса, який заявив апостолам: «Коли ви перебуватимете в моїм слові, ви дійсно будете учнями моїми і спізнаєте правду, і правда визволить вас» [Йо. 8, 31-32]. «Я – двері. Хто ввійде крізь мене – спасеться» [Йо. 10, 9].

Ще у тих часах Симон Петро промовляв до Ісуса: «Господи, а до кого ж іти нам? Це ж у тебе – слова життя вічного! Ми й увірували й спізнали, що ти – Божий Святий» [Йо. 6, 68-69]. Й апостол Тома запитував: «Господи, не знаємо, куди ти йдеш. І як нам знати твою путь?» [Йо. 14, 5]. А Ісус до нього: «Я – путь, істина і життя! Ніхто не приходить до Отця, як тільки через мене» [Йо. 14, 6].

І не тільки через покликання, але й великий життєвий досвід, у першу чергу страждань й глибоких душевних переживань, можна так заявити про Господа: «Ти дав мені дороги життя знати; сповниш мене радощами перед твоїм видом» [Ді. 2, 28]. А ще перед цим промовляє Петро словами Давида: «Я бачив Господа передо мною завжди, бо він у мене по правиці, щоб я не захитався. Ось чому звеселилось моє серце і зрадів мій язик. До того й тіло моє відпочине в надії. Бо ти не залишиш душі моєї в аді і не даси твоєму святому бачити зітління» [Ді. 2, 25-27].

Саме у цих словах [Ді. 2, 25-28] концентруються Божі чесноти, які стають справжніми християнськими чеснотами, а саме – віра, надія, любов, що служать, можна сказати, серцевиною людського характеру, охарактеризувати який можна як добрий характер. Цей добрий характер насправді робить людину доброю, милосердною, люблячою. У цьому ми переконуємося із вчення апостола Петра, висловленого у його посланнях.

Насамперед, слід звернути увагу на те, як Петро, апостол Ісуса Христа, прославляє Отця Небесного. Найперше, він благословляє Бога і Отця Господа нашого Ісуса Христа за велике милосердя, виявлене у відродженні нас до живої надії через воскресіння Ісуса Христа з мертвих, до спадщини, збереженої для

нас на небі [пор.: I Пт. 1, 3-4]. Називає Бога довготерпеливим, який не хоче, щоб хтось загинув, лишень щоб усі прийшли до покаяння та спаслися [пор.: I Пт. 3, 20; II Пт.: 3, 9; 3, 15]. Говорить про справедливість Божу, що виявляється через Спаса Ісуса Христа та віру [пор.: II Пт. 1, 1], бо Господь знає, як визволити побожних від спокуси, а неправедних тримати на день суду [пор.: II Пт. 2, 9], коли День Господній прийде неочікувано [пор.: II Пт. 3, 10] і настане нове небо і нова земля [пор.: II Пт. 3, 13].

«Бо настав час починати суд від Божого дому (...)» [I Пт. 4, 17], а ті, «які страждають з Божого зізволеньня, нехай у добродійності довіряють вірному Творцеві свої душі» [I Пт. 4, 19]. «А Бог усякої благодаті (...) удосконалить, утвердить, зміцнить, утривалить. Йому слава і сила по віки вічні! Амінь» [I Пт. 5, 10-11].

Прославляючи Творця, верховний апостол Петро ставить особливий наголос на добродійності і заявляє, що така бо воля Божа, щоб ми творили добро [пор.: I Пт.: 2, 15; 3, 11], «бо очі Господні на праведних, і Його вуха звернені до їхньої молитви (...)» [I Пт. 3, 12]. І сам закликає нас добро чинити [пор.: I Пт.: 2, 12; 2, 20; 3, 11; 4, 19] й добро оберігати [пор.: I Пт. 3, 13]. Водночас заявляє, що добродійці, дійсно, заслуговують на похвалу [пор.: I Пт. 2, 14], а хто служить один одному, тих називає добрими домоуправителями різноманітної Божої благодаті [пор.: I Пт. 4, 10]. Визнає, що і пани можуть бути добрими та лагідними, а не тільки прикрими [пор.: I Пт. 2, 18].

Таким чином, у повчаннях верховного апостола Петра ставиться особливий акцент на добро, тобто добровільне обрання Бога й перебування з Ним. Адже, у змаганні між добром і злом остаточно перемаже добро, уособлене в потомстві жінки. Запорука цієї перемоги впливає не з людських зусиль, а з Божого Слова, даного в Обітниці [2, п. 160]. Тому й зауважує апостол Петро, ототожнюючи добро із справедливістю: «Та й хто вам заподіє лихо, коли ви стали ревнителами добра? Бо коли і страждаете за справедливість – ви щасливі!» [пор.: I Пт. 3, 13-14].

Він закликає не боятися погроз і не тривожитися, а Господа Христа святити у своїх серцях, і завжди бути готовим дати відповідь кожному, хто цього вимагає, «однак із скромністю та острахом, маючи добру совість, щоб, власне, тоді, коли вас обмовляють, були осоромлені ті, які вчиняють наклепи на вашу добру в Христі поведінку» [пор.: I Пт. 3, 14-16]. «Ліпше бо, - коли така вже воля Божа, - страждати, робивши добро, ніж зло творивши» [I Пт. 3, 17].

Ось де вершина повчань верховного апостола Петра. Тут, мов у дзеркалі, відбивається утверджена віра Петра, блаженна надія на Господа, й любов щирого серця апостола – доброго пастиря до своїх вірних. Нагадуючи їм про Страсті Ісуса Христа, й запевняючи спасіння через хрищення, верховний апостол для вірних просить доброго сумління у Бога через воскресіння Ісуса Христа [пор.: I Пт. 3, 21], «щоб решту часу жити, в тілі, не за людськими похотями, а за волею Божою» [I Пт. 4, 2]. «Будьте мудрі й тверезі, здатні до молитов. Насамперед майте велику любов один до одного, бо любов силу гріхів покриває! Будьте гостинні (...). Служіть один одному (...). Говоріть лише у

глузді Божих слів, служить лише у дусі тієї сили, яку дає Бог через Ісуса Христа, якому слава й сила по вічні віки! Амінь» [I Пт. 4, 7-11].

Наголошуючи на вихованні доброти, а, рівночасно, й добрих рис (характеру), треба зазначити, що апостол Петро не забуває, а навіть підкреслює особливу роль доброї науки – пророчого слова. Однак, категорично заявляє, що «ніяке в Письмі пророцтво не припускає особистого тлумачення, бо (...) промовляли святі люди від Бога» [II Пт. 1, 19-21]. Разом з тим, остереігає від лжевчителів, які ведуть погубні ересі й спокушають людей іти «слідом за їхньою розбещеністю, і через них дорога правди буде зневажатися (...), оманними словами торгуватимуть вони вами» [пор. II Пт. 2, 1-3].

Бажаючи вірним збільшення благодаті і миру через спізнання Бога й Ісуса, Господа нашого, апостол Петро закликає докладати усіх старань і зрощувати у вірі чесноту, а в чесноті – пізнання, у пізнанні – стриманість, у стриманості – терпеливість, у терпеливості – побожність, у побожності – братолюбство, в братолюбстві – загальну любов. «Бо якщо це буде у вас, і буде у вас його багато, то воно не залишить вас без діла й без плоду для глибшого пізнання Господа нашого Ісуса Христа» – робить таке заключення апостол [пор.: II Пт. 1, 1-8]. Ось де еволюція духовності людини із добрим характером!

Отже, із послань верховного апостола Петра, які були написані для вірних у час важких випробувань, ми й сьогодні можемо почерпнути живу науку, у всій її повноті, що потрібна нам для духовного зростання. Ця наука представлена у духовному, науковому й практичному аспектах.

Духовний аспект виховання доброго характеру акцентує на Божій волі у творінні добра. Науковий аспект наголошує на добрій науці – дорозі правди, яка веде до спасіння. Практичний аспект вказує на виховання доброго характеру людини, який необхідний для виконання добрих діл, що, незважаючи на випробування, потрібно робити постійно.

Література

1. Святе Письмо Старого та Нового Завіту /Пер. о. Іван Хоменко, 3-го ЧСВВ. – В-во Отців Василіян: «Місіонер», 2007.
2. Катехизм Української Греко-Католицької Церкви: Христос – наша Пасха /Синод УГКЦ. – Львів: «Свічадо», 2011. -336 с.
3. Василій Великий. Про те, що Бог не є винуватцем зла. У кн.: Гомілії /Пер. з давньогрецьк. Л.Звонської. – Львів: Свічадо, 2006. -312 с.
4. Лозниця В.С. Психологія і педагогіка: основні положення. –К.: «ЕксОб», 2003. -304 с.
5. Психологія /Ю.Л.Трофімов, В.В.Рибалка, П.А.Гончарук та ін.; За ред. Ю.Л.Трофімова. –К.: «Либідь», 2003. -560 с.

Summary

Krupnyk Ya.G.

*Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies
named after S.Z. Gzhytskyj*

**UPBRINGING OF GOOD CHARACTER BY APOSTLE PETER'S
DOCTRINE**

The article deals with the main aspects of good human character upbringing based on the Apostle Peter's doctrine.

Key words: *God, Jesus Christ, Spirit Saint, Apostle Peter, human, good.*

УДК: 378

Куртяк Б.М., д.вет.н., **Левківський Д.М.**, доцент[©]
*Львівський національний університет ветеринарної медицини та
біотехнологій імені С.З.Гжицького*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ РОБОТИ КУРАТОРА АКАДЕМІЧНОЇ ГРУПИ У СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ

Анотація: у статті розглянуто аспекти та ефективність організаційно-методичної роботи куратора академічної групи у системі національно-громадянського виховання.

***Ключові слова:** куратор, студенти, академічна група, духовність, освіта, наука, українська національна ідея, держава, Україна.*

Вступ. Ступивши на новий, суверенний шлях свого історичного розвитку, Українська держава потребує нового покоління будівничих, які мають бути наділені рисами і властивостями, адекватними до сьогоденного життя та завдань на найближче і віддалене майбутнє. Внаслідок вирішення цих завдань повинна утвердитися держава, яка заявить про себе потужною економікою, високим життєвим рівнем громадян, розвоєм духовності, освіти, науки та культури. Методологічною основою виховання таких будівничих має стати українська національна ідея, сутність і зміст якої повинні пронизувати всі види і форми роботи із студентською молоддю.

Українське національне виховання повинно будуватися на основі саме наших, властивих українському народові, національних цінностей. Такими критеріями є державна незалежність України, патріотизм, почуття національної гідності, історична пам'ять, пошана до державних та національних символів, любов до рідної землі, народу, культури, мови, традицій, мобілізація власних зусиль на розбудову держави, протидіяти антиукраїнським силам і впливам, готовність до захисту Батьківщини.

Невіддільним від названих цінностей є цінності громадянської поваги до Конституції України, культура соціальних і політичних стосунків, рівність громадян перед законом, повага до демократично обраної влади, суверенність особи, право на свободу думки й совісті тощо.

Матеріали і методи:

Колектив кафедри епізоотології постійно працює над вдосконаленням ефективності організаційно-методичної роботи в академічних групах, урізноманітнення їх видів та тематичної спрямованості, які викликали б зацікавлення студентів, поглиблювали б їх національні почуття та розширювали б сферу інтелектуально-культурних інтересів. З цією метою в навчальний процес було введено нову дисципліну під назвою "Основи української державності, культури та духовності". Теоретичний та практичний матеріал

[©] Куртяк Б.М., Левківський Д.М., 2011

дисципліни складається з двох частин – загальної та спеціальної, а також п'яти розділів, що логічно завершується диференційованим заліком.

Результати дослідження:

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького вступив у новий етап свого розвитку. Будучи нерозривно зв'язаним з ходом оновлення суверенної України, університет проголошує як першочергове завдання-покращення якості професійної, гуманітарної підготовки та глибокого розуміння суті української державності, культури та духовності.

Куратор академічної групи є важливою і невід'ємною складовою частиною педагогічного процесу вищої школи впродовж усього періоду її становлення та розвитку. Куратором може бути науково-педагогічний працівник кафедри, зазвичай, професор або доцент, ґрунтовно ознайомлений з вимогами відповідних галузевих стандартів вищої школи. Куратор призначається наказом ректора Університету, підпорядкований заступнику декана факультету з навчально-методичної роботи, щорічно звітується про результати роботи на засіданні кафедри та вченої ради факультету. Центром навчально-виховної роботи є студентська академічна група. Формування світогляду бакалавра, магістра ветеринарної медицини протягом всього періоду навчання в університеті здійснюється кафедрою. Куратор, закріплений за академічною групою, як правило, на весь період навчання студента в університеті, глибоко вивчає кожного студента і забезпечує постійне керівництво навчально-виховним процесом. Куратор надає суттєву допомогу студентам у їх адаптуванні до умов навчання у вищій школі, у пізнанні структури та особливостей функціонування його освітнього закладу, форм і видів навчальних занять, методики підготовки до них, а саме: тематичної, самостійної, модульно-контрольної робіт.

Добре продумана практика побудови занять куратором, чітке виконання, фактографічний реалізм, естетика та етика викладацької поведінки-визволяють студентів академічної групи з полону пасивного спостереження, ведуть до власного аналізу фактів, явищ, подій.

Куратор академічної групи повинен:

- регулярно, два рази на місяць, зустрічатися з групою, реалізовувати на виховних годинах заходи, передбачені планом роботи (кафедрального, факультетського, університетського рівня);
- проводити виховну роботу за основними напрямками (патріотичного, морально-правового, трудового, художньо-естетичного, фізичного, екологічного, сімейно-родинного виховання), формувати світогляд гармонійно розвинутої, високоосвіченої, соціально активної й національно свідомої людини;
- спонукати студентів до активної протидії проявам аморальності, правопорушення, бездуховності, антигромадській діяльності;

- спрямовувати роботу активу і кожного студента зокрема так, щоби в групі панувала творча атмосфера, дружба і взаємоповага, які сприяли б розвитку здібностей студента;
- систематично цікавитися життям групи, бути наставником для кожного студента, володіти інформацією про його успіхи в навчанні і науковій роботі, цікавитися планами на майбутнє та матеріальним становищем;
- виявляти схильність студентів до науково-дослідної роботи, та надавати допомогу в її організації;
- регулярно відвідувати студентів в гуртожитках і на приватних квартирах, цікавитися їх умовами побуту, систематично вести індивідуальну роботу з студентами, які потребують особливої уваги;
- брати участь в роботі засідань стипендіальної комісії і комісії з розподілу молодих спеціалістів на роботу;
- знайомити студентів із нормативно-методичними матеріалами, які регламентують організацію навчального процесу за кредитно-модольною системою;
- надавати рекомендації студентам щодо формування індивідуального навчального плану з циклу вибіркових дисциплін за погодженням з деканом;
- погоджувати положення щодо індивідуального навчального плану студента та подавати його на затвердження деканові факультету;
- проводити контроль за реалізацію індивідуального навчального плану студента на підставі відомостей про зарахування студенту залікових кредитів з подальшим поданням пропозицій щодо продовження навчання студента або його відрахування;
- подавати представлення власних інтересів студента на відповідних адміністративних рівнях;
- проводити курування навчальної діяльності студентів від першого до випускного курсу.

Куратори складають річні плани виховної роботи згідно з навчальною програмою “Основи української державності, культури та духовності”. В організаційно-методичному аспекті роботи куратора допомагає ведення журналу, розробленого авторським колективом під редакцією проректора з виховної роботи доцента Мініва Р.М. В журналі записують відомості про студентів, плани куратора, відвідування виховних заходів студентами, їх успішність, участь у громадській і гуртковій роботі тощо.

Для підвищення ефективності діяльності кураторів, методичного керівництва їх роботою організована рада кураторів університету. На кафедрі епізоотології куратори забезпечують виховний процес в шести академічних групах студентів першого, другого, четвертого та п'ятого курсів факультету ветеринарної медицини. Бути куратором студентів академічної групи-це

найпочесніше і водночас найважче доручення, яке вимагає постійної праці, систематичного аналізу та творчого пошуку.

Куратори відвідують семінари, які організовує рада з виховної роботи університету та факультету. На семінарах виступають ректор університету, професор Гунчак В.М., проректор з виховної роботи, доцент Минів Р.М., декан факультету ветеринарної медицини, професор Стибель В.В., які аналізують роботу кураторів, узагальнюють їх досвід з метою підвищення ефективності виховання студентської молоді.

Своїм досвідом з питань виховання студентів куратори діляться на науково-методичних конференціях факультету ветеринарної медицини. Починаючи з першого курсу, на заняттях з національно-громадянського виховання студенти вивчають етнічні основи нашої нації, основи державності, історичну та духовну культуру українського народу. Теоретичні заняття закріплюються екскурсіями в музей історії університету, музеї міста Львова, відвідуванням театрів, через участь у різних заходах, що проводять в місті, університеті. В кінці кожного навчального року студенти здають диференційований залік з курсу “Основи української державності, культури та духовності”.

Критерієм ефективності роботи куратора є результати навчання та громадської діяльності студентів. Ефективність виховної роботи аналізується і узагальнюється на засіданнях ради факультету та науково-методичних конференціях. За результатами зимової екзаменаційної сесії 2010-2011 навчального року студенти восьмої академічної групи першого курсу факультету ветеринарної медицини із середнім балом успішності 4,36 посіли перше місце на курсі, а студенти сьомої академічної групи цього ж курсу з середнім балом успішності – 4,32, посіли друге місце.

Студенти даних груп не пропускають занять без поважних причин, активно виступають на семінарських заняттях, дають дописи в газету “Світ університету”.

Викладач-вчитель, який взяв на себе благородну і водночас відповідальну місію куратора, мусить завжди пам’ятати, що він має бути взірцем для студента як носій найкращих людських чеснот та ідеалів. Йому повинні бути властиві типові якості рідного народу: висока національна свідомість, глибокі морально - духовні якості, високий професіоналізм. Широкий культурний світогляд, науково – педагогічна ерудиція та досконале володіння дидактичними, організаторськими і комунікативними здібностями. Такими кураторами на кафедрі епізоотології є доценти: Левківський Д.М., Падовський А.І., Кісера Я.В., Флюнт Р.Б.

Багато студентів, кураторами яких є викладачі кафедри епізоотології, не тільки вчаться на “відмінно” і “добре”, але займають також активну позицію в житті університету. Студенти Сторчак Ю., Пилипчик Т., Медведєва А., Савчук О., Цифра М., Богущ О., Ганик О., Бойчук Р., Балакун У., Романюк Х., та інші беруть активну участь у громадській роботі університету, науково – студентських гуртках, досягають успіхів у спорті.

Висновок

Вивчення розділів навчальної програми курсу “Основи української державності, культури та духовності” надає студентам чіткої ідейно-тематичної конкретики, сприяє розширенню і поглибленню їх знань про історію та культуру рідного народу, виховує в них почуття патріотизму, національної свідомості та національної гідності, особистої причетності до розбудови й утвердження власної держави.

На нашу думку, даліше вдосконалення організаційно – методичних аспектів роботи кураторів є резервуаром підвищення ефективності виховного процесу в студентських академічних групах.

Література

- 1.Борищевський М.Й. Духовні цінності в становленні особистостей громадянина//Педагогіка і психологія.-1997.-№1.С.144-150
- 2.Вишневський О. Сучасне українське виховання.-Львів,1996.-238с.
- 3.Виховання української молоді в умовах розбудови незалежної України.-К.,1992.С.16-20.
- 4.Кухта Б., Теплоухова Н. Політичні еліти і лідери.-Львів:Кальварія.1996.-221с.
- 5.Мартинюк І.В. Національне виховання: шляхи реалізації//Рідна школа.-1994.-С.11-12.
- 6.Медведчук В. Формування української національної ідеї та її значення для розвитку демократичної держави і права.//Право України.-1996.-№11.С.52.
- 7.Олексюк І.І., Левківський Д.М., Кісера Я.В. Організаційно-методичні аспекти та ефективність виховної роботи наставників.//Проблеми національно-громадянського виховання у вищих аграрних закладах освіти України (матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. м. Львів , 24-26 листопада 1999р.) Львів. ЛДАВМ, 2000.С.101-102.

Summary

Study sections of the curriculum of the course "Fundamentals of the Ukrainian statehood, culture and spirituality" provides students with a clear ideological and concrete content, promotes the expansion and deepening their knowledge of history and culture of native people, brings a sense of patriotism, national consciousness and national pride, personal involvement building and strengthening their own country.

In our opinion, further improving the organizational - methodical aspects of the curators is a reservoir of improving the efficiency of educational process in student academic groups.

УДК 398.1:551.515

Левкович Н. М., кандидат історичних наук, lewkovych@meta.ua ©
Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З. Гжицького

ТРАДИЦІЙНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ (НА ПРИКЛАДІ НАРОДНОЇ МЕТЕОРОЛОГІЇ УКРАЇНЦІВ КАРПАТ)

У статті автор на основі аналізу і характеристики народних метеорологічних знань українських горян показує традиційність української культури та наголошує на важливості її відновлення й збереження. Це має стати підґрунтям для ефективного національного виховання сучасної студентської молоді.

Ключові слова: народна культура, українські традиції, народна метеорологія, національне виховання.

Вступ. На сучасному етапі духовного відродження та розвитку українського народу важливого значення набуває всебічне вивчення народної культури. Це має стати однією з умов для концепції ефективного національного виховання сьогоденної молоді. Адже відновлення та збереження українських традицій є однією з основних складових національної ідеї. Невід'ємною частиною духовної культури суспільства є історично притаманні йому традиційні народні знання – результат багатовікового процесу культурної адаптації людини. Метеорологічні знання українців, як і інших народів світу, сформувалися внаслідок тривалого спостереження за природними явищами у певному екологічному середовищі. Особливості бачення світу при відсутності інструментальних методів прогнозування погоди і складність розвитку атмосферних процесів відбилися на всьому масиві традиційних метеорологічних уявлень.

Народна метеорологія – складний комплекс, в якому поєднані позитивні емпіричні знання та ірраціональні засоби впливу на погоду. Інтерес до цієї ділянки народної культури закономірний і зрозумілий. Він викликаний прикладним аспектом народної метеорології, можливостями використання її багатовікового досвіду. Наукова метеорологія завжди збагачувалася за рахунок народної. Дослідження традиційних знань в області метеорології на сучасному етапі становить інтерес як для етнології, оскільки розширяє нашу обізнаність із духовною культурою етносу, із значенням погодних прикмет у господарському і навіть особистому житті людей, так і для різних галузей природознавства завдяки їх науково-практичній цінності.

Матеріал і методи. Мета статті полягає у тому, щоб дослідити особливості традиційних метеорологічних знань та уявлень на теренах

Українських Карпат. Методологічною основою роботи є порівняльний аналіз, узагальнення та синтез духовних елементів етнокультури українських горян.

Розглянемо народні засоби попередження несприятливих явищ погоди. До них насамперед належить дотримання табу на будь-яку роботу у певні періоди народного календаря: *"Оби град не падав: дивіть днів по Велицінни і Зелених Святах не мож іти прати"*; *"Як на Юря робиш, то велика буря то всьо зношує"*; *"Є градовий динь заказаний, що челядь не копле на грядях, аби град на зимлю не падав"*; *"По пуцанню (коли починається піст. – Н. Л.) не мож тиждень у ріці прати, бо бурі будут бити"*; *"На русавну п'ятницю хіба в хижі мож приділати: як копати, то сут бурі"* [2, арк. 4, 5, 7, 9, 10, 12, 13, 15]. Аналогічні табу існували на теренах Полісся, у Польщі, на Балканах [11, с. 114].

Важлива роль у способі попередження негативних атмосферних явищ належить "різдвяному" періоду народного календаря бойків, коли на Святу вечерю запрошували бурю, град [6, с. 288] з метою запобігання, відвернення небажаних наслідків з боку запрошуваних персонажів у майбутньому.

Згідно з народними світоглядними уявленнями слов'ян, причиною грому, граду та дощу є покарання за гріхи і недотримання встановленого порядку, зокрема за порушення межі (*"як пригримит, то на межі не мож сидіти"*) – особливо "невиведеною" жінкою, бо така жінка вважалася "нечистою": *"Град паде, як неуведена ходит – то не дай Бог, 'би така йшла за межу"* [2, арк. 11]. Особливо складним було становище покриток, оскільки священики відмовлялись давати їм "вивід", і тому, за народними уявленнями, вони довіку залишались *нечистими* [5, с. 690], а, отже, могли спричиняти негативні погодні умови.

Здатністю впливати на природні стихії, насилати бурю, дощі, град, посухи, неврожаї українські горяни наділяли "нечистих" померлих. Зокрема, уявлення про те, що такі покійники, поховані на кладовищі, тобто в "чистому" місці, можуть накликати посуху, неврожай, епідемії розповсюджені не лише у слов'ян, але й серед інших народів. Град могло спричинити поховання на цвинтарі "нечистого" покійника, особливо повішеного (*"І чоловік як ся завісит, то тогди б'де буря бити"*) [2, арк. 13]). Українці Карпат вважали, що град є своєрідним покаранням за народження та умиртвлення позашлюбної дитини – цілий рік він буде бити вздовж тієї дороги, по якій жінка несла вбиту нею дитину: *"Говорили, шо тото вишкребтали то зишля і верли де, а тогди град ізбиват, бурі страшні, бо то земля запаскуджена такими дітьми"* [2, арк. 9].

Виключно в карпатській зоні побутують уявлення про вплив на атмосферні явища відьми-босуркані. Тому, коли падає дощ, то кажуть, що "босорканя гади б'є" [14, с. 242], а коли дощу немає, то ті змії "по чаруванню відьм гризуться між собою, від чого і сохне небо та земля" [7, с. 2]. Лише палиця, якою їх розірвали, може зібрати грозові хмари і сприяти дощу. Мотив викрадення чаклунками молока в корів первісно міг стосуватися дощової магії, символізувати чаклунські дії з викликання посухи. Лише в пізніший час, коли поширюється скотарство, він набув буквального трактування. Наведемо приклад, який підтверджує таке припущення. На Слов'янщині відьма для того,

щоб відібрати молоко, просвердлює в стовпі в стіні дірочку, а коли їй потрібне молоко, то виймає затичку і воно тече із дірки. Однак про це не повинен знати господар корови [8, с. 118]. Фактично аналогічні дії здійснюють під час посухи бойки: “*Піду до когось та вкраду то цурря* (старий одяг. – Н. Л.), *шо затикают цівку* (отвір у печі, через який дим виходив у сніи. – Н. Л.) *в печи, але так, оби не виділи. Піду в ріку намочу і потім верну*” [2, арк. 13].

Магічними властивостями наділялися речі, які мали відношення до “нечистого” покійника. Таким засобом була мотузка, з допомогою якого вішалник здійснював акт самогубства. На Поліссі цю мотузку спалювали, щоб не було граду [1, с. 340]. Південні слов’яни розганяли нею хмари, а у випадку засухи кидали у воду [13, с. 378]. З давніх-давен різні народи мали свої рецепти, як відновити порушену природну рівновагу: серби для того, щоб викликати дощ, топили тварин живцем або ж виливали їхню кров у річку [15, s. 244]; в давній Мексиці під час посухи ацтеки приносили дітей в жертву богу дощу [10, с. 16]. Подібні магичні дії існували й у бойків: “*Жона вагітна має ся купати в прорубі, то дощ піде. Але казали, шо її дитина на воді має погібнути, не доживе свого віку, втопитьсь*” [2, арк. 18]. Первісно найхарактернішим для карпатської традиції було руйнування могили “нечистого” покійника, поливання його тіла водою або ж перенесення на місце загибелі [4, с. 316]. Ще сьогодні здійснюють подібні дії: могилу поливають водою, хрест з могили кидають у річку – все це символічно замінює перенесення трупа на місце трагічної смерті. Такі дії виконували не лише українські горяни, а й інші етнографічні групи українського народу, зокрема й поліщуки [3, с. 400]. На Поліссі для викликання дощу існував обряд “борона”, який проводила улітку група жінок. Вони одночасно виконували календарні пісні, які відносилися до різних свят і періодів, унаслідок чого створювався звуковий хаос – так званий какофонічний ефект [12, с. 11].

На Закарпатті існують уявлення, що великі бурі з градом може наслати *шаркань* – велика гадина з 12-ма головами [9, с. 41]. Він виростає із гада, котрий живе у пустині, тому його ніхто не може побачити. В Українських Карпатах не зафіксоване таке повір’я. Щоправда, слово *шарга*, під яким бойки розуміють сильні дощі та бурі, може свідчити, що і тут колись побутував подібний демонологічний сюжет.

При появі градової хмари горяни намагалися відігнати її різними магичними способами: перекушували три перші градинки (зазвичай це робили наймолодші діти в сім’ї); викидали на подвір’я лопату, кочергу, сокиру, освячені вербові гілочки, сніп; дзвонили в дзвони; жінки, роздягнувшись догола, оббігали хату кругом, щоб налякати бурю [2, арк. 4, 8, 15, 23].

Висновки. У XXI столітті наше суспільство, передовсім молодь, орієнтується здебільшого на західну культуру. Однак сліпе копіювання західних зразків може врешті-решт призвести до втрати національної ідентичності. Перш за все потрібно плекати те, що є властиво нашим надбанням, створеним попередніми поколіннями. Такою перлиною є народна традиційна культура, яка, незважаючи на науково-технічний прогрес, “законсервувала” для нас неоціненні скарби народної мудрості та знань. Такими, зокрема, є і метеорологічні уявлення

наших предків, аналіз яких дозволяє подивитись на природу та різноманітні атмосферні явища дещо по-іншому – очима прашурів, з глибини минулих віків. Можливо, саме тоді ми б не ставилися по-споживацьки до природи, а жили б у гармонії з нею. Отже, концепція виховання у вищій школі має бути спрямована на утвердження історичної пам'яті, відновлення та збереження традиційності української культури.

Література

1. Агапкина Т. А. Верева / Т. А. Агапкина, Е. Е. Левкиевская // Славянские древности : Этнолингвистический словарь в 5-ти томах ; под общей ред. Н. И. Толстого. – М. : Международные отношения, 1995. – Т. 1 : А–Г. – С. 338–340.
2. Архів Львівського національного університету імені Івана Франка. – Ф. 119, оп. 17, спр. 208-Е, арк. 1–8; спр. 209-Е, арк. 1–30; спр. 210-Е, арк. 1–23; спр. 211-Е, арк. 1–19; спр. 215-Е, арк. 1–17; спр. 216-Е, арк. 1–9.
3. Васянович О. “Нечисті” покійники в метеорологічних уявленнях жителів Центральноукраїнського Полісся / Олександр Васянович // Народознавчі Зошити. – 2006. – Вип. 3–4 (69–70). – С. 398–402.
4. Галька И. О повісельниках и других самоубійцях, о потопельниках и потерчатах / Игнатій Галька // Наука. – Коломыя, 1874. – Ч. III. – С. 315–321.
5. Кісь О. Дівчина–покрітка в українському селі кін. XIX – поч. XX ст. / Оксана Кісь // Народознавчі Зошити. – 1998. – № 6. – С. 684–692.
6. Кутельмах К. М. Календарна обрядовість / К. М. Кутельмах // Гуцульщина : Історико-етнографічне дослідження / [відп. ред. Ю. Г. Гошко]. – К. : Наукова думка, 1987. – С. 286–302.
7. Малоросійські повір'я (Волколак – Упірь – Вєдьма) // Слово. – Львов, 1880. – Ч. 83. – С. 1–2.
8. Орлов М. А. История сношений человека с дьяволом : (репринт. изд. 1904) / М. А. Орлов. – М. : Республика, 1992. – 352 с.
9. Потушняк Ф. Душа в народнім повір'ю села Осій / Федір Потушняк // Науковий збірник товариства “Просвіта” в Ужгороді. – Ужгород, 1938. – Річ. XIII–XIV. – С. 33–44.
10. Руднев В. А. Древо жизни : Об истоках народных и религиозных обрядов / В. А. Руднев. – Ленинград : Лениздат, 1989. – 160 с.
11. Толстая С. М. Град / С. М. Толстая // Славянская мифология. Энциклопедический словарь. (А–Я). – [изд. 2–е]. – М. : Международные отношения, 2002. – С. 114–115.
12. Толстая С. М. Полесский народный календар / С. М. Толстая. – М. : Индрик, 2005. – 600 с. – (Традиционная духовная культура славян. Современные исследования).
13. Толстой Н. И. Висельник / Н. И. Толстой // Славянские древности : Этнолингвистический словарь в 5-ти томах ; под общей ред. Н. И. Толстого. – М. : Международные отношения, 1995. – Т. 1 : А–Г. – С. 377–379.

14. Усачева В. В. Босорка / В. В. Усачева // Славянские древности : Этнолингвистический словарь в 5-ти томах ; под общей ред. Н. И. Толстого. – М. : Международные отношения, 1995. – Т. 1 : А–Г. – С. 241–242.

15. Moszyński K. Kultura ludowa słowian / Kazimierz Moszyński. – Kraków, 1934. – Cz. 2 : Kultura duchowa. – 725 s.

Summary

TRADITIONAL CHARACTER OF UKRAINIAN CULTURE (ON EXAMPLE OF ANALYSIS OF FOLK METEOROLOGY OF UKRAINIANS OF CARPATHIANS)

In the article an author on the basis of analysis and description of folk meteorological knowledges of the Ukrainian highlanders shows traditional character of Ukrainian culture and marks importance of its renewal and maintenance. It must become background for effective national education of modern student youth.

Key words: *folk culture, Ukrainian traditions, folk meteorology, national education.*

УДК 32.019..5:378

Лужкова О.О., аспірант[©] (E-mail: Ksusha_tso@ukr.net)
Херсонський національний технічний університет

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ЕСТЕТИЧНОГО ІДЕАЛУ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЯК ОСНОВНА ЗАСАДА ВИХОВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У статті висвітлюються проблеми формування морально-естетичного ідеалу студентів вищих технічних навчальних закладів в умовах педагогічного процесу, обґрунтовано методологічні передумови процесу морально-естетичного розвитку особистості, які полягають у необхідності формування у студентів вищих технічних навчальних закладів морально-естетичного ідеалу.

Ключові слова: вища школа, формування морально-естетичного ідеалу, вищі технічні навчальні заклади, дисципліни гуманітарного циклу.

Вступ. Аналіз сучасної ситуації стрімкого еволюційного розвитку суспільства ставить перед педагогічною громадою завдання здійснення якісних змін щодо формування кожної особистості як важливої складової цивілізаційного процесу. Впродовж тривалого часу проблеми духовності людини, її культури знаходяться в центрі уваги як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Сьогодні проблема кількісного і якісного співвідношення особистісних, професійних і духовних якостей особистості набуває нового звучання. Досягнути цього можна насамперед шляхом формування морально-естетичного ідеалу студентів вищих навчальних закладів під час вивчення дисциплін гуманітарного циклу у вищій школі.

Матеріал і методи. Цінності як певну значущість явищ, процесів, фактів для конкретного індивіда, групи людей, суспільства можна розглядати як з позицій загальнолюдських відносин, так і в конкретних умовах, галузях, зокрема в тій або іншій науці.

Саме тому в сучасних умовах істотно актуалізується ще одне завдання навчального процесу – навчити людину використовувати отримані знання в своїй практичній діяльності – професійній, суспільній, політичній, побутовій і тому подібне [1, с.13].

Варто підкреслити, що проблема ідеалу була предметом уваги багатьох вчених: її розробляли Платон, Арістотель, широкий аналіз ідеалу міститься в працях Канта, Шіллера, Шеллінга, Гегеля, російських революціонерів-демократів, класиків марксизму-ленінізму тощо.

У філософській літературі проблеми морально-естетичного виховання і його ролі в розвитку особистості знайшли чільне місце у працях М.Бахтіна, Ю.Борева, О.Бурова, А.Зися, І.Зязюна, В.Іванова, О.Лосєва, Ю.Лотмана, М.Мамардашвілі, Л.Столовича, П.Флоренського та ін., у тому числі

українських філософів О.Воєводіна, Г.Квасова, А.Комарової, С.Кримського, Л.Левчук, В.Лобаса, В.Мазепи, В.Михальова, О.Семашка, Р.Шульги та ін.

Психологічні аспекти морально-естетичного виховання студентської молоді відображені в роботах В.Андрєєва, І.Беґа, П.Блонського, М.Боришевського, Л.Виготського, О.Леонтєєва, С.Максименка, Б.Тєплова, Ж.Юзвак, П.Якобсона та ін. Проблеми теоретичних основ морально-естетичного виховання розроблялися педагогами-класиками (Я.Коменський, А.Макаренко, Й.Пєсталоцці, Г.Сковорода, В.Сухомлинський, К.Ушинський) і сучасними вченими (В.Бутенко, І.Зязюн, Є.Квятковський, Л.Масол, Б.Неменський, Г.Падалка, Т.Рейзенкінд, Г.Шевченко та ін.).

Глибоко досліджені загальні питання організації естетичного виховання студентів при вивченні всіх предметів і, у першу чергу, гуманітарного й художнього циклів (В.Бутенко, Є.Крупник, Л.Масол, В.Мирецька, Н.Миропольська, О.Торшилова, Б.Юсов).

Результати дослідження. Національна доктрина розвитку освіти, Концепція педагогічної освіти, Закон України “Про вищу освіту”, Концепція національного виховання, а також концепції естетичного виховання орієнтують вищу педагогічну школу на здійснення комплексу заходів щодо прилучення студентської молоді до художньо-естетичної культури, до різних видів мистецтва, до слова як засобу духовного самовираження індивіда, до розвитку здібностей творчого засвоєння соціокультурного досвіду суспільства.

У сучасній психолого-педагогічній науці система загальнопрофесійних знань фахівця розглядається з урахуванням специфічних функцій конкретної професії, структури професійної діяльності. Для підготовки фахівців в даний час є загальновизнаним, що традиційне розуміння професійної освіти як засвоєння певної суми знань, заснованої на викладанні фіксованих предметів, є явно недостатнім. Основою освіти повинні стати не стільки навчальні предмети, скільки способи мислення і діяльності, світоглядні позиції, стійкі морально-естетичні ідеали, формування культури особистості. Все це ставить завдання про необхідність включення у вимоги до змісту і рівня підготовки у вищій школі питання формування морально-естетичної культури студентів, що включає розвиток ідейних переконань, світоглядних позицій, естетичних смаків, стійких моральних ідеалів і тому подібне. Саме тому в умовах глобалізації громадянська єдність, національне об'єднання, патріотичне виховання молоді не тільки не втрачає актуальність, а навпаки, – є дійсно стратегічним за своїм значенням завданням [1, с.23].

Серед багатьох проблем нашого суспільства, які трапляються в наш час, є проблема зростання та розвитку інтелектуального, духовного та фізичного компонентів людини та безпосередньо молоді. Неперервність освітнього та професійного вдосконалення особистості, звернення до загальнолюдських і національних цінностей, насамперед духовно-моральних.

У процесі життєтворчості, подолання кризових явищ зростає роль вищої школи, яка покликана допомогти дитині знайти зміст життя, створивши для цього повноцінні умови для її фізичного, інтелектуального, духовного розвитку

і саморозвитку. Тому людське життя під кутом зору суб'єктивних, активно творчих засад виступає як проблема творчого життя особистості, її духовного світу, світогляду, мети та сенсу життя.

Аналізуючи функції морально-естетичного виховання й естетичної культури в системі вищої освіти, можна виділити основні критерії морально-естетично розвинутої особистості. Це естетична свідомість, естетичні почуття та естетична діяльність, які у своїй взаємодії створюють всю систему загальних морально-естетичних якостей. Критеріальні оцінки морально-естетичного розвитку повинні всебічно охоплювати різноманітні прояви особистості стосовно до природи, суспільства, власності, праці, себе.

Формування морально-естетичного ідеалу студентів здійснюється через впровадження комплексу методів та прийомів виховання. Проте ідеал формується через групу методів прикладу з врахуванням специфіки наслідування цього прикладу поетапно: I – сприймання студентами конкретного прикладу і формування бажання студента наслідувати його; II – виникнення зв'язку між прикладом для наслідування і поведінкою вихованця; III – синтез наслідуваних і самостійних дій і вчинків.

Проектуючи зміст освіти і вимоги до рівня підготовки фахівців, необхідно знайти місце для формування морально-естетичного ідеалу студентів, стійких переконань, направлених на вирішення завдань самопізнання і самореалізації людини. Вищевикладене дозволяє обґрунтувати методологічні передумови процесу морально-естетичного розвитку особистості, які полягають у необхідності формування у студентів вищих технічних навчальних закладів морально-естетичного ідеалу. Це визначило головні завдання морально-естетичного розвитку особистості:

- опанування духовною культурою як сумою морально-естетичних знань і уявлень, без яких не може виникнути нахил, потяг, інтерес до відповідно значущих предметів і явищ;
- формування і розвиток, на основі отриманих знань, здібностей їх сприйняття, які забезпечили б людині можливість емоційно переживати і оцінювати значущі предмети і явища з точки зору моралі і краси;
- виховання, розвиток таких якостей, потреб і здібностей, які перетворюють особистість в активного творця морально-естетичних цінностей, дозволяють їй не лише насолоджуватися красою світу, але й активно служити їй.

В пошуках таких моральних та естетичних орієнтирів доцільно звернутись до дисциплін гуманітарного циклу вищих навчальних закладів, які акумулюють систему загальнолюдських цінностей та ідеалів і які можуть послужити змістом духовного розвитку, гуманізації особистості. Саме під естетичним впливом мистецтва найповніше прокидається і активізується моральний потенціал людини з її почуттями, знаннями, переконаннями, мотивами, нормами поведінки.

Невід'ємною рисою формування морально-естетичного ідеалу є усвідомлення, розуміння і прагнення студентів використовувати на власному

досвіді такі моральні чинники, які можна укласти в певний кодекс честі студента, а саме:

- високо нести честь і гідність молодого людини України;
- боротися за здоровий спосіб життя ;
- опановувати такі моральні категорії, як совість, честь, гідність, люб'язність, гуманність, толерантність;
- свідомо формувати свій характер на вироблення таких позитивних рис як працьовитість, сумлінність, наполегливість, ощадливість та викорінювати такі негативні риси як лінощі, грубощі у взаєминах, жорстокість, пасивність, марнотратство, скупість;
- шанувати надбання культурної спадщини українського народу;
- ставитися з повагою до старшого покоління;
- шанобливо ставитися до ветеранів Великої Вітчизняної війни та ветеранів праці;
- проявляти активну життєву позицію в навчальній, виховній діяльності та суспільному житті університету, громадських місцях.

Саме свідоме розуміння важливості застосування цих моральних категорій надасть молодому поколінню можливість вибудувати пріоритетні напрямки формування морально-естетичного ідеалу.

Висновки. Формування морально-естетичного ідеалу студентів вищих технічних навчальних закладів, що передбачає засвоєння вище названих чинників, набуття вміння самостійно обирати, інтегрувати та утворювати власні ідеали, є важливою умовою для навчально-виховної діяльності вищої школи.

Перспективи дальших пошуків у цьому напрямку наукових досліджень полягають у розробці педагогічних умов формування морально-естетичного ідеалу студентів вищих технічних навчальних закладів засобами дисциплін гуманітарного циклу.

Література

1. Кремень В.Г. Якісна освіта і нові вимоги часу / В.Г.Кремень // Педагогічна і психологічна науки в Україні. Збірник наукових праць до 15-річчя АПН України: у 5 томах. – Т.1. Теорія та історія педагогіки. – К.: «Педагогічна думка», 2007. – 360 с.

Summary

In the article the problems of forming of morally aesthetically beautiful ideal of students of higher technical educational establishments light up in the conditions of pedagogical process, it is pointed methodological pre-conditions of process of morally aesthetically beautiful development personalities which consist in the necessity of forming for the students of higher technical educational establishments of morally aesthetically beautiful ideal.

УДК 021.4:378.013

Луцик Л.О., директор наукової бібліотеки,
Пилипчак Г.С., зав.відділу обслуговування ©

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З. Гжицького

РОЛЬ І КУЛЬТУРОЛОГІЧНА ФУНКЦІЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ В РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛОЖЕНЬ БОЛОНСЬКОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ

У статті розглядаються актуальні проблеми виховання молодшої генерації сучасного українського суспільства, зокрема, у системі вищої школи. Відображено форми і методи виховної роботи зі студентами та викладачами у науковій бібліотеці ЛНУВМ та БТ – як традиційні, так і ті, що відповідають основним засадам Болонської декларації.

Ключові слова: вища освіта, бібліотека, виховна робота, Болонський процес.

Вступ. Виховна робота відіграє важливу роль у формуванні ментальності кожного народу. Кожна молода людина успадковує духовне багатство попередніх поколінь, їхні традиції, вірування, звичаї, мову, культуру та вчиться володіти цим духовним багатством. Це відбувається під впливом таких чинників, як соціальне середовище, культура, освіта, виховання та самовиховання.

В Україні, як і в інших країнах світу, історично склалася своя система виховання. Правильно організоване національне виховання формує повновартісну особистість, індивідуальність, яка високо цінує свою громадянську, національну гідність, совість і честь. Завдяки національному вихованню молоді найповніше реалізуються природні задатки, формується національний склад мислення, психіка, характер і світогляд. Від того, наскільки молоде покоління готове взяти на себе відповідальність за розвиток і збереження духовності та культурних здобутків української держави, наскільки ініціативно воно бере участь у процесі соціально-економічних і політичних перетворень, значною мірою залежить доля країни, її національні інтереси.

Вища освіта є тією силою, яка повинна забезпечити кращих представників молодого покоління країни здатністю компетентно і відповідально брати участь у житті суспільства. Тому вищі навчальні заклади мають зробити все, щоб випускник-професіонал високої категорії, проявляючи національну самосвідомість, навчався бути не лише пасивним виконавцем, а відповідальним і активним учасником розв'язання політичних, соціально-економічних, морально-етичних, культурно-освітніх, екологічних та інших проблем. Університети готують не просто людей певної професії, а національну інтелектуальну еліту, виховують громадян, здатних відповідати за свою країну.

Успіх цього процесу залежить від активної діяльності, творчого підходу не лише професорсько-викладацького складу, але й працівників бібліотеки.

Роль бібліотеки вищого навчального закладу в умовах сьогодення.

Основне завдання бібліотеки вищого навчального закладу – забезпечення якнайповнішого, якісного та оперативного бібліотечно-бібліографічного та інформаційного обслуговування студентів, магістрантів, аспірантів, професорсько-викладацького складу, співробітників згідно з їхніми запитами на основі широкого доступу до бібліотечних та інформаційних ресурсів. В умовах Болонського процесу, згідно з якими більше часу відводиться студентам для самостійної роботи, зростає роль бібліотеки в інформаційному забезпеченні навчального та наукового процесів, у тому числі через доступ до електронних каталогів, електронних бібліотек, ресурсів Інтернету та Інтранету.

Поряд із цим, бібліотека вищого навчального закладу як один із головних його підрозділів не лише допомагає у вирішенні найскладніших проблем навчання, але й сприяє розвитку духовної культури, впливає на формування інтелектуального та культурного становлення особистості студента. Бібліотека створює атмосферу творчої зацікавленості у навчанні, науці, мистецтві, впливає на стан духу, який не піддається жодним вимірам та оцінкам, проте лежить в основі моралі, сприяє вихованню української душі. Внутрішній світ молодого людини формується щомиті під впливом засобів масової інформації, Інтернету, прочитаної книжки, слів наставника-викладача. Немала роль у цьому складному багатовимірному процесі належить виховній роботі, що проводиться у бібліотеці.

Виховна робота у діяльності наукової бібліотеки ЛНУВМ та БТ. У своїй діяльності працівники бібліотеки ЛНУВМ та БТ виходять із необхідності поєднання культурно-просвітницької роботи із забезпеченням читачів книгами та сучасною науковою інформацією. Культурно-просвітницька робота бібліотеки спрямована на ознайомлення студентів та викладачів з пам'ятними датами, історією Університету та провідних його кафедр, здобутками українських ветеринарних лікарів, учених, найновішими досягненнями світової ветеринарної медицини. Серед основних напрямів культурологічної діяльності бібліотеки Університету можна виділити наступні: допомога в адаптації першокурсників; формування інформаційної культури користувачів; забезпечення доступності та якості бібліотечних послуг; задоволення духовних запитів; організація дозвілля через надання книг, періодичних видань, відеофільмів; організація зустрічей зі знайомими науковцями, письменниками, спеціалістами сільського господарства; презентації книг та організація виставок.

Книжкові виставки відіграють важливу роль у здобутті знань, надають інформаційну допомогу викладачам і студентам, формують загальну і професійну культуру молодого людини.

У читальному залі бібліотеки представлені виставки під назвами: “Україна і світ”, “Праці вчених університету”, “Болонський процес і вища освіта”, “Державу будує нація”, “На допомогу ветеринарному спеціалісту”, “На

допомогу дипломному проекту”, “Світоч української нації”, “За Україну, за її волю” та інші.

Активно використовуються такі бібліотечні методи виховної роботи, як бесіди з використанням мультимедійного обладнання та відеофільмів: “Чорнобильська трагедія: пам’ять минулого”, “Радіаційні загрози і захист від них”, “Історичне минуле Львова”, “Замки Львівщини”, до 155-х роковин від дня народження Софії Русової “Спогади про Софію”, до 125-х роковин від дня народження Лесі Українки “І все одно до тебе думка лине”.

Регулярно та системно проводяться бесіди релігійної тематики зі студентською молоддю, зокрема, “Зимові свята. Стрітіння Господне”, “Монотеїстичні релігії”, “Великий світ української писанки” тощо. Бібліотекарі приймають участь у майстер-класах відомих львівських майстринь, запрошених Союзом українок (вишивки, писанки, плетіння герданів та ін.), у Великодніх та новорічних композиціях, беруть участь у передсвяткових вечорах, які проводяться студентами у гуртожитках. Для студентів це є наочні уроки національного виховання, які несуть у собі позитивну енергетику, прищеплюють любов до краси, мистецтва.

Висновки. Вища освіта і виховання – дві нерозривні ланки у формуванні молодшої інтелектуальної еліти української держави. Виховний процес відіграє важливу роль у духовному та культурному становленні особистості. Наукова бібліотека Університету покликана поєднувати науково-освітню та культурно-виховну діяльність, Україну і світ. Лише освіта та культура можуть відродити націю, утвердити українську національну ідею, гармонізувати національну свідомість із європейськими цінностями.

Література

1. Березна Т. Роль бібліотеки вищого навчального закладу в організації навчально-виховного процесу / Т. Березна // Рідна школа. - 2007. - №6. - С. 41-42.
2. Бех І.Д. Виховання підростаючої особистості на засадах нової методології / І.Д. Бех // Педагогіка і психологія. - 1999. - №3. - С.5-14.
3. Герасимова В. Інформаційно-виховні функції наукової бібліотеки Запорізького національного університету / В. Герасимова // Вища школа. - 2008. - №10. - С. 48-56.
4. Кафарський В. Нація і держава. Культура. Ідеологія. Духовність / В. Кафарський. - Івано-Франківськ: Плай, 1999. - 332 с.
5. Холод В. Роль університетської бібліотеки у навчально-виховній роботі вузу / В.Холод // Бібліотечна планета. – 2003. - №3. - С.41.
6. Шкира О. Бібліотека вищого навчального закладу: сучасна модель діяльності / Ольга Шкира // Вища школа. - 2009. - №7. - С.80-88.

Summary

L.A. Lutsyk, H.S. Pylypchak

**THE ROLE AND CULTUROLOGICAL FUNCTIONS OF UNIVERSITY
LIBRARY IN THE REALIZATION OF BOLOGNA AGREEMENT
REGULATIONS**

The article discerns modern approaches to cultural education of Ukrainian young generation and the role of University library in this process. Forms and methods of cultural education, approved in the Scientific library of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies, including traditional ones and that responding to Bologna process, are presented.

Key words: *higher education, University library, cultural education, Bologna process.*

УДК 133.2; 316.346.32-053.6

Мандюк Т. З., в.о. доцента, kupchaklsau@ukr.net

Горда О. М., в.о. доцента, tohorda@gmail.com

Львівський національний аграрний університет, м. Дубляни

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті розглянуто способи формування духовної культури студентів на прикладі виховної роботи у Львівському національному аграрному університеті (ЛНАУ).

Ключові слова: *духовна культура, студентська молодь, виховна робота.*

Вступ. Відродження духовності, підвищення рівня культури і освіченості українського суспільства – актуальні проблеми сьогодення. Дієвим засобом їх вирішення є духовне виховання студентства – молоді генерації української еліти, носія і поширювача найдосконаліших знань, нового мислення, глибокої духовної культури та високої національної ідеї.

Духовна культура є необхідною передумовою професійного становлення особистості, її інтелектуальних, моральних й естетичних якостей.

Проблему виховання духовної культури молоді досліджували В.Г. Бутенко, Л. Л. Бугенко, Л. Г. Коваль, І. М. Карпенко, І. П. Шевченко, Б. П. Юсова, Л. М. Луганська, О. Б. Каневська, І. А. Зязюн, Л. Г. Коваль, Н. В. Кухарева, О. П. Рудницька, Г. М. Сагач, Н. В. Чепелева та ін.

Мета нашої наукової розвідки – розкрити роль виховного процесу Львівського національного аграрного університету (ЛНАУ) у формуванні духовної культури студентів. Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких завдань: 1) з'ясування змісту поняття духовна культура; 2) ретроспективне вивчення засад формування духовної культури в українській системі виховання; 3) аналіз форм виховання у ЛНАУ, що ґрунтуються на національних традиціях плекання духовних цінностей у молодіжному середовищі.

Матеріал і методи. Теоретичним підґрунтям дослідження є концепція національно-патріотичного виховання молоді України та наукова спадщина учених-попередників, у працях яких досліджено проблему формування особистості на засадах духовних і моральних цінностей. Фактичним матеріалом наукової розвідки послужили результати соціологічного опитування студентів про виховну роботу у ЛНАУ. У дослідженні використано такі методи: описовий, який посприяв ретроспективному вивченню досліджень з порушеної теми; систематизації та аналізу, що допомогли систематизувати та проаналізувати фактичний матеріал; узагальнення, який на основі результатів дослідження дав змогу зробити та сформулювати відповідні висновки.

Результати дослідження. На жаль, ідеологія минулого століття представляла суспільству духовну культуру у викривленому дзеркалі, тому

сьогодні виникає потреба у розкритті змісту поняття духовна культура. Воно є досить широким: це і система виховних цінностей (моральна, політична, естетична, фізична культура тощо), і сама сутність культури (потреби, цінності, світогляд).

Проблема формування духовної культури належить до вічних в історії людства. Арістотель, Гесіод, Платон, Демокріт ставили питання про культурну самотворчість людини. Цицерон ввів поняття “культура”, а значно пізніше Й. Г. Гердер, Г.-В.-Ф. Гегель, І. Кант, Й. Фіхте, Ф. Шеллінг, в Україні – Г.С. Сковорода розглядали культуру як систему формотворень людського духу.

Розгляд генезису феномена духовної культури в історичному становленні культури свідчить про те, що духовна культура виникла у процесі появи людини як продукту культури, що творить культуру. Людинотворча функція культури органічно пов’язана з духовністю [5, с. 1–6].

Становлення української державності, побудова громадянського суспільства, інтеграція України у світове та європейське співтовариство передбачають орієнтацію на людину, її духовну культуру й визначають основні напрями виховної роботи з молоддю та модернізації навчально-виховного процесу [4].

Традиційне ж українське виховання трактує людину як творіння Боже. Вона є істотою двоєдиною – духовною і матеріальною. Духовне начало в ній є визначальним і таким, від якого залежить її поведінка, тобто мораль. Звідси виховання – це насамперед розвиток душі людини [6, с. 29].

“Філософія серця”, – так тлумачив духовну культуру Г. С. Сковорода. Філософи стверджують, що духовна культура є якісною характеристикою свідомості, тому прилучення до духовності – це творчий індивідуальний пошук шляхів одухотворення особистості, вибору ціннісного смислу життя.

Світ не просувається лише завдяки релігійній вірі. Але без віри важко йти вперед [2, с. 110]. Упродовж віків глибока внутрішня релігійність була невід’ємною рисою українського національного характеру і знаходила вираження у прагненні до духовності, високої моралі, душевної чистоти.

Наші прадіди вбачали в релігії великий виховний потенціал. Головною метою виховання вони вважали служіння Богові і народові, своїй державі. Віра в Бога і безсмертя людської душі були основою моралі і мали абсолютний характер.

Суспільними прошарками, які вели уперед у процесі релігійного й національно-культурного відродження, виховували український національний характер, його силу і міць, що ґрунтувалися на християнських засадах, були українські церковні братства XVI – першої половини XVII ст. і козацтво. Їхня просвітницька діяльність стала значним внеском в українську педагогіку. У своїй роботі братські і козацькі вчителі дотримувалися заповідей Бога. Традиційним ідеалом виховання була високоморальна людина, риси якої накреслені в Євангелії, в посланнях апостолів, в творах Отців Церкви. Стара школа намагалася виховати у молоді гуманність, моральну чистоту, стриманість, шанобливе ставлення до батьків, старших, духівництва,

правдивість, працелюбність, вміння робити добрі справи. На християнських засадах виховувався патріотизм, національна свідомість. Ці оборонці віри й залишили нам у спадок чітку систему виховання морально-християнських цінностей [3, с. 9–17].

Аналіз ситуації у сучасному суспільстві засвідчує тенденцію повернення до традиційної християнської системи виховання, яка є основою української ментальності, основою формування духовної культури суспільства.

Сьогодні на тлі соціальних і економічних негараздів, джерелом яких, очевидно, є бездуховність, слід все таки звернутися до витоків нашої культури, до історичної спадщини українського народу і формувати сучасну духовну культуру нації, а особливо її майбутнього – молоді. До цього спонукає і концепція національно-патріотичного виховання молоді України, яка подає нам шляхи вирішення проблеми духовного виховання нової генерації через залучення юнаків і дівчат до вивчення культури, історії України, пропагування кращих здобутків національної культурної і духовної спадщини, підтримку професійної та самодіяльної художньої творчості, діяльності творчих об'єднань, клубів за інтересами, фольклорних колективів [4].

У зміст поняття “духовність особи” ми вкладаємо таку систему ідей, яка твориться людиною на основі вроджених внутрішніх природних і надприродних задатків. Ця система проявляється у діяльному ставленні особи до довкілля та самої себе, відображається різноманітними образами-предметами через засоби матеріальної та нематеріальної культури як продукти діяльності особи.

Процес творення духовності особи може бути тотожним плеканню її власної системи ідеалів, яка максимально гармоніює із вищими природними та надприродними ідеями. Саме у цьому аспекті ми говоримо про виховання, формування особи.

Окрім християнства, методологічну основу виховання духовної культури особи становить матеріальна і духовна культура нашого народу, його мова, історичні традиції. Тільки через національне, підносячи його до найвищих світових стандартів, можемо піднятися до високого рівня розвитку як особисто, так і загалом, як народ, нація [7, с. 9–10].

Система формування духовної культури молоді у ЛНАУ побудована на принципах цілеспрямованої багатогранної навчально-пізнавальної і художньо-естетичної діяльності. Вона реалізується у різних формах: навчальний процес, музичні фестивалі, традиційні свята, зустрічі з видатними митцями, виставки художньої творчості, спецкурс, лекторії, інститут наставників, НД “Просвіта”, музеї ЛНАУ, інститут капеланства.

Окрім того, виховання значним чином впливає на взаємодію особистості і середовища, бо середовище – це те оточення, яке людина сприймає, на яке реагує, з яким вступає в контакт. Виховання здатне змінити ставлення індивіда до навколишнього середовища, людей, речей, умов життя і діяльності [4].

У ЛНАУ завдяки спільним зусиллям ректора, академіка НААНУ В. В. Снітинського, ректорату, вченої Ради, та усіх структур створено оптимізоване

культурно-освітнє середовище, яке включає в себе і навчальний процес, і позанавчальну діяльність студентів.

У 2006 році правлячий архієрей Сокальсько-Жовківської єпархії Михаїл Колтун благословив і призначив капелана ЛНАУ – отця Петра Верхоляка. Таким чином, сьогодні студенти університету мають духовного наставника.

Діяльність інституту академічного душпастирства ЛНАУ реалізується через науково-практичні конференції, на яких доповідачі розглядають проблеми та перспективи виховання студентської молоді (за останні роки в університеті відбулася низка таких заходів, зокрема “Патріарх Йосиф Сліпий і духовне відродження України”, “Українська православна церква і її значення в історії українського народу”, “Духовно-моральне виховання молоді в академічному середовищі”); реколекції для студентів і викладачів університету; викладацько-студентські прощі до Зарваниці, Страдча, Заглинної, Крехова; вишкіл студентських лідерів у Львівській Духовній Семінарії; участь викладачів і студентів у міжнародних симпозіумах, на яких розглядають питання співпраці університету та церкви; участь Студентів ЛНАУ у з’їздах християнської молоді ТЕЗЕ (Швейцарія, 2007 р.; Бельгія, 2008 р.; Польща, 2009 р.; Голландія, 2010 р.); зустрічі зі священниками, ченцями, духовними особами, викладачами Українського католицького університету, представниками громадських молодіжних організацій тощо.

Визначною подією у духовному житті університетської спільноти стало спорудження і освячення у 2009 році на території університету церкви Св. Рівноапостольного князя Володимира Великого, яка нині є центром духовного виховання студентської молоді.

На Європейському Симпозіумі “Університет і церква в Європі”, який відбувся у Римі 2002 року, Іван Павло II виголосив, що студентська церква – це гостинний і відкритий дім для усіх, хто, шануючи духовного вчителя, стає шукачем правди і служить людству своєю повсякденною відданістю знанням. Вона є серцем університетського середовища, місцем для зустрічей та духовного діалогу, динамічним центром для духовного розвитку з християнською основою. І допомагає університету виконувати його особливе покликання на культурному та соціальному рівні [1, с. 13].

Аналіз соціологічного опитування студентів, проведеного під час останнього моніторингу виховної роботи у ЛНАУ, показав такі результати: 80% респондентів вважають, що діяльність церкви Св. Рівноапостольного князя Володимира Великого впливає на їх духовно-моральне виховання, 2% – ні, 18% – ще не визначилися; 77% опитаних студентів зазначає, що інститут капеланства сприяє покращенню їхнього духовного і морального здоров’я, 3% – ні, 20% – ще не визначилися; 82% респондентів переконані, що функціонування студентської церкви є невід’ємним фактором виховання сучасного студента, 5,6% – ні, 12,4% – ще не визначилися.

Особливе місце в системі духовної культури займає мистецтво, яке є втіленням системи духовних цінностей, естетичних ідеалів, світоглядних позицій, зразком творчості, засобом духовного розвитку особистості. Зважаючи

на це, велику увагу у ЛНАУ приділено розвитку художньої творчості студентів та викладачів. На розвиток творчих здібностей і мистецьких уподобань академічної молоді спрямована діяльність Народного дому “Просвіта” ЛНАУ (тут працюють творчі колективи університету, сім з яких удостоєні звання народний). У колективах художньої творчості займається понад 65% студентів університету, а також викладачі. Колективи ЛНАУ є переможцями Всеукраїнського фестивалю художньої творчості серед колективів аграрних вищих навчальних закладів „Софіївські зорі”, а також лауреатами міжнародних, всеукраїнських і обласних конкурсів та фестивалів.

Традиційними стали у ЛНАУ фестивалі „Нові таланти університету”, „Студентська весна”, „Яблуневий цвіт”, а також змагання команд КВН університету, які відбуваються з ініціативи та за активної участі ССО “Основа” та Студентської профспілкової організації.

Результати моніторингу виховної діяльності університету показали, що 95% опитаних респондентів вважають необхідним в процесі виховання сучасної молоді функціонування в навчальному закладі різноманітних творчих колективів, спортивних секцій та наукових гуртків.

А понад 70% вважають першочерговим у сучасному аграрному ВНЗ духовно-моральний напрям виховання.

Висновки. Підсумовуючи сказане, доходимо висновку, що великий виховний потенціал, на думку студентської молоді, репрезентовану результатами соціологічного опитування, слід насамперед шукати в релігії та мистецтві.

Духовна культура проявляється в суспільній діяльності особистості, тому завданням ВНЗ є створити умови для всебічного духовно-культурного розвитку молоді.

„Кожний думай, що на Тобі мільонів стан стоїть, що за долю мільонів мусиш дати ти одвіт”, – писав наприкінці ХІХ століття Івана Франка [8, с. 10]. Ці слова є актуальними і сьогодні, особливо для людей, які беруть участь у формуванні духовної культури нової генерації людства.

Слово „формує” ставить перед нами вічно актуальну проблему навчальних інституцій. Те, що основним завданням є навчати, не викликає сумніву, але у слові „формувати” криється щось більше. У ньому поряд із навчанням є і виховання. Таким чином, навчання і виховання – два взаємопов’язані процеси, спрямовані на формування духовної культури особистості.

Вища школа – один із головних навчально-виховних закладів держави. Навчаючи і виховуючи молодь, ми водночас формуємо у неї якості громадянина нового суспільства, висококваліфікованого фахівця, гармонійно розвинутою особистістю високої духовної культури.

Література

1. Іван Павло II // Листки Духовно-пасторального відділу. – Рим, 2003. – В.1 : Матеріали європейського симпозіуму “Університет і Церква в Європі” з

нагоди семисотої річниці заснування Римського університету “La Sapienza”. – 18 с.

2. Іван Павло II // *Mondo globale, Mondi lokali. Cultura e politica alla fine del ventesimo secolo.* – Болонь, 1999. – 180 с.

3. Каневська О. Б. Виховання особистості на засадах морально-християнських цінностей в Україні (XVII – перша пол. XVIII ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук / О. Б. Каневська. – Луганськ, 1997. – 27 с.

4. Концепція національно-патріотичного виховання молоді України [Електронний ресурс]. – Доступно з: <http://www.kmi.gov.ua>.

5. Луганська Л. М. Формування духовної культури студентів педагогічного коледжу засобами музики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук / Л. М. Луганська. – Луганськ, 1998. – 18 с.

6. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори : у 2 т. / [пер. і ред. В. М. Столетов] / К. Д. Ушинський. – К. : Рад. школа, 1983. – Т.1 : Теоретичні проблеми педагогіки / [упор. Е. Д. Дніпров; за ред. О. І. Пискунова]. – 1983. – 488 с.

7. Ферштей В. В. Виховання гармонійної особи в умовах сільського навчально-виховного комплексу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук / В. В. Ферштей. – Івано-Франківськ, 1997. – 16 с.

8. Франко І. Я. Великі роковини / І. Я. Франко // Тернопіль. – 1992. – № 1. – С. 10.

Summary

In the article it is analysed the formation of spiritual culture of the students on the example of educational work in Lviv National Agrarian University (LNAU).

Key words: *spiritual culture, students, educational work.*

УДК 378

Мартинюк І. О., к.т.н., доцент[©]*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького***ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ВИХОВНОЇ РОБОТИ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ В КОНТЕКСТІ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ**

У статті розкриваються основні теоретичні напрями виховної роботи сучасного вищого навчального закладу в контексті Болонського процесу.

Ключові слова: *виховна робота, Болонський процес, особистісно орієнтоване виховання, студентське самоврядування, управління якістю виховного процесу.*

Вступ. Проблема виховання майбутніх фахівців із вищою освітою на сьогоднішній день набуває особливої актуальності. Метою суспільства стає духовне удосконалення особистості, на що акцентується увага в державних нормативних документах та актах. Зокрема, Закон України “Про вищу освіту” передбачає створення таких умов навчання та виховання, які б забезпечували “можливість інтелектуального, морального, духовного, естетичного і фізичного розвитку особи, що сприяє формуванню знаючої, вмілої та вихованої особистості” [5, с.75]. Реалізувати це завдання можливо за умови єдності трьох складових освіти – навчання, розвитку та виховання.

Стратегічні цілі державної політики в галузі освіти, створення в Україні нових демократичних інститутів, становлення системи цінностей, яка інтегрує традиційні ідеали української культури та європейські цінності прав і свобод особистості, нове переосмислення і засвоєння потенціалу української гуманітарної культури зумовлюють формування нового підходу до виховання студентської молоді. Аналіз ряду психолого-педагогічних, соціальних і соціально-філософських досліджень свідчить про наявність розроблених різних концептуальних підходів до виховання студентської молоді, формування виховних систем вищих навчальних закладів. Отже, можна стверджувати, що склались певні теоретико-методологічні передумови для вирішення проблем виховання студентів.

Приєднання України до Болонського процесу є незаперечним фактом міжнародного визнання української системи вищої освіти, важливим кроком на шляху реалізації стратегічного курсу України до Європейського Союзу і це вимагає забезпечення відповідності вітчизняної вищої освіти європейським стандартам.

Метою статті є теоретичне обґрунтування оптимальних шляхів удосконалення механізму виховної системи вищого навчального закладу (далі – ВНЗ) в умовах модернізації вищої освіти у контексті Болонського процесу.

Результати досліджень. Нова українська виховна система вищого навчального закладу спирається не тільки на національну ідею і ґрунтується на етнічних засадах, а й орієнтується на полікультурне виховання, яке лежить в основі сучасної концепції глобальної освіти, а відтак і Болонського процесу. Її провідні положення – пріоритет загальнолюдських цінностей, формування планетарного мислення особистості. Виховну систему ВНЗ ми розглядаємо як сукупність підсистем (навчально-методичної, науково-методичної, управлінської, кадрової, матеріально-технічної) та закономірно побудованих, динамічно взаємопов'язаних компонентів (мети, завдань, змісту, методів, засобів, форм, факторів, результатів), яка породжує цілісну особистість громадянина – патріота України (уособлення поєднання інтелектуального потенціалу, духовності, життєвої компетентності, високого професіоналізму – як фахівця і як людини з яскраво вираженою національно-громадянською позицією та диспозицією), формує її ціннісні орієнтації, стиль життя, досвід цивілізованої правової поведінки [3]. За рахунок взаємозв'язків підсистем, компонентів виховна система стає динамічною, успішно функціонує і розвивається.

Призначенням виховного процесу ВНЗ вважається створення базису формування особистісної культури, системи ціннісних ставлень до світу та самого себе; забезпечення співробітництва викладача, куратора і студента, спрямованого на засвоєння вироблених людством культурних цінностей. З огляду на реалізацію принципу особистісної орієнтації виховного процесу здійснюється вивчення рівня вихованості, професійної орієнтованості, національно-громадянської зрілості, потреб та інтересів кожного студента [2]. На цій основі з урахуванням загальної мети і завдань виховання визначаються конкретизовані цілі та завдання виховання, які матеріалізуються у змісті виховної роботи як аудиторної (навчальний процес – виховуюче навчання), так і позааудиторної – створення умов для повноцінної життєдіяльності студентів.

Загальне спрямування виховного процесу, основні вимоги до його змісту, методики, організації, визначають такі методологічні принципи: національної спрямованості виховання, культуровідповідності, гуманізації виховного процесу, суб'єктної взаємодії, цілісності, акмеологічний, особистісної орієнтації, життєвої смислотворчої самодіяльності, полікультурності, технологізації, соціальної відповідності, превентивності. Названі принципи є засадами виховної системи і тісно взаємопов'язані. Їх комплексна реалізація виступає запорукою ефективності виховного процесу.

Ядром змісту виховання студентської молоді в сучасних умовах є її фахове самоствердження, науково-обґрунтована система загальнокультурних і національних цінностей та відповідна сукупність соціально значущих якостей особистості, що характеризують її ставлення до суспільства і держави, інших людей, самої себе, праці, природи, культури.

На новому етапі державотворення в Україні, а також у процесі інтеграції вітчизняної вищої освіти до європейського та світового освітніх просторів, коли усе більше актуалізується утвердження норм і цінностей, що повинні бути

притаманні людині ХХІ століття, особливої уваги потребує формування громадянської компетентності студентської молоді. У зв'язку з цим стимулюється адекватне наповнення змісту виховання. Така вимога узгоджується з нормами Болонського процесу. Громадянська компетентність визначається як загальна здатність, що базується на громадянстві (знаннях); набутих соціальних та особистісних цінностях (парламентаризм, стабільність, свобода, свобода пересування, свобода отримати освіту будь-якого рівня, права людини, відповідальність, конкуренція, особисте життя, здоров'я, робота, сім'я та інше); досвіді подолання суперечностей; набутих уміннях і навичках самостійного вирішення теоретичних і практичних питань у культурній, соціальній, економічній і політичній галузях; громадянському характері.

Ціннісно-компетентнісний підхід до визначення змісту виховання виступає як пріоритетна виховна проблема, і в цьому нам подають приклад країни – учасники Європейської співдружності в рамках Болонського процесу.

Здійснення виховної роботи у ВНЗ на засадах демократизму зумовлює використання виховного потенціалу студентського самоврядування, що є суттєвою нормою Болонського процесу. Практика виховної роботи переконливо показує, що повноцінне студентське самоврядування є надійним способом формування громадянської компетентності студентської молоді. Адже студентське середовище є унікальним молодіжним соціумом, у якому зосереджені потужний інтелектуальний і творчий потенціал, енергія, прагнення до самоврядування та самореалізації як особистості. Активізація студентського самоврядування і значне посилення його ролі в усіх сферах життєдіяльності ВНЗ пов'язана з дієвим об'єднанням органів студентського самоврядування на державному та регіональному рівнях.

Запровадження студентського самоврядування у вищих навчальних закладах є конкретною реалізацією громадянських прав студентів, формування у них почуття відповідальності, вміння вирішувати соціальні, економічні та культурно-освітні проблеми [6]. Водночас студентське самоврядування є дієвою формою самовиховання.

Висновки. Враховуючи зазначене вище, можемо зробити висновок, що сьогодні є нагальна потреба у фундаментальній науковій розробці моделі підвищення якості вихованості випускника ВНЗ, яка, поряд із змістовим її наповненням, має включати способи вимірювання її рівня і наявності покращання якості виховного процесу та відповідати умовам Болонського процесу. Сучасний моніторинговий супровід управління якістю виховного процесу повинен мати відкритий характер і вибудовуватись на гуманістичній основі, що створює сприятливий психолого-педагогічний клімат для динамічного розвитку виховного процесу ВНЗ, спрямованого на створення оптимальних умов для саморозвитку, самовиховання, самовдосконалення, самореалізації особистості [1, с. 52]. Новизна виховної системи ВНЗ у контексті Болонського процесу полягає у її реалізації на полікультурних засадах, що передбачає формування толерантності, вміння жити разом, поважаючи

конфесійне, культурне розмаїття. Такі якості особистості не вступають у суперечність з національним буттям, національною культурою і сутністю, а базуються на них. В нинішніх умовах у країнах Європейського Союзу загострюється проблема ринку і суспільства, яка актуалізується у виховній системі ВНЗ як проблема виховання і ринкових відносин [4, с. 62]. Нею зумовлений соціальний попит на педагогіку успіху, коли якісна освіта ототожнюється з конкурентною спроможністю людини – людини, яка буде висококваліфікованим спеціалістом, компетентною як у своїй справі, так і в тих соціальних відносинах, у яких вона діятиме, тож її досягнення мають переважати аналогічні досягнення інших, тобто конкурентів [2, с. 5]. Таким чином, педагогіка успіху стає серцевиною технології виховного процесу ВНЗ у сучасних умовах у контексті Болонських реалій. Ефективність виховної системи вищого навчального закладу визначається високим рівнем конкурентоспроможності майбутнього фахівця на ринку праці як у вітчизняному, так і європейському вимірах, яка, в свою чергу, є гарантією мобільності студентів як важливої норми Болонського процесу, що стимулює створення ефективної системи виховання майбутніх фахівців з адекватним рівнем її кадрового забезпечення і науково-методичного супроводу, якості виховного процесу, результативності його різноманітних моделей і механізмів.

Наріжним каменем виховної системи ВНЗ у контексті Болонського процесу стає її особистісний фактор, який торкається ключових фігур навчально-виховного процесу – студента і викладача, ролі їхньої особистості. Ця проблема вимагає подальшого дослідження і розробки адекватних моделей виховної системи вищого навчального закладу. Разом із тим слід зазначити, що існує потреба в дослідженнях, у яких би всебічно аналізувались проблеми молоді з урахуванням цілісної системи державної молодіжної політики в сучасних умовах.

Література

1. Альгіна М. В. Управление качеством воспитательного процесса в вузе / М. В. Альгіна // Стандарты и качество. – 2003. – № 11. – С. 50–54.
2. Боришевський М. Й. Духовні цінності як детермінанта розвитку й саморозвитку особистості / М. Й. Боришевський // Педагогіка і психологія. – 2008. – №2. – С. 49 – 57.
3. Гонський В. Патріотизм як основа сучасного виховання та ідеології держави / В. Гонський // Рідна школа. – 2001. – №2. – С. 9 – 14.
4. Досвід виховної роботи зі студентами вищих навчальних закладів // Інформаційний вісник. – 2004р. – №16. – С.48-82.
5. Закон України “Про вищу освіту” // Освіта в Україні. Нормативна база. – К.: КНТ, 2006. – С.40-93.
6. Студентське самоврядування як невід’ємна складова демократизації вищої школи. – К.: Знання, 2005. – 55 с.

Summary

The article sets the main theoretical directions for the higher education upbringing work in the Bologna process context.

УДК 37.091.4:338.48-6:37

Матвій-Лозинська Ю.О. © (E-mail: lozynskajuliya@yahoo.com)

Львівський інститут економіки і туризму

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИХОВНОЇ ПОЗААУДИТОРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ТУРИСТИЧНОГО ПРОФІЛЮ

У статті проаналізовано особливості виховання майбутніх фахівців та можливості позааудиторної діяльності у вищих навчальних закладах туристичної сфери. Виявлено умови ефективної організації виховної роботи в позааудиторній діяльності, зокрема її професійне спрямування, формування професійної культури та здатності до міжкультурного спілкування у полікультурному середовищі, мотивації інтересу до професійних та загальнолюдських цінностей тощо.

Ключові слова: виховна діяльність, позааудиторна діяльність, вищий навчальний заклад туристичного профілю, фахівець з туризму, виховання

Вступ. Вищий навчальний заклад є найбільш значущим і домінуючим чинником у житті молоді, яка вирішила опанувати вищу освіту. Саме тут вони виробляють навички соціального спілкування (відносини з колективом і через нього із суспільством), знайомляться з громадською діяльністю, знаходять можливості для розвитку своїх здібностей. У ньому молода людина формується як особистість з притаманними їй нормами поведінки, принципами, ідеалами, ціннісними орієнтаціями [3, с. 45].

ВНЗ здатний стати для молодих людей закладом ненасильства, свободи, толерантних відносин. Більш того, навчальний заклад, створюючи соціальне, природне, культурне середовище, використовуючи його виховні можливості, покликаний і може стати центром широкого виховного простору. Сучасний ВНЗ має навчити студентів умінню відстоювати свої права й водночас поважати права інших, користуватися знанням основних правових норм і умінням використовувати можливості правової системи держави. Необхідність діяти з урахуванням позиції інших людей, правових норм стає умовою для розвитку „Я” студента відносно „Я” інших людей. [4, с.65-66]

У процесі навчання у вищому навчальному закладі слід формувати молоду людину, яка готова до активної творчої діяльності в сучасному полікультурному й багатонаціональному середовищі, яка зберігає свою соціально-культурну ідентичність і водночас прагне до розуміння інших культур, поважає інші культурно-етнічні спільності, яка вміє жити у мирі й злагоді з представниками різних національностей, рас і вірувань.

Вищі навчальні заклади мають забезпечувати можливості для входження особистості у світовий освітній простір, формуючи ціннісні орієнтири життєвих перспектив у дусі миру, прав людини, демократії, терпимості й соціальної

гармонії, підтримуючи збереження й популяризацію всесвітньої спадщини, володіння різними мовами [4, с.27].

Виховну роботу в навчальних закладах необхідно організовувати відповідно до положень Концепції національної системи виховання, яка є запорукою цілісного формування особистості, коли виховується «гармонійно розвинена, високоосвічена, соціально активна й національно свідомо людина, що наділена глибокою громадянською відповідальністю, здоровими інтелектуально-творчими, фізичними і духовними якостями, родинними та патріотичними почуттями, працьовитістю, господарською кмітливістю, підприємливістю й ініціативою [8, с.55]. Виховна діяльність у вищому навчальному закладі успішно інтегрується в навчальний процес, національну та світову культуру. Особлива роль у вищих навчальних закладах належить вихованню професійної культури, яка пов'язана з майбутньою професійною діяльністю студентів.

Туризм як одне з важливих соціально-економічних явищ сучасності, що підпорядковане дії об'єктивних законів розвитку людського суспільства, «розвиваючись у діалектичній єдності всіх своїх складових, формує власний соціальний простір, у межах якого вирують взаємодії й конкуренції, узгодженості й суперечності, конфлікти та консенсуси туристського життя, історія якого сягає вглиб століть» [11, с.15]. Зайнявши одну з ключових позицій в економічній та суспільних науках, туризм став індикатором економічного розвитку і міжнародного взаєморозуміння для забезпечення миру, добробуту, поваги і дотримання прав людини незалежно від раси, статі, мови і релігії.

Відповідно до положень Кодексу туриста, Хартії туризму, Глобального етичного кодексу туризму визначаються обов'язки та правила поведінки туриста. Зокрема, зазначається, що турист має право на відпочинок та проведення вільного часу у гармонії з умовами, особливостями та традиціями регіонів і країн, які він відвідує, дотримуючись законів, звичаїв та традицій цих країн.

На сучасному етапі виховна робота у вищих навчальних закладах показала, що вона не має системного характеру. Особливо це стосується позааудиторної виховної роботи, яка недостатньо пов'язана з навчальним процесом і побудована переважно на окремих, разових заходах і епізодичній взаємодії колективів вищих навчальних закладів із соціальними інститутами і характеризується низькою активністю студентського самоврядування та недостатнім організаційно-педагогічним забезпеченням [2].

Проблемі виховання студентів у вищих навчальних закладах присвячено значну кількість наукових праць (І. Бех, С. Гончаренко, Б. Ступарика, О. Сухомлинської, О. Абдулліна, І. Авдєєва, Ю.Бабанський, О.Вишневський, В.Жук, С.Карпенчук, О.Кондратюк, А.Галєєва, В.Федорченко, Н. Яремчук, Т.Петракова, Т.Осіпова та ін.)

Науковці, зокрема Ю. Бабанський, М. Касьяненко, Б. Бім-Бад, С. Бондарев, Д. Колесев, М. Фіцула та ін., досліджуючи теорію і методологію виховання молодих людей, неоднаково розглядають аспекти формування

толерантності. Так, О. Сухомлинська у статті „Про стан теорії і практики виховання в освітньому просторі України” відзначає, що головна місія виховання повинна полягати: 1) в передачі культурних цінностей; 2) в підготовці молоді до інтеграції в суспільстві; 3) у нівелюванні, зменшенні соціальної нерівності [10, с. 2-4]. Особливого значення в цьому контексті набувають міжособистісна комунікація та діалог.

Незважаючи на вагомі результати у даній галузі, виховання майбутніх фахівців туристичної галузі у вищому навчальному закладі, а також організація виховної позааудиторної роботи та шляхи забезпечення її ефективності не були предметом спеціального педагогічного дослідження, що і зумовило вибір теми пропонованої статті.

Мета статті – виявити особливості виховання майбутніх фахівців та роль виховних можливостей позааудиторної діяльності у вищих навчальних закладах туристичної сфери.

Відповідно до мети виховна робота у вищому навчальному закладі покликана вирішити ряд конкретних соціально-педагогічних завдань, а саме:

- глибоке й усебічне опанування історії та культури свого народу;
- формування уявлення про розмаїття культур в Україні та світі, розуміння і внутрішнього прийняття рівноправності народів, і рівноцінності їхніх культур, виховання позитивного ставлення до культурних відмінностей як чинника поступального розвитку світової цивілізації й самореалізації особистості; виховання позитивного ставлення до культурних розходжень, що забезпечують прогрес усього людства й сприяють самореалізації окремої особистості;
- створення умов для інтеграції студентів у культури інших народів;
- розвиток умінь і навичок продуктивної взаємодії з носіями різних культур;
- виховання в дусі миру, розвиток етнотолерантності;
- формування усвідомлених позитивних ціннісних орієнтацій особистості щодо культурної спадщини України;
- виховання поваги до історії та культури інших народів: створення полікультурного середовища як основи для взаємодії особистості з елементами інших культур;
- формування здатності студента до особистісного культурного самовизначення [9, с. 41].

Матеріал і методи. Відповідно до поставлених завдань були використані наступні методи дослідження, серед яких провідними є теоретичні: порівняльно-історичний аналіз зарубіжних та вітчизняних джерел, присвячених проблемам соціалізації, виховання; вивчення й аналіз філософської, педагогічної і психологічної наукової літератури з проблеми дослідження; систематизація та узагальнення здобутої інформації; вивчення передового соціально-педагогічного досвіду; емпіричні: методи діагностики, адаптовані відповідно до завдань дослідження, методи масового збирання емпіричного матеріалу (опитування, бесіди, анкетування, інтерв'ю), методи кількісної та

якісної обробки експериментальних даних для визначення ефективності розроблених соціально-педагогічних умов.

Виховання студентської молоді відіграє не менш важливу роль і у становленні фахівця, ніж його професійна підготовка. Недостатній рівень культури, формальне ставлення до професійних обов'язків, відсутність моральних установок здатні суттєво знизити якість професійної діяльності фахівця. Найбільшою мірою це стосується професій, фахівці яких постійно працюють з людьми, зокрема сфери туризму.

Загальна мета туризму визначається як збагачення особистості моральними, етичними цінностями; поповнення та закріплення знань з культурології; оздоровлення, розвиток адаптивних можливостей організму тощо. Тому вихованість працівників сфери туризму є не лише показником культури особистості, але й запорукою успішної професійної діяльності фахівця.

Особливості виховання майбутнього фахівця з туризму полягають в розвитку його професійних умінь та навичок на основі вивченого та застосування на практиці. Характерними рисами, якими повинен володіти майбутній фахівець туристичної галузі, є комунікативність, професійна культура, толерантність, знання рідного краю, вільне володіння іноземними мовами, повага до інших національностей та формування практичного досвіду на основі цінностей різних культур.

Основними напрями та зміст діяльності вищого навчального закладу туристичного профілю як виховної системи визначені у роботі «Педагогіка туризму» (В. Федорченко, Н. Фоменко) [11, с.59-60]: вивчення особистості студентів, визначення початкового рівня за різними критеріями професійно-педагогічної спрямованості майбутнього фахівця; виховання активної громадянської позиції, почуття громадянина Батьківщини, відповідальність за її долю, підростаюче покоління, професійну гідність; виховання інтелектуальної культури, формування вмінь і навичок культури розумової праці, інтересу до різних наукових цінностей, літератури, мистецтва як до особливо важливих цінностей духовного порядку, виховання потреби до самоосвіти; моральне виховання, формування духовної культури, цивілізованого, гуманного ставлення до людей, гуманітарний розвиток, формування екологічної та економічної культури; виховання національної самосвідомості, почуття гордості та поваги до національної історії, культури, традицій та звичаїв українського народу, повага та терпиме ставлення до людей іншої національності, які живуть в Україні, їхніх національних почуттів, культури та звичаїв, виховання майбутніх фахівців туризму як носіїв гуманних взаємин між людьми різних національностей, етнічних груп; формування політичної та правової культури; виховання естетичної культури майбутнього фахівця туризму в усіх формах її вияву; розвиток студентського самоврядування в організації виховної роботи в групах, різного роду гуртках, студентському гуртожитку; науково-педагогічна та методична підготовка молодих викладачів, кураторів до виховної роботи зі студентами; забезпечення зв'язку щодо цілей і

завдань виховної системи, надання науково-педагогічної та методичної допомоги викладачам та іншим навчально-виховним закладам в організації їхньої виховної роботи.

Не підлягає сумніву, що суттєво впливає на результативність загального виховного процесу позааудиторна робота у вищих навчальних закладах.

Позааудиторна діяльність студентів вищих навчальних закладів здійснюється властивими для неї формами.

У науково-педагогічній літературі широко висвітлені такі поняття як “індивідуальна”, “групова”, та “масова” форми позааудиторної роботи. Всі ці форми використовуються у позааудиторній діяльності студентів вищих навчальних закладів.

А.Макаренко стверджував, що ефективність того чи іншого одиничного виховного впливу полягає безпосередньо не в ньому самому, бо ефективність – це продукт системних якостей. Тому продуктивність виховного заходу базується на включенні його в систему заходів [7].

Вивчення організації позааудиторної діяльності студентів показало, що в багатьох з них використовуються форми роботи, які передбачають цикл, систему взаємопов'язаних позааудиторних заходів і розкривають відповідну тему чи напрям виховання студентів. Так, клубна форма роботи дозволяє спланувати систему знань, цикл логічно пов'язаних виховних заходів виховання студентів на трудових традиціях українського народу, виховувати у них психологічну і практичну готовність до праці за обраною професією [5]. У позааудиторній діяльності студентів вищого навчального закладу системними організаційно-педагогічними формами слід визначити клуб, лекторій, гурток тощо, які передбачають систему логічно пов'язаних позааудиторних заходів відповідної тематики (естетичне, правове, економічне виховання тощо). До системних організаційно-педагогічних форм позааудиторної діяльності студентів вищого навчального закладу належать студентські об'єднання (виробничі, суспільно-політичні, аматорські, екологічні, художньо-естетичні, правові). Значне місце мають займати студентські клуби як самодіяльні об'єднання, які створюються за інтересами та бажанням студентів, мають чітку мету, завдання, свої органи управління, відповідну організаційну структуру, статут, девіз тощо.

Забезпечення гармонійного розвитку особистості майбутнього фахівця туризму неможливе без реалізації комплексного підходу організації позааудиторної діяльності студентів, зокрема формування національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу; стимулювання потреби у набутті знань і професійної майстерності; виховання професійної культури на основі полікультурних, історичних, географічних та спеціальних професійних знань; формування професійної відповідальності; екологічне виховання майбутніх фахівців сфери туризму; формування умінь діалогічного та міжкультурного спілкування тощо.

Доцільно, щоб позааудиторна виховна діяльність не обмежувалася загальновиховними заходами, а була тісно пов'язана з майбутньою професією.

Як зазначає В.Жук, для реалізації комплексного підходу щодо організації позааудиторного виховання доцільно організувати роботу 8-10 студентських клубів, які охоплюють практично усі напрями виховання. Зрозуміло, що засідання всіх клубів не може відбуватися одночасно, проте, кожен із клубів має мати постійне приміщення. Такої наявності спеціальних приміщень для роботи клубів не передбачено навіть у найновіших проєктах комплексів ВНЗ. Отже, за нинішніх умов слід повніше використовувати для роботи клубів навчальні кабінети, лабораторії, аудиторії тощо [5]. Заняття студентських клубів можна проводити у формі масових або групових заходів. Для першого варіанту потрібне велике приміщення, для другого – досить навчального кабінету. Режим роботи студентських клубів визначається розкладом позааудиторних заходів. Членами клубів з основних напрямів виховання в ідеальному варіанті мають бути усі студенти. Звідси випливає суперечність принципам добровільності та комплексного підходу, а також зайнятості студентів у позанавчальний час.

Робота студентських клубів не може обмежуватися стінами вищого навчального закладу. Саме через клуб життя студентів має тісно пов'язуватися з соціальним середовищем. Клуби мають опиратися на зв'язки з підприємствами-замовниками, загальноосвітніми школами, закладами культури, творчими організаціями, товариствами тощо. При чому їх робота має будуватися не на епізодичних заходах, а на добре продуманій і спланованій системі спільних заходів з різними соціальними інститутами.

Результати дослідження. Викладене вище дало змогу виокремити особливості позааудиторної виховної роботи студентів вищих навчальних закладів туристичного профілю. Однією з найважливіших умов організації такої роботи є професійне спрямування виховної позааудиторної діяльності. Для майбутніх фахівців сфери туризму доцільно у позааудиторній діяльності планувати низку виховних справ, які тісно пов'язані з окремими аспектами майбутньої професійної діяльності: краєзнавчі студії, екскурсії, організація туристичних клубів за інтересами тощо.

Визначальну роль у професійній діяльності фахівців з туризму займає спілкування. Основна функція спілкування у туристському вихованні полягає в обміні результатами пізнавальної діяльності між індивідуумами; спілкування має детермінований вплив на перцептивні, мнемічні, розумові, атенційні характеристики особистості. Окрім того, спілкування взаємопов'язане з емоціями, що відіграють роль регуляторів людського спілкування. Позитивні емоції підвищують здатність до запам'ятовування і відтворення. Емоційно насичені, багаті на аксіологічні образи туристсько-екскурсійні маршрути формують особистість, розвивають її психічні процеси та поведінку [11]. Полікультурне середовище, в якому перебуває турист, оптимізує не лише психічні процеси, а й процеси розвитку особистості та соціальні відносини. Воно передбачає регулювання різноманітних стосунків серед учасників туристської діяльності, тому що за характером власного існування вони мають суб'єктивний характер (визначають діяльність організаторів туризму і

різноманітну діяльність суб'єктів туристської діяльності; відображають внутрішню сутність і сенс їхньої діяльності; визначають соціальну і прикладну спрямованість виховного процесу та діяльність організаторів туризму; зумовлюють характер і особливості різноманітної діяльності суб'єктів туризму; визначають взаємозалежність і природовідповідність всіх компонентів процесу виховання взагалі тощо).

Виховні заходи повинні сприяти формуванню вмінь і навичок культури праці, мотивації інтересу до професійних та загальнолюдських цінностей. Культурологічний підхід у вихованні майбутніх фахівців з туризму займає особливе місце. Виховання національної самосвідомості, почуття гордості та поваги до національної історії, культури, традицій та звичаїв українського народу, повинні органічно поєднуватися з повагою та толерантним ставленням до людей іншої національності, особливо в процесі міжнародної туристичної діяльності.

Висновки. Таким чином, визначення змісту, методів і форм виховної позааудиторної діяльності у підготовці майбутніх фахівців сфери туризму передбачає цілісність процесу виховання в туризмі і взаємозалежність його компонентів, причому туристське виховання керується виховною метою як реалізацією принципів та закономірностей виховання. Умовами ефективної організації виховної роботи в позааудиторній діяльності є її професійне спрямування, формування професійної культури та здатності до міжкультурного спілкування у полікультурному середовищі, мотивації інтересу до професійних та загальнолюдських цінностей тощо.

До подальших напрямів дослідження відносимо розв'язання проблеми науково-педагогічної та методичної підготовки викладачів та кураторів груп до позааудиторної виховної роботи зі студентами з урахуванням особливостей професійної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму.

Література

1. Виховна робота в закладах освіти України // Збірник нормативних документів та методичних рекомендацій з питань організації виховної роботи .ІСД. – К. : 1995. – 135 с.
2. Галєєва А.П. Організаційно-педагогічні умови виховної діяльності у вищому аграрному навчальному закладі : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук : спец. 13.00.07 “Теорія і методика виховання” /А.П. Галєєва.- Дрогобич, 2009.- 20с.
3. Дзюба В.І. Соціально-педагогічні основи формування гуманістичних ціннісних орієнтацій студентської молоді: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05. – Київ, 1994. – 225 с.
4. Довгополова Я.В. Формування толерантних відносин студентів у полікультурному середовищі вищого навчального закладу: Дис. ... канд.пед.наук: 13.00.05.- Харків,2007.- 206с.
5. Жук В.П. Навчально-виховна робота у професійно-технічних навчальних закладах / В.П. Жук. - Львів : Сполом, 2004. – 48 с.

6.Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання / С.Г.Карпенчук : навч.посібник. - К. : Вища.школа, 1997. – 304 с.

7.Макаренко А. С. Педагогика индивидуального действия. Лекция 3 / А. С.Макаренко Сочинения: В 7 т. – Т. 5 / Гл. ред. И. А. Каиров. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1957. – 224 с.

8.Осипова Т.Ю. Виховна робота зі студентською молоддю / Т.Ю.Осипова, І.О.Бартенєва, О.О.Біла та ін. : навч. посіб. / За заг. ред. Т.Ю. Осипової. – Одеса : Фенікс, 2006. – 288 с.

9.Палаткина Г.В. Мультикультурное образование: современный подход к воспитанию на народных традициях // Педагогика. – №5. – 2002. – С. 41-47.

10.Сухомлинська О.В. Про стан теорії і практики виховання в освітньому просторі України // Шлях освіти. – 1998. – №3. – С. 2-5.

11.Федорченко В. К. Педагогіка туризму : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. К. Федорченко, Н.А. Фоменко - К. : Слово, 2004. - 296 с.

Summary

The article analyzes peculiarities of future specialists education and possibility of outside lecture room activity in higher educational establishments of tourist sphere. The terms of effective organization of educational work in outside lecture room activity were revealed in particular its professional approach, forming of professional culture and ability to intercultural communication in polycultural environment, motivation of interest to professional and common to mankind values etc.

Минів Р.М., проректор з науково-педагогічної роботи, доцент
Чепига М.П., професор університету, доктор філософії[©]
*Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького*

РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ ТА ПІДНЯТТЯ ДУХОВНОСТІ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Ключові слова: *свідомість, духовність, студент, медитація, музика, вода, енергетика.*

Постановка проблеми. Змінити переконання молоді людини можна в будь-якому віці, якщо емоційно дати їй нову, не знану до цього інформацію. Особливо, коли ця інформація зв'язана із життєзбереженням чи загрозою для здоров'я. Зміну свідомості студентів в ряді випадків проводимо, опираючись на різні види здоров'я: а) на фізичне, що визначає повноцінне і правильне функціонування організму; б) психічне, що зумовлює рівновагу і нормальний перебіг психічних процесів; в) духовне – як прагнення до ідеалу, що є головним джерелом сили і енергії людини. Наприклад, деяких студентів важко відучити від вживання нецензурних слів. Роз'яснюємо механізм дії слів на живі організми, в т.ч. і на людину.

Ряд педагогів висловлюють думку, що виховання молоді закінчується вже у середній школі і удосконалити її неможливо. Проте це не зовсім так. Сучасні педагогічні методи і досягнення психологічної та біологічної науки відкривають нові можливості розвитку свідомості і підняття духовності.

Аналіз останніх досліджень. Останні наукові дослідження показали, що під впливом негативної енергетики нецензурних слів, висловлених емоційно переструктурується вода в організмі і всі органи функціонують з порушеннями і в першу чергу мозок і статеві системи. Це є причиною багатьох захворювань і погіршення довготривалої пам'яті, і зменшення можливості до навчання. Роз'яснюємо студентам: або не вживаємо нецензурних слів, або не буде успіхів у навчанні, нормального здоров'я, прекрасної зовнішності. Навпаки, треба пити джерельну, структуровану воду 30 мл на 1 кг маси тіла і розмовляти літературною мовою. Вплив добрих і поганих слів було доведено в цікавому експерименті. На варений рис протягом місяця говорили щоденно слова: "люблю" або "дурені". Рис, на який наговорювали слова "люблю", мав приємний запах, а інший почорнів і мав неприємний запах. Тому ті студенти, які мають негативне мислення, а ще й емоційно висловлюють його вголос, шкодять, в першу чергу, собі, а потім вже й тим, на кого направлені негативні слова (доводиться утворенням сніжинки при заморожуванні води, дослідження М. Емото). Перш за все, треба навести порядок у своєму внутрішньому світі. Адже у ньому є все для щастя і успіху: нагромаджений за життя досвід, одержані у вищому навчальному закладі знання, цінні ідеї тощо. Тому

вироблення звички мислити позитивно є запорукою якісного навчання і основою вироблення фахового способу мислення і, взагалі, щасливого успішного життя, що є важливим для працевлаштування в конкурентному середовищі.

Мета статті. Вивчення деяких методів зміни свідомості і підняття духовності студентів університету за допомогою спеціальних педагогічних технологій, що ґрунтуються на знанні і усвідомленні.

Виклад основного матеріалу. Останні досягнення педагогіки рекомендують не боротися зі злом у людині, а намагатися розвивати в ній добро. Проте добро і творчість не завжди вигідні: добро вимагає втрат, зокрема матеріальних, а творчість – зусиль. А тому людина часто робить не те, що любить, і нехтує тим, до чого лежить її душа. Людину завжди роздирає суперечності між невідповідним добром і вигідним злом. На стороні добра в душі людини стоїть сумління. Сумління завжди протестує проти зла, але ми, часто приваблені кінцевим результатом, усе ж робимо його. За цієї ситуації стає очевидним, що людина діє дуже часто проти власної природи, душить своє сумління, ігнорує його, заганяє в підсвідомість і цим, зрозуміло, зумовлює глибинну деформацію своєї духовної сфери. Нагромаджуючись в підсвідомості, нейтралізовані добрі сили душі порушують духовну рівновагу людини. Образно кажучи ”душа страждає”, бо людина пішла не за її покликом. Морально-етичний негатив, що нагромаджується в душі, трансформується у негатив емоційний, а цей, у свою чергу – у негатив тілесний. Стикаємося, очевидно, тут з моментом саморуйнування людини, ініційованим на духовному рівні [Вишневський О., 2009]. К. Ушинський писав: “Слід виховувати виключно добрі нахили, не даючи поживи поганим [Ушинський К.Д., 1954]. Подібні погляди висловлює і Г. Ващенко. Заперечуючи у вихованні будь-яке насильство і тиск, він водночас підкреслює, що педагог допомагає вихованцеві в усій повноті розкрити ті кращі риси, що дані йому природою, реалізувати те покликане, що дане йому від Творця [Ващенко Г., 1952].

Духовність, як неважко зрозуміти, тісно переплітається із категоріями економічними. Праця людини, осяяна вірою в ідеал, не тотожна праці виконаній без неї. Як тут не згадати стародавній переказ. Три чоловіки везуть тачками каміння. Першого з них спитали: "Що ти робиш?" – “Та ось, наказали возити каміння, то й вожу” (він був рабом). “А ти що робиш? – спитали другого – “Заробляю на прожиток своїй сім’ї” (цей був прагматиком). Нарешті спитали третього: “Ну, а ти що робиш?” – “Будую Собор”, – з гідністю відповів той. Лише третій був людиною духовно повноцінною, бо керувався ідеалом, вищими цілями. Все краще, створене людством, створене ним. Таких людей називають “ідеалістами”. Їхня праця, незалежно від того, яка вона – праця будівника, вчителя, двірника чи поета, - завжди одухотворена. Таким чином, повернення до духовності через звернення до Бога, засвоєння ідеалізму життя і праці повинно зробити наше життя цілком іншим – кращим, змістовнішим, одухотвореним. Оскільки вища школа наставляє студента на цей шлях, то все, що тут робиться, є зорієнтовано на ідеал, на віру в Бога, на його благословення.

Ми, вихователі, враховуємо релігійність в українській виховній традиції. У свідомості українців релігія була живим чинником не лише впродовж десятків віків, а вже багатьох тисяч років. Життя у єдності з природою навіювало людині пошану до надземних сил. Релігія в нас глибоко проникає у звичаї та обряди, поєднує суто виховні елементи з національними, громадськими, сімейними та особистими. Взірцем такого поєднання в нашій історії є “Повчання Володимира Мономаха дітям”, настанови отців Церкви, філософія Г. Сковороди та П. Юркевича, вся творчість Т. Шевченка та ін. Сьогодні, переживши експерименти большевиків над народом, мусимо констатувати акт глибокої поруйнованості нашого життя. Руйнування храмів супроводжувалося руйнуванням душ. Відновлення духовності на цьому шляху є надійною запорукою оновлення нації і становлення нашої державності.

Для зміни свідомості студентів використовуємо різні методи: навчання цінностей, переорієнтації зусиль вихованця, переконання і сугестії, схвалення і осудження тощо. Система виховних заходів повинна передбачити й момент, коли вихователь, крім всього іншого, ознайомлює студентів з набором тих правил, принципів і норм поведінки, тобто з кодексом (Кодекс честі студента), який репрезентує систему цінностей [Гунчак В.М., Чепига М.П., 2011].

Навчання цінностей може бути наперед зумисно продуманим, організованим. Отже, складати певну систему, що передбачає послідовне їх роз’яснення і вивчення, щоб дотримуватись, наприклад, Заповідей Божих, студент мінімум повинен їх знати. В організації та проведенні виховних годин навчання цінностей слід особливо остерігатися нудного моралізаторства. Довгі моральні настанови, особливо одноманітні, дуже шкідливі, бо привчають душу до їх безсилля [Ушинский К., 1954], до бездушного, легковажного і навіть нігілістичного ставлення до самого виховання. Часто нами використовується принагідне навчання сутностей. Сутність цього підходу полягає в тому, що цінності подаються студентам не в “чистому вигляді, а в контексті змісту навчальних предметів, у живих людських стосунках, тобто в реальній життєвій “упаковці”. Студент часто запитує: “Як я маю до цього поставитися?” Роз’яснюємо. Дискутуємо. Саме в дискусії зміцнюється переконання.

Прихід абітурієнта у вищу школу змінює його життя, ламаються стереотипи поведінки, невимушеність домашніх стосунків, радість буття. Виховання у вишах часто позбавлене своєї важливої сторони – емоційності. Будь-яке рішення чи розпорядження в університеті повинно відповідати духові моральних засад і бути обов’язковим для виконання як студентами, так і всім вузівським персоналом. Байдуже ставлення до фактів порушення прийнятих норм також є чинником виховання. Якщо студент насміхається над своїм товаришем, якщо студент нищить університетське майно, якщо сильніший знущається над слабшим, курить, говорить нецензурні слова тощо, і викладач на це все не звертає увагу, то це не виховання, бо така поведінка викладача сприймається як схвалення таких вчинків. Мовчанка завжди є знаком згоди. При зміні свідомості вихователь до вихованця використовує метод переконання і навіювання. Їх вважають одним з найсильніших виховних засобів, що

ґрунтується на домінуванні впливу вихователя над волею вихованця. З їх допомогою можна викликати навіть почуттів тепла і холоду, збуджувати уяву, зумовити вчинок, формувати нахил, збудити вольову реакцію, посилити або підірвати віру в добро, посіяти сумнів або підтримати впевненість. Навіюванням можна навіть лікувати.

Переконування і навіювання відіграють велику роль у вузівському вихованні. Студенту можна нав'язати впевненість у своїх силах. Але водночас доріканнями і сумнівом можна цю впевненість у нього відняти і зробити його немічним. Дитина, школяр, студент і доросла людина, залежно від якостей характеру, може зазнавати навіювання виробляти свої переконання також на вулиці, в кіно, під впливом політичних подій, а навіть – з телеекрана. Масове всеядне споживання телепродукції часто призводить до складних світоглядних і психічних переживань, висновків, до формування шкідливих і аморальних понять [Вишневецький О., 2003]. Вважають, що студенти легше піддаються переконуванню і навіюванню, ніж студентки. Однак, велика податливість навіювання може свідчити про слабкість інтелекту і волі. Навіювання, крім того, часто приводить до формування слухняності, покірності та підпорядкування викладачеві чи іншому студенту. У застосуванні методу переконування та навіювання викладач мусить виявляти велику делікатність, всіляко дбаючи про зміцнення волі і самостійності вихованця, а також високо цінуючи його власну точку зору, навіть якщо вона йому не подобається.

Метод схвалення і осудження. У своїх крайніх формах і в руках авторитарного виховання цей метод, без сумніву, заслуговує на негативне ставлення [Вишневецький О., 2003]. В радянській педагогіці він ґрунтувався на розумінні виховання як дресури, що йде виключно ззовні, від вихователя, а через нього – від держави. Через це він мав і більш категоричну назву: метод заохочення і покарання. Не важко зрозуміти, що це веде до підміни служіння вартостям – служіння тому, хто є джерелом нагород і покарань. А звідси і сумнівна роль оцінок у напрямку вихованні. Оцінки за предмет **“Основи української державності, культури та духовності”**, які записуємо у залікову книжку. А якщо і наставник академгрупи продає оцінки, так як оцінки з фахових предметів? В такій ситуації у свідомості студента і його батьків домінує не прагнення до пізнання і розвитку, а бажання отримати найкращу оцінку будь-якими засобами. В кінцевому рахунку це веде до становлення кар'єризму: кар'єра наукова – замість культу відкриттів, кар'єра політична – замість служіння народу і т.д. Не випадково, що метод заохочення і покарань вважали неприйнятним такі представники демократичної педагогіки, як П. Блонський, С. Шацький. Вихователям варто усвідомити: якщо публічне схвалення вчинку студента може мати позитивне значення, то осуд при свідках переважно дає негативні наслідки. Психологічну основу цього прийому становлять переживання: якщо вчинок схвалюється вихователем, особливо шанованим, то відчуття задоволення спонукатиме до повторення. Негативні ж відчуття, спричинені осудом, можуть викликати і затамовану неприязнь, бажання наперекір повторити недобрий вчинок і цим “відомстити” за осуд. За

всіх випадків будь-яка реакція вихователя повинна бути обдуманною, зваженою, обгрунтованою. Осуду не може піддаватися вчинок, доки вихователь не з'ясує його мотиви. Часто-густо це може бути випадковість. А ще в іншому випадку – спрацює колись сформований комплекс неповноцінності [Вишневський О., 2003]. Вихователь мусить також взяти до уваги характер вихованця, рівень його дратівливості, урівноваженості тощо. Дуже корисно, коли виховник реагує на негативний вчинок студента не відразу, а “витримавши паузу”, впродовж якої “працюватиме його сумління”. Сказане вище, таким чином, дає підстави вважати, що метод схвалення й осуду – інструмент вельми делікатний і застосовувати його треба обачно і нечасто.

На стані душі кожної людини позначаються ті впливи, які йдуть ззовні. Це – впливи найперше реальних людей: наших батьків, знайомих, духовних і громадських діячів, викладачів тощо. Ними можуть бути і “квазіособистості”, якими є, наприклад, літературні герої. Всі вони важливі для нас лише тому, що виступають виразниками певних духовних вартостей, певних ідеалів. Нарощування духовності в людині відбувається через спілкування з ідеалами. Під цим розуміємо ситуацію, коли на якусь мить або протягом певного відрізка часу забуваємо про всі практичні справи, заглиблюємося в душі у роздуми про Високе і Вічне і таким чином наближаємося до нього та поєднуємося з ним – коли “серце поволі з Богом розмовляє” (Т. Шевченко). Загальноприйнятими формами такого спілкування є молитва. Відзначення свят та участь в обрядах, поєднання з ідеалами через мистецтво, зокрема з допомогою музики [Вишневський О., 2003; Чепига М., 2006, 2009]. Проте, очевидно також, що кожна людина може “розмовляти з ідеалами” своєю власною мовою Віри, Надії, Любові – почуття глибоко інтимні і їх сила далеко не завжди рівнозначна тому, що людина говорить і демонструє: “В кого завжди на устах вітчизна, той давно її в серці вже немає”, – пише Ш. Петерах. Глибока віра в Бога, національні чи будь-які інші ідеали – риси скромної, як правило, людини. І не всі ті, котрі щонеділі ходять до церкви, є дійсно віруючими. А відтак, не всі ті, хто не ходить – атеїсти. Важливо, щоб людина думала про них якнайчастіше. Такий стан є дуже благодатним для самої людини, відкриваючи себе Високому і Вічному, вона, наче “провітрює” свою душу, а відтак, переносячи увагу з свого “я” на “не – я”, на авторитет Творця, на національну ідею тощо, позбувається з душі затхлого егоїзму, кар’єристичних прагнень, заздрості і комплексу меншовартості та починає свою місію служіння. Власне такий стан людини веде до оптимізму, самовпевненості, душевного спокою і віри в добру опіку Божу [Вишневський О., 2003]. Зрозуміло, що людина може спілкуватися з ідеалами різних систем вартостей.

Молитва є безпосереднім зверненням людини до об’єкта своєї віри і виявом її намагання наблизитися до свого ідеалу “...в цьому спілкуванні людська душа виходить за межі свого земного, емпіричного буття, переборює, хоча б на деякий час, свою упідкореність плоттю, силами світу цього і вступає до сфери буття неземного, божественного” [Франк С.Л.]. Через молитву до Бога людина вбирає в душу благодать його присутності, спокій, сили і надії, з її

допомогою вона нагромаджує духовний капітал любові і добра, які потім віддає світові. Молитва, як вважають, має великий психотерапевтичний ефект. Досліди показали, що віруючі живуть, як правило, довше і мають краще здоров'я. Молитва, особливо в церкві, приносить душевне очищення, катарсис, а отже, сприяє здоров'ю. Вважається, що церква поступово заряджена позитивним біополем [Чепига М., Чепига С., 2006]. Найкоротшою молитвою є знамення Христа, яке накладає віруюча людина на себе, проходячи повз Храм Божий чи хрест при дорозі, сідаючи за споживання їжі, і коли хоче відігнати від себе “злу силу”. В усіх цих випадках людина прагне збагатити свою душу добром. І мав рацію М.Г. Стельмахович, трактуючи молитву і Святі Таїнства (навіть і причастя) як методи виховання. Молитва як форма спілкування з ідеалами іноді поширюється також на інші рівні ієрархії вартостей. Є молитви, в яких народ просить для себе кращої долі, свободи, справедливості:

“Боже Великий Єдиний,
Нам Україну храни...”

З молитвою наші предки вирушали в дорогу, розпочинали різні цикли господарських робіт. Молитовно звертається людина до свого Творця, лягаючи спати і встаючи вранці, коли відчуває біль і наближення смерті.

В нашому університеті молитвою починається навчальний рік. На посвяті в студенти священник окроплює молодих людей Святою водою, а в церкві, яка знаходиться на території університету, відбувається святкова літургія. Студенти мають можливість щодня перед заняттями помолитися в церкві, налаштувати себе на здобування знань і чемну поведінку.

Зупинимось на викликах часу. Важливим у вихованні молоді є так звана “сексуальна революція”, пияцтво і наркоманія, які набули такого поширення, що педагогічна наука і школа та вища школа почувають себе розгублено. Так, сучасний стан сексуальності серед підлітків трактується в США як “сексуальна істерія”. Планка вступу у статеве життя знизилася до 12 років і, як наслідок, 70% дівчат до закінчення школи вже мають досвід сексуальних стосунків. Вагітність 12-річних президент США оголосив національною катастрофою. За даними М. Красовицького (ж. “Рідна школа”, 1998, № 24) в одній із шкіл Чикаго кожна третя дівчина була вагітною. 2 млн. підлітків мають венеричні захворювання, 1 млн. школярів вагітніють щорічно. Додамо лише, що сьогодні в неповних сім'ях живе 35-40% американських школярів, а серед афроамериканців – 80-92%. В атмосфері сексуальної розбещеності американські педагоги та школа навіть і не ставлять питання про потребу сексуальної саморегламентации людини, про будь-яке її самообмеження і виховання стриманості (це суперечило б ідеї “прав людини”). Натомість дітей навчають практики “безпечного сексу”.

Іншими “дарами цивілізації” в США є схильність молоді до вживання наркотиків та алкоголю. В усіх випадках жахливі болячки технічно передового суспільства поєднуються, з одного боку, з гіпертрофованим культом прав людини, з демократією, доведеною до абсурду ідеєю прав людини, а з другого – зі шкідливою функцією телебачення. І саме тут причина того, що зусилля

виховників спрямовуються не на оздоровлення виховання, а розробку “інструкцій” як протистояти сексуальним домаганням, “кодексів” сексуальної поведінки тощо. Мішанина з культу насолод і прав людини (маю право розпоряджатися своїм тілом, як хочу) готується телебаченням, на яке педагогіка ніякого впливу немає. Навіть американські педагоги, звиклі до витівок засобів масової інформації, вважають, що тепер дає про себе знати масовий сексуальний психоз, що розпалюється цими засобами [Красовицький О., 1998]. Сексуальна розпущеність, наркоманія та алкоголізм, як стає очевидним, мають спільне коріння, зводяться до глибинної втрати засад духовності і домінування антропократії, втрат уміння людини знайти насолоду в духовному і тотального прагнення її до насолод примітивних, тілесних. І провина в цьому не педагогів і не школи: все це йде від хвороби суспільства, від глобального процесу його “матеріалізації” і оскотинювання. Як відомо, традиційно християнське виховання виходить з тези домінування духовного над тілесним. Ця теза переноситься і на статеве та інше виховання.

Для попередження абортів роз’яснюємо їх шкідливість для здоров’я. Зародок органічно поєднаний з материнським лоном, то й аборт вражає теж і фізичне тіло матері (залишається виразка) і її духовну субстанцію. Руйнування започаткованого життя калічить і тіло, і душу матері. Її лоно втрачає свої життєтворчі сили та орієнтації і засвоює тенденцію до смерті, прагне її наближення, стає носієм “фантому смерті”, що позначається на її власному здоров’ї (передчасні екологічні захворювання) та на здоров’ї пізніше народжених дітей. Існують навіть припущення, що цей фантомний вплив організму жінки поширюється на здоров’ї чоловіка, який живе з нею.

Катастрофічні дані про те, що на 450 тис. доношених вагітностей народжується до 180 тис. дітей з вродженими, часто несумісними із життям вадами, не слід пояснювати лише екологічними умовами. Логічним буде й інше припущення: розбещене статеве життя, що супроводжується негативним ставленням до можливого зачаття, є у своїй основі протиприродним і руйнує саму репродуктивну функцію як жінки, так і чоловіка. При статевому житті без любові в організмі партнерів не утворюються необхідні організму гормони.

Для корекції свідомості студентів використовуємо медитацію, яка складається із декількох блоків:

- починаю нове життя з любов’ю в серці;
- я зустріву цей день з любов’ю в серці;
- щоденні успіхи – шлях до успіху;
- я – величне диво природи;
- день сьогоднішній – день останній;
- володар своїх почуттів;
- сміх – стимулятор успіху;
- як стати достойнішим;
- Творець всього допоможе мені.

Кожен блок треба читати 30 днів: ранком і після обіду подумки, а перед сном вголос. Через місяць опануйте наступний блок. Повторюйте текст стільки

разів, поки він не стане частиною вашої свідомості, доки слова не проникнуть у підсвідомість. Доки не виробите в собі нові звички. Текст цих медитацій можна прочитати у книжечці “Кодекс честі – засіб боротьби з академічною нечесністю” [Гунчак В.М., Чепига М.П., 2011], “Плекаймо інтелектуальну етику” [Чепига М.П., 2007], а тут наводимо тільки деякі блоки медитації:

Я зустріну цей день із любов'ю в серці:

- адже це головний секрет успіху в будь-якій справі. Любов стане моєю зброєю, і до кого я б не звернувся, ніхто не зможе перемогти любов. У моїх словах можна засумніватися, а докази – відхилити; від обличчя мого можна відвернутися, неважко засудити мій одяг; всі мої дії можуть викликати заздрість, але любов розтопить серця всіх, так само як сонце зігріває холодну землю;
- *я зустріну цей день з любов'ю в серці.* Як це зробити? Я буду на все дивитись із любов'ю. Я буду любити сонце, яке зігріває моє тіло, але також і дощ, який очищає мій дух. Я буду любити світло – воно вказує мені дорогу, але також і пітьму, за те, що вона являє зорі. З радістю я прийму щастя, бо воно робить серце щедрим, але й потерплю смуток, бо він робить душу відкритою. Я належно сприйму нагороду, але й перешкоди буду належно цінувати, як можливість відзначитися;
- *я зустріну цей день з любов'ю в серці.* Як мені діяти? Я буду все робити із любов'ю до людей, у кожного є добрі риси, хоч їх і не видно одразу. Любов'ю я зруйную стіни підозри і ненависті, якими люди оточили свої серця, натомість я збудую мости, щоб любов увійшла в їх душі;
- *я зустріну цей день з любов'ю в серці.* І як я буду розмовляти з іншими? Я буду відгукуватися схвально про моїх ворогів – і вони стануть моїми друзями. Я знайду причину кожного похвалити і не буду лихословити; я буду любити честолюбних, бо вони можуть надихнути мене. Я буду любити невдах, оскільки їх досвід може навчити мене. Я буду любити багатих за те, що вони рідкісні, і бідних, за те, що їх так багато. Я буду любити юних за властиву їм надію, а старих – за мудрість, яку вони несуть нам. Я буду любити красивих, адже очі в них теж смутні, а некрасивих я буду любити за спокій в їх душах;
- *я зустріну цей день із любов'ю в серці.* Як же я повинен відповідати на дії інших? З любов'ю, бо любов – це лише моя зброя для завоювання людських сердець, любов – це також щит, який захищає мене від стріл ненависті і списів гніву. Любов захистить мене під час творчої роботи і на самоті врятує мене від відчаю і втихомирить у надмірному захопленні;
- *я зустріну цей день із любов'ю в серці.* Якими мене побачать люди? Я мовчки, подумки скажу будь-кому: “Я люблю тебе”. Ці невисловлені слова будуть світитися в моїх очах, вони перетворяться в усмішку, відіб'ються ехом в голосі – і серце людини відгукнеться. А якщо вона відчує мою любов, то не відмовиться від моєї допомоги чи співпраці;
- *я зустріну цей день із любов'ю в серці.* І більш за всіх я повинен полюбити себе. Оскільки в моїх справах я буду перевіряти все те, що входить в мою

душу, в серце, в розум і тіло. Я буду слідкувати за своїм розумом і не допущу, щоб в ньому поселились зло і відчай, а буду насичувати його знаннями і віковою мудрістю. Я не дозволю своїй душі стати безпечною і бездіяльною, але буду підживляти її розмірковуванням і молитвою.

Сміх – стимулятор успіху:

- *крім людини, жодна жива істота не може сміятися.* Я буду радіти – і моя ноша стане легшою. Я буду сміятися, і продовжиться моє життя – я володію таємницею довголіття;
- *я посміюсь над світом.* Найбільше я сміятимуся над собою, бо людина виглядає комічною, якщо сприймає себе надто серйозно. Я ніколи не попадусь в цю пастку розуму. Хоч я і величне диво природи, я все ж тільки крупинка, яку несуть вітри часу;
- *я посміюсь над світом.* А чи зможу я розсміятись, якщо людина чи діло, з яким я стикаюсь, може викликати сльози чи прокляття? Я буду повторювати слова давніх: “Завжди так не буде”. І ці слова допоможуть мені пережити будь-яку подію, залишать у рівновазі;
- *я посміюсь над світом.* Коли я сумую, я розраджусь тим, що печаль минає, коли успіх запаморочить голову, то я собі пригадаю, що пройде і це (“завжди так не буде”). Коли я бідуватиму, скажу: завжди так не буде, а коли виявлюсь обтяженим багатством, знов повторю: завжди так не буде;
- *я посміюсь над світом.* Я наповню цей день сміхом і прикрашу цю ніч піснею. Буду насолоджуватись щастям сьогоднішнього дня зараз. Адже щастя не зерно, щоб зберігати його в складах, і не вино, щоб зберігати його в амфорах. Його потрібно сіяти і збирати в один і той же день, так і я буду чинити;
- *я посміюся над світом.* Мій сміх розставить все на свої місця. Я посміюся над своїми невдачами – і вони зникнуть в хмарах нових задумів. Я посміюся над своїми успіхами – і їх справжня ціна стане очевидною. Я посміюся над багатством і воно буде квітнути і примножуватись. Кожен день буде успішним, коли моя усмішка викличе усмішку в інших, бо я зацікавлений в тому, адже ті, з ким я непривітний, не посприяють мені;
- *я посміюся над світом.* Тепер я буду плакати лише від щастя, бо печальним, співчутливим чи засмученим не місце на робочому місці, зате кожна усмішка можна обміняти на золото, а з кожного доброго слова, сказаного від серця, можна побудувати палац. Я ніколи не дозволю собі стати настільки гоноровим, мудрим, величавим і могутнім, щоб розучитись сміятись над собою і світом;
- *я посміюся над світом.* І доки я можу сміятись, я багато досягну. Сміх – один із величних багатств природи – і більше я не буду ним нехтувати. Я досягну успіху лише тоді, коли буду сміятись, якщо буду щасливим. Плодами своєї праці зможу насолоджуватись тільки, коли стану усміхненим і щасливим, а якщо ні, то краще невдача. Щоб насолоджуватись усміхом, я повинен бути щасливим, а сміх буде

допомагати мені, як слуга. Я буду щасливим. Я досягну успіху. Я буду великим (відомим) вченим (педагогом, інженером...).

Творець всього, допоможи мені:

- *я не прошу ні золота, ні одягу.* Я навіть не прошу можливостей, які дорівнюють моїм здібностям, навпаки, керуй мною так, щоб я зміг розвинути здібності, що відповідають моїм можливостям;
- *допоможи мені перенести труднощі і невдачі,* але не приховуй від мене нагороду, яку принесе перемога. Постав мені завдання, перед якими інші відступали, але які загартують мій дух, і наділи мене мужністю сміятися над своїми небезпеками. Дай мені достатньо часу для досягнення моїх цілей. Навчи мене словам, які були би дієвими, але утримай мене від брехні і обмов кого б то не було. Наділи мене пильністю, щоб я міг розпізнати свої можливості;
- *відмий мене в річках добрих звичок,* щоб погані осіли на дно, подай також співчуття до слабкості інших. Наділи мене пильністю, щоб я міг розпізнати можливості, але й здоровою злістю, яка зосередить мої сили;
- *удача не буде чекати.* Якщо я буду вичікувати, то вона піде з іншим і покине мене назавжди. Є лише цей час, є лише це місце, і є я – людина. Тепер я буду діяти. Немає таких маловірів, які б у момент, коли їхнє становище було серйозним чи в сильному нещасті, не прикликали свого Бога. Хто не стрепенувся, зіткнувшись із небезпекою смерті чи незрозумілою тайною? Звідки походить цей старовинний інстинкт, який відкриває всіх живих істот у момент небезпеки?
- *я ніколи не буду молити (просити Бога) про матеріальні блага.* Я ніколи не буду просити золота, любові, здоров'я, дрібних перемог, слави, успіху чи щастя. Я буду молитися лише про спрямування, щоб мені було вказано шлях до здобування успіху, і мою молитву почують.

Висновки. На основі проведеної роботи спостерігали еволюцію поглядів студентів від першого до випускного курсів. Для контролю за розвитком свідомості можна зробити відеофільм аури (auro-vision). Це дасть можливість побачити астральний і ментальний шари аури в русі в реальному часі, оцінити роботу чакр, проаналізувати, як зміниться колір аури залежно від внутрішнього стану студента, від емоцій, які він переживає. Дає можливість побачити і оцінити, як впливає на ауру медитація і різні практики розвитку свідомості, як при цьому змінюється колір і щільність аури. Фотографію аури можна зробити у м. Київ, вул. Басейна, 9 “б”, ера Водоля (www.eravodoleja.com.ua).

Узагальнюючи педагогічний досвід і виклики сьогодення, ми розробили “Золоті правила куратора академічної групи”:

1. Викладач-куратор (дальше викладач) має бути особистістю, привабливою для студентів.
2. Викладач повинен викликати любов і повагу студентів до себе, якщо він сам любить кожного студента та піклується про них, у стосунках і з ними чесний і відвертий.

3. Викладач має бути відвертий у стосунках з усіма студентами.
4. Викладач має бути веселим, жартівливим.
5. Викладач повинен раціонально використовувати свій час.
6. Викладач має бути доброзичливим.
7. Викладач має постійно самовдосконалюватись, розширювати свій світогляд.
8. Гасло викладача: “Пізнай самого себе і допоможи в цьому своїм студентам”.
9. Викладач повинен реалізувати індивідуальний підхід до студента, вміти його вислухати, підтримати в них вогник самоповаги.
10. Кожен куратор академгрупи має створити студентський колектив, у якому панують доброзичливі стосунки, шанобливе ставлення один до одного.
11. Педагог повинен приймати тільки обдумані рішення.
12. Викладачу слід любити і захищати кожного студента, поважати їх почуття.
13. Викладачу необхідно виховувати у студентів самодисципліну.
14. Викладач – це та людина, яка любить молодь, володіє педагогічною майстерністю, постійно пробуджує в юному серці бажання бути сьогодні кращим, ніж учора, почуття поваги до самого себе.

Підсумовуючи підняття духовності скажемо, що підняти духовність треба для:

- покращення здоров'я (душевного здоров'я);
- для творчості: щоб генерувати ідеї, підняти духовність;
- для довголіття і щасливого життя.

Методи підняття духовності:

- активувати енергетику верхніх чакр людини;
- добрі справи (благочинна діяльність у всіх формах);
- медитація (взірець тексту наведено вище);
- слухання класичної (духовної) музики;
- перебування в церкві, молитва;
- відвідування музеїв, театрів;
- підняття загальної енергетики;
- участь у художній самодіяльності;
- участь в наукових гуртках;
- участь у народних обрядах.

Враховуючи те, що душа – це енергетична субстанція і її можна лікувати енергетичними чинниками, то можна у нашому університеті в коридорі між корпусами (вздовж аудиторій) обладнати “духовний коридор”, у якому студенти, переміщуючись, “будуть лікувати душу” такими чинниками:

- класична (духовна) музика;
- картини високоенергетичні (можна і на релігійну тематику);
- резонатори високої частоти, записані на спеціальних носіях;
- вода, відповідним чином структурована і з певною закладеною в неї інформацією тощо;
- світло свічок;
- запахи квітів тощо.

Приймаємо пропозицію стосовно обладнання духовного коридору для швидкої енергетичної корекції біополя студентів як частини підняття духовності.

Література

1. Ващенко Г. Високий ідеал. - Полтава: "Полтавський вісник" 1994. - 191 с.
2. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Посібник для студентів вищих навчальних закладів. - Дрогобич: в-цто "Коло", 2003 - 528 с.
3. Войтила К. Основания этики// Вопросы философии. - 1991, № 1
4. Гунчак В.М., Чепига М.П. Кодекс честі – засіб боротьби з академічною нечесністю. - Львів: в-цто ЛНУВМтаБТ ім. С.З. Гжицького, 2011. - 72 с
5. Макаренко А.С. Сочинение в семи томах. - Москва, 1958, т. 5
6. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5-ти томах. - К., 1976-1077. т. 1
7. Ушинський К.Д. Твори в шести томах. - К., 1955, т. 6
8. Франк С.Л. Духовные основы общества. - Москва, 1992
9. Чайковський А., Чепига М., Шутко Л., Чепига О. Вплив енергетики музики на емоційність музиканта, лектора, студента. - Львів: Магнолія, 2006, 2009 - 136 с.
10. Чепига М.П., Чепига С.М. Стимулятори здоров'я та інтелекту. 2-е вид., перер. і доп. - К.: Знання, 2006. - 347 с.
11. Чепига М. Плекаймо інтелектуальну етику. - Львів: Тріода плюс, 2007. - 536 с.
12. Чепига М., Федорович В., Драчук А. Крок до мети на шляху мудрості.
13. - Львів: в-цто ЛНУВМтаБТ ім. С.З. Гжицького, 2011. - 96 с.

УДК 17:291.5

Минів Р.М., кандидат екон. наук, доцент, ©**Огірко О.В.**, кандидат фіз.-мат. наук, доцент (E-mail: Ohirko@yandex.ru)*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького*

ДУХОВНО-МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Духовно-моральне виховання студентської молоді є формуванням духовного і тілесного життя молоді на основі абсолютних цінностей, якими наповнена християнська культура. Воно ґрунтується на універсальному моральному законі людства – десяти Заповідях Божих і двох головних заповідях Любові, а також на ділах милосердя щодо душі та тіла ближніх, євангельських радах і блаженствах.

Ключові слова: *духовність, моральність, Бог, Святий Дух, виховання, тіло, душа, дух, християнська етика, Заповіді Божі, совість, чесноти.*

Вступ. Проблема духовно-морального виховання є ієрархічною, що містить абсолютний, національний, громадянський, родинний та особистий рівні, і визначається відношенням людини до Свого Творця, до інших людей і до самої себе. Для України, що перебуває в умовах духовного і морального відродження, найважливішими завданнями є гармонійний розвиток душевних і фізичних сил молоді. Обґрунтовано термін духовність на основі філософсько-богословського вчення. Сформульовані аспекти духовно-морального виховання у навчальних закладах, проаналізовані основні принципи християнсько-етичного формування молоді на основі універсального морального закону “чини добро – уникай зла”. Проблеми формування духовності розглядалися в роботах М.Рупніка [1], Т.Шпідліка [2].

Матеріал і методи. Враховуючи потреби України у відродженні духовності молоді, усвідомленні своєї національної належності, навчальні заклади повинні забезпечити наповнення всіх ланок навчально-виховного процесу змістом християнської моралі та національної духовності, який би допомагав формувати свідомих українців, для яких первинними є Бог і Україна, виховувати їх душі, чесні і сильні характери, сумління, громадянські, моральні і надприродні чесноти, спонукав би молодих людей у співпраці з Богом вирости корисними своєму народові.

Досвід багатьох країн світу переконливо показує, що запорукою процвітання будь-якої нації є її здорова духовна сфера, бо висока духовність формує людину. Позбавлення народу його духовності призводить до поширення зневіри, бездуховності, аморальності, зростання злочинності, підлості та підступності, ненависті. Для України, що перебуває в умовах духовного і морального відродження, найважливішими завданнями є гармонійний розвиток душевних і фізичних сил молоді.

Результати дослідження. За останні 20 років в навчальних закладах Галичини чи не вперше серед українських навчальних закладів опрацьована цілісна система вивчення проблем християнської етики. Мета вивчення предмету – плекання духовності, духовно-моральне виховання молоді на основі християнсько-етичного віровчення, прищеплення доброти, людяності, милосердя, чесності, працьовитості, виховання духовно-багатої особистості, яка б усвідомлювала свою відповідальність перед Богом та Батьківщиною. Навчальні заклади повинні наповнювати всі ланки виховної роботи духовним змістом, бо лише інтелектуальний розвиток не принесе повноти щастя людині. Христос не випадково навчав: “Яка користь людині, як світ цілий здобуде, а занепасть власну душу?” (Мт.16,26).

Проблеми духовності людини й суспільства завжди були і є в центрі філософських систем. Це цілком закономірно. У практиці поняття “духовний” та “духовність” мають зараз декілька тлумачень і використовуються в різних контекстах, але завжди забувається їх первинне – святе походження – від Духа Святого. Святий Дух є Третьою Особою Божою, і, отже, самим Богом. Він вічний, всюдисущий, всезнаючий і всемогутній. Святий Дух, який провадить нас як християн, творить у нас нове життя, щоб зробити вибір відповідний до Господньої думки.

Бог є Любов (1 Ів.4,7-8). Кожна людина, маючи в собі Бога є джерелом любові для інших. Духовно-моральне виховання формує духовність людини. Християнська духовність – це причетність людини до Божественного через віру, надію й любов. Духовність – це збереження моральних і духовних традицій предків. Духовність – це життя людини у Святому Дусі. Людина – істота духовна, бо народилася від Бога Духа. Як така, вона дозволяє вести себе Духом. Бог сотворив Духа в людині. Тому духовна людина – та, яка вірить, любить і шукає Бога – джерело добра. Чим частіший, міцніший зв’язок людини з Богом, тим багатшою є її душа, тим міцнішим є осердя духовності в людині. Яка душа людини, яке в неї серце, таким є її життєвий шлях, її поведінка. Ось чому ідея Бога повинна бути панівною у людській свідомості, в її душі. Духовне життя людини – це життя її з Богом (“Бог є Дух”), зі Святим Письмом, з християнською вірою у безсмертя душі та день Страшного Суду Божого. Воно починається у душі і відноситься до душі та й прямує до Найвищого Духа – Бога у Трійці Святій Єдиній.

Духовність може бути тільки в таких людей, що визнають наявність, нетілесність та безсмертність душі та її залежність від вищої істоти – Господа Бога. Отже, духовність – це стиль релігійного життя, гармонійна дія богословських та моральних чеснот в особі, яка спричиняє гідну відповідь людини дарам Божої благодаті й харизмам Святого Духа та вільною волею йде Божій волі на зустріч, прагнучи щоденно наслідувати Ісуса Христа та Його Пресвяту Матір. Духовність – це релігійна або моральна культура душі, тобто коли людина відповідає за свої вчинки перед собою, ближнім і Богом. Духовність допомагає людині усвідомити свою гідність і вартість як особи, створеної на образ і подобу Божу, та необхідність переходу від *homo sapiens*

(людина розумна) до homo animus (людина духовна – носій високоморальних духовних цінностей).

В умовах становлення і розбудови незалежної Української держави особливо гостро постає проблема духовного відродження народу на основі засад християнської моралі. Християнство є традиційною релігією українського народу і вже більше 1000 літ формує духовну культуру українців. Без духовних потреб, моральної відповідальності перед ближнім і усім народом, без патріотичних почувань не може набрати одухотвореності і освітньо-виховна діяльність.

В преамбулі Конституції України, прийнятої 28.06.1996 р., наголошується на усвідомленні відповідальності перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішніми та майбутніми поколіннями, а тому слід знати, який є Бог і Його закон, щоб реалізувати цю відповідальність на практиці.

Духовні цінності пов'язані з релігією як зв'язком, так і зустріччю та життям людини з Богом, Який є один для всіх, і тому людина повинна правильно будувати свої відносини з Творцем, вбачати у Ньому найвищий сенс свого існування. Кожна людина має природне право на пізнання Бога і Його законів, тому це право не можна обмежувати в навчальних закладах.

Духовність людини плекається на основі морального виховання, яке є безперервною працею над формуванням душі й тіла людини для досягнення нею повної злуки з Богом. Метою християнського етичного виховання є виявлення, формування та розвиток природних та надприродних задатків душі й тіла, до осягнення єдності життя людини з Божими законами. Християнське виховання є складовою частиною національного.

Християнська етика є наукою про моральне добро людини на основі абсолютних цінностей, якими наповнена християнська культура. Основи її висвітлені у творах учителів Церкви святих Василя Великого, Августина ще в IV ст. та у творі київського князя Володимира Мономаха "Поучення дітям" в 1117 р. Традиційними рисами українського ідеалу людини є: віра в Бога, в Боже Провидіння, пошана до старших, лагідна вдача, щирість, гостинність, працелюбність, духовний аристократизм (не визнавання над собою жодного володаря, окрім Господа Бога), гуманне ставлення навіть до ворогів, перевага духовного над фізіологічним у родинному житті, любов до своєї Батьківщини і народу.

Християнська етика – це віра, надія та любов людини у добро. Християнська етика – це наука про моральне добро людини на основі Божого Об'явлення, що міститься у Святому Письмі (Біблії) і Святому Переданні (Традиції Церкви).

Християнська етика є наукою про моральне добро людини на основі абсолютних вартостей, якими наповнена християнська культура. Християнська етика ґрунтується на універсальному моральному законі людства – десяти Заповідях Божих і двох головних заповідях Любові, а також на ділах милосердя щодо душі та тіла ближніх, євангельських радах і блаженствах. Вона закликає шанувати Бога думками, словами, ділами, а також шанувати батьків, власне і

чуже життя, чистоту, майно, честь, славу, гідність і почуття. Християнська етика базується на “золотому” моральному правилі Ісуса Христа: “Все, отже, що бажали б ви, щоб люди вам чинили, те ви чиніть їм” (Мт. 7,12) та на первісному моральному законі “Не роби другому того, що тобі не миле” [3].

Найважливішими завданнями у духовно-моральному вихованні студентської молоді є: формування розуму; творення на основі розуму та віри власних ідеалів та чеснот; осягнення стану, в якому: у розумі людини пануватиме віра і вона керуватиметься чеснотою мудрості, що наставляє розум розважно шукати правду; у волі – любов, що керуватиметься чеснотою справедливості, що наставляє волю бажати знайдену розумом правду; у почуттях – надію, які керуватимуться чеснотами мужності і здержливості, які керують почуттями у небажаній ситуації і стримують нахили злих почуттів; утвердженням стану, за якого розум, віра і совість управлятимуть всіма порухами волі.

Засобами християнської етики формуються: досконала совість (сумління), що відзивається на кожен злий вчинок і скеровує людину направити заподіяне зло; Богословські (Божі, надприродні, влиті) чесноти: віра, надія, любов; моральні чесноти (природні, набуті): мудрість, мужність, стриманість і справедливість; громадянські чесноти: чесність, ощадність, дисциплінованість, точність, чемність, прощення, патріотизм.

Категорії християнської етики, такі як: добро, зло, гідність, честь, цінності, щастя, відповідальність, справедливість, совість, чесноти, гріх, свобода та відповідальність є відображення особливостей національної самосвідомості.

Християнська етика закликає шукати найвище добро (благо) не тільки своєю розумовою діяльністю, але й на основі формування духовного світогляду, який відкривається у вічних правдах, об'явлених Богом у Святому Письмі, зокрема, у правдах про: створення світу; створення людини на образ і подобу Божу; відкуплення (спасіння) людства; останні речі (смерть, суд, пекло, рай). Християнська етика – це етика беззастережного послуху волі Божій, об'явленій через Ісуса Христа.

Християнська етика є вченням спільним для всіх християнських конфесій в Україні та має за ціль: інформувати слухачів про моральне вчення християнства, яке містить у собі загальнолюдські цінності; виховувати молодь на засадах: правди – “і спізнаєте правду, і правда вас визволить” (Ів. 8,32); свободи, про що наголошував наш Кобзар: “в своїй хаті своя й правда і сила, і воля” та екуменізму за принципом: “Один Господь, одна віра, одне хрещення” (Ефес. 4,5); прищеплювати молоді низку моральних чеснот: мудрість, мужність, справедливість, стриманість, милосердя, миролюбність [3].

Християнська етика є могутнім виховним засобом у формуванні богословських, моральних і громадських чеснот. Вона сприяє для осягнення людиною Бога як найвищого добра. Особиста християнська етика наголошує на вірі та вшануванні Бога. Вона відкриває шлях до мети через молитву, через любов до Бога і ближніх. Християнська етика сприяє утвердженню

національної свідомості та належно оцінює гідність людської особи. Вона вивчає поведінку людини як свободної істоти у напрямі до остаточної мети – досягнути Царство Боже, про що наголошує наш Спаситель: “Шукайте перше Царство Боже та його справедливість, а все те вам докладеться” (Мт.6,33). Основою цієї науки є відповідальність перед Творцем за превеликий дар свободи [3].

Християнська етика – це віра, надія й любов у добро. Вона, визнаючи об'єктивність добра й зла, чеснот і вад, може бути пізнана та визнана неупередженим природним розумом. Фактично всяка об'єктивна етика є одночасно християнською.

Духовно-моральне виховання є альтернативою до соціуму, який оточує нашу молодь. Інформація, яку отримує молодь від мас-медіа, телебачення, сучасної літератури, штовхає її до насильницьких, агресивних методів вирішення своїх проблем. Наркотики, алкоголь, розпуста є втечею від дійсності. Тому християнська етика може стати для них шляхом до реальної дійсності, дотримуючись Божих законів.

Християнська етика сприяє формуванню духовності як життя людини у Святому Дусі. Духовність – це визнання людиною семи дарів Святого Духа: мудрість; розум; рада; кріпость; знання; побожність; страх Божий (Іс.11,2). Вона допомагає людині зберігати дев'ять плодів Святого Духа: любов; радість; мир; терпеливість; добротливість; милосердя; віра; лагідність; поміркованість (Гл. 5,22-23). Духовність – це приналежність людини до святості й досконалості. Духовна людина усвідомлює себе як образ і подобу Богу. Духовність – це розуміння людиною себе як єдності тіла, душі та духа. З допомогою сформованої духовності людина усвідомлює свою гріховність, необхідність покаяння і навернення до Бога.

Духовність – це дотримання і виконання Заповідей Божих, діл милосердя щодо душі і тіла ближніх. Вона проявляється в християн, які постійно розважають над Словом Божим, вшановують його, читають Святе Письмо і реалізують його настанови у житті. Духовність – це життя християнина у молитві та добрих ділах.

Духовною є людина, яка на перше місце у своєму житті ставить Бога, бо знає, що без Бога – ні до порога. До духовних належать люди, які щиро вірять в Бога, тобто беззастережно приймають все те, що Він об'явив у Святому Письмі, а Церква додала до цього. Духовною є людина, яка визнає і шанує Христову Церкву як матір, яка веде нас до Царства Небесного. Нею є людина, яка готова більше давати, аніж брати. Духовною є людина, яка постійно шукає правди, шукає Бога і відкриває Його у світі та в інших людях.

Духовною є людина, яка надмірно не прив'язується до матеріальних благ; намагається бути смиренною, тихою, покірною, лагідною, скромною; йде в житті середньою дорогою, визнаючи свою грішність, внутрішньо оплакуючи свої гріхи, якими зневажаємо Бога і ближніх; прагне жити в милосерді, чистоті серця, в мирі з Богом, ближніми і самим собою; прагне бути голодною і

спраглою правди і справедливості, не лякаючись переслідувань, гонінь, зневажань та обмовлянь.

Справжня духовність ґрунтується на здорових розумових началах та міцних підвалинах віри. Тому духовність покладена в основу реформування освіти за державною національною програмою “Освіта” (Україна – ХХІ ст.). Духовність покликана відродити шляхетність, допомогти кожній людині стати морально зрілою, досконалою та відповідальною людиною, а нації – нацією.

Християнська етика є універсальним засобом духовно-морального виховання молоді, тому так важливо сьогодні християнам всіх конфесій прикласти максимум зусиль до її реалізації в навчальному процесі. Тим більше, що з 2010 р. предмет та його програма вже має схвалення Міністерства освіти і науки України для поширення в усіх класах загальноосвітніх навчальних закладів України.

Згідно з результатами опитування Інституту Горшеніна на тему “Мораль і життєві цінності українського суспільства”, проведеного 13.12.2009 р., найбільше українців турбують такі зміни суспільної моралі, як: вживання наркотиків (62,4%), алкоголізм (61,9%), грубість у стосунках з людьми (58,7%) і хабарництво (56,1%). Наступними за значущістю є такі проблеми, як: збагачення за рахунок бідних (43,2%), нешанобливе ставлення до старших (42,7%), байдужість до чужих бід (35,7%), проституція (30,2%). Приблизно кожного п'ятого українця турбує аморальність на телебаченні (22,4%) й зростання кількості розлучень (21,8%).

На високому рівні духовно-моральне виховання студентської молоді, що сприяє здоровому способу життя, здійснюється в Національному університеті “Острозька академія”, Українському католицькому університеті, Львівському національному медичному університеті імені Данила Галицького, Львівському національному університеті ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького та Національному лісотехнічному університеті України.

Висновки. У результаті проведених досліджень сформульовані мета, концепція духовного виховання, розглянуті основні принципи духовно-морального формування молоді, які полягають у збереженні та дотриманні студентською молоддю універсального морального закону людства – Десяти Заповідей Божих, які є конституцією Царства Божого. Запропоновані духовні цінності духовно-морального виховання допоможуть викладачам враховувати їх в навчально-виховних закладах і усвідомлювати вимоги духовного, морального виховання та власної відповідальності у переданні їх молоді. Сподіваємося, що духовно-моральне виховання допоможе нашій молоді дотримуватися морально доброї поведінки в щоденному житті та бути вірною Богові, Україні, народові.

Література

1. Рупнік М.І. Духовне життя. - ЛБА. - Львів, 1995.- 118 с.
2. Spidlik T. U zrodel swiatłosci. - Warszawa, 1991.- 295 s.

3. Огірко О.В. Християнська етика для всіх: Словник християнсько-етичних термінів. – Львів: Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З. Гжицького, 2009. – 272 с.

Summary

Spiritually-moral education of student young people is forming of spiritual and corporal life of young people on the basis of absolute values that a Christian culture is filled with. It is base on universal moral law of humankind that is Ten Commandments of God and Two Fundamental Commandments of Christian Love and on Seven Corporal and Spiritual Works of Mercy, Evangelical Counsels and Beatitudes.

УДК 339.166.5

Музика П.М., д.е.н., професор, Соломонко Д.О., асистент,
Дутка Г.І., здобувач ©

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
ім. С. З. Гжицького

РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ВХОДЖЕННЯ У СВІТОВИЙ ГЛОБАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Авторами статті досліджуються тенденції розвитку людського потенціалу України в контексті забезпечення конкурентних переваг національного господарства у глобальній економіці.

Ключові слова: розвиток, глобалізація, людський потенціал, конкурентоспроможність.

Постановка проблеми. Важливою передумовою інтенсивного розвитку національного господарства України є прискорена інтелектуалізація розвитку галузей економіки з метою прискореної інтеграції до європейського простору. Формування в ринкових умовах передумов для довгострокового розвитку господарських систем через накопичені суспільством знання дозволяє вирішувати нестандартні господарські проблеми шляхом застосування творчих підходів до розв'язання проблем і нестандартних завдань, що не мали аналогів у минулому. Подібна ситуація зумовлена поступовою концентрацією уваги в сучасному суспільстві не лише на суто кількісні параметри розвитку, але і на забезпечення якості життя за рахунок інтелектуалізації і творчій діяльності суспільства, як важливої складової сучасного буття. Саме тому сучасні світові тенденції підтверджують, що розвиток людського капіталу є необхідною передумовою для орієнтації на інноваційну економіку і стимулювання точок зростання економіки через реалізацію особистих ініціативних якостей індивідів в науково-освітній та підприємницькій сферах, які в розвинутих країнах інтегровані через численні зв'язки мережевого характеру.

Аналіз останніх досліджень. Проблематика присвячена проблемам розвитку людського капіталу та інтелектуалізації глобальної економіки докладно висвітлена у працях вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема Р. Кроуфорда [1], В. Базилевича [2], В. Геєця [3], О. Стефанишин [4], В. Дресвянникова [5], В. Семиноженка, Л. Червінської [6] та інших. Важливу увагу розвитку людського капіталу присвячено також у Національній стратегії розвитку "Україна -2015"[7].

Мета дослідження полягає у визначенні тенденцій розвитку людського потенціалу України в контексті забезпечення конкурентних переваг національної економіки в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу. Економічна та соціальна значимість знання визначає конкурентні переваги будь-якої фірми. При цьому інтелект

індивіда у процесі групової взаємодії в межах різних інститутів повинен забезпечувати індивіду достатні обсяги економічних благ в якості стимулу для подальшої інтелектуальної діяльності.

Узагальнивши думки науковців висвітлені у працях [2,4,5], інтелектуальний капітал індивіда - це взаємозумовлений зв'язок інтелекта людини та його інтелектуальних напрацювань, що мають практичне втілення. Розвинуті у процесі навчання здібності через спрямовану активність пізнання, мислення і генерування нової інформації для можливостей саморозвитку і інтелектуальної діяльності в умовах адаптації. Інтелект індивіда формується з фізіологічного, психологічного та соціально-економічного змісту. Якщо перші дві складові пов'язані з особливостями проявів вищих психічних функцій, то соціально-економічний зміст визначається умовами життєдіяльності людини, професійною орієнтованістю тощо. Проте взаємодія всіх трьох складових зумовлені логікою психічних процесів та здатності до самовираження через різні форми творчої діяльності та економічно зумовленими напрямками розвитку і генерацією. Сучасні технології матеріалізації виконання процесів життєдіяльності людини через усвідомлений вплив на інтелектуальний капітал мислення і логічно зумовленої взаємодії дозволяє формувати продуктивні цінності, що виявляються через успішну вбудову нововведень в реальну господарську систему та подальшу еволюційну трансформацію в очікувані економічні блага. З урахуванням досвіду підприємств, таким чином приймає рішення в економічному і технологічному аспектах, а успішність комерційної реалізації нововведення або "ноу-хау" стимулює подальшу творчу діяльність.

Подібну позицію висловлює американський науковець Р. Кроуфорд [1] стверджуючи, що сучасні суспільства змушені вкладати все більші засоби у відтворення інтелектуального потенціалу з метою створення і трансформації технологій через масштабні перетворення сукупності знань в нову парадигму економічних змін. Трансформація форм зайнятості у контексті зазначеного актуалізує значення інтелектуальної діяльності та визначає необхідність подолання традиційних для індустріального суспільства критеріїв споживання враховуючи необхідність зворотного впливу та креативного руйнування через наукові знання та інформацію. Останні поєднанні в сучасних розвинутих суспільствах через економічних агентів, які здатні не лише формувати суспільство масового споживання, але самостійно через мережеві структури генерувати і ефективно використовувати інформацію для прискорення циркуляції товарів, факторів виробництва і технологій. Слід зазначити, що поширені сучасні моделі "трикутників розвитку" через інтеграцію науки, підприємництва та держави з метою формування і еволюції економічних систем через традиційні інститути розвитку поступово руйнується. Таким чином феном тимчасового економічного піднесення зумовлений домінування держави в процесі інноваційного розвитку супроводжується загостренням суперечок на всіх суспільних рівнях, особливо у суспільствах з слабкими інститутами демократичного розвитку. В умовах України наука в даному трикутнику перетворюється не на рушійну силу інтелектуального розвитку, а в більшій мірі

на залежні від держави інститути, породжуючи загрози руйнації важливих складових інтелектуального і економічного розвитку.

Подібний погляд нового бачення світу та циркуляції знань серед обмеженого кола обраної еліти в Україні сприяє поступовому витісненню творчих особистостей, здатних приймати нестандартні рішення на зарубіжні ринки праці, задовольняючи зростаючий попит, наприклад Німеччини, в спеціалістах інженерних, фізико-математичних спеціальностей та фахівців з комп'ютерних технологій. Зростаючий попит на фахівців інтелектуальних професій свідчить про динамічний перехід країн Великої вісімки, в тому числі і Росії, на стратегію інтелектуалізації суспільства в інтересах використання людського потенціалу. При цьому дані соціологічних опитувань проведеного в 2010 році Інститутом Горшеніна свідчать, що 67 % опитаних припускають, що дистанція між Україною і розвинутими країнами до 2020 року лише збільшиться.

Таким чином інерція суто ресурсного економічного піднесення навіть традиційних галузей економіки, наприклад сільського господарства, неможливе без розширення інтелектуально-творчої праці і спеціалізованих нематеріальних активів. Таким чином поступовий перехід до економіки знань в Україні має передбачати не лише копіювання зарубіжної практики і формування відповідних інститутів розвитку за зразком розвинутих країн, але реалізацію потенціала науково-освітньої сфери та бізнесу через рішучі трансформаційні процеси. Стимулювання інтеграції матеріальних та інтелектуальних ресурсів неможливо забезпечити без моніторингу та оцінки результативності наукової сфери. Автори погоджуються з точкою зору О. Кириченко та Л. Паращенко які зазначають, що при загальному збільшенні обсягів бюджетних видатків на освіту, структура витрат відтворює старі тенденції в розподілі бюджетних коштів і не стимулює розвиток освіти [8,с. 49].

Очевидним є те що відповідно до теорії систем абсолютне кількісне зростання видатків на науково-освітню сферу за умови збереження відсутності економічної мотивації результативності наукової діяльності зумовить суто соціалістичний вектор розвитку науки і прискорить міграцію інтелектуального капіталу. Освітній простір утворений феноменами сучасної культури полягає у неможливості уніфікованого підходу до створення моделі розвитку інтелектуального капіталу. Сучасні технології є продуктом взаємодії національного менталітету і динамічних процесів в багатополярному світі, які через економічні та політичні інструменти розподілу, а в умовах 2011 року радше перерозподілу фінансових (країни ЄС та США) і природних ресурсів шляхом ескалації збройних конфліктів в окремих країнах Північної Африки, стимулюють економічний розвиток і інтелектуалізацію господарських процесів. Відмінності поглядів сучасних економістів, зокрема П. Кругмана, К. Ерроу, Дж. Стігліца, Н. Рубіні, В. Гейця на систему партнерської співпраці, а не поглинання домінуючими транснаціональними компаніями інтелектуального капіталу периферійних країн східної Європи, зумовлює поступову зміну соціальних стереотипів, особливо стосовно розвитку сільських територій.

Зрівноваження інтересів окремих фінансово-промислових груп, аграрних холдингів і суспільства в напрямі наукомісткого виробництва полягає в тому, що інновації треба представити як такі, що цілком органічно продовжують і поліпшують віками усталені традиції [9, с. 27], посилюючи еволюційні тенденції і дотримуючись екологічних правил.

Небезпека існуючих суперечностей суто ресурсного розвитку економіки України зумовлює поступову деградацію інтелектуального потенціалу або масову міграцію носіїв інтелектуального капіталу закордон. Проте на даний час у світових рейтингах конкурентоспроможності Україна посідає достатньо низькі позиції (табл. 1), що свідчить про необхідність стимулювання творчих ідей у дещо змінених формах розвитку освіти і науки

Таблиця 1

Місце України у Світовому рейтингу глобальної конкурентоспроможності у 2008-2010 рр.*

Показник	2008	2010	Зміна позиції у рейтингу 2010 р. порівняно з 2008 р. (+/-)**
Рейтинг конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index)	72	89	-17
Технологічна готовність (Technological readiness)	65	83	-18
Вища освіта і навички (Higher educational and training)	43	46	-3
Здатність до інновацій (Capacity to innovation)	31	37	-6
Готовність до впровадження нових технологій (Availability of latest technologies)	82	92	-10
Трансфер технологій (FDI and technology transfer)	100	124	-24
Якість науково-дослідних інститутів (Quality of scientific-research institutions)	48	68	-20

* складено на основі даних: [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://weforum.org>.

** зміна позиції країни у рейтингу з знаком “-” свідчить про загальну неефективність проведених реформ і поступову економічну деградацію у майбутньому внаслідок відсутності передумов для розвитку людського потенціалу.

Слід зазначити існування логічного взаємозв'язку між послідовністю точно визначених дій та характерних станів складових елементів економіки знань орієнтованих на подальший розвиток національного господарства. При заданих початкових умовах кожний наступний результат визначається даними, отриманими на попередніх кроках (принцип детермінованості). В даному випадку детермінованість результату зумовлена логічно структурованими кроками під час поєднання результатів фундаментальних і прикладних досліджень з практичною доцільністю їх використання бізнесом у комерційних цілях.

Суттєвий вплив на реалізацію інтелектуального потенціалу та масового відтворення творчої інтелектуальної праці відіграє інноваційна інфраструктура. Однак розвиток інфраструктурних інститутів розвитку в Україні наштовхується на низку суперечностей пов'язаних з фінансуванням подібних мережевих структур незважаючи на існуючу повну законодавчу базу. Так, станом на кінець 2010 року в усіх регіонах України діяло лише 24 інноваційних центри, 28 науково-навчальних центрів, 11 інноваційних бізнес-інкубаторів, 5 центрів інновацій та трансферу технологій, 23 центри комерціалізації інтелектуальної власності, 21 науково-впроваджувальне підприємство, 10 регіональних центрів науки, інновацій та інформатизації, 10 інноваційно-технологічних кластерів, 12 технологічних парків [10]. Елементи інноваційної інфраструктури дозволяють не лише узгоджено матеріалізувати технології з урахуванням різного вектора цілей науковців і підприємців, але узгоджувати їх з суспільними цілями еволюції національного господарства через економічний розвиток і людський потенціал.

Висновки. Послідовна зміна економічного стану або якості, яка відбувається в закономірному порядку і частково змінюється під впливом зовнішніх соціально-економічних факторів і циклічного характеру економічного розвитку передбачає узгодження персональних цілей науковців і загальних цілей підприємства відносно характеру взаємодії у моделі класичного “трикутника знань”. Проте недоліки процесів реформування науково-освітньої сфери зумовили тенденцію суто ресурсної, а не інтелектуальної основи економічного зростання національного господарства України. Таким чином необхідно сформулювати передумови для забезпечення розвитку інноваційних аспектів розвитку економіки через розвиток людського потенціалу і пов'язаних традицій інтелектуально-духовного збагачення суспільства.

Література

1. Crawford R. In the era of human capital; the emergence of talent. Intelligence and knowledge as economic force and what it means to managers and investors / R. Crawford. – N.Y.: Harper Business, 1991. – 486 p.
2. Базилевич В. Інтелектуальна діяльність в контексті глобалізаційних процесів / В. Базилевич // Освіта України. – 2008. - № 2. – С.26-34.
3. Геєць В.М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку: [монографія] / В.М.Геєць. – К. Ін-т економ. і прогнозув. НАН України, 2009. – 864 с.
4. Стефанишин О.В. Людський потенціал економіки України: [монографія] / О.В.Стефанишин. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. – 299 с.
5. Дресвянников В.А. Экономический (предпринимательский) интеллектуальный капитал: понятие, структура, алгоритм управления / В.А. Дресвянников, О.В. Лосева // Экономический вестник Кубанского государственного аграрного университета. – 2011. - № 2. - [Электронный ресурс]: Режим доступа: <http://ej.kubagro.ru>.

6. Червінська Л. Стимулювання інноваційної діяльності персоналу / Л. Червінська // Економіка України. – 2011. - № 6. – С. 59- 65.

7. Національна стратегія розвитку “Україна-2015”. – К.: Громадсько-політичне об’єднання “Український форум”, 2008. – 48 с.

8. Кириченко О. Економіка освіти: проблеми та перспективи реформування / О. Кириченко, Л. Паращенко // Освіта України. – 2008. - №2. – С.46-51.

9. Степико М.Т. Буття етносу: вимоги, сучасність, перспективи (філософсько-методологічний аналіз). – К.: Товариство “Знання”, КОО, 1998. – 251 с.

10. Стан та тенденції розвитку інфраструктури інноваційної діяльності в Україні / Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України: [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://dknii.gov.ua>.

Summary

Muzyka P.M., Solomonko D.O., Dutka G.I.

***Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies
named after S.Z. Gzhytskyj***

DEVELOPMENT THE HUMAN POTENTIAL OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF PENETRATING IN GLOBAL PROCESS

Article highlights the tendencies of human capital development in the context of providing competitiveness of Ukrainian economy in the global ties.

УДК 371.121

Ощипок І.М., д.т.н., професор, **Ромашко І.С.**, к.т.н., **Кринська Н.В.**[©]
Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З.Гжицького

ПРОЦЕС ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У ВУЗІ ТА ЕТАПИ УПРАВЛІННЯ НИМ

Розглянуто основні етапи виховного процесу та їх вплив на формування особистості студента і майбутнього фахівця.

Ключові слова: виховання, студент, освіта, особистість.

Виховний процес безперервний і триває все життя. Змінюється лише кількість і співвідношення тих чи інших чинників. Завданням педагога є спланувати процес виховання як послідовність етапів, знання яких допоможе проводити виховну роботу, передбачивши її зміст і методику здійснення на кожному етапі. Організація процесу виховання особистості студента або колективу групи здійснюється в певній послідовності.

Перший етап. Визначають сукупність рис і властивостей особистості, які слід сформуванню у вихованця, тобто формують ідеал. Коли йдеться про виховання групи, то мають на увазі формування такого колективу, який би за своїми якостями відповідав еталону, виробленому на основі мети виховання, поставленої суспільством перед університетом.

Другий етап. Вивчають індивідуальні особливості вихованця (або колективу), його позитивні риси, недоліки в характері й поведінці, визначають, які риси не сформовано, а які перебувають у стадії зародження. Знання особистості вихованця (колективу), порівняння її з наміченим ідеалом дає змогу спрогнозувати її розвиток. Виходячи з цих даних, можна планувати виховну роботу з вихованцем (колективом). Тому важливо, щоб студент (колектив) знав, що пропонує йому вихователь, приймав цей взірць для наслідування і докладав зусиль для досягнення поставленої мети.

Третій етап. Реалізовується програма виховання, тобто заплановані виховні заходи, що передбачає залучення вихованців до різних видів діяльності, участь в яких сприяє формуванню в них досвіду поведінки відповідно до ідеалу.

Четвертий етап. Спонування студентів до самостійної роботи з розвитку особистості. Коли студент починає займатися самоосвітою і самовихованням, можна вважати, що у вихованні досягнуто четвертого етапу.

На всіх етапах процесу виховання здійснюють педагогічне керівництво, управління цим процесом. Управління процесом виховання — діяльність педагогів, що забезпечує планомірний і цілеспрямований виховний вплив на вихованців. Воно передбачає передусім підбір змісту виховної роботи з урахуванням вимог суспільства до рівня вихованості студентського колективу взагалі й кожного його члена зокрема. Для реалізації змісту виховання потрібні

форми, методи і прийоми виховної роботи, які б імпонували школярам. Усе це допоможе зробити виховний процес цілеспрямованим і систематичним. Суть управління виховним процесом — виявлення виховних можливостей сім'ї, громадських організацій, культурно-освітніх установ, засобів масової інформації для ефективнішого використання їх впливу на студентів. У процесі управління вихованням важливо організовувати і спрямовувати колективне та індивідуальне життя й діяльність студентів, створювати умови для збагачення їх власного досвіду. Тому першорядне значення має встановлення гармонійних стосунків між вихованцями і вихователями на демократичних і гуманістичних засадах. Авторитарний стиль педагогів призводить до формування безініціативного виконавця чужої волі, невпевненої у власних силах людини. Інша крайність — відсутність вимогливості та контролю за поведінкою молоді, що сприяє формуванню безвідповідальності, недисциплінованості та інших негативних рис у вихованців.

Важливим в управлінні процесом виховання є формування гуманних взаємин між студентами. Треба не лише навчити молодь бути доброзичливими й гуманними до одногрупників, а й формувати організаторські навички, виховувати вимогливість до товаришів, непримиренність до порушень дисципліни і порядку в університеті та за його межами.

Управління виховним процесом слід спрямовувати на розвиток самостійності, ініціативності студентів. Це можливо за умови, що педагоги націлюють студентів на самостійний пошук цікавих видів діяльності, самостійне забезпечення необхідних для їх здійснення умов. Тому завдання викладацького колективу — допомогти студентам самостійно організувати діяльність в університеті та за її межами. Виховання самостійності, ініціативності студентів не повинно применшувати керівної ролі педагога. Він має залишатися мудрим старшим другом і наставником молоді, але на умовах співпраці з ними.

Управління процесом виховання потребує постійного вивчення результатів виховної роботи, рівня вихованості студентського колективу, виховних можливостей викладачів та батьківської громадськості й коригування змісту і методики виховного процесу з метою їх удосконалення.

За концепцією національного виховання психолого-педагогічний аспект готовності педагога до виховної діяльності поєднує в собі:

— високий рівень національної самосвідомості, знання національної психології та характеру народу, його культурно-історичних традицій, морально-етичної спадщини, історії та сучасного буття;

— втілення типових якостей рідного народу, його духовного, культурного і морального багатства; бездоганне володіння українською мовою;

— високий рівень професійної підготовки, широкий світогляд і наукову ерудицію, духовне багатство та емоційну культуру викладача, прагнення до постійного самовдосконалення;

— повагу до студентської молоді, високу педагогічну культуру в тісному поєднанні з наполегливістю, витримкою, педагогічним тактом;

— досконале володіння дидактичними, організаторськими, комунікативними, перцептивними, сугестивними, науково-пізнавальними здібностями;

— розвиток власної спостережливості, педагогічної уяви, оптимізму, здатність відчувати та позитивно впливати на емоційний стан студентів;

— мистецьке володіння словом, уміння чітко й точно формулювати, а також дохідливо, образно і емоційно передавати власні думки.

Виховання і самовиховання — дві сторони процесу формування особистості. Самовиховання — свідомо діяльність людини, спрямована на вироблення у себе позитивних рис і подолання негативних.

Самовиховання успішно здійснюється за певних умов. Передусім воно потребує від людини знання самої себе, вміння оцінювати власні позитивні й негативні риси. Щоб збагатити студентів відповідними знаннями і вміннями, проводять цикл бесід про психічну діяльність людини, свідомість, волю, почуття, характер, мотиви поведінки, інтереси, здібності, потреби, темперамент, а також розкривають сутність самовиховання, методи і прийоми роботи над собою. Матеріал для таких бесід можна знайти в багатьох книгах. Важливий аспект самовиховання — логічне мислення, вміння проаналізувати кожен свій вчинок, що сприяє виробленню вимогливості до себе як постійної риси характеру, без якої неможливо досягти успіху в цій справі. Тому педагоги в індивідуальних бесідах і на зборах детально аналізують порушення правил поведінки, їх причини, привчають студентів до самоаналізу.

Самовиховання потребує тривалих вольових зусиль, уміння керувати собою, досягати поставленої мети, не занепадати духом від невдач. Тому слід залучати студентів до видів діяльності, які передбачають зібраність, організованість, відповідальність. Долаючи труднощі, вони загартовують волю, доводять розпочату справу до кінця і таким чином переконуються, що навіть невеликі успіхи роблять їх сильнішими.

Ефективність процесу самовиховання підвищується при наявності ідеалу, до якого прагне студент. Спостереження переконують, що до самовиховання байдужі переважно ті, хто не має життєвої мети, ідеалу. Тому важливо знати ідеали студентів, допомогти сформувати ідеали тим, хто їх не має.

Успішність процесу самовиховання значною мірою залежить від рівня розвитку колективу взагалі. У згуртованому колективі, де панує здорова громадська думка, атмосфера доброзичливості, розвинута взаємовимогливість, самовиховання відбувається, як правило, успішно.

Процес самовиховання тривалий і охоплює кілька етапів.

Перший етап. Педагоги передусім виявляють ставлення учнів до процесу самовиховання, проводячи анкетування за такими запитаннями: Чи займаєшся самовихованням? Що спонукає тебе працювати над собою? Яких головних цілей ти прагнеш досягти самовихованням? Які прийоми використовуєш у роботі над собою? У чому відчуваєш труднощі в цій роботі і як їх долаєш? Якої допомоги потребуєш від дорослих у процесі самовиховання?

На цьому етапі у студентів формують спонукальні мотиви, свідоме ставлення до самовиховання. Насамперед домагаються, щоб вихованець усвідомив, що його доля залежить не лише від виховної роботи університету, а й від самостійної роботи над собою. Він також повинен збагнути, що самовиховання — і його особиста справа, і справа суспільства.

Другий етап починається з появою у студента бажання самовдосконалення. Викладач на цьому етапі повинен допомогти сформуванню ідеалу, до якого слід прагнути, виробити у студента стійке бажання наслідувати його. З'ясувавши відмінність між собою і своїм ідеалом, вихованець бачить, які риси він має виробити для його досягнення, яких недоліків слід позбутися. У процесі самовиховання студент порівнює себе з ідеалом. Оскільки він сам постійно змінюється на краще, ідеал також потребує вдосконалення, збагачення. Ідеал допомагає йому скласти програму самовиховання. На цьому етапі варто обговорити з студентами окремі фрагменти індивідуальних програм самоосвіти та самовиховання видатних осіб.

Третій етап. Студент починає систематично працювати над собою, реалізуючи програму самовиховання. Цей процес здійснюється в різноманітних видах діяльності: навчанні, праці, самообслуговуванні, виконанні громадських доручень, участі в роботі гуртків тощо. Викладач допомагає студентові контролювати результати втілених рішень. Згодом зовнішній контроль педагога чи колективу послаблюється, зростають самостійність та ініціатива самого вихованця.

У процесі організації самовиховання студентів навчають спеціальним прийомам роботи над собою.

Приєм самопереконавання. Його суть полягає в тому, що студентові пропонують у певній конкретній ситуації знайти аргументи і за їх допомогою переконати себе в тому, правильно чи неправильно він вчинив, або в конфліктній ситуації переключити думки на інші теми і справи, які б відвернули його від конфлікту, заспокоїли.

Приєм самонавіювання. Його пропонують використовувати у випадках, коли необхідно подолати в собі страх перед труднощами, невпевненість у власних силах, нерішучість. Самонавіювання передбачає повторення студентом подумки або вголос певних суджень. Наприклад, щоб подолати запальність, можна запропонувати таке судження: «Ненавиджу в собі запальність. Я повинен і можу її позбутися».

Приєм самопідбадьорювання. Він ефективний, коли студент губиться в складних ситуаціях, зневірюється у власних силах та можливостях.

Приєм самозаохочення. Застосовують у випадках, коли студент, долаючи певні труднощі, виконав складне завдання. До них вдаються, коли необхідно подолати негативні риси особистості.

Приєм самопримусу. Допомагає у боротьбі з внутрішньою неорганізованістю, небажанням вчитися чи працювати, з лінощами.

Приєм самоаналізу. Йому належить вирішальна роль у самовихованні. Він передбачає вміння аналізувати свої вчинки, давати їм певну оцінку.

Практичні прийоми. До них, зокрема, належить прийом «крок уперед» — щоденне планування діяльності на наступний день. Доповнює його прийом «оцінювання прожитого дня» — аналіз студентом своїх дій, вчинків та недоліків.

Прийом «правила моєї поведінки». Полягає у дотриманні складених для студента правил поведінки. Привчає до виконання своїх обов'язків.

Прийом самозобов'язання. Передбачає планування студентом роботи над собою на місяць, семестр або рік, залежно від того, які риси особистості він прагне сформулювати чи подолати і в який термін.

Прийом «упізнай себе». Має характер гри: викладач дає неповну характеристику студенту, не називаючи його прізвища, той впізнає себе, а товариші доповнюють цю характеристику.

Прийоми «самохарактеристики» та «взаємохарактеристики». Полягають у тому, що підготовлені таким чином характеристики обговорюються у групі, це привчає студентів до самоаналізу і дає педагогові багатий матеріал для роботи з ними.

«Самовиховання потребує, — писав В. Сухомлинський, — дуже важливого, могутнього стимулу — почуття власної гідності, поваги до самого себе, бажання стати сьогодні кращим, ніж був учора. Самовиховання можливе тільки за умови, коли душа людини дуже чутлива до найтонших, суто людських засобів впливу — доброго слова, поради, ласкавого чи докірливого погляду. Не може бути й мови про самовиховання, якщо людина звикла до грубості й реагує тільки на «сильне» слово, окрик, примус. За самою суттю своєю самовиховання передбачає віру людини в людину, звертання до честі й гідності людини. Педагогічне керівництво самовихованням — це насамперед відносини між педагогом і вихованцем, пройняті глибокою взаємною вірою в добрі наміри».

Література

1. Державна національна програма "Освіта" (Україна XXI століття). - К., 2009.
2. Фіцула М.М. Педагогіка. Посібник. - К., 2001.
3. Макаренко А.С. Методика організації виховного процесу. - Твори: У 7-ми т. - К., 2000.

Summary

Oshchypok I.M., d.eng.s., prof., **Romashko I.S.** Ph.D., **Krynska N.V.**
*Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies
named after S.Z.Gzhytskyj*

A PROCESS OF EDUCATION OF STUDENT YOUNG PEOPLE IN INSTITUTE OF HIGHER AND THE MANAGEMENT STAGES OF HIM

*The basic stages of an educate process and their influence on forming of
personality of student and future specialist are considered.*

Keywords: *education, student, educate process, personality.*

УДК 378.14

Паскевич Г.А., канд. с/г наук, доцент,
Гіль Л.Г., канд. с/г наук, доцент,
Кирилів Я.І., доктор с/г наук, професор, чл. кор. НААНУ,
Періг Д.П., канд. с/г наук, доцент,
Луник Ю.М., канд. с/г наук, доцент,
Петришак О.Й., канд. с/г наук, доцент,
Барило Б.С., асистент ©

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького

ФОРМИ І МЕТОДИ НАЦІОНАЛЬНО – ГРОМАДСЬКОГО ВИХОВАННЯ

Сьогодні, як ніколи вимагається створення умов для прояву вільної, творчої і моральної особистості, яка володіє інтелігентністю у повному об'ємі її класичних якостей. Становлення такої особистості можливе тільки при збереженні і відродженні духовно-історичних цінностей своєї країни, пріоритетного розвитку культури, науки і освіти як необхідних джерел прогресу суспільства з гарантованим і прогнозованим майбутнім.

Формування національної інтелігенції, сприяння збагаченню і оновленню інтелектуального генофонду нації, виховання її духовної еліти - завдання, що стоїть перед вищими навчальними закладами на одному рівні з підготовкою висококваліфікованих фахівців.

В навчальному закладі виховання повинно стати цілеспрямованим, але його результати не піддаються контролю і оцінюванню іспитами і заліками: студент може знати моральні норми, але не дотримуватись їх і визнавати частиною своїх переконань. Моральність індивіда виявляється у його вчинках, які здійснюються найчастіше за межами вузу.

Виховна робота, що проводиться у ВНЗ за межами аудиторії, забезпечує актуалізацію теоретичних знань студентів, спрямовує їх у практичну площину, звертає увагу молоді на найгостріші соціальні проблеми сьогодення, формує їх соціальну зрілість.

Освітня й виховна діяльність навчального закладу повинна знаходитись у тісному взаємозв'язку, доповнюючи і збагачуючи одна одну. Оновлення змісту загальноосвітніх, соціально-гуманітарних дисциплін повинно бути підпорядковано меті формування в студентів національної самосвідомості, патріотизму, правової і економічної грамотності, соціальної активності, загальної культури особистості, що базується на надбаннях української та світової культури.

© Паскевич Г.А., Гіль Л.Г., Кирилів Я.І., Періг Д.П., Луник Ю.М., Петришак О.Й., Барило Б.С., 2011

Виховання студентської молоді, яка через кілька років стане "ядром" української інтелігенції, потребує особливої уваги. Майбутнє нашого народу залежатиме від змісту цінностей, що закладаються в молодих людей, та від того, якою мірою духовність стане основою їх життя.

Формування національної інтелігенції, сприяння збагаченню і оновленню інтелектуального генофонду нації, виховання її духовної еліти - завдання, що стоїть перед вищими навчальними закладами на одному рівні з підготовкою висококваліфікованих фахівців. Досягнення мети виховання можливе лише за умови комплексного підходу і залучення до цієї роботи всього професорсько-викладацького колективу вищих навчальних закладів (ВНЗ), адміністрації, органів студентського самоврядування та громадських об'єднань студентської молоді.

Розглядаючи сьогодні як епоху розвитку творчої особистості, необхідно вести пошук нових педагогічних технологій, які сприяли б створенню середовища, що розвиває, навчає і виховує. Формування творчої особистості шляхом підсилення організаційно-виховної, культурно-освітньої роботи серед студентів у новій національній моделі вищої освіти стало можливим у зв'язку з відродженням нації, розвитком національної самосвідомості, демократизацією і гуманізацією суспільства, поглибленням самоуправління народу.

Основною метою виховання має бути набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування в молоді, незалежно від національної приналежності, духовності, художньо-естетичної, правової, екологічної, культури.

У зв'язку з цим у групах, де наставниками є викладачі кафедр, на високому рівні проводиться робота, спрямована на розширення і поглиблення знань студентської молоді щодо прав людини і громадянина, який включає систему теоретичних поглядів на права і основні свободи людини, що відповідно впливає на життєву позицію, моральні ціннісні та переконання.

Важливим питанням правового виховання є формування в студентів сучасних уявлень про роль жінки в суспільстві, про гендерну рівність та необхідність поліпшення становища жінок. Актуальним є питання щодо загострення проблем нелегальної еміграції українських дівчат за кордон.

У зв'язку з цим суть соціально-правової допомоги молодій людині – поставлено на розвиток її творчої індивідуальності, почуття людської гідності, розуміння ролі законодавства як засобу забезпечення її законних інтересів, і вона повинна займати належне місце в навчально-виховній роботі.

Занепокоєння викликає зниження інтересу молоді до художньої літератури, класичної музики, театру, живопису, інших витворів високого мистецтва та спорту, невміння організувати активне і змістовне дозвілля. За роки навчання студенти майже не знайомляться з історичними і архітектурними пам'ятниками міст, де навчаються. Це пояснюється не тільки незадовільним розвитком естетичних потреб молоді, а й тим, що не діє, а у багатьох випадках

зовсім зникає інфраструктура, яка створювалась в Україні десятиріччями. Музеї, картинні галереї, концертні зали і театри стали фінансово недоступними для більшості студентів. Але ж неможливо забезпечити виховання гармонійно розвиненої, соціально свідомої людини, активного громадянина без ознайомлення його з історико-культурним надбанням свого народу, із всесвітньою культурою і внеском наших співвітчизників у її розвиток.

Необхідність підсилення виховної роботи у ВНЗ, пошук нових її форм значно пов'язані з кризою духовності, що виникла внаслідок економічної нестабільності, соціально незахищеності молоді, відсутності дієвих законів, нормативних актів з питань правових відносин молоді і суспільства. Все це закономірний процес, що виник внаслідок трансформації суспільного ладу, але він зумовлює невпевненість у майбутньому і призводить до таких негативних явищ, як загострення криміногенної ситуації, алкоголізації, наркотизації, що, безумовно, не обминуло і студентську молодь.

Виховна робота на кафедрі технології виробництва продукції дрібних тварин спрямована на формування не тільки національно-свідомих громадян України, але і добрих фахівців для аграрного виробництва. Система виховної роботи базується на загальнолюдських цінностях та загальнодержавних інтересах.

Основним об'єктом виховної роботи у вищих навчальних закладах є студенти. Студентство, як резерв інтелігенції, повинно бути носієм справжньої культури. Проте, останнім часом, досить поширеним серед студентів стало захоплення ненормативною лексикою, а саме лихослів'ям у процесі спілкування між собою. Лайка, жаргонні іншомовні слова, грубий тон стають звичним явищем у студентському спілкуванні, поганою звичкою.

В наш час лайка поганою звичкою вже не є, а нею хизуються, незважаючи на те, що це принижує людську гідність, знецінює людину як особистість, наближає її до аморальних вчинків.

З метою вирішення цієї проблеми викладачами кафедри приділяється значна увага при читанні лекцій, в індивідуальних бесідах, диспутах та інших виховних заходах. Студенти залучаються до підготовки рефератів, де розкривають сутність і значення національних традицій та культури української мови. Із захопленням пишуть про свій рідний край, місто, село. Це їм дає можливість ближче познайомитися з історичними та національно-культурними надбаннями.

Осередком навчально-виховної роботи є студентська академічна група. Важливе місце у вихованні студентів відводиться кураторам академічних груп, які закріплюються за академічною групою на весь період навчання. Кураторами кафедри є доценти Гіль Л.Г., Паскевич Г.А. Діяльність куратора спрямована на виховання у студентів морально-вольових та професійних якостей майбутніх спеціалістів.

Куратори груп ознайомлюють студентів з історією навчального закладу, його традиціями, а також із традиціями українського народу. Вони інформують студентів про внутрішнє життя країни та міжнародні відносини, розказують про

важливість роботи в бібліотеці університету, вміння працювати з підручниками, посібниками, методичними розробками, організують та проводять різноманітні заходи у вигляді бесід, диспутів, тематичних вечорів. Здійснюють контроль за біжучою та семестровою успішністю студентів.

Головна мета національного виховання, яку проводять викладачі кафедр, в тому числі і куратори груп - це формування поглядів, переконань, ідеалів, любові до країни, рідного краю і навчального закладу. Належна увага приділяється вихованню правової культури – це повага до конституції, законодавства України, державної символіки – Герба, Прапора, Гімну. Проводяться заходи, які спрямовані на підвищення загального рівня духовної культури студентів, виховання художнього смаку і відчуття краси українського слова.

Основними принципами організації виховної роботи в студентських групах є:

- визнання свободи мислення, права студентів на власну думку, політичні та життєві позиції;
- визнання пріоритету самовиховання студентів, організацію їх індивідуальної діяльності, спрямованої на розвиток власного потенціалу;
- організацію студентського самоврядування, роботи студентських громадських об'єднань згідно з положенням про роботу відповідних організацій, що передбачає гнучкі форми взаємодії між деканатом, кафедрою, куратором і студентськими групами;
- спрямованість виховної роботи на професійно орієнтовану діяльність студента.

Важливими аспектами у виховному процесі є діалог викладачів спеціальних кафедр про можливість застосування своїх знань у виробництві, переконання студентів у необхідності працювати по-новому і сміливо застосовувати набуті знання і практичні навички у виробництві, націлювати їх на організацію власної справи за обраним фахом.

Виховна робота повинна включати:

- гуманізація навчально-виховного процесу;
- моральне виховання студентів;
- громадянське виховання;
- правове виховання студентів;
- трудове та економічне виховання;
- політичне виховання студентів;
- екологічне виховання;
- естетичне виховання студентів;
- фізичне виховання.

Основними формами виховної роботи у ВНЗ є:

- бесіди про історію ВНЗ, факультету, професію, етику, естетичне та фізичне виховання, державну символіку тощо;
- зустріч з видатними, вченими, акторами;
- диспути з питань етики, естетики, політики тощо;

- читацькі конференції;
- прес-конференції та зустрічі „За круглим столом“;
- відвідування спектаклів, кінофільмів, концертів, музеїв, виставок;
- проведення екскурсій;
- робота наукових гуртків.

Слід зазначити, що одним із завдань викладача навчального закладу на всіх етапах становлення студента є допомога у розкритті свого Я, свого покликання. Викладачу необхідно допомогти кожному студенту адаптуватися до навчального процесу у вищому навчальному закладі. Період соціально-педагогічної адаптації для студентів – це засвоєння молодого людиною норм студентського життя, включення в систему міжособистісних стосунків групи.

Дослідивши проблему, ми дійшли висновків, що сучасний етап розвитку суспільства потребує особливої уваги до формування духовної сфери випускника вищої школи. Сьогодні як ніколи вимагається створення умов для прояву вільної, творчої і моральної особистості, яка володіє інтелігентністю у повному об'ємі її класичних якостей. Становлення такої особистості можливе тільки при збереженні і відродженні духовно-історичних цінностей своєї країни, пріоритетного розвитку культури, науки і освіти як необхідних джерел прогресу суспільства з гарантованим майбутнім.

Література

1. Амонашвили Ш.А. Основания педагогики сотрудничества // Новое педагогическое мышление / Под ред. А.В.Петровского. - М., 1989. - С. 144-177.
2. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание. - М., 1986.
3. Бех І. Особистісно-зорієнтоване виховання: шляхи реалізації//Рідна школа. - 1999. -№12. - С. 13-16.
4. Державна національна програма "Освіта" (Україна-XXІ століття).-К.: Райдуга, 1994.
5. Директор Науково-методичного центру вищої освіти МОН України К.Левківський. Міністерство освіти і науки України - офіційний сайт
6. Зимняя И. А. Педагогическая психология. - М., 2000.
7. Климов Е.А. Индивидуальный стиль деятельности (в зависимости от типологических свойств нервной системы). - Казань, 1969.
8. Концепція розвитку Мелітопольського державного педагогічного університету на 2002-2007 н.р.
9. Комплексные социальные исследования. - Л., 1976.
10. Сухомлинский В. А. Избранные педагогические сочинения. - М., 1979. - Т. 1-3.
11. Ушинский К. Д. Собр. соч. - М., 1948. - Т. 2.

УДК 796.011.3

Пацевко А.Й., доцент ©
Приставський Т.Г., старший викладач
Василів О.В., старший викладач
Бабич А.М., старший викладач

*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
ім. С.З.Гжицького*

МЕТОДИ ТА ПІДХОДИ ДО ПОКРАЩЕННЯ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНИХ ЯКОСТЕЙ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ВИЩИХ АГРАРНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Фізичне виховання у ВНЗ є обов'язковою навчальною дисципліною, завданням якої є зміцнення здоров'я, загартовування організму студента та забезпечення їхньої фізичної, спортивної та професійної підготовки. Однак, на факультеті ветеринарної медицини з 2008-2009 навчального року кількість годин на навчальну дисципліну скорочено на 50%. Таким чином студент для формування фізичної особистості молодого фахівця і здатності реалізувати себе в фізкультурно-оздоровчій і спортивній діяльності одержить тільки 2 години на тиждень. Таке відчутне скорочення кількості годин відбувається на фоні заяви міністра освіти і науки України на колегії Міністерства, в якій підкреслюється, що сьогодні у понад 90% учнівської та студентської молоді виявлено різноманітні захворювання.

Немає потреби проводити спеціальні дослідження, щоб довести, що одноразове заняття (2 години) на тиждень аж ніяк не буде сприяти забезпеченню необхідної динаміки фізичної і професійної підготовки.

Існуюча навчальна програма містить навчальний матеріал, розрахований на основне і спортивне навчальне відділення, тобто вона є диференційованою. Крім того, диференціація здійснюється кафедрами і на основі результатів виконання тестів студентами після поступлення у вуз на початку навчального року. В подальшому викладачами ведеться постійне спостереження за динамікою фізичної підготовленості студентів протягом 4-х років навчання. Обов'язковому тестуванню підлягають основні показники фізичних якостей: сили, швидкості, витривалості, спритності.

Результати тестування студентів 1-го курсу, яке проводиться на початку навчального року, показали суттєві відставання студентів від вимог навчальної програми і державних тестів, що свідчить про низький рівень фізичної підготовленості і підтверджується мінімальними показниками в наступних тестах: стрибок у довжину з місця у чоловіків 201см, підтягування на перекладині 3-4 рази, біг 12хв. 2000м, із положення лежачи на спині сісти за 2хв. 30 разів. У жінок показники тестування також виявились низькими: стрибок в довжину з місця дорівнює 151см, із положення лежачи на спині сісти за 2хв. 27 разів, утримування власної ваги на зігнутих руках 7сек., за 12хв. бігу подолано 1700м.

Результати тестування показали, що із загальної кількості студентів мінімальні вимоги виконує 21,5% чоловіків і 27,1% жінок.

На початку навчального року всі вимоги тестування виконали у чоловіків основного навчального відділення 25,2%, а у жінок 39,6%.

Причиною одержаних нами невтішних показників тестування є перш за все перехід на одноразові обов'язкові заняття на тиждень, на яких кумулятивного тренувального ефекту досягнути неможливо. Крім того, під час екзаменаційних сесій, канікул, проходження практики рухові можливості студента зводяться до мінімуму. Так протягом семестру під час занять об'єм вправ і їх виконання здійснюється з недостатньою інтенсивністю, а загальне навантаження є недостатнім. Тому в організмі студента не відбуваються необхідні енергетичні зміни, особливо під час виконання швидкісного, силового навантаження та на витривалість. За останні роки на рівень фізичної підготовленості впливає велика чисельність навчальної групи (30чол.), недостатнє матеріально-технічне забезпечення навчального процесу та інші об'єктивні причини.

Такі умови навчання вимагають інтенсифікації дій студентів під час занять. Тому важливо знати ефективність впливу кожної конкретної вправи на функціональний стан організму, що залежить, в першу чергу, від тривалості виконання кожної.

Згідно з орієнтовними характеристиками градація інтенсивності навантаження розподіляється на:

- **незначну** (30-40% від максимальної);
- **малу** (50-60%);
- **середню** (70-80%);
- **субмаксимальну** (80-90%);
- **максимальну** (90-100%).

Однак відомо, що розвиток рухових якостей можливий тільки при відповідному виборі фізичних вправ та специфічних вимог до їх виконання. Так статичні вправи доцільно виконувати з інтенсивністю до 80% від максимальної. Робота в такому режимі забезпечує розвиток м'язової сили. Циклічні вправи сприяють покращенню роботи серцево-судинної системи, якщо виконувати їх з інтенсивністю, де ЧСС перевищує 130 ударів за 1хв.

Моторний режим студента обумовлений сумою рухової активності, яка визначається характером, інтенсивністю виконання рухових дій і способом життя під час навчання і в позанавчальний час. Раціональний руховий режим повинен забезпечувати ефективність адаптаційних та регенераційних механізмів організму.

Оптимальну частоту занять фізичним вихованням прийнято визначати коефіцієнтом 1,0, що дорівнює 100%. Сюди включається сума обов'язкових занять за рік (72 години, 8 годин на місяць, 2 години на тиждень) без врахування ранкової зарядки, фізкультхвилинок та інших заходів. Такий показник є недостатнім для розвитку рухових якостей до рівня, який міг би забезпечити виконання залікових вимог та державних тестів. Існує думка науковців, що необхідної фізичної підготовки неможливо досягти при менш, ніж триразових заняттях на тиждень, тривалістю 60-80хв. кожне. Адже при

відсутності оптимальної фізичної підготовки у студента настає вже під час мінімальних навантажень.

В ситуації, що склалася, зараз у фізичному вихованні перевагу слід надавати аеробній руховій активності. Серед найбільш ефективних засобів, якими користуються в практичній роботі, є ходьба, біг, стрибки зі скакалкою, вибігання по сходах, плавання, біг на лижах, колове тренування, вправи з аеробної гімнастики та інші.

Щоб оптимізувати та інтенсифікувати навчальний процес, необхідно правильно вибирати методи, які забезпечують досягнення поставлених в заняттях задач. В циклічних рухових діях аеробного характеру застосовуються 4 основні методи, якими користуються для розвитку рухових якостей. Це:

1. Суцільно-рівномірний – де вправи виконуються без зупинки тривалий час в незмінному темпі, з показником ЧСС не нижче 130 ударів за 1хв. Вправи можна виконувати і в умовах дворазового збільшення показника ЧСС, але тоді в організмі будуть відбуватися значні зміни. Тому важливо, щоб кожен студент вмів вираховувати свій індивідуальний оптимальний показник ЧСС. Для цього потрібно знати власну критичну ЧСС, яку не бажано перевищувати вже на початку аеробного режиму роботи. Критична ЧСС визначається так: 220 мінус вік. З одержаної суми вираховується показник власної ЧСС (ранком, після пробудження). З цього показника вираховується 60%, а одержану суму додати до ЧСС в спокої.

Щоб вирахувати ЧСС для студента 20-річного віку, у якого ЧСС в спокої становить 60 ударів за 1хв., необхідно поступати так:

$$220-20=200 \text{ (критичний показник частоти пульсу);}$$

$200-60=140$ (різниця між критичним показником ЧСС та показником пульсу в спокої);

$$140:100 \times 60=84 \text{ (60\% різниця пульсу);}$$

$$60+84=144 \text{ (оптимальний показник ЧСС).}$$

В тренуваннях з потужними (високими) навантаженнями з бігу розрізняють три рівні (типи) інтенсивності в рівномірному темпі:

- **помірна** (на рівні оптимальної ЧСС);
- **середня** (на рівні між оптимальною і критичною ЧСС);
- **субмаксимальна** (на рівні критичної ЧСС).

В процесі бігу вимоги до організму поступово зростають за рахунок підвищення швидкості або тривалості виконання завдання.

2. Фартлековий метод – є взаємозалежним з рівномірним методом. Темп рухової діяльності регулюється суб'єктивним відчуттям студента. Зміна темпу руху тут призводить до зміни ЧСС.

3. Інтервальний метод побудований на плановій зміні інтервалів навантаження та відпочинку. В цьому методі кожна вправа містить п'ять складових: швидкість, дистанцію, кількість відрізків, інтенсивність та тривалість відпочинку.

4. Повторний метод – тут інтервали відпочинку між відрізками роботи тривають до повного відновлення ЧСС, яка досягає і перевищує критичний показник. Вимоги до діяльності організму зростають за рахунок швидкості і скорочення часу тривалості відпочинку між відрізками.

Інтенсифікувати навчальний процес з фізичного виховання можна і шляхом спрямування роботи на розвиток статичної сили. Силові якості успішно розвиваються, якщо вправи виконуються в динамічному чи ізометричному режимі. Ізометричні зміни стану м'язів можливі в положеннях, якщо більша або окремі частини тіла зафіксовані, а дії виконуються поштовхом, тягою, відштовхуванням з одночасним розслабленням м'язів. Це вправи для м'язових груп тулуба, плечового поясу, передпліччя, шиї, стегна, гомілки та ін.

Крім ізометричних, перспективними є і вправи в парах. Їх можна виконувати в статичному і статично-динамічному режимі. Вони викликають у студентів позитивні емоції.

Процес інтенсифікації фізичного виховання у ВНЗ стане ефективним, якщо вибір аеробних і силових вправ буде індивідуалізованим. Збільшення кількості виконуваних вправ і їх інтенсифікація повинні бути спрямованими на розвиток переважно тих моторних здібностей, які виявились найбільш занедбанними.

Література

1. Бельсевич В.И., Запорожанов В.М. «Физическая активность человека». «Здоров'я», 1987.
2. Благій О.Л., Іващенко Л.Я., Георгієва А.К. Взаємозв'язок рухової активності з показниками функціонального стану організму. //Збірник наукових праць П Міжнародної наук. практичн. конфер. «Фізична культура та здоровий образ життя». – Вінниця, 1996. – С.54-55.
3. Бондарчук Н.Я. Диференційований підхід до фізичного виховання студентів з різних біогеохімічних зон Закарпаття: Автореф. дис.....канд. наук. з фіз.. вих.. і спорту: 24.00.02 / ЛДІФК. – Львів, 2006. – 20с.
4. Бондар І.Р. Фізичне виховання студентів з низьким рівнем фізичної підготовленості: Автореф. дис... канд. наук з ф.в. і с: 24.00.02 – Луцьк, 2000. – 19с.
5. Булатова М., Литвин О. Здоров'я і фізична підготовленість населення України. //Теорія і методика фізичного виховання і спорту. К.:Олімпійська література 2004. -№1. – С 3-8.
6. Волков В.Л. Проблема розробки технології управління фізичною підготовкою сучасної молоді. //Теорія і методика фізичного виховання і спорту. -2008. - №2. – С 41-46.
7. Литовченко Г., Кузьменко М., Соломко О. Підвищення рухової активності студентів – один з видів підготовки фахівців високої кваліфікації в технічних вузах //Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: 36. наук. пр.. X,2005. - №7 – С.34-40.
8. Лозинський в.с. Сучасні аспекти формування здорового способу життя / Мат.-практ. конф. «Стратегія формування здорового способу життя», - 2000, -236с.

УДК 37.017

Півторак Я.І., д. с.-г. наук, професор, **Лесів С.М.**, к. с.-г. наук, доцент
Семчук І.Я., к. с.-г. наук, асистент, **Матеуш В.Л.**, асистент[©]

*Львівський національний університет ветеринарної медицини та
біотехнологій імені С.З. Гжицького*

ШЛЯХИ ЕФЕКТИВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Стаття присвячується теоретичному обґрунтуванню найбільш ефективних інноваційних технологій, що забезпечують вирішення проблеми активізації пізнавальної діяльності студентів і результативність процесу засвоєння знань. У ній здійснюється аналіз результатів констатуючого експерименту, в процесі якого з'ясувався реальний стан проблеми в практиці навчання у вищій школі. Значна увага приділяється розкриттю сутності та особливостей інноваційних технологій, зокрема, дослідницької, комунікативно-діалогової, дискусійної, ігрової. Визначаються мотиви їх впровадження, переваги і недоліки.

Ключові слова: навчально-виховний процес, інтелектуальна діяльність, інноваційні технології в педагогіці, моральні якості.

Вступ. Становлення і розвиток інформаційного суспільства неможливі без суттєвого поліпшення якості освітнього простору. Соціально-політичні процеси, які відбуваються в державі, об'єктивно визначають нові вимоги щодо якості підготовки випускників вищих навчальних закладів України та їхньої конкурентної здатності на світовому ринку праці [1].

Новий рівень кадрової підготовки фахівців вищої школи вимагає створення принципово нових технологій формування професіоналізму: набуття наукових знань; нових психолого-педагогічних підходів до процесу викладання; нових дидактичних методів навчання. Вони повинні сприяти активізації інтелектуальної діяльності суб'єкта навчання, формуванню професійно-педагогічної компетентності, розвитку цілісного світосприйняття особистості, і як результат – забезпечити становлення його як спеціаліста вищого гатунку. Необхідно змінити позицію студентів: тих, хто пасивно сприймає інформацію, перетворити на тих, хто творчо здобуває знання [2, 3].

Спостереження і власний педагогічний досвід свідчать, що саме інноваційні методи навчають працювати над великою кількістю різноманітних джерел інформації та розвивають інтелектуальний потенціал, і студенти як наслідок здобувають уміння логічно і образно мислити, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, порівнювати і узагальнювати [4].

Матеріали і методи. Звичайно, на сьогодні без перебільшень можемо констатувати факт послаблення виховного впливу педагогів на студентську молодь, оскільки час вимагає перегляду їх позицій, відмови від стереотипів,

перебудови структури взаємовідносин, достатнього інформаційного, наукового, методичного, науково-методичного та іншого забезпечення діяльності.

Для того, щоб здійснювати корегуючий вплив на розвиток суспільно-необхідних якостей майбутньої еліти країни, бажаним є дотримання у виховному процесі найсуттєвіших принципів, які орієнтують повноцінні взаємостосунки між педагогами вищої школи та її вихованцями. У сучасній вищій школі принципи виховання мають дещо інше змістове наповнення, ніж у попередні десятиріччя, і сприяють формуванню окремих якостей цілеспрямованої особистості майбутнього фахівця.

Результати дослідження. Аналізуючи впровадження інноваційних технологій, мету й завдання, поставлені педагогічними колективами деяких вищих навчальних закладів, а також причини, які не дають змоги успішно реалізувати нововведення, можна зробити висновок про те, що часом вони беруться за їх впровадження не визначивши позитивне і негативне різних методик і технологій, не з'ясувавши чи відповідають вони цілям і завданням навчального закладу і якого кінцевого результату можна очікувати. До того ж, прагнучи нововведення, викладачі не враховують своїх реальних можливостей, а головне чи потрібні вони в практичній діяльності.

Одним із головних завдань навчального процесу у ВНЗ є також вироблення в майбутнього фахівця навичок самостійної роботи, формування інтересу і умінь оволодівати новими знаннями, здатності до творчого мислення. Практика свідчить, що найефективнішими у вирішенні даної проблеми є активні форми навчання, використання інноваційних технологій.

Розглядаючи інтерактивні технології навчання як інноваційні, треба пам'ятати, що будь-яка педагогічна технологія буде мертвою, якщо реальні люди, котрі її втілюють, не розглядатимуть її як цілісну систему в єдності її компонентів і взаємозв'язків. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем. Воно ефективно сприяє формуванню цінностей, навичок і вмінь, створенню атмосфери співпраці, взаємодії.

Сьогодні в Україні вважається перспективною орієнтація на співробітництво у суспільстві. Така орієнтація довела свою ефективність у розвитку багатьох країн. Ми будемо виховувати людей, що володіють особистою гідністю, які люблять правду і мир, у той час, коли освіта повинна мати за мету створення універсальної культури. Процес виховання органічно поєднаний з процесом навчання студентів, опанування ними основами наук, багатством національної та світової культури. Виховання має за мету формування рис і якостей студента згідно з його здібностями й інтересами у рамках державної політики виховання [5, 6].

У процесі творчих пошуків професорсько-викладацького та студентського колективів в університеті склалася чітка система виховної роботи, яка спрямована на формування особистості майбутнього фахівця, розвиток його творчих здібностей, підвищення культурного рівня. Форми виховної роботи, які практикують систематично відповідно до плану роботи

ректорату та деканатів, розроблено з урахуванням інтересів студентів, їх пізнавальних запитів, мають характер розвиваючих видів діяльності.

Наука доводить, що справжнє виховання є глибоко національним за своєю сутністю, змістом і характером. Це дає підстави окреслити основні напрямки національного виховання студентів в університеті, а саме: навчально-професійне, патріотичне, правове, екологічне виховання; художньо-естетичне становлення особистості, утвердження загальнолюдських моральних цінностей, трудова активність, фізична досконалість та формування здорового способу життя, розвиток індивідуальних здібностей студентів, забезпечення відповідних умов для самореалізації [5].

Спираючись на основні принципи, зміст і напрямки виховної роботи університету, для досягнення головної мети національного виховання - формування глибокого і всебічно освіченого, висококультурного вчителя-патріота як основної рушійної сили суспільства на шляху до національного прогресу плануються такі шляхи реалізації:

1. Підвищити рівень духовності і культури, формувати у студентської молоді активну соціально-життєву позицію, активізуючи діяльність органів студентського самоврядування різних рівнів (студкоми університету, факультетів, академічних груп).

2. Організувати "Школу студентського активу" всіх рівнів за напрямками роботи секторів згідно з "Положенням про студентське самоврядування".

3. Створити належні умови для проведення спільних засідань профспілкового комітету зі студкомом університету та студрадами гуртожитків.

4. З метою активізації гласності у діяльності органів студентського самоврядування організувати її регулярне висвітлення в засобах масової інформації університету (радіо "Альма-матер", газети "Інтелект").

5. Урізноманітнити форми та удосконалити змістовність виховних заходів "Університетські зорі", "Міс Університету", "Віншування професійних династій", "День знань", "Першоквітнева вікторина", "Світлої Вам дороги та щасливого майбуття", "Бенефіс випускників", "День кохання", "Валентин і Валентина", "День факультету", "Тиждень кафедр" та ін. Своєчасно підводити підсумки їх проведення.

У студентські роки проявляється посилений інтерес до самовиховання, рівня моральності вчинків. Молодь з задоволенням бере участь в дискусіях подібного спрямування. У неї з часом складається узагальнене уявлення про ідеальні риси характеру, якості особистості. Художня та наукова література стає провідним засобом формуючого впливу на кожного студента.

Висновки.

Після дослідження проблеми психологічних особливостей організації виховних заходів у вищій школі, перед нами постала така проблема як зниження інтересу молоді до художньої літератури, класичної музики, театру, живопису, інших витворів високого мистецтва, невміння організувати активне і змістовне дозвілля. За роки навчання студенти майже не знайомляться з

історичними і архітектурними пам'ятниками міст, де навчаються. Музеї, картинні галереї, концертні зали і театри стали фінансово недоступними для більшості студентів.

Створити належні умови для розвитку та задоволення культурних потреб студентів – надзвичайно важливе завдання адміністрації ВНЗ і органів самоврядування.

Дослідивши проблему, ми дійшли висновків, що сучасний етап розвитку суспільства потребує особливої уваги до формування духовної сфери випускника вищої школи. Сьогодні як ніколи вимагається створення умов для прояву вільної, творчої і моральної особистості, яка володіє інтелігентністю у повному об'ємі її класичних якостей. Становлення такої особистості можливе тільки при збереженні і відродженні духовно-історичних цінностей своєї країни, пріоритетного розвитку культури, науки і освіти, як необхідних джерел прогресу суспільства з гарантованим майбутнім.

Література

1. Зимняя И. А. Педагогическая психология. - М., 2000.
2. Бех І. Особистісно-зорієнтоване виховання: шляхи реалізації//Рідна школа. - 1999. -№12. - С. 13-16.
3. Зінченко О.П. Активні та інтерактивні технології // Директор школи – 2005. - №7 – с.22,23.
4. Кларин М.В. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры и дискуссии.- Рига, НПУ «эксперимент», 1998.- 180с.
5. Мельник Ю.М. Сучасні технології навчання // Методичний банк – 2006. - №4 – с.3-5.
6. Освітні технології: навчально-методичний посібник (за заг. ред. О.М. Пехоти).- К.: А.СК., 2001-256с.

Summary

WAYS OF EFFECTIVE ORGANIZATION OF EDUCATION OF STUDENTS ARE AT HIGHER SCHOOL

The noted article is dedicated the theoretical ground of the most effective innovative technologies which provide the decision of problem of activation of cognitive activity of students and effectiveness of process of mastering of knowledges. The analysis of results of establishing experiment in the process of which the real consisting of problem turned out of practice of studies at higherschool is carried out in it. Considerable attention is spared of essence and features of innovative technologies, in particular, research, communicative dialog, debatable, playing. of their introduction, advantage, and failings are determined.

Keywords: *an educational-educate process, intellectual activity, innovative technologies, is in pedagogics, moral qualities.*

УДК 37.018

Распутня Л.П., ©

заступник директора з гуманітарної освіти, виховання та міжнародних зв'язків
(ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»)

ПЕДАГОГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ЯК АСПЕКТ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ПОЗНАВЧАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті розглядається педагогічне планування виховної діяльності як аспект удосконалення організації системи позанавчальної виховної роботи у вищому навчальному закладі. Автор обґрунтовує зміст, структуру та етапи педагогічного планування сучасної виховної роботи.

Процес входження України до європейського освітнього простору зумовлює впровадження європейських норм і стандартів в освіті, науці і техніці нашої держави, поширенні власних культурних і науково-технічних здобутків в ЄС. Глибоке реформування, що відбувається в освіті, вимагає певних змін у змісті та організації системи позанавчального виховання у вищих навчальних закладах України. На сьогодні важливою умовою забезпечення ефективності виховного процесу є його педагогічне планування, тому що воно допомагає цілеспрямовано і чітко передбачати позитивні результати позанавчальної діяльності, надає виховній роботі систематичності, сприяє зростанню її дієвості.

Пошуком шляхів організації позанавчальної діяльності у вищому навчальному закладі займаються вітчизняні вчені Б.З. Вульф, Л.В. Кондрашова, І.М. Мельникова, С.О. Нікітчина, М.М. Поташник, М.І. Соловей та ін. Проблема планування та аналізу виховної роботи розглядалася в працях Л.В. Кондрашової, С.О. Нікітчиної, Г.І. Сороки, а модернізація системи виховної роботи – у наукових дослідженнях Б. Дьяченко, Л. Руденко, Н. Терещенко, О. Омельченко, О. Франчук та інших науковців. Ряд ефективних шляхів удосконалення змісту і форм підготовки спеціалістів вищого навчального закладу визначають у науковій психолого-педагогічній літературі В.М. Олексенко, В.Ф. Орлов, О.Г. Ярошенко та інші.

Детальне вивчення стану проблем та пошуку нових шляхів їх вирішення стає актуальним тоді, коли попередні рішення вже втратили свою значущість. Чим інтенсивніший розвиток, тим частіше з'являється потреба у розробці та впровадженні нових систем і технологій. Завданням нашого дослідження є аналіз педагогічного планування як аспекту удосконалення організації системи позанавчального виховання у вищому навчальному закладі.

У словнику "Професійна освіта" зазначається, що виховання – це процес цілеспрямованого і планомірного формування і розвитку світогляду, переконань і почуттів, волі і характеру, потреб і здібностей, моральних,

трудова, естетична та фізична якість людини, характерних рис особистості, формування духовності, культури та фізичних сил особистості студента, підготовка його до життя, активної участі у трудовій діяльності як фахівця [1: 45].

На сьогодні перед закладами вищої освіти поставлено за мету виховання молодого покоління, формування цілісної особистості кожного громадянина України – як людини з яскраво вираженою національно-громадянською позицією і як високопрофесійного фахівця, зберігаючи та укріплюючи його фізичне та моральне здоров'я. Система виховної роботи у вищому навчальному закладі повинна містити три взаємопов'язаних компоненти:

- виховання в процесі навчання;
- позанавчальна виховна діяльність;
- громадська робота (превентивне виховання, включаючи підтримку здорового морально-психологічного клімату в колективі, стиль взаємин).

Поєднання всіх названих етапів у єдину систему вимагає цілеспрямованих, організованих зусиль з боку всього педагогічного колективу, громадських організацій навчального закладу, студентського активу та самих студентів.

Велику роль у професійному становленні особистості майбутнього фахівця-аграрія відіграє позанавчальна діяльність тому, що саме в ній студент може пізнати специфіку життєвих ситуацій, типових для майбутньої професійної діяльності, навчитися знаходити правильні рішення у різноманітних ситуаціях, опиняючись в умовах, які є найближчими до майбутньої самостійної діяльності. Позааудиторна виховна робота як необхідна складова загального процесу виховання особистості у ВНЗ при допомозі викладачів повинна бути скерована на ефективну організацію самостійної роботи студентів, цілеспрямовану організацію їх дозвілля, максимальне задоволення пізнавальних і культурних потреб молоді, всебічний розвиток індивідуальних творчих потенцій студентів. Ця робота проводиться у формі різноманітних заходів у групі, на факультеті, у вищому навчальному закладі; стимулює формування особистості майбутнього фахівця.

На сьогодні одним із аспектів удосконалення організації системи позанавчального виховання у вищому навчальному закладі є педагогічне планування. Воно дозволяє звести в єдине ціле, погодити інтереси як студентського колективу вищого навчального закладу, так і конкретної особистості, що допоможе цілеспрямованому і чіткому передбаченню позитивних результатів виховної роботи, наданню їй систематичності, дієвості.

Упровадження передових педагогічних технологій планування в практику роботи дає підстави стверджувати, що планування – один із методів виховної роботи, який дозволяє чітко, продумано організувати життєдіяльність колективу як усього закладу, так і окремої групи, включаючи кожного студента в особистісно-значущу, спортивно-оздоровчу діяльність, і відповідає традиціям навчально-виховного закладу. Воно починається із всебічного і глибокого

аналізу виховної роботи і визначення актуальних завдань ВНЗ на певний період з урахуванням можливостей їх виконання. Г.І. Сорока виділяє кілька етапів планування виховної роботи:

- 1) підготовчий (визначення предмета і відрізка часу, структурування предмета);
- 2) аналітичний (аналіз результатів і наявного досвіду, діагностика, узагальнення результатів аналізу);
- 3) моделюючий (цілепокладання, колективне планування, вибір змісту і засобів, прогнозування результатів, розподіл подій у часі);
- 4) заключний (вибір структури плану та його оформлення) [2: 13].

Якщо правильно підходити до організації планування, то план є не просто формальним документом, а важливою і необхідною передумовою ефективного виховного процесу, що вказує на орієнтири діяльності, на їх зміст і обсяг та допомагає самому педагогу діяти відповідно до задуму; а планувати виховний процес – означає створити для студентської молоді таке сприятливе, комфортне середовище, в якому вони найповніше розкриють свій внутрішній світ та досягнуть успіхів.

На нашу думку, система планування виховної роботи у вищому навчальному закладі повинна включати:

- план виховної роботи комплексний;
- план організаційно-виховної роботи факультету;
- план виховної роботи кафедри;
- план виховної роботи зі студентами куратора академічної групи;
- план роботи студентської ради ВНЗ;
- план роботи студентської ради факультету;
- план роботи студентської ради гуртожитку;
- семестрові графіки основних виховних заходів на всіх рівнях (ВНЗ, факультет, кафедра, академічна група).

Варто звернути увагу на діючу ефективну адміністративно-виконавчу систему організації планування виховного процесу. Згідно з Положенням про виховну роботу вищого навчального закладу загальноузівський річний план виховної роботи формується з планів виховної роботи кафедр та факультетів і затверджується директором; річні плани виховної роботи загальноінститутських та факультетських кафедр укладаються професорсько-викладацьким складом і затверджуються їх завідувачами; річні плани масових, групових та індивідуальних заходів з виховної роботи факультету затверджуються деканом за поданням заступника декана з виховної роботи з урахуванням пропозицій кафедр, органів самоврядування студентів, інших підрозділів інституту; плани виховної роботи зі студентами, що мешкають у гуртожитках, складаються безпосередньо органами студентського самоврядування та кураторами гуртожитків і є окремим розділом плану виховної роботи ВНЗ. На засіданнях кафедр, факультетів, Вченої ради періодично заслуховується та аналізується план виховних заходів.

До планів виховної роботи вищого навчального закладу можуть включатись такі ефективні форми роботи:

- доповіді, лекції, диспути (на культурно-етичні, молодіжні проблеми), конференції, круглі столи;
- зустрічі з ветеранами і героями війни, праці;
- зустрічі з представниками та студентами інших вищих навчальних закладів;
- вечори-зустрічі з відомими людьми – науковцями, митцями та ін.;
- святкування ювілейних дат різних рівнів;
- вечори відпочинку, гумору, літературні вечори, дискотеки;
- конкурси, вікторини, КВК;
- екскурсії в музеї, відвідування кінотеатрів, поїздки в театри;
- дні факультетів, відкритих дверей, рідної мови (чи спеціальності за навчанням);
- спортивні змагання, ігри, спортивні чемпіонати;
- презентація творчих здобутків студентів та викладачів;
- Міжнародний День Студента;
- різноманітні психологічні тренінги (на рівні академічної групи чи факультету);
- виставки нових надходжень у бібліотеку тощо.

Річний план виховної роботи вищого навчального закладу має виходити з глибокого аналізу діяльності професорсько-наукового і студентського колективів і орієнтувати їх на досягнення кінцевого результату в навчально-виховному процесі.

Складати річний план та інші плани виховної роботи необхідно відповідно до цілого ряду вимог та на основі таких урядових документів, як Конституція України, Закон України "Про освіту", "Про вищу освіту", "Про фізичну культуру і спорт", Державна національна програма "Освіта" (Україна XXI століття), Закон "Про мови України", Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Національною програмою "Діти України", Концепцією виховання дітей і молоді в національній системі освіти, Загальною декларацією прав людини, Положенням про державний вищий заклад освіти, яке затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 5 вересня 1996р. № 1074, Методичними рекомендаціями до планування виховної роботи зі студентами у вищих закладах освіти III– IV рівнів акредитації та іншими нормативно-правовими документами.

Ми впевнені, що успішність виховної роботи залежить, насамперед, від її організації, планування, а потім від визначених педагогічних умов (серед яких найбільш ваговою є відповідність позиції особистості студента системі педагогічних впливів), педагогічною спрямованістю особистості педагога, від рівня соціальної активності та відповідальності особистості студента, рівня його умінь та навичок тощо. Саме тому при плануванні системи виховного процесу потрібно враховувати не тільки систему педагогічних впливів, а й позиції студентів, їх інтереси, потреби, здібності.

Вирішення питання вдосконалення організації позанавчальної діяльності потребує нових підходів до побудови виховної роботи. На наш погляд, запропонований варіант стратегії і тактики дає можливість підвищити ефективність позанавчального виховного процесу вищого навчального закладу.

Подальше дослідження може бути спрямоване на розробку оригінальних тестових завдань, які дадуть можливість за короткий час визначити природжений талант особистості до організаційної діяльності; системи психологічних тренінгів за різними напрямками виховання на всіх рівнях (ВНЗ, факультет, кафедра, академічна група); сучасного методичного комплексу виховної роботи у вищому навчальному закладі.

Література

1. Соловей М.І., Демчик В.С. Виховна робота у вищому навчальному закладі. – К., 2003. – 257 с.
2. Сорока Г.І. Планування та аналіз виховної роботи школи. – Харків: Видавнича група "Основа", 2003. – 64 с.
3. Вульф Б.З., Поташник М.М. Организатор внеклассной и школьной воспитательной работы. (Содержание и методика деятельности). – М.: Просвещение, 1978. – 192 с.
4. Концепція виховної роботи зі студентами (Харківський інститут управління) // Матеріали до науково-практичного семінару "Основи ефективної організації виховної роботи в сучасному ВЗО недержавної форми власності" (12–17 вересня 1999 року): Ч. 1. – Центр студентських ініціатив. – Київ: Бескид. – С. 3 – 18.
5. Методичні рекомендації до проведення виховної роботи у вищих навчальних закладах (на матеріалах Волинського інституту економіки та менеджменту) / Укл. д. пед. н. С.О. Нікітчина. – Луцьк: ВІЕМ, 2001. – 44 с.
6. Професійна освіта: Словник: Навч. посіб. / Уклад. С.У. Гончаренко та ін. / За ред. Н.Г. Ничкало. – К.: Вища шк., 2000. – 380 с.

Summary

Rasputnya L.P.

PEDAGOGICAL PLANNING AS AN ASPECT OF IMPROVING THE ORGANIZATION OF EXTRACURRICULAR ACTIVITIES IN HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS.

The article considers pedagogical planning as an aspect of Improving the organization of extracurricular activities in higher educational establishments as well as its contents, structure and stages.

УДК 004.415.5

Сенчева О. В., аспірант ©

Національного університету біоресурсів і природокористування України,
молодший науковий співробітник
Науково-методичного центру аграрної освіти

ГОЛОВНЕ ЗАВДАННЯ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ – ЯКІСТЬ

Обговорюється проблема підвищення якості освіти. Розкривається поняття якості освіти, наводяться приклади чинників якості освіти. Підвищення якості вищої освіти і її вплив на розвиток економіки повинно стати стратегічним національним пріоритетом України.

Ключові слова: *якість освіти, аспекти діяльності ВНЗ, управління освітою, висококваліфіковані фахівці, головне завдання освіти.*

Вступ. Стрімка глобалізація всіх сфер діяльності людини ставить перед системою вищої освіти ряд вимог. Однією з головних вимог є підвищення рівня якості освіти, саме це є головним пріоритетом загальноєвропейського простору вищої освіти (*European Higher Education Area* (ЕНЕА)). Після приєднання України у 2005 році до Болонського процесу курс реформування галузі вищої освіти повернувся в новому напрямку – інтеграції української системи вищої освіти до загальноєвропейської. Система європейської освіти теж постійно перебуває в стадії реформування відповідно до проголошених у відповідних конвенціях принципів [1].

Обговорення проблеми. Проблема якості освіти віддзеркалює світову тенденцію інноваційного розвитку освітніх систем, адже світове співтовариство вже давно визнало, що освіта, добробут і здоров'я людини – головні чинники якості її життя, а якість освіти – головна мета, пріоритет розвитку громадянського суспільства. Європа сприймає якість освіти як об'єкт суспільного єднання й консолідації національних освітніх систем [2].

У Всесвітній декларації з вищої освіти, прийнятій на Міжнародній конференції з вищої освіти в листопаді 1998 року, визначено, що якість вищої освіти – це багатовимірне поняття, яке охоплює всі аспекти діяльності вищого навчального закладу: навчальні та академічні програми, навчальну і дослідницьку роботу, професорсько-викладацький склад і студентів, навчальну базу і ресурси [3].

Якість освіти – це не лише результати академічних знань студентів, а це і здатність до самоосвіти, усвідомлення і готовість до навчання протягом всього життя, формування моральних цінностей, при цьому проблема якості освітнього процесу розглядається з позицій загальнолюдської і соціальної цінності освіти. Саме ці чинники актуалізують проблему управління якістю освіти у вищому навчальному закладі.

Для ефективного управління якістю освіти є необхідним впровадження та використання моніторингу якості освіти, починаючи з локального рівня (вищий навчальний заклад) і продовжуючи на регіональному та загальнодержавному рівнях. Моніторинг реалізується за допомогою комплексу методів і чітко розроблених процедур. На відміну від контролю, який щороку спрямований на нові об'єкти дослідження, моніторинг спрямований на ті самі об'єкти й періодично повторюється [4,5].

Загальновизнаним є той факт, що від якості вищої освіти в країні залежить її майбутнє, оскільки система вищої освіти формує і виховує найважливіше багатство держави — людський потенціал — фахівців, які здатні гідно представляти інтереси держави на міжнародному рівні та відродити вітчизняну економіку і вивести її на принципово новий рівень. Тому цілком справедливим є стверджувати, що підвищення якості вищої освіти і її вплив на розвиток економіки повинно стати стратегічним національним пріоритетом України [6].

Разом із стрімким розвитком процесу глобалізації ринків та пов'язане з ним загострення конкуренції в сфері надання освітніх послуг, особливо загострюється проблема якості підготовки кадрів в аграрних вищих навчальних закладах (ВНЗ) України. На сьогодні роботодавець вимагає професійного, конкурентоспроможного, мобільного, здатного без проблем постійно навчатись, обізнаного у передових технологіях сучасного виробництва фахівця. В сучасному трактуванні якість знань визначається їх фундаментальністю, глибиною і використанням в роботі після закінчення навчання.

Якість наданої освіти у вітчизняних вищих навчальних закладах відіграє важливу роль у ранжуванні ВНЗ на міжнародному ринку надання освітніх послуг. Ні для кого не є секретом, що важливу роль в іміджі будь-якого університету (академії, коледжу, технікуму тощо) відіграє місце в рейтингу, чи то світовому, чи то українському. На сьогодні їх є досить багато, та все ж кожен з них повною мірою має вплив на освітян, батьків майбутніх вступників, роботодавців, які шукають гарного робітника та й самих потенційних вступників. У кожного рейтингу є ряд показників, за якими оцінюється діяльність вищого навчального закладу. Найпопулярнішими рейтингами є: «ТОП 200 Україна» за версією ЮНЕСКО, рейтинг «Компас», рейтинг газети «Коментарі», журналу «Деньги» тощо. Слід зауважити, що спільним показником для визначення рейтингу університетів є саме якість освіти в різних інтерпретаціях: від сприйняття роботодавцями якості освіти в українських ВНЗ до рівня заробітної плати, яку готові платити роботодавці випускникам тих чи інших університетів.

При оцінці якості навчання звертається увага на:

- якість викладацького складу (використовується в рейтингу МОН та «ТОП 200 Україна»);
- співвідношення викладачів і студентів (використовується в національних рейтингах US World University Rating);
- рівень інтернаціоналізації університету (світовий рейтинг «Таймс», «ТОП 200 Україна»). [7,8]

Зважаючи на це, варто зазначити, що якість освіти має велике значення для розвитку і вдосконалення вищої освіти, зокрема аграрної, оскільки перш за все Україна – аграрна країна і для збереження цього статусу нам необхідні професійні і висококваліфіковані фахівці зі знанням особливостей сучасного виробництва і прагненням змінити життя на краще саме в межах своєї країни.

Висновки. Якість освіти сьогодні є міжнародним поняттям, що закладається в основу новітніх освітніх стратегій розвитку галузі не тільки як філософська, але і як політична категорія. Найважливішою умовою обґрунтування та актуалізації поняття якості освіти для держави є створення державних стандартів освіти та визначення індикаторів якості. Ось чому в широкому розумінні якість освіти є збалансованою відповідністю між процесом, результатом і самої освітньої системи цілям, потребам і соціальним нормам (стандартам) освіти.

Один із можливих шляхів, що дозволить ВНЗ вистояти в жорсткій конкурентній боротьбі на ринку послуг у сфері вищої освіти, є розробка та запровадження систем менеджменту якості відповідно до вимог міжнародного стандарту ISO 9001-2000 "Системи менеджменту якості. Вимоги" [9].

Цей стандарт базується на 8 принципах тотального менеджменту якості (TQM) і містить універсальні вимоги до систем якості. Він придатний до застосування в усіх галузях, на будь-яких підприємствах, установах і організаціях і спрямований на забезпечення якості і підвищення задоволеності споживачів. У сфері вищої освіти споживачами можна вважати студентів, їх батьків, організації, які приймають на роботу випускників, та суспільство в цілому [10].

Саме системи якості виявилися тим інструментом, який дозволив вищим навчальним закладам, що їх впровадили, досягти високого рівня довіри і стійкої прихильності споживачів до їх послуг.

Література

1. Віткін Л.М. Місце України у світовій та європейській якості. /Стандартизація, сертифікація, якість — №3(18), 2002, с.43-49/.
2. Культурная свобода в современном многообразном мире: Доклад о развитии человека 2004. – М.: Весь мир, 2004.
3. Вища освіта України і Болонський процес: Навчальний посібник / За редакцією В.Г. Кременя. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – С. 171.
4. Кальней В.А., Шишов СЕ. Технология мониторинга качества обучения в системе «учитель-ученик». Методическое пособие для учителя. - М: Педагогическое общество России, 1999. - 86 с.
5. Чапелев Т.Н. Образовательный мониторинг: формируются понятия // Стандарты и мониторинг в образовании. 2000. № 5. С. 47-51
6. Субетто А.И. Проблема качества высшего образования в контексте глобальных и национальных проблем общественного развития (философия качества образования). – Спб., Кострома, 2000.

7. Рейтинг лучших университетов Украины от журнала «Корреспондент» [електронний ресурс] режим доступу: <http://almamater.com.ua/modules/smartsection/item.php?itemid=18>.

8. Рейтинг ВУЗов України ЮНЕСКО "Топ 200" [електронний ресурс] режим доступу: http://www.abiturient.in.ua/ru/rating/rating_unesco.

9. Владимир Жуков. Управление качеством в системе непрерывного педагогического образования. /Стандарты и качество, №9, 2002, с. 74-77/.

10. Вища освіта в умовах трансформації суспільства: стан, проблеми, тенденції розвитку, 1991-2006 рр.: Наук.-допом. бібліогр. покажч. / АПН України. ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського; Упоряд.: Л.О. Пономаренко, І.П. Моїсеєва, Л.І. Ніколюк, О.С. Микитенко; Наук.ред. П.І. Рогова; Наук. консультант Б.І. Корольов; Бібліогр.ред. Л.О. Пономаренко. – К., 2008. – С. 15.

Сколоздра С.В., к.т.н., доцент, **Чайковський Б.П.**, доцент ©
Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З.Гжицького

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ ЯК СКЛАДОВА БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Як стверджують багато науковців, підвищення рівня навчання студентів у контексті Болонського процесу повинне базуватись на знанні історичної правди про Україну, віри, впевненості у сили свого народу.

Визначено, що це можливо на основі наявності і знанні української ідеї.

Встановлено, що українська ідея об'єктивно існує, її потрібно лише виявити і задіяти.

Показано, що однією з найважливіших проблем є відновлення історичної пам'яті українців в епоху перед Київською Руссю.

Сформульовано новий погляд на історію давньої України, який полягає в ідеї етнічної спадковості народів, які проживали і проживають на території сучасної України.

Розглянуто і охарактеризовано етноси, які проживали з давніх-давен на українській території.

Подано найвірогідніші гіпотези походження назв "Русь", "Україна" і констатовано, що Руссю споконвічно називали сучасну територію України, а назва "Україна" має суто українські корені.

Ключові слова: *молодь, українські студенти, патріотизм, виховання, українська ідея, етнічна історія, давня Україна, Русь, Україна, українці.*

Патріотичне виховання студентської молоді, збагачення її духовності можливе на знанні історії своєї землі, пізнання історичної правди про країну, в якій ця молодь народилась і живе, формування почуття гордості за свою батьківщину, оптимізму, віри, впевненості в свій народ і буде сприяти підвищенню рівня навчання студентів відповідно до Болонського процесу, підготовці спеціалістів європейського і світового рівня, які в перспективі будуть працювати на зміцнення економіки України, її політичного і культурного рівня, входження України в Європейський Союз, інші європейські та світові структури.

Виховання патріотизму сучасної української молоді необхідно вести через переконання її у здатності побороти теперішні тимчасові труднощі, бо на долю наших пращурів випадали й тяжчі випробування.

З часу створення незалежної України в 1991 р. багато говориться і пишеться про необхідність вироблення, розвитку і впровадження в свідомість українців національної ідеї, яка мала б бути дороговказом на шляху до майбутнього Української держави. Оскільки українська національна ідея об'єктивно існує, її потрібно лише виявити і задіяти.

На жаль, українське суспільство перебуває в стані національного безпам'ятства – страшної хвороби, що вражає душу людини. Українська історія багато століть неймовірно фальсифікувалась, що спотворювало в генетичну пам'ять народу і породжувало комплекс національної неповноцінності. Українська історія завжди була заручником політичного інтересу – самі терміни “Україна”, “український народ”, “українська мова” не вживались. Таким способом заперечувалося існування на теренах України **автохтонного** населення, тобто здійснювався духовний геноцид в історіографічному аспекті.

У багатьох народів світу давня доба починається шість тисячоліть тому, а європейське середньовіччя у V ст. н. е., в Україні давньоукраїнська історія продовжує тлумачитись початком доби Київської Русі – в середині IX ст. зненацька виникає народ з самобутньою культурою і мовою, який створює власну державу, воює і налагоджує зв'язки, в т.ч. родинні, з наймогутнішими державами тогочасного світу. А що ж передувало цьому? В Україні продовжується вважати офіційною концепцією привнесення державності з півночі – т.зв. *нормандська теорія*. Таким чином у сучасній українській молоді виховувалося усвідомлення меншовартості, ущербності в порівняно з іншими народами, відсутності національної гідності і самоповаги. На основі цього пропагувалися великоімперські твердження, що українці нездатні до самоуправління і потребують чужого правителя.

Суть нового погляду на етнічну історію давньої України полягає в тому, щоб розглядати зміну одного народу іншим не як почергове “витіснення”, а як черговий етап суспільно-політичної історії давнього Північного Причорномор'я, тобто **ідея етнічної спадковості**. На території України не зафіксовано жодного факту цілковитої зміни етносу – певна частина того чи іншого народу неодмінно лишалася на своїх предковичних землях. Давні автори малюють переважно стабільні етнічні картини, тоді як більшість пересувань за “принципом доміно” – ініціатива сучасних істориків. Так само історія не знає жодного випадку, коли б внаслідок змішання народу *a* та народу *b* витворився новий етнос *c*, бо за законами етнічного розвитку результатом такого змішання насправді буде перемога того чи іншого етносу.

Дуже стисло розглянемо етноси, які проживали і зафіксовані на території теперішньої України.

Кіммерійці (кхмери) були першим народом на території України, назву якого зберегла історія. Це не означає, що кіммерійці – найперший народ на вітчизняних теренах, достеменно не відомо відколи кіммерійці перебували на цих землях.

За Геродотом, кіммерійці, не протистоячи збройно скіфам, подалися з давньої України до Малої Азії та Центральної Європи, а скіфи зайняли їхню, вже безлюдну країну. Проте сучасні дослідники наполягають на тому, що оповідь Геродота, очевидно, не зовсім повно відтворює історичну дійсність, що тут переплелися історичні й напівлегендарні події, а про цілковитий відхід кіммерійців зі своїх теренів не може бути й мови. Плутарх прямо каже: лише

незначна частина кіммерійців пішла з Меотиди до Малої Азії, основна ж частина їх лишилася на предковічних землях.

Кіммерійці та скіфи. Хоча в історичних працях та підручниках кіммерійці та скіфи ледь не протиставляються один одному, історична традиція, навпаки, засвідчує тісний зв'язок обох народів. Так, наприклад, біблійна легенда про походження народів називає Гомера-Кімерійця старшим сином Яфета - родоначальника індоевропейських народів. Старшим сином Гомера вважався Скіф. Давньоперські написи часто змішують назви *кіммерійці* й *скіфи*.

Скіфи. Появу скіфів у причорноморських степах традиційно відносять до VIII-VII ст. до н.е. Однак це твердження піддається сумніву, тому що довколишні народи, наприклад, греки знали скіфів набагато раніше. Геродот зазначав: як твердять самі скіфи, їхній родоначальник Таргітай жив за тисячу років до перського царя Дарія (VI ст. до н.е.). Також античні історики оповідають про запеклу суперечку між єгиптянами і скіфами щодо давності їхнього походження при тому, що історія Єгипту в Геродотові часи налічувала 11 тисячоліть. Давні автори згадують похід єгипетського фараона Весоза на скіфів, який закінчився втечею Весоза в своє царство.

За Геродотом, самі скіфи називали себе *сколотами*, назву ж *скіфи* дали їм *елліни*. Український індолог Степан Наливайко тлумачить, що етнонім *сколоти* складають компоненти *с-коло-ти*, де *ти* – закінчення множини, *кула-кол(о)* «рід, плем'я», а початкове *с-*префікс сукупності, збірності. Тоді *сколоти* означає «співроди, співплемена» і є різновидом назви *слов'яни*.

Скіфи й слов'яни. Численні давні джерела промовляють про ймовірну етнічну спорідненість скіфів і слов'ян. Автор «Велесової книги» вважає скіфів своїми предками. «Повість врем'яних літ» вживає щодо слов'ян назву *Велика Скіфія*. Йоакимівський літопис наводить легенду про етнічну спорідненість слов'ян і скіфів, розказуючи про похід Словена з братом Скіфом на захід і підкорення ними багато земель біля Чорного моря та Дунаю.

Могутність скіфів підтверджує найвідоміша подія скіфської історії – війна з перським царем Дарієм Гістапом наприкінці VI ст. до н. е., в якій перси зазнали нищівної поразки, а сам Дарій ледве урятувався з рештками свого 700-тисячного війська. Олександр Македонський так і не наважився рушити на Скіфія, а похід одного з його полководців, Зопіріона, 331 р. до н. е. завершився загибеллю війська й самого полководця.

Вершини могутності Скіфська держава досягла за царя Атея (IV ст. до н.е.). Завершальний етап скіфської історії охоплює період у півтисячоліття, починаючи з кінця III ст. до н. е.

Легенди багатьох народів оповідають про переселення цих народів з якоїсь прабатьківщини, в скіфських легендах скіфи не виходять за межі українського степу й лісостепу (Подніпров'я).

Сармати (савромати). За Геродотом, сармати походять від скіфів і амазонок і розмовляють скіфською мовою, але з помилками. Густинський літопис XVII ст. пов'язує сарматів (принаймні територіально) з кіммерійцями і виводить їх від енетів-венетів, давнього населення Трої, що після зруйнування

міста осіли в землі цимбрів (кіммерійців). Єврейський історик I ст. Йосиф Флавій характеризує сарматів як частину скіфів. Страбон, перераховуючи народи Азії, пише про сарматів як про скіфів, що сягають на півдні Кавказьких гір.

Готи. Дослідники давно і майже одноставно, базуючись на легенді, переказаній Йорданом, віднесли готів до народів германського кореня. Але таке уявлення про готів зовсім не безперечне. Йосиф Флавій, один з багатьох давніх авторів, відзначає тотожність готів і скіфів, пов'язує готів з нащадками Магога, сина Яфета. Візантійський хроніст VIII ст. Георгій Сінкел прямо зазначає: “Скіфам рідною мовою ім'я готи”. Усталений погляд на германське походження готів, який вніс Йордан, завжди піддавався сумніву, тому що сама праця Йордана називалась “Про походження і діяння гетів”. А гети – народ, здавна відомий у Північному Причорномор'ї. Історики прийшли до висновку, що готи і гети – це один і той же причорноморський народ з тотожними назвами, який зафіксований на північних берегах Чорного моря упродовж кількох тисячоліть.

Численні давні та середньовічні історики тісно пов'язували готів зі слов'янами, вважаючи, що готи – найдавніша назва слов'ян.

Далматинський історик XVII ст. Мавро Орбіні стверджував, що анти були готського походження, від готів нібито походили ще й слов'яни, авари, скіри, алани а також деякі інші народи. Цитуючи свідчення десятків давніх авторів, Орбіні стверджує тотожність готів і слов'ян. Російський історик Василь Татищев писав, що готи не прийшли з-за моря, а їхні початки пов'язані з Руссю, через що русів литовці ще й досі називають гути. Серед готів рано поширилось християнське вчення, а готський єпископ Ульфїла (311-386 р.р.) брав участь у Першому Нікосійському Соборі 325 р. Готи мали й власну писану історію, на неї в римському сенаті посилався їхній король Теодоріх (493-526 р.р.). Римські духовні особи в XI ст. називали слов'янську абетку готською і казали, що її винайшов якийсь єретик Мефодій.

Гунни. З легкої руки французького історика і орієнталіста Жозефа-де-Гіня хрестоматійним стало уявлення, що десь у середині II ст. об'єднання кочових племен *хунну* північного Китаю і Монголії з якихось причин полишило свої землі, а через кілька століть джерела засвідчили його вже в північному Причорномор'ї під назвою *гунни*. Але дотепер ця теорія переконливо не доведена.

Причорноморська історична традиція подає цілком конкретні свідчення про походження гуннів. Історики V-VI ст. писали, що народ гуннів мешкав колись навколо тієї частини Меотійського озера, що звернена до сходу, і жив північніше ріки Танаїс. Що гунни пішли від готів, каже й німецький історик Відукінд Корвейський (X ст.). Давньоримський історик Зосим у другій половині V ст. мовив, що гунни – ті ж царські скіфи. Пріск Панійський вживав терміни *гуннський* і *скіфський* як синоніми і писав, що гунни розмовляють скіфською мовою, співають скіфських пісень, а їхня верхівка – царські скіфи.

Гунни і слов'яни. Прокопій Кесарійський у “Готській війні”, характеризуючи слов'ян, зазначає, що вони менш за все підступні і в простоті (своєї) зберігають готський норов. Візантійський письменник Лев Диякон (X ст.), оповідаючи про русів, яких називає *скіфи*, зауважує, що цей народ називають і *гунни*. Західні автори, починаючи від Беди Достоповажного (VIII ст.), часто називають слов'ян саме *гуннами*. У північних етнічних творах гуннські богатири Ярослав і Ярожир виявляються слов'янами.

Гунни та Русь. Данський історик XII ст. Саксон Граматик вважав русів і гуннів одним народом. Лев Диякон (X ст.) називав гунном князя Святослава. Саме з гуннами давні автори пов'язували назву Русі – Гунівар (Йордан), Гуні Гард (Адам Бременський), Куногардія (Саксон Граматік). Гунни започатковують тисячолітній “тюрський” період вітчизняної історії. Джерела щодо гуннів і болгар дадуть змогу поставити на твердий реальний ґрунт історію слов'янства у середині I ст. н.е.

Слов'яни. Політична і етнічна історія давніх слов'ян майже невідомі, тому історики, працюючи над проблемами походження слов'ян, часто мусили компенсувати брак документальних даних абстрактними теоретичними схемами і гіпотетичними побудовами.

Поява слов'ян упродовж VI-VIII ст. постає настільки раптовою і повсюдною, що в історичній літературі її іноді називають *тиха слов'янська революція*.

Вікентій Хвойка вважається основоположником автохтонної теорії етногенезу слов'ян в середньодніпровському варіанті – він уперше висловив думку про неперервний розвиток тубільної хліборобської людності від енеоліту до Руської держави, вбачаючи предків слов'ян ще в носіях трипільської археологічної культури.

За лінгвістичними даними, відмежування праслов'янських народів від їхніх сусідів по індоевропейській спільноті відбулося приблизно 3500-4000 років тому. Першою достеменною згадкою про слов'ян вважають свідчення Йордана (VI ст.) і Прокопія Кесарійського (VI ст.). Польський хроніст XVI ст. Матвій Меховський зазначав, що слов'янські народи лишаються на своїх місцях ще від потопу, а не прибули звідкілясь. Візантійський історик Феофілакт Сімокатта (VII ст.) називає слов'ян *гети* й твердить, що обидві назви (*гети* й *слов'яни*) мають однакове значення, належать одному народу і що *гети* – первісна назва слов'ян.

Слов'янські народи умовно належать до індоевропейської спільноти, що сформувалася в доісторичні часи на величезних просторах від Атлантичного до Індійського океану та від Льодовитого океану до Середземного моря з приблизним центром у Циркумпонтійській зоні. Разом з тим треба зважити на те, що єдиного народу під назвою *слов'яни* ніколи не існувало, а збірний термін *слов'яни* вживається нині на означення сукупності народів, кожен з яких мав і власне походження, і власну історію.

Про походження назв “Русь” і “Україна”. Назва “слов’яни” виникає майже одночасно з назвою “анти”. Останній раз термін “анти” зустрічається в 602 р., а в X ст. зникає плем’я слов’ян.

У VIII ст. візантійські і арабські джерела для позначення населення, яке проживало на сучасних українських землях, починають використовувати термін “русь”. Походження цієї назви являє одну із загадок історії України, яка до цього часу цілком не вирішена.

Деякі стародавні історичні джерела не ототожнюють слов’ян і русів, а деякі говорять про історичну спільність русів з слов’янами.

Щодо походження назви країни “Русь” умовно сформувався понад 10 концепцій. Більшість мовознавців вважає, що назва “Русь” не має слов’янського походження, а прижилась в Київській державі.

Вважається, що найдавніша згадка про Русь сягає VI ст. до н.е., коли в книзі Іезекіїля, одній з пророцьких книг Біблії, згадується народ *рош*, до того ж в етнічному контексті з кіммерійцями й скіфами.

Етнонім рус (hrus) уперше згадується в сирійській хроніці VI ст. н.е. стосовно якогось населення в Північному Причорномор’ї, етнічна атрибуція якого невідома. Найвірогідніше, що роси (руси) в середині I тис. до н.е. – це одне з іраномовних сармато-аланських племен Середньої Наддніпрянщини, яке, можливо, входило в антський племінний союз. У процесі слов’янізації місцевого іраномовного населення етнонім рос (рус, русь) разом з іншими мовними елементами був прийнятий слов’янами.

Є багато інших подібних свідчень, але й цього достатньо, щоб констатувати: назва *русь* виступає в документованій історії на берегах Понту й Меотиди принаймні за кілька століть до “закликання варягів”.

У давньоруських джерелах термін Русь має подвійне значення: Русь первісна, наддніпрянська, і Русь – уся Київська держава разом з приєднаними до неї землями неслов’янських племен і народів.

Отже Руссю споконвічно називали сучасну територію України, а прикметник руський вживався як самоназивання українців. Але через несприятливі політичні обставини й відсутність української держави після розпаду Київської Русі й занепаду Галицько-Волинського князівства термін Русь присвоїли собі наші північно-східні сусіди – росіяни. Це всебічно і глибоко розкрито в монографії львівського дослідника Є.Наконечного “Украдене ім’я: Чому русини стали українцями”. З праці виходить, що присвоєння Московією давнього імені України – Русь відбулося в XIV-XV ст. і було зумовлене насамперед великодержавницькими амбіціями московських царів. Проте істотну роль в цьому відіграли й константинопольський патріарх та його адміністрація.

Жорстокий і підступний московський князь Іван Калита за виняткові заслуги перед Золотою Ордою дістав від її хана Узбека титул великого князя “всія Русі”, який поширювався лише на Русь татарську.

В 1253 р. князь Данило Романович разом з королівською короною дістав від папи римського титул “усієї Русі” в Галицько-Волинській державі і він справді

тоді панував над усією Руссю в давньому розумінні її етнографічного ареалу. Все ще в силі залишаються слова відомого польського історика й мовознавця Александра Брюкнера: “Той, хто вдало пояснить назву Русі, оволодіє ключем для розуміння початків її історії”.

Поширене, але поверхове значення слова “Україна” зводиться до значення “земля, що лежить скраю”. Але коли слово “Україна” вже писалося у давніх документах, не існувало ні Росії, ні інших держав, які б могли дати назву нашій державі Окраїна.

Назву “Україна” можна пов’язати з індоевропейською основою ушра-ухра-укра “самець, бик”, доповнену компонентом іана-яна, який має значення “країна”.

Назву “Україна” нашій землі дали наші предки нашою мовою. В ті часи широко вживалось слово “украяти” (“вкраяти”), що означало “виділити”, “відірвати”, “відокремити”. Украяна, тобто відокремлена від решти, виділена з-поміж інших земля буде називатись Україною (Вкраїною), (земля, виділена нам Богом).

Термін “Україна” дуже давній, ймовірно, давніший за термін “Русь”, хоча в офіційному Київському літописі його вперше згадано лише у XII ст.

Назви *Русь* і *Україна* семантично тотожні, вони несуть однакове значення – “Країна Тура-Бика”.

До походження назви “українці”. Етнічна назва *роксолани* у середньовічній історіографії стала синонімом до означення *українці*, саме до роксоланів зводили себе запорізькі козаки, а численні вітчизняні і зарубіжні історики повідомляли про витоки Русі від сарматів. Не виключено також, що поділ Сарматії у частині джерел на Велику, Білу й Чорну може відбивати майбутній поділ на Великорусю, Білорусю й Малорусю, де остання назва сходиться не до “малий”, “менший”, а до індоевропейського *mala* “темний, чорний” і означає “Чорна Русь”, “Чорнорусь”. В етнімічній моделі *нова земля* – *метрополія* саме *Малий* означає *Старий*, а *Великий* – *Новий*, *Молодий*. Тож і традиційна концепція “старшого брата” виявляється вірною з точністю навпаки.

Висновки:

1. Концепція “великого переселення народів” полягала в намаганнях заперечити ідею етнічної спадковості – намаганні штучно створити розрив між киммерійцями і давніми аріями, киммерійцями і скіфами, скіфами й сарматами, сарматами й готами, готами й гуннами і т.д.

2. На території України не зафіксовано жодного факту цілковитої зміни етносу – певна частина того чи іншого народу неодмінно лишалася на своїх предковичних землях.

3. Сучасну територію України споконвічно називали “Руссю”, а прикметник “руський” вживався як самоназивання українців.

4. Назву “Україна” нашій землі дали наші предки нашою мовою. Назви “Русь” і “Україна” семантично тотожні, вони несуть однакове значення – “Країна Тура-Бика”.

Література

1. С.Наливайко. Етнічна історія Давньої України. - К.: Євшан-зілля. 2007, 619 с.
2. Є. Наконечний. Укравдене ім'я: Чому русини стали українцями. – Львів.: Світ. 2001, 172 с.
3. Крип'якевич І.П. Історія України. - Львів.: Світ. 1990. - 307 с.
4. Літопис руський / Пер. з давньорус. Л. Є. Махновця. - К.: Дніпро. 1990, 591 с.
5. Мороз В. Походження назви "Україна" в світлі українського історичного фольклору // Другий міжнародний конгрес українців. – Львів, 1994. – 213 с.

Summary**Skolosdra S.V., Chaikovsky B.P.**

Shown that increasing students in the context of the Bologna Process shobased on knowledge of the historical truth about Ukraine, optimism th, faith, confidence of his people.

Determined that it is possible based on availability and knowledge of the Ukrainian idea.

Established that the Ukrainian idea objectively exist, it need only identify and engage.

Shown that a major challenge is to restore the historical memory of Ukrainian in the era before the Kievan Rus.

Formulated a new look at ancient history of Ukraine, which lies in the idea of heredity ethnic peoples who live and reside in the Su-time not Ukraine.

Considered and described ethnic groups who lived from time immemorial in the Ukrainian territory.

Most likely hypothesis is adduced the origin of the name "Rus", "Ukraine" and stated that Russ initially called the present territory of Ukraine, and the name "Ukraine" is a purely Ukrainian roots.

Key words: *young Ukrainian students, patriotism, education, the Ukrainian Petro Kalyta idea, ethnic history, ancient Ukraine, Russia, Ukraine, Ukrainian.*

УДК 17.022.1: 378.18

Скоромна О.І., проректор з науково-педагогічної, виховної роботи та гуманітарної політики, доцент, кандидат сільськогосподарських наук;

Клибанівська Т.М., старший викладач кафедри історії України та філософії ©

Вінницький національний аграрний університет

СОЦІАЛЬНІ ЦІННОСТІ СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У роботі порушено проблему соціальних цінностей сучасних студентів. Проаналізовано результати досліджень ціннісних орієнтацій юнаків і дівчат, їх спільні та відмінні якості.

Ключові слова: *соціальні цінності, моральні риси, моральні цінності, ціннісні орієнтації, ціннісно-нормативна свідомість, духовно-моральний рівень, особистість, студент.*

Людина за природою своєю є істотою не просто біологічною, але, перш за все, моральною і соціальною, і в процесі життя вона може мати різний образ: і Людини, і антисоціальної істоти. Тому першим і основним завданням освіти і батьків є цілеспрямоване творення образу, що передбачає піднесення особистості до гідного духовно-морального рівня, роблячи її повноправним членом людського суспільства.

Процес навчання у вищому навчальному закладі передбачає включення студентства в систему соціальних суспільних відносин, заміщення позицій і засвоєння соціальних цінностей. Одним із пріоритетних завдань вищого навчального закладу має бути виховання молоді на засадах формування у студентів моральних рис та цінностей – доброти, уваги, милосердя, толерантності, совісті, поваги, правдивості, справедливості, гідності, любові до батьків. Держава, суспільство, освіта повинні об'єднати зусилля та цілеспрямовано формувати внутрішній світ, духовну цілісність індивіда у всій сукупності моральних цінностей.

Актуальність проблеми. В умовах руйнування старих пріоритетів, що мали місце в політиці, економіці, культурі, освіті і т.п., провідне місце посідає проблема формування системи цінностей у сучасної молоді. Дослідження ціннісних орієнтацій, життєвих перспектив, гендерних особливостей юнаків і дівчат є достатньо актуальним завданням для теорії та практики виховання, оскільки зростає нове покоління, від якого значною мірою залежить майбутнє країни.

Молодь є «нащадками-носіями» цінностей-цілей або термінальних цінностей, які визначають підсумкові стани суспільної ціннісно-нормативної свідомості. Такі цінності можуть набувати різних форм: економічної ефективності, соціального партнерства, верховенства права, індивідуальної свободи, соціального контролю, національної безпеки тощо, і вони діють як кінцеві пункти системи індивідуальних переконань.

Разом із цим, відомо, що ціннісні пріоритети мають тенденцію змінюватися з часом, у міру того як людям стає необхідно адаптуватися до нових умов соціального середовища. При цьому реконструкція системи цінностей особистості виявляється більш складною справою, ніж її формування. Отже, аналіз чинників і умов, від яких значною мірою залежить процес формування системи цінностей особистості, є водночас складною та актуальною соціально-психологічною проблемою. Розгляд цієї проблеми з урахуванням гендерних особливостей тільки загострює її, оскільки такі властивості, як маскуліність та фемініність, значно впливають на аксіологічні переконання особистості, акцентують її індивідуальні прояви. При цьому треба зазначити, що ми розглядаємо поняття «гендер» і «стать» як взаємозамінні. Як зазначають фахівці, нині серед дослідників ще не досягнуто згоди стосовно того, як слід визначати ці два терміни [6, с. 491].

Отже, **мета нашого дослідження** полягає у розгляді системи соціальних цінностей студентської молоді.

Теоретичний розгляд проблеми. Проблему цінностей особистості вивчали та продовжують вивчати як зарубіжні (М.Рокіч, С.Фелдман, В.Франкл, Ш.Шварц, S. Morris, R.M. Williams), так і вітчизняні вчені (С.Ф.Анісімов, О.Г.Дробницький, А.А.Ручка, Л.М.Столович, В.П.Тугарінов, В.О.Ядов та ін.) [5; 7; 8]. При цьому вчені по-різному підходять як до визначення поняття «цінності», так і до поняття «ціннісні орієнтації». На думку М.Рокича, цінності характеризуються наступними ознаками: 1) загальна кількість цінностей, що є надбанням людини, порівняно невелика; 2) всі люди є носіями одних і тих же цінностей, які проявляються у кожного по-різному; 3) цінності організовані в системи; 4) витоки цінностей простежуються в культурі, суспільстві та його інститутах, також в структурі особистості; 5) вплив цінностей простежується практично в усіх соціальних феноменах, які заслуговують на дослідження [2].

Вітчизняний психолог С.Л.Рубінштейн писав, що «цінності - ...похідні від співвідношення світу і людини, виражають те, що в світі, включають і те, що створює людина в процесі історії, ...важливо для людини» [4, с. 369].

На думку А.Г.Здравомислова, цінності виступають важливою з'єднальною ланкою між суспільством, соціальним середовищем і особистістю, її внутрішнім світом [1].

Відомий вітчизняний вчений-філософ В.П.Тугарінов цінності розглядає як «предмети, явища та їхні властивості, що потрібні (необхідні, корисні, приємні) членам певного суспільства як засоби задоволення їхніх потреб й інтересів, а також ідеї та спонукання в якості норми, мети або ідеалу» [7, с. 26].

В.П.Тугарінов поділяє їх на цінності життя і цінності культури, вказуючи на розбіжності, які полягають лише в тому, що життя людині дано природою, а культура створюється людьми. Разом із цим, цінності культури вчений розподіляв на матеріальні та духовні, але при цьому відзначав, що чіткого поділу між ними провести не можна, тому що між ними існують взаємопереходи. Дійсно, досягнення в галузі створення нових технічних засобів – це не тільки галузь матеріальних цінностей, але й «засіб задоволення духовних потреб». У свою

чергу, духовне спрямоване на розвиток матеріального життя, наприклад, науки. До переліченої класифікації цінностей В.П.Тугарінов відніс і групу цінностей соціально-політичного характеру, аргументуючи це тим, що даний поділ базується на структурі суспільних явищ і відповідає основним галузям суспільної діяльності [7, с 66-68].

Л.М.Столович відзначає, що цінності існують незалежно від того, чи є загальноприйнята оцінка явища позитивною або негативною. Цінності ним розуміються як континуум від менш бажаного, або негативного, до більш бажаного, або позитивного [5]. Те, що для однієї спільноти та її представників у відповідній системі цінностей кваліфікується як благо, для інших в іншій системі таким може і не бути.

В.О.Ядов розглядає цінності як вищі диспозиційні рівні свідомості особистості. І разом із цим, ціннісні орієнтації – це вершина ієрархії всіх диспозицій і їх можна поділити на цінності-цілі як віддалені, так і відносно близькі і найближчі, а також цінності-засоби, які співвідносяться із нормами поведінки, які індивід розглядає як еталон [8, с 47].

Таким чином, на думку багатьох вчених, загальна філософська основа природи цінностей і їхнього існування полягає у першорядності соціальної значимості, здатності їх детермінувати соціальні дії суб'єкта. У найбільш загальному вигляді цінності представляють момент практичного ставлення людини до дійсності, який відноситься до того, що можна цінувати, оцінювати, приймати або відхиляти, перетворювати на мотив і мету поведінки.

Результати експериментального дослідження. Відомо, що на студентський вік припадає процес активного формування соціальної зрілості. У студентів підвищується інтерес до моральних проблем (мета, спосіб життя, обов'язки, любов, вірність тощо). Посилнюється цілеспрямованість, рішучість, настирливість, самостійність, індивідуальність, ініціативність у процесі діяльності та спілкування, вміння володіти собою.

Вивчаючи особистісні цінності студента, у дослідженні ми використали методику «Експрес-діагностику соціальних цінностей особистості» Н.П.Фетіскіна [3, с.165]. За допомогою методики виявили особисті, професійні та соціально-психологічні орієнтації і переваги. Методику можна використовувати як на етапі профорієнтації, так і в процесі прийому працівника на роботу та атестації кадрів. Вона є ефективною також для діагностики соціальних цінностей студентської молоді.

Вибірка дослідження становила 224 особи: з них юнаки (86) та дівчата (138) ННІ менеджменту, адміністрування і права та технологічного факультету Вінницького національного аграрного університету віком 18-21 рік.

Аналіз результатів дослідження свідчить про те, що серед соціальних цінностей повсякденного життя юнаки на перше місце виділили професійні (30,5%) і сімейні (25%), а дівчата – сімейні (29,9%), професійні (28,3%) і соціальні (17,7%), на другому місці у обох статей – фінансові (19,4% і 13,3%) і соціальні (11,1% і 17,7%) цінності, на третьому у юнаків – інтелектуальні (5,5%) і суспільні (8,1%), а у дівчат – інтелектуальні (2,5%), суспільні (3,33%), духовні (2,22%). Як показало

дослідження, найменш важливим для юнаків є духовні (віросповідання, молитви і медитація) цінності, а для дівчат – фізичні (фізкультура і спорт).

- професійні
- сімейні
- суспільні
- фізичні
- фінансові
- соціальні
- духовні
- інтелектуальні

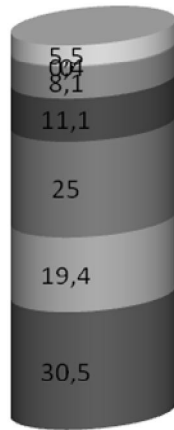

Рис.1 Оцінка значущості соціальних цінностей юнаків

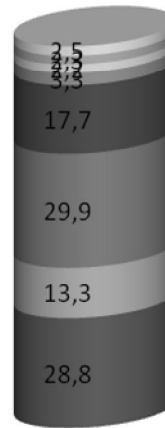

Рис.2 Оцінка значущості соціальних цінностей дівчат

Як бачимо, серед студентства домінують професійні, сімейні та фінансові цінності. На жаль, на останній план відсуваються духовні, фізичні та суспільні цінності. Труднощі у підтримці бажаної структури ціннісних орієнтацій у студентській молоді породжені вже тим, що навчально-виховний процес у вищих навчальних закладах все ще ведеться без урахувань впливу зовнішніх чинників, які впливають на свідомість і поведінку як щодо засобів масової комунікації, так і міжособистісних стосунків. Також варто враховувати посилений вплив суспільної думки на мотиваційну сферу свідомості молоді.

Висновки. В сучасному суспільстві свобода обернулась хаосом, оскільки виявилась низька частка культурного базису в свідомості і поведінці навіть освічених людей. Якщо говорити студентам, що вони можуть користуватися своєю свободою, то під цим слід розуміти таку наповненість їх буття, яка могла б гарантувати розвиток особистості людини, яка здатна не лише освоювати цінності культури і вміла б орієнтуватися в системі соціальних цінностей, але й була суб'єктом своєї життєдіяльності, стратегом власної долі.

Отже, ціннісні орієнтації є важливим компонентом структури особистості, в них ніби резюмується весь життєвий досвід, накопичений людиною в її індивідуальному розвитку. Це той компонент структури особистості, який являє

собою певну вісь свідомості, навколо якої обертаються помисли і почуття людини і з точки зору якої вирішується багато життєвих питань. Таке розуміння ціннісних орієнтацій дає змогу пояснити та емпірично вивчати спрямованість діяльності особистості в будь-який момент її життя.

Література

1. Здравомыслов А.Г. Потребности, интересы, ценности. – М: Мысль, 1986. – 214 с.
2. Леонтьев Д.А. Методика изучения ценностных ориентаций. - М: Знание, 1992. – 156 с.
3. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи: Практикум: Навч. посіб. – К.: Каравела, 2008. – 336с.
4. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. 2-е изд. – М: Педагогика, 1986. – 376 с.
5. Столович Л.Н. Природа естетичної цінності /Л.Н. Столович–М.: Політвидав, 1972. – С 127-128.
6. Тейлор Ш. Социальная психология/ Тейлор Ш., Пипло Л., Сире Д.– СПб.: Питер, 2004. –767с.
7. Тугаринов В.П. Избранные философские труды / Под. Ред.В.П. Тугаринова. – Л.: Вид-во ЛГУ, 1988.-344 с.
8. Ядов В.О. Співвідношення ціннісних орієнтацій і реальної (явної) поведінки особистості у сферах праці і дозвілля. Особистість і її ціннісні орієнтації / В.А. Ядов. // Информационный бюллетень ИКСИ. -1969. -№ 19. – С. 49-66.

Summary

Speaking about this work I can say that it considers the problem of social values our currents' students. We analyzed the results of the experiment that was aimed at clarifying our boys' and girls' value orientations, their common and excellent things.

УДК 2:37.011.3

Стефанік В.Ю., д.вет.н., **Дмитрів О.Я.**, к.вет.н., доцент,
Кава С.Й., к.вет.н., асистент, **Кудла І.М.**, к.вет.н., доцент ©
*Львівський національний університет ветеринарної медицини та
біотехнологій імені С.З. Гжицького*

МОРАЛЬНО – РЕЛІГІЙНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Морально – релігійне виховання студентської молоді спрямоване на формування у студентів стійких моральних якостей, потреб, почуттів, навичок і звичок поведінки на основі ідеалів, норм і принципів моралі та релігії, участі у практичній діяльності.

Мораль та релігія, будучи формами суспільної свідомості, які представляють сукупність принципів, вимог, норм і правил, регулюють поведінку людини у всіх сферах її суспільного життя. У моральній та духовній поведінці особистості виявляється і зовнішня, і внутрішня саморегуляція. Тому завдяки моральному та релігійному вихованню перебудовується сама людська особистість відповідно до моральних цінностей, які віддзеркалюють суспільні відносини, правила та норми поведінки людей.

Ключові слова: *виховання, молодь, мораль, куратор, релігійність.*

Правильно організоване національне виховання формує повноцінну індивідуальність та особистість, яка високо цінує свою національну гідність, совість та честь. Завдяки цьому у молоді формується національний характер та світогляд. Держава розраховує на свою національну еліту, яка забезпечить збереження та розвиток традицій, які будуть спричинені новими ідеями духовної атмосфери та модернізації суспільства [2,3].

За роки незалежності розроблено ряд національних та державних програм, спрямованих на посилення національної складової в освіті.

Головною метою національного виховання є виховання свідомого громадянина, патріота, формування у молоді духовної та фізичної досконалості, художньо – естетичної культури, високої культури міжнаціональних взаємовідносин, а також вміння жити у громадянському суспільстві

У розвинених країнах школа та церква є єдиним бастионом, які намагаються виховувати підрастаюче покоління на засадах співчуття до ближнього, віри в добро, терпіння.

Більшість викладачів вважають, що результатом виховного процесу є формування морально цілісної людини у всій сукупності її духовних якостей.

Моральність бере свій початок в духовності людини. Тому, людина перед нами постає в таких вимірах – як людина вихована, що знає моральні правила поза сферою віри, та як людина, котра увібрала в себе засади на основі віри.

Суспільство висуває до людини певні моральні вимоги, які відображаються у вигляді відповідних уявлень і понять людини, а система їх становить моральну свідомість людини, яка передбачає стиль її життя, суть щастя та нещастя, відданості та обов'язку [1, 7].

У навчально – виховному процесі моральна свідомість студентів виявляється спочатку у знаннях, життєвих цінностях (ідеї, ідеали, ставлення, мотиви), а пізніше в духовних (віра, краса, справедливість, істина). Моральний вибір сприяє усвідомленню кожним його розумових можливостей, нових способів розв'язку проблем і норм поведінки, та активізує внутрішнє індивідуальне поле розкриття, творення, самоствердження та самовизначення себе у світі.

Канву морального мислення формують моральні почуття. Муки совісті, переживання викарбовують моральну свідомість, в основі якої лежать знання, усвідомлення, оцінка своїх та чужих вчинків. Шлях до вчинку переважно визначають у такій послідовності: життєва ситуація – породжене нею морально – чуттєве переживання – усвідомлення ситуації і мотивів поведінки, вибір і прийняття рішень – вольовий стимул – вчинок – постдійове усвідомлення [4].

У життєвій практиці всі компоненти, як правило, реалізуються в єдності. Особливо зростає значення християнського виховання, а саме – дотримання слова, пошана до результату чужої праці, самокритичність

Молодим спеціалістам доводиться постійно робити вибір щодо орієнтації на справедливе ставлення до інших чи на врахування власних інтересів, на агресію чи альтруїзм, на активність чи пасивність, на любов чи байдужість до людей. І це буде залежати від рівня формування в людині системи моральних цінностей та морально – релігійного світогляду.

Тому одне з основних завдань виховного процесу полягає в тому, щоб молоде покоління вчилося поводитися під впливом усвідомлених суспільно важливих рішень щодо свого духовного розвитку. Такий образ мети та цілеспрямованості найбільше буде мобілізувати студентів. Тому, наскільки багата та різноманітна духовна система особистості, залежить чистота і моральність її вчинків. А плин за течією агресивно налаштованого суспільства веде до бездуховності, яка стає атрофією, чи «моральною глухотою», тобто коли людина не відчуває сорому та докорів совісті. При духовній смерті, людина залишається у власній шкарлупі, вона закрита для етичних, естетичних, релігійних та інших цінностей. При відсутності духовного сенсу в людини виникає порожнеча. Тому важливим у суспільному житті є навернення до основ морально – релігійного світогляду, оскільки людина знаходить універсальну систему захисту від негативних впливів сьогодення, а також можна в релігії віднайти істину свободу самовизначення та самоствердження себе у житті.

Основними напрямками виховання у національній системі освіти є:

Патріотичне виховання – формування патріотичних почуттів означає вироблення високого ідеалу служіння народові, готовність до героїчного подвигу в ім'я процвітання української держави. Воно покликане формувати громадянина – патріота, сприяти глибокому розумінню громадянського

обов'язку, готовності у будь – який час стати на захист батьківщини, оволодівати військово – технічними знаннями, спонукати до фізичного вдосконалення, а також вивчати героїчні сторінки історії та бойові традиції українського народу.

Правове виховання – формування правової культури – прищеплення поваги до прав і свобод людини і громадянина, Конституції, державних символів (Герба, Прапора, Гімну); знання і дотримання у поведінці законів України; активна протидія особам, що порушують закони, завдають збитків державі, зазіхають на територіальну цілісність і незалежність України.

Моральне виховання – розвиток та прищеплення моральних почуттів, переконань та потреби поводити себе згідно з моральними нормами, що діють у суспільстві; опанування духовної культури людства, нації; наслідування кращих моральних зразків своєї родини, українського народу, загальнолюдських моральних цінностей.

Весь процес виховання передбачає художньо – естетичну освіченість та вихованість особистості. Виховуючи у молоді естетичні погляди, смаки, які ґрунтуються на народній естетиці та на кращих надбаннях цивілізації, національне виховання передбачає вироблення умінь власноруч примножувати культурно – мистецьке надбання народу, відчувати і відтворювати прекрасне у повсякденному житті.

У «концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти» вказано, що вищі навчальні заклади мають «здійснювати підготовку національної інтелігенції, сприяти оновленню і збагаченню інтелектуального генофонду нації, вихованню її духовної еліти, примножувати культурний потенціал, який забезпечить високу ефективність діяльності майбутніх спеціалістів». Дані досягнення можуть здійснюватись шляхом залучення студентської молоді до різноманітних видів творчої діяльності: культурно – просвітницької, громадської, науково – дослідної, оздоровчо – спортивної, правоохоронної; через збагачення естетичного досвіду молоді.

Виховання у вищій школі забезпечує формування особистості майбутнього спеціаліста, його самосвідомості, встановлення зв'язку поколінь, збереження їх культурних надбань та накопичення власного досвіду на основі напрацьованого попередниками. Кожен педагог має знати, що не можна залишати поза увагою жодного вихованця, оскільки лише цілеспрямований вплив на людину дає бажані результати. Скерування на індивідуальні особливості кожного студента – одна з найважливіших функцій кураторів та викладачів. До того ж, суттєвим для їх реального співробітництва є встановлення демократичного стилю спілкування.

Випускник вузу повинен бути творчою особистістю, з прагненням самовдосконалення та самопізнання, високим рівнем духовності.

Висновки.

Кожен керівник виховного процесу, куратор постає як людина, що здатна до творчих перетворень, орієнтації у нетипових ситуаціях, добору форм, методів виховного впливу відповідно до потреб молодіжного колективу. Він

повинен усвідомлювати власну індивідуальність, вміння впливати на свідомість інших людей та прогнозувати результати.

Виходячи з вище названого, можемо визначити певну мету та завдання виховання у вищих навчальних закладах.

Отже, метою виховання є:

вироблення поваги до державної символіки, Конституції України;
скерування молоді на набуття соціального досвіду;
сприяння досягненню нею відчуття доброзичливих міжнаціональних взаємин у майбутній професійній діяльності;
розвиток у студентів духовної, правової, художньо – естетичної, екологічної культури.

Дана мета виховання потребує планомірної роботи професорсько – викладацького складу в цілому та кураторів зокрема над розвитком у молодого покоління особистих рис з національно – культурних та суспільних позицій.

Література

1. Кісілев А.Ф. «Вибір». – Педагогіка. – 2008.- №9 - С.22.
2. Кісілев А.Ф. «Вибір». – Педагогіка. – 2008.- №9 - С.23.
3. Колеснікова І.А. «Виховання до духовності і моральності в епоху глобальних змін».- Педагогіка.- 2008.- №9. –С.25.
4. Мороз О.О. Навчальний процес у вищій школі.- К., 2001.
5. Основи практичної психології / В.Панок, Т.Титаренко, Н.Чепелева та ін.: Підручник. – Вид.2-ге, стереотип. – К.:Либідь,2001. – 536 с.
6. Нікандров Н.Д. «Духовні цінності та виховання в сучасній Росії». – Педагогіка. – 2008. - №9. – С.3.
7. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. – К.: «Академвидав», 2006. – 352 с. (Альма – матер).

Summary

Moral and religious education of youth students is aimed at forming of the persistent moral qualities, needs, feelings, skills and habits of behavior based on the ideals, norm and principles of morality and participate of religion in practice.

Morality and religion as forms of social consciousness, which represent a totality of principles, requirements, norms and rules, regulate human behavior in all spheres of social life. In the moral and spiritual behavior of the individual is both external and internal self – regulation. So, actually, due to moral and religious education the human person rebuilt itself according to the moral values that reflect the social relations, rules and norms of behavior.

УДК 371.039

Стибель В.В., докт. вет. наук, професор,
Данко М.М., канд. біол. наук, доцент,
Лобойко Ю.В., канд. с.-г. наук, доцент ©

*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З. Гжицького*

ВИХОВАННЯ МОВНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті порушено проблему виховання мовної культури особистості в умовах глобалізаційних процесів. Визначено фактори, які впливають на мовну культуру. Проаналізовано складові мовної культури та основні положення, спрямовані на перетворення змісту освіти відповідно до вимог суспільства в умовах глобалізації.

Ключові слова: мова, культура, виховання, освіта, умови глобалізації.

Вступ. Проблема співвідношення мови та культури досліджується не одне століття різними вченими: філософами, психологами, лінгвістами та педагогами. Вчені висловлюють різні точки зору щодо питань, що стосуються місця мови в загальній культурі особистості, співвідношення мови та культури, виховання та розвитку цієї складової людської діяльності, зачіпають проблеми збереження національних особливостей мови та її індивідуальності. Особливо в теперішні часи, в епоху глобалізації це питання є надзвичайно актуальним. Оскільки культура мови піддається занадто стрімким змінам, коли не кожен член нашого суспільства здатен у повній мірі усвідомити, розуміти, сприймати ті ідеї, вирази, слова, які вживаються у засобах масової інформації, виступах наших політиків та представників культури та науки.

Зміни проходять не лише на розмовному, побутовому рівні, вони також зачіпають такі важливі сфери життя як освіта та культура, які в свою чергу впливають на розвиток та виховання особистості. Тому потрібно знаходити такі шляхи, методи, засоби зі збереження нашої культури та мови, які б сприяли вдосконаленню нашої освіти.

Дослідження у цій галузі проводились та проводяться, пропонуються нові ідеї, нові можливості. На наш погляд, термін «мовна культура» заслуговує особливої уваги, оскільки його складові включають в себе характеристики, наявність яких дозволить як особистості, так і професіоналу у цілому адекватно соціалізуватись у сучасному швидко мінливому світі. Мовна культура не лише відображає та виражає те, що є в культурі, але й формує загальну культуру суспільства, яка в свою чергу, сама розвивається в ній. Мовна культура встановлює місце людини у суспільстві, сприяє формуванню та організації її досвіду. Вона є потужним ресурсом будь-якого суспільства і здатна просувати культуру народу на новий рівень. Ми також вважаємо, що в епоху глобалізації ідея накопичення та збереження мовно-культурного досвіду і мовної культури

для наступних поколінь повинні стати важливою складовою нашої освіти. Потрібно завжди пам'ятати, що найголовнішою та найпривабливішою особливістю національної культури є її дивовижне різноманіття, самотність та неповторність. Пропагуючи та розвиваючи особливості своєї культури, нація уникає наслідування та принизливого копіювання, створюючи тим самим свої власні форми організації культурного життя. Якщо культура не має особливого, тільки їй властивого аромату, вона подібна до безликої людини. Як і будь-який прояв індивідуальності, самотність національної культури збагачується одночасно із загальним розквітом нації, упевненістю у своєму майбутньому місці у світовій цивілізації.

Крім цього, як показує практика, мовна культура є однією з найбільш важливих складових сучасної людини як учасника професійної діяльності, істотно впливаючи на її професійний успіх, соціалізацію в суспільстві. Адже соціалізація особистості, її затребуваність у значній мірі залежать від рівня мовної культури, тобто наявності грамотного усного та письмового мовлення, володіння прийомами мовного впливу і уміння ефективного використання різноманітних засобів спілкування. Водночас, сучасному суспільству потрібен не просто професіонал, а людина культури, яка об'єднує культуру знань, почуттів, спілкування та творчої дії.

Наприкінці минулого століття почались глобальні зміни в громадському, економічному, політичному та культурному житті нашого суспільства. Процес глобальної економічної, політичної і культурної інтеграції, бурхливий розвиток в галузі високих технологій, Інтернету значно вплинули на різноманітні сфери нашого життя, освіти та культурний розвиток суспільства в цілому. В світових масштабах проходить розподіл ринків праці, капіталу, людських та виробничих ресурсів, а також зближення чи навіть злиття культур різних країн та націй. Це об'єктивний процес, який має системний характер та охоплює усі сфери суспільного життя. В результаті глобалізації світ стає більш цілісним та водночас більш залежним від кожного з його суб'єктів. За відношенням до кожної нації, цей процес має свої позитивні та негативні сторони. З одного боку, ми збагачуємо нашу культуру, дізнаємося щось нове, якщо за якихось причин у нас це не було виявлено, досліджено, прийнято. З іншого боку, те, що ми запозичили, перейняли, становить потенційну загрозу нашій культурі, самотності, індивідуальності та національній свідомості [1].

Глобалізація – напрям розвитку світового простору, за якого зростає вплив зовнішніх факторів (економічних, політичних, соціальних, культурних) на усіх учасників цього процесу; формування єдиного світового простору без національних бар'єрів з метою створення (навмисного або ненавмисного) однакових умов для всіх націй, суспільств та взаємодії між ними. Цей процес визначає якісні зміни кожного суб'єкта у світовому просторі, підвищення ефективності взаємодії між окремими людьми та суспільствами в цілому [2].

Мовна культура також піддається впливу з боку цього процесу, як позитивного, так і негативного. Проте, немає ніяких сумнівів, що необхідно зберігати та підтримувати свою власну культуру. У тому числі і мовну, оскільки

мова народу – показник його культури, а мова окремого громадянина – показник його особистих якостей, людини, яка користується мовою свого народу [3].

Тому, для того, щоб постійно розвивати, формувати, виховувати мовну культуру, необхідно включити її в зміст освіти. Але перш ніж включати даний компонент в зміст освіти, необхідно виявити її складові, які допоможуть у формуванні, розвитку, збереженню мовної культури нашого суспільства.

У загальному розумінні під терміном «мовна культура» ми розумієм певний рівень розвитку мови, який відображає її окремо взяті літературні норми; правильне та адекватне використання мовних засобів, які сприяють накопиченню та збереженню минулого, теперішнього та майбутнього мовного досвіду, заснованого на духовно-моральних якостях особистості та суспільства в цілому.

На нашу думку, зміст мовної культури обов'язково має включати в себе:

- знання та уміння застосування мовних засобів;
- мовну діяльність;
- духовно-моральне виховання;
- внутрішню мовно-культурну активність.

Для того щоб сформувати мовну культуру студента, нам необхідно виробити у нього уміння правильно застосовувати мовні засоби згідно з його рівнем розвитку, духовно-морального виховання та мовно-культурною активністю.

Розглядаючи дані складові мовної культури, які повинні бути відображені у змісті освіти, потрібно виділити основні напрями перетворення змісту освіти у відповідності до вимог суспільства в епоху глобалізації.

- відображення провідних тенденцій соціально-культурного розвитку суспільства; переосмислення поглядів на культурну освіту та виховання (враховуючи особистий мовно-культурний простір, повно-культурний простір сім'ї, мовно-культурний простір суспільства, світовий мовно-культурний простір);

- розгляд педагогічного процесу як складової частини культури, направленої на вдосконалення окремої особистості, відносин у сім'ї та суспільстві, співіснування та взаємодії усіх учасників світового товариства;

- розгляд педагогічного процесу як явища, яке забезпечує збереження мовно-культурно-історичної цінності минулого, теперішнього та майбутнього;

- планування змісту освіти на основі духовно-моральних цінностей

- формування мовно-культурних якостей особистості, необхідних для її соціалізації та професійної адаптації у суспільстві;

- забезпечення збереження національної мовної культури суспільства;

- прищеплення навичок мовно-культурного виховання, самоосвіти, саморозвитку.

Мовна культура є частиною суспільства та відповідає його потребам, інтересам, цілям, ідеалам. Вона не втрачає нічого важливого, необхідного, а зберігає, накопичує, відбирає, передає від покоління до покоління. Мовною

культурою є досвід діяльності людей: соціальної, трудової, розумової, мовної, який має, у кінцевому результаті, життєве значення для даної конкретної спільноти. За допомогою цього досвіду людина передає усе відображення оточуючого її світу, не лише реальні умови життя, але й громадську самосвідомість народу, його менталітет, національний характер, спосіб життя, традиції, звичаї, мораль, систему цінностей, світогляд та світобачення. Мовна культура зберігає свої цінності у лексиці, граматиці, прислів'ях, фольклорі, художній та науковій літературі, усіх формах усного та письмового мовлення.

Мовна культура є показником культури нації. Кожна мовна культура має свою власну своєрідність та неповторний стиль. Відображає все те, що накопичено в культурі, змінюючи, перетворюючи її. Проте разом з цим, культура змінює та формує мовну культуру, є важливим фактором її розвитку [4].

Сукупність багатьох факторів у епоху глобалізації різко підвищила вразливість мовної культури, а відтак і культури в цілому [5]. Це один з серйозних дестабілізуючих елементів глобалізації, вплив якого на інтелектуальне та культурне життя людськості щоразу більш відчутний. З одного боку, з'явилися нові можливості та умови для взаємного збагачення культур, отримання більш глибоких та всебічних знань. З іншого боку, велика кількість країн стурбована з приводу небезпеки знищення культурних особливостей та відмінностей між національними культурами, їх самотності.

Спостерігаючи та оцінюючи процес глобалізації, можна зробити висновки відносно того, що він – об'єктивний, і, скоріш за все вже незворотній. Ми не можемо його заборонити чи зупинити, оскільки ми не можемо зупинити час, навіть якщо він завдає непоправної шкоди нашій культурі, індивідуальності. Але, разом з цим, ми повинні забезпечувати контроль з метою збереження загальної культури нашої країни та всіх її складових: звичаїв, традицій, мови. Захист мовної культури від зайвого впливу глобалізації, створення умов для соціально-культурного прогресу та розвитку – у цьому і полягає освітня та культурна мета нашого суспільства.

Література

1. Габріелян О. Вища освіта в епоху глобалізації // Покликання університету: Зб. наук. праць / Відп. ред. О. Гомілко. – К.: РІА “ЯНКО”; “Веселка”, 2005. – С. 178–179.
2. Делягин М.Г., Братимов О.В. Практика глобалізації: ігри і правила нової епохи. – М.: АСТ, 2005. – 344 с.
3. Черданченко О.І. Об'єднавча функція мови // Мовні і концептуальні картини світу. – К.: КНУ імені Тараса Шевченка, 2003. – С. 3 – 7.
4. Новоселицька С.В. Вплив глобалізаційних процесів на мовну соціалізацію та міжкультурну комунікацію // Наукові записки. Серія "Філологічна". - Вип. 9. - 2008. - 672 с.
5. Жулинський М. Національні культури і проблеми глобалізації // Слово і час, 2002. – № 12. – С. 6–7.

Summary

The article presents the problem of education language culture of the individual in terms of globalization. The specified factors affecting the language and culture. Analyzed the components of language culture and guidelines aimed at transforming educational content according to the society in the context of globalization.

УДК 378:159.9

Стояновский В.Г., доктор ветеринарних наук, академік УАН, професор

Коваленко П.П., кандидат біологічних наук, доцент

Кабанець С.І., доцент

Колотницький В.А., кандидат ветеринарних наук, асистент ©

*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З. Гжицького*

ЗНАЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ ТА МЕНТАЛЬНОСТІ У ВИХОВАННІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті розглянуто значення української національної ідеї та ментальності у навчально-виховній роботі зі студентською молоддю з метою формування майбутніх фахівців.

Ключові слова: національна ідея, українська ментальність, навчально-виховна робота, європейський освітній простір, глобалізація освіти

Вступ. Пріоритетним напрямком розвитку вищої школи в Україні є її інтеграція у світовий та європейський освітній простір і тому інтернаціоналізація освіти в державі є освітянським крилом її глобалізації [5].

В нинішньому суспільстві домінує думка, що виховання студента у ВНЗ – явище другорядне, але з цим не можна погодитись. Педагог-лектор – це не тільки носій знань, але і мудрий вихователь, наставник, куратор, радник. Всі навчальні дисципліни мають світоглядну спрямованість, обіймають різні аспекти людського життя, допомагають студентам сформувати своє ставлення до навколишнього світу і спроектувати та цілеспрямувати своє життя [1].

На сучасному етапі проблема виховання та професійної підготовки майбутнього фахівця потребує особливої уваги та пошуку шляхів їх раціонального розв'язання.

Перед вищою школою поставлене завдання підготувати не тільки конкурентоздатного фахівця для ринку праці, але і виховати високоморальну особистість зі стійкою громадською позицією, яка готова працювати на користь суспільства і держави. У зв'язку з цим, метою нашого дослідження є теоретичне обґрунтування питань української національної ідеї й ментальності та її кореляції з програмою навчально-виховної роботи кафедри і університету в цілому для покращення формування національної самосвідомості у майбутніх фахівців.

Матеріал і методи. В ході досліджень була проведена наукова робота, спрямована на розкриття змісту даної проблеми, а також зроблений літературний та інформаційний аналіз фактів і матеріалів для з'ясування, упорядкування й обґрунтування даного напрямку навчально-виховної роботи.

Результати дослідження. Більшість науковців трактують українську національну ідею як всеосяжну теорію і практику національного життя, яка

© Стояновский В.Г., Коваленко П.П., Кабанець С.І., Колотницький В.А., 2011

протягом усієї історії українського народу визначала сутність його політичної свідомості та природний менталітет. Складовими ознаками національної ідеї вважається: національна самосвідомість, національна мова, національна культура, національна ментальність, воля до здійснення національної мети, національна держава [7; 9].

Як стверджують дослідники, національна ідея є основою національної ідеології, своєрідним дороговказом для нації, рушієм національного прогресу та є однією з основних національних цінностей незалежної держави. Вона єднає покоління на основі віри в національну ідею, виховує почуття національної гідності та історичної пам'яті, розвиває громадську національно-патріотичну активність, виховує пошану до державних та національних символів, до Державного Гімну, Герба і Прапора, любов до рідної культури, мови, національних свят і традицій, пошани до Конституції України [2; 6; 9].

Українська національна ідея має доволі глибокі історичні корені. Розробка підвалин національної ідеї бере свій початок з часів Київської Русі, коли вона виступала вагомим фактором єднання земель наших предків, поширення впливу історичних процесів на створення держави, на захист українських теренів від супротивників і запеклих ворогів. Історичними передумовами її зародження слід вважати період, коли українська спільнота стала суб'єктом національного самоусвідомлення [3; 9].

Нового дихання набрала українська національна ідея за часів Козаччини, Хмельниччини та Гетьманщини. За цей період вона набула ще більшого розквіту і довела, що об'єднати і згуртувати суспільство на етапі історичного державотворення зможе тільки національно-свідома еліта, яка закликала і очолювала народ у боротьбі проти поневолювачів [3].

Останній гетьман Лівобережної України граф Кирило Розумовський цілком може бути названим одним із перших і найяскравіших українських інтелігентів-освітян, у діяльності якого поєднувалась тенденція до розвитку просвітництва із палким українським патріотизмом та менталітетом.

Утворення Української Народної Республіки та Західно-Української Народної Республіки (1917-1920 рр.) – є новим етапом прояву національної ідеї, яка втілилась у життя і реалізувалась шляхом державотворення. Процес, направлений на боротьбу за Українську незалежну державу, збагатив історичним прикладом і досвідом національну ідею та переконливо її засвідчив.

Біля витоків нового світобачення стоять відомі, яскраві постаті, які своєю творчістю і талантом зробили помітні кроки на шляху розвитку й формування української національної ідеї та ментальності: Григорій Сковорода, Тарас Шевченко, Микола Костомаров, Володимир Антонович, Михайло Максимович. Згодом її розвинули Іван Франко, Леся Українка, Михайло Грушевський, Микола Міхновський, Дмитро Донцов, В'ячеслав Липинський, Микола Сціборський, Іван Огієнко та інші діячі суспільно-політичного руху в Україні.

В роки Другої світової війни національна ідея набула широкого розвитку і втілення в реальні процеси життя.

В наш час, на основі сучасного підходу до формування і становлення української національної ідеї, ментальності та духовного відродження суспільства поетапно будується суверенна, цивілізована, правова держава – Україна.

На думку Г. Ващенко, ідеал українського виховання являє собою поєднання загальнолюдських і національних вартостей та ґрунтується на двох головних цілях: служіння Богу та народові України [4].

В сучасних наукових публікаціях слово “менталітет” (“ментальність”) наповнюється таким змістом: сукупність психічних, інтелектуальних, ідеологічних, релігійних, естетичних особливостей мислення народу, соціальної групи або індивіда, що проявляється в культурі, мові, поведінці, звичаях тощо [8].

Вітчизняні дослідники вважають, що ментальність нерозривно пов’язана з історичними умовами розвитку державотворення, географічним середовищем і соціально-політичними орієнтирами, які відображають зміну народного світосприймання суспільного середовища [6; 8].

Як зазначає Петро Кононенко, “щоб висвітлити менталітет українців треба проаналізувати їхні помисли й ідеали, їхній світогляд, індивідуально-національні риси характеру й життєдіяльності, основи та своєрідність духовності”. Багато дослідників цього питання вказують на дві обставини ментальної природи особистості українця: з одного боку, його витривалість, суворість, внутрішня зосередженість, мужність, винахідливість та ініціативність; з іншого – величність і щедрість, відкритість і доброта, сонячність і м’якість, спорідненість краси і духовності [6].

Важливим питанням національного менталітету є вивчення мовного аспекту української ментальності. Багато дослідників вважають мову складовою духовної культури українського народу, бо вона відповідає духу нації. З її допомогою людина відображає світ і своє уявлення про нього, тобто вона є аналогом природного буття, духовної сфери, характеру і долі народу. Світосприйняття через мову створює свій ментальний портрет навколишнього світу [1; 2; 8].

На нашу думку, щоб подолати певні проблеми й негаразди у виховній роботі треба забезпечити наповнення всіх ланок навчально-виховного процесу змістом української національної ідеї та ментальності, призначених формувати національносвідомих громадян країни, для яких первинним є Бог і Україна.

Висновок. Навчально-виховна робота серед студентської молоді потребує більш поглибленого вивчення проблеми історичного, поетапного формування і становлення української національної ідеї та ментальності, що є ідеологічною основою для визначення орієнтирів стратегії і тактики державотворення й мобілізації вітчизняного суспільства та поєднує у собі ставлення до минулого і реального сприйняття майбутнього.

Українська національна ідея та ментальність в усі часи виступала і виступає фактором національного об’єднання та державотворення, піднесення

національної свідомості. Вона була і залишається тим стабілізуючим чинником, завдяки якому зростає і покращується добробут суспільства та держави.

Література

1. Артемова Л.В. Педагогіка і методики вищої школи: Навч.-метод. посіб. – К.: Кондор, 2008. – 272 с.
2. Астахова В.І. Виховання на традиціях: деякі питання методології та методики // Вчені записки ХГУ “Народна українська академія”. – 2008. – Т.14. – С. 7-21.
3. Бегей С., Бегей Ст. Виховання національної свідомості. – Львів: ЛДСГІ, 1996. – 26 с.
4. Ващенко Г. Виховний ідеал: Підручник для педагогів, виховників, молоді і батьків. – Полтава: Полтавський вісник, 1994. – Т.1. – 191 с.
5. Ємельянова Є.С. Пріоритети виховання студентської молоді в аспекті загальноєвропейської інтеграції // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 23-24 листопада 2006 р. “Інформаційно-культурна складова освіти: основні проблеми та перспективи у формуванні особистості” –Харків: ХНТУСГ ім. П.Василенка, 2006. – С. 123-129.
6. Кононенко П.П. Українознавство. – Київ: Заповіт, 1994. – 318 с.
7. Кремень В. Національна ідентичність – невблаганна вимога часу: [Модернізація освіти відповідно ХХІ ст. і вимог укр. державності] / В.Кремень // Освіта України. – 2009. 19 травня №37. – С. 3.
8. Лисий І. Менталітет і духовна культура українців // Філософська і соціологічна думка. – 1995. - №11-12. – С. 37-59.
9. Лук’яненко Л. Національна ідея і національна воля. – Київ: МАУП, 2003. – 296 с.

Summary

The article discusses the value significance of the Ukrainian national idea and mentality in the educational work with the student youth to develop future professionals.

УДК 378.1

Тищенко В.М., доктор філософії, професор[©]*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З. Гжицького*

ПЕРШООСНОВА ЛЮДСЬКИХ КОМУНІКАЦІЙ

Студентська аудиторія, коли вона нас слухає, спрямовує свою увагу на думки і почуття, що передаються з допомогою першооснови людських комунікацій – Слова. І тут вимоги до викладача специфічні. Мова у навчанні вищого рівня діє ефективно, якщо на першому місці серед її складових буде граматична бездоганність.

Урок граматики своїм Колегам, звичайно ж, не входить у завдання автора. І не лише з етичних міркувань. Усе своє професійне життя сам навчаюся оптимальному застосуванню правил словосполучення, морфології, орфоєпії, семантики, лексики, фразеології, синтаксису. І це йде від усвідомлення, що граматичні помилки може дозволити собі лише учень. Але вони неприпустимі для вчителя. По-перше, такі помилки помітні нашим вихованцям і підсвідомо знижують вартість невірно сказаних слів та цілих мовних зворотів. А по-друге, відчуття власної граматичної недосконалості є з ряду тих чинників, що формують чи не найнебезпечніший для нас комплекс – комплекс невпевненості, професійної меншовартості. Комплекс же цей володіє кумулятивними властивостями, тобто накопиченням перед кожною лекцією та в ході її.

Грамотність робочого слова – найбільш яскравий показник мовної культури викладача. А це, у свою чергу, тісно пов'язано із загальною культурою людини, потенціалом її наукового та художнього мислення. Справедливо припустити, що коли педагог із затрудненням викладає думки, то, очевидно, він і мислить дещо хаотично, безсистемно. Такі випадки відверто засмучують. Брак грамотної побудови мови призводить до недоліків, які девальвують навчальний матеріал. Можна б навести приклади порушення узгодженості слів у складних реченнях, помилкового вживання відмінків, неточності у прийменниках, наголосах; схильності до діалектизмів. Але таке унаочнення мало би на сьогодні помітний друкований обсяг. Хочеться, аби ми частіше згадували працю Івана Огієнка „Наука про різномовні обов'язки”, де наголошується на проведенні занять сучасною літературною мовою, вилучення з процесу навчання діалектичних слів, недоторканості академічного правопису. І. Огієнко був переконаний у необхідності застосування сучасної літературної мови в усіх сферах діяльності освітніх закладів: веденні документації, усному спілкуванні, письмових навчальних завданнях.

Грамматичні хиби у безмежному своєму розмаїтті, особливо в умовах становлення української мови як державної, як мови викладання у вищій школі є, на жаль, далеко не поодиноким явищем в усіх (підкреслимо – в усіх) регіонах України,

з тою лише різницею, на якому ґрунті – польсько-австрійському чи російському – зросли наші граматичні проблеми.

Кожен із викладачів вищої школи, очевидно, задавався питанням, у чому принципова різниця між літературною і не літературною мовою. Одною з відповідей може бути така: літературна мова – мова особлива. Лише вона має свою, нехай непостійну й мінливу, але необхідну норму, підпорядковується певним (хоча також мінливим та гнучким) правилам. Тому словники літературної української мови (у списку використаної та рекомендованої літератури названо кілька новітніх таких видань) не є для нас просто описом мови, своєрідним зліпком з натури. Це книги законів. А отже, вони мають забороняти неправильну мову і захищати правильну.

Щоденно ми зіткаємося з тисячами слів – усних і письмових. Як знати, котрі з них належать до вірної, „законної” мови, а котрі – ні. Підійдемо із цим питанням до спеціалістів-мовознавців, але й вони, скоріш за все, потягнуться за словником. Найбільш авторитетна відповідь саме там, бо право на літературний статус надається слову після належного пошуку саме в літературі, тобто у **письмових формах** мови. Те слово, яке прийнято письменниками, поетами, а також ученими, вважається літературним, навіть коли для когось воно незнайоме або незвичне. А от якщо слово звучить лише в усних бесідах або воно зустрічається зрідка у дуже спеціалізованих професійних виданнях, не виходячи за їх рамки, тоді з наданням йому вищеназваного статусу краще, мабуть, почекати.

Не радує також надмірне вживання іноземних термінів, переважно англійських. Говорячи це, ми усвідомлюємо, що в українській мові є чимало слів, запозичених з інших мов (англійської, грецької, латинської, німецької тощо), а тому аж ніяк не закликаємо вилучати їх із професійного, чи-то навіть побутово-повсякденного обігу. Йдеться лише про випадки явної фетишизації іноземних іменників, прикметників, дієслів; надання їм переваги тоді, коли поруч існує чіткий український аналог.

Спостерігаючи наше сьогодення в аспекті мовної динаміки, будучи читачами, слухачами і глядачами вітчизняних ЗМІ, можна помітити боротьбу двох тенденцій. Перша: нетерпляче прагнення до філологічних змін, активне запровадження нових слів, а також – нова вимова слів раніше відомих; і друга тенденція – бажання зберегти непорушними класичні вербальні форми.

Нам видається, що ані перша, ані друга з тих сил не зможуть поки що взяти гору. Поки що... Прогнозувати більш далекі результати не наважуємось – різне може бути.

Щодо вузівських педагогів, то нам не слід, звичайно, гальмувати рух мови вперед, але ще більше не слід схилитися перед її випадковими дивацтвами. В, образно кажучи, мозкових словниках викладача вищої школи повинно бути лише те, що поза сумнівом вважається літературною нормою, тобто тим мовним фундаментом, на якому тримається уся споруда нашої професії.

Таким чином, стає зрозумілим, що в обов'язки викладача входить всебічне удосконалення своєї мови. Це є для нас таким же необхідним, як для співака

музичний слух. **І однаковість норм вимови повинна стати такою ж закономірністю, як і однаковість норм правопису.** І не лише закономірністю – законом. У першу чергу для сучасної української школи. І середньої, і вищої.

Література

Стаття є авторським матеріалом, частиною власної концепції, з найбільш повним висвітленням якої Шановні Читачі можуть, зокрема, ознайомитись у монографіях: *Тищенко В.М. У володіннях Логоса.* – Львів: Сполом, 2002. – 342 с.; *Тищенко В.М. Викладач вищої школи: феномен професії.* – Львів: Сполом, 2006. – 398 с. А також у навчальному посібнику: *Тищенко В.М. Лаконічна Україна.* – Львів: Сполом, 2009. – 320 с. (Гриф МОН).

Summary

Vadim Tyshchenko

*Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies
named after S.Z.Gzhytskyj*

FUNDAMENTAL PRINCIPLES OF HUMAN COMMUNICATIONS

Building a phrase, it is desirable to be able to find such way of linguistic communications, when the relief line of idea is sent alongside with select direction of facts, uniting during exposition in a logical context.

УДК 378.1

Тищенко В.М., доктор філософії, професор[©]*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З. Гжицького***ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ВИКЛАДАЦЬКОГО ЗАДУМУ**

Особливу роль відіграє попередня робота викладача над мовою своїх лекцій. Саме тоді закладаються їх комунікаційні основи, шліфується кожен вислів, обмірковуються формулювання, обираються виразні засоби.

Кожне успішне заняття у значній мірі – результат праці в домашній “лабораторії”. Щоб оцінити таку працю в аспекті розвитку мовної культури, торкнемося науково-педагогічної сутності питання.

Ця сутність полягає, за нашим баченням, не лише в обов’язкових теоретичних знаннях викладача щодо всіх, визначених кращими мовознавцями, норм сучасного українського слова, але й в умінні практично застосувати ці знання, а значить – в умінні формулювати свою думку за філологічними правилами, які бажано знати і виконувати.

Іноді доводиться зустрічатися з такого роду здивуванням: чому ось такий-то викладач (професор, доцент), людина в цілому кваліфікована, не може за кафедрою – як би це м’якше сказати – блиснути своїми знаннями? Серед відповідей не виключається і така: **складно поєднувати два процеси (творчість і виклад) в єдине ціле**. Одна річ – готувати навчальний матеріал вдома, (в бібліотеці), не хвилюючись, маючи час на обдумування кожного слова, а інша – мислити в аудиторії, перед студентами, не роблячи великих пауз, не зловживаючи конспектами, і забезпечуючи при цьому належну якість самого навчання. У нашій професії домінує складна інтелектуально-емоціональна праця, успіх якої забезпечується наявністю знань, здібностей, досвіду, психологічного гарту. І нам доводиться враховувати кожен з отих чотирьох доданків, аби у підсумку не мучитися в аудиторії самому, а головне – не мучити студентів. *Verba magistri* – Слова Вчителя. Ми часто зустрічаємо це написання у Горация. Високою є ціна вчительського слова, але й вимоги до нього не нижчі.

Викладачу вищої школи, на яких би заняттях він не працював (лекції, семінари, консультації тощо), бажано усвідомити, що першою й необхідною умовою зрозуміння його мовного ряду є відповідність слів-понять, що їх використовує викладач, тому, наскільки вони є звичними для студентів.

У наш час, коли спостерігається не лише інтеграція, але й диференціація навчальних дисциплін, для кожної з них формується власна, з численними професійними термінами, мова викладу. Іноді у педагога виникає лише ілюзія, що його розуміє аудиторія. Частіше це трапляється, коли однією з причин недостатнього рівня вербалізації викладацького задуму є те, що предмет

© Тищенко В.М., 2011

викладу недостатньо оформлений логічно. А це означає, що він (предмет викладу) не може бути в певній мірі виражений словами-поняттями. Але, гадаємо також, що значна частина розумових, творчих процесів проходить на інтуїтивному рівні. (Про місце інтуїції у визначенні необхідної педагогічної дії поговоримо потім окремо). Викладач належного професійного класу за кафедрою творить навіть тоді, коли матеріал лекції у першооснові своїй не належить йому особисто, не є, скажімо, предметом його наукового пошуку. Якість нашої педагогічної інтуїції не рідко і визначає результат роботи в аудиторії.

Але ж знайдену інтуїтивну форму треба реалізувати через зміст, тобто через ефективну передачу її (форми) студентам. Погодимось, що професіонал, який досить інтенсивно й результативно працює і за кафедрою, і за письмовим столом, часто стоїть перед розв'язанням проблеми оптимальної передачі своїх знахідок аудиторії, у тому числі – читацькій. Труднощі полягають у тому, що ми не завжди усвідомлюємо: в нашій усній мові, або в нашому письмовому тексті трапляються фрагменти інтуїтивних знань, не обґрунтовані логічно. Викладацька інтуїція без викладацької логіки рівнозначна винайдену у кресленнях літаку чи автомобілю без їх виробничого, серійного варіанту.

Викладацька логіка у свою чергу не мислиться без належної орієнтації у володіннях Логоса. Те, що мова являє собою спілкування людей і характеризується як процес приймання, переробки і передачі інформації, – викладачі вищої школи знають.²¹ Знаємо ми і те, що основною лінгвістичною одиницею мови є слово, бо за ним стоїть ціла система зв'язків, які утворюють широке семантичне поле. Об'єктивний загальноприйнятий зміст слова визначає його значення; суб'єктивна семантична наповненість слова кваліфікується як його особистий, локальний зміст. Смісл слова для суб'єкта залежить від сукупності його знань; тому смисл у порівнянні із значенням більш динамічний. У процесі мови кожне слово вводиться у той чи інший контекст, який надає слову конкретний смисл, необхідний для даного моменту навчання, виховання, інформування, повідомлення тощо.

Слово є королем усіх без винятку наук, усіх без винятку знань. Навчальне слово може бути усним, може бути письмовим, але саме воно наповнює шкільні класи та аудиторії вищих навчальних закладів, незліченні бібліотечні томи і віртуальний простір Інтернету. Основана ознака слова, як уже було сказано, – його значення. Але слово має й інші суттєві ознаки. Однією з них є стильове забарвлення, що пов'язане з переважним вживанням слова у тому чи іншому функціональному стилі.

У сучасній українській мові з точки зору стильової є такі групи слів:

²¹ У російській мові є терміни “речь” і “язык”, що означають хоча й схожі, але все ж різні поняття. Сказавши, наприклад, “Его английская речь далека от совершенства”, ми розуміємо, що “Его английский язык не совсем хорош”. В українському варіанті в обох випадках ми вживаємо лише одне слово – “мова”. Що ж до терміна “мовлення”, то він, на нашу думку, більше відповідає змісту російського “вещание” (радиовещание, радіомовлення). – *В.Т.*

офіційні, нейтральні (загальноживані, міжстильові) слова; книжні слова; розмовні слова; молодіжний сленг; кримінальний сленг.

Навряд чи можна говорити про недоторканність стильових кордонів. Але при цьому бажано враховувати, що перенесення стилістично забарвлених слів в іностильове словесне оточення повинно бути мотивованим, виправданим навчальним завданням.

Література

Стаття є авторським матеріалом, частиною власної концепції, з найбільш повним висвітленням якої Шановні Читачі можуть, зокрема, ознайомитись у монографіях: Тищенко В.М. *У володіннях Логоса*. – Львів: Сполом, 2002. – 342 с.; Тищенко В.М. *Викладач вищої школи: феномен професії*. – Львів: Сполом, 2006. – 398 с. А також у навчальному посібнику: Тищенко В.М. *Лаконічна Україна*. – Львів: Сполом, 2009. – 320 с. (Гриф МОН).

Summary

Vadim Tyshchenko

*Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies
named after S.Z.Gzhytskyj*

VERBALIZATION OF TEACHING PROJECT

To the teacher of higher school, whatever employments he worked (lectures, seminars, consultations and others like that) on, it is desirable to realize that by the first and necessary condition of зрозуміння him linguistic row there is accordance of words-concepts, that they are used by a teacher, to the volume, as far as they are usual for students.

УДК 316.74:378

Турко І.Б., доцент, к.біол.н., **Калініна О.С.**, професор університету, к.вет.н.,
Пелень Р.А., доцент, к.вет.н., **Бенч О.О.**, доцент, к.вет.н.,
Куляба О.В., асистент[©]

*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
ім. С.З. Гжицького*

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Коротко охарактеризовано систему моральних цінностей та основних груп моральних якостей. Акцентовано увагу на вихованні професійних якостей майбутніх фахівців.

Ключові слова: виховання, моральність, професійність, цінності

Формування всебічно розвиненої особистості майбутнього фахівця вимагає здійснення цілеспрямованої виховної роботи в різних напрямках: моральному, правовому, трудовому, економічному, естетичному, фізичному та ін. Реалізація змісту і завдань кожного з означених напрямів передбачає врахування специфіки майбутньої професійної діяльності фахівців, необхідних для цього людських і професійних якостей.

У процесі формування майбутніх спеціалістів чільне місце належить моральному вихованню. Моральне виховання – виховна діяльність вищого навчального закладу, спрямована на формування у студентів стійких моральних якостей, потреб, почуттів, навичок і звичок поведінки на основі ідеалів, норм і принципів моралі, участі у практичній діяльності.

Мораль, будучи формою суспільної свідомості, яка представляє сукупність принципів, вимог, норм і правил, регулює поведінку людини у всіх сферах її суспільного життя. Регулювання поведінки здійснюється двома способами: зовнішнє регулювання, яке ґрунтується на моральних нормах відповідно до громадської думки, і внутрішнє регулювання, в основі якого моральність (реалізація особистістю своїх моральних установок, принципів, тобто моральна практика); моральна свідомість (моральні погляди та оцінки); моральні почуття (стійкі переживання людини, які зумовлюють її вольові реакції, ставлення до себе, до інших людей тощо); моральні переконання (пережиті та узагальнені моральні принципи, норми).

У моральній поведінці особистості виявляється і зовнішня, і внутрішня саморегуляція. Тому саме завдяки моральному вихованню перебудовується сама людська особистість відповідно до моральних цінностей, які віддзеркалюють суспільні відносини, правила та норми поведінки людей.

Систему моральних цінностей поділяють на абсолютно вічні, національні, громадянські, сімейні та цінності особистого життя.

Абсолютно вічні цінності – це загальнолюдські цінності, які мають універсальне значення і необмежену сферу застосування (добро, правда, любов, чесність, гідність, краса, мудрість, справедливість).

[©] Турко І.Б., Калініна О.С., Пелень Р.А., Бенч О.О., Куляба О.В., 2011

Національні цінності є значущими для одного народу, але не завжди їх поділяють інші народи. Наприклад, почуття націоналізму зрозуміле і близьке лише поневоленим народам і чуже тим, які ніколи не втрачали своєї незалежності. До таких цінностей належить патріотизм, почуття національної гідності, історична пам'ять тощо.

Громадянські цінності ґрунтуються на визнанні гідності людей і знаходять своє застосування в демократичних суспільствах. Це права і свободи людини, обов'язки перед іншими людьми, ідеї соціальної гармонії, повага до закону тощо.

Сімейні цінності охоплюють моральні основи життя сім'ї, стосунки поколінь, закони подружньої вірності, піклування про дітей, пам'ять про предків тощо.

Цінності особистого життя мають значення насамперед для самої людини, визначають риси її характеру, поведінку, її господарський успіх, стиль приватного життя тощо.

Аналізуючи моральні якості, які необхідно формувати у студентів, враховують їх вплив на майбутню професійну діяльність та поведінку суб'єкта, їх взаємодію і здатність до взаємодоповнення та взаємозбагачення. Найявністю різних за функціями моральних якостей є своєрідним механізмом поєднання моральної свідомості і поведінки особистості. З огляду на це виділяють п'ять основних груп моральних якостей:

- світоглядна переконаність, цілеспрямованість, обов'язок, відповідальність, гуманізм, патріотизм, інтернаціоналізм, які в сукупності забезпечують громадянську спрямованість; саме ці якості забезпечують зміст соціальних цінностей;

- моральні якості, спрямовані на досягнення поставлених цілей: ініціативність, енергійність, наполегливість, самостійність, обов'язковість тощо; вони пов'язані з моральною свідомістю, яка керує і коригує їх вияв;

- витримка, стриманість, ввічливість, володіння собою; ці якості допомагають контролювати і гальмувати негативні прояви у поведінці;

- діловитість, уміння вибудовувати моральний досвід особистості; ці якості певною мірою допомагають швидше досягати мети і зосередити увагу переважно на змісті вчинків;

- здатність до самооцінки, самокритичність, вимогливість до себе, справедливе ставлення до інших; усе це сприяє самовдосконаленню і створенню позитивної моральної сфери подальшого розвитку особистості.

Структура блоків моральних якостей відносно динамічна, оскільки безперервно змінюється особистістю, яка сама перебуває у постійній зміні. Серед моральних якостей, які мають особливе значення для майбутньої професійної діяльності, виділяють професійний обов'язок, професійну честь, професійну гордість і професійну етику.

Однією з найголовніших категорій етики є обов'язок, тобто ставлення особистості до суспільства. Професійний обов'язок відображає ставлення до своєї праці. Почуття професійного обов'язку ґрунтується на переконанні в життєвій необхідності узгодження особистих бажань із суспільним обов'язком. Професійний обов'язок передбачає використання усіх можливостей професії

для розбудови та зміцнення могутності Батьківщини. З цього погляду професійний обов'язок студента можна розглядати як прагнення повною мірою оволодіти знаннями, вміннями та навичками з обраної спеціальності, дотримуватись професійної дисципліни, стати справжнім майстром своєї справи, берегти професійні традиції, розширювати професійні зв'язки. Іншими словами, наявність почуття професійного обов'язку є запорукою і неодмінною умовою високого рівня професіоналізму людини.

Професійна честь – це моральна категорія, яка відображає гідність та авторитет людини, що займається певною діяльністю, і пов'язані з цією діяльністю моральні заслуги. Професійна честь вимагає від працівника підтримувати репутацію своєї професії, захищати інтереси колективу, до якого він належить. Досягнення та успіхи окремих людей кожної професії формують авторитет професії. Так поступово зростає суспільна значущість і цінність певного виду діяльності, формується професійна честь. Під час навчання у вищому навчальному закладі студенти повинні навчитися по-справжньому цінувати обрану професію, усвідомити її суспільне значення, примножувати її добру славу і захищати її честь.

В умовах вищого навчального закладу честь кожного студента полягає в тому, щоб виховувати в собі високі моральні якості, досягти значних успіхів у оволодінні своєю спеціальністю, долати особисті недоліки. Водночас молода людина не повинна залишатися байдужою до негативного у поведінці своїх товаришів, однокурсників. Адже професійна честь – це честь усієї групи, всіх, хто обрав саме цю професію.

Професійна гордість – це почуття, пов'язане з переживанням людиною своїх успіхів. Завданням вищого навчального закладу є виховання у студентів почуття професійної гордості на його традиціях, ознайомлення молодих людей із найвищими здобутками видатних осіб, що працювали чи працюють у певній сфері суспільної діяльності. В міру оволодіння професією юнаки та дівчата пізнають її привабливість, глибше вникають в її зміст, проймаються почуттям поваги до обраного фаху і до людей, які його прославили. Професійна гордість активізує студента, спрямовує його на належне вивчення предметів, є потужним стимулом в опануванні професії. З розвитком у молоді почуття професійної гордості професійне виховання стає повнішим і змістовнішим.

Під професійною етикою розуміють моральні принципи, пов'язані з поведінкою людини у сфері її професійної діяльності. Майбутні фахівці повинні усвідомлювати, що вони самі відповідають за свої вчинки, що кожен їх крок буде морально оцінено. Лише за цієї умови вони будуть готові до роботи в професійному колективі.

Важливо, щоб студенти знали моральні вимоги щодо професій, які вони опановують, та якості, які повинні виховати в собі, щоб відповідати цим вимогам. Засвоєння норм професійної етики допомагає молодій людині швидше професійно адаптуватися.

Найефективнішим методом формування у студентів необхідних етичних якостей є особистий приклад викладача. Важливо також враховувати й те, що основи професійної етики формуються у професійній діяльності, у безпосередньому контакті з професією. Тому керівники виробничої практики

мають звертати увагу студентів на дотримання етичних норм фахівцями підприємств чи установ, на яких проходить виробнича практика, давати оцінку відхиленням від цих норм.

На сучасному етапі розбудови української держави важливого значення набуває формування почуття патріотизму, національної самосвідомості студентської молоді як запоруки її активної участі в соціально-економічній діяльності. Тому навчально-виховний процес у вищому навчальному закладі необхідно вибудовувати таким чином, щоб пробудити у студентів національні почуття, виховати в них повагу і любов до свого народу, до його віковичних моральних та духовних здобутків, а також самоповагу й гордість за свою Батьківщину, і на цій основі формувати суспільно значущі особисті риси громадянина України: національну свідомість, духовність, трудову активність, морально-етичну, фізичну, екологічну і правову культуру.

Необхідність етнізації виховного процесу зумовлена тим, що протягом століть національна основа знищувалася, що призвело до масового національного нігілізму, яничарства. Молодій державі Україні потрібні національно свідомі громадяни, які відчували б кровну причетність до своєї землі, свого народу, своєї держави, усвідомлювали, що не існує в світі держави «взагалі», а є українська, французька, німецька держави тощо, а відповідно й національно свідомий громадянин України, Франції, Німеччини.

У формуванні патріотизму в студентської молоді важливу роль відіграють екскурсії історичними місцями рідного краю, ознайомлення з побутом населення різних регіонів, усього українського народу; ознайомлення з матеріалами краєзнавчого, етнографічного, художнього музеїв, музею української культури і побуту, виставками народних майстрів тощо. Використання у виховному процесі історико-культурної спадщини збагачує студентську духовність, культуру, моральність і сприяє формуванню національної свідомості та патріотичних рис.

Виховний вплив на формування національної самосвідомості справляє також безпосередня участь студентів у підготовці і проведенні національних свят України, що у багатьох вищих навчальних закладах стало традицією: Новий рік та Різдво Христове (1 і 7 січня), День Соборності України (22 січня), День захисника Вітчизни (23 лютого), День Конституції України (28 червня), День прийняття Декларації про державний суверенітет України (16 липня), День незалежності України (24 серпня), Міжнародний день студентів (17 листопада) та ін. Народний календар поповнюється загальнонаціональними святами: День студента, День матері, День батька, День родини. Він передбачає і регіональні урочистості з нагоди певних історичних подій у минулому, що приурочені специфічним видам трудової діяльності.

В народному календарі є дати, пов'язані з релігійними святами: День Андрія (13 грудня), День Миколи (19 грудня), Щедрий Вечір (13 січня), Святвечір (6 січня), Різдво (7 січня), Водохреща (19 січня), Великдень, Покрови Матері Божої (14 жовтня) та ін.

Складовою народного календаря є **родинний календар**, який охоплює важливі дати, віхи життя сім'ї, кожного її члена (дні народження членів сім'ї, ювілеї весілля батьків, бабусі й дідуся).

У формуванні національної свідомості не можна оминати проблеми мови та мовлення. Студентська молодь має усвідомити, що без оволодіння державною мовою неможливо стати повноцінним громадянином своєї держави, патріотом України та й просто інтелігентною людиною, кваліфікованим спеціалістом будь-якої галузі господарства. З цією метою доцільно у вищих навчальних закладах запровадити курси «Виразне читання», «Основи ораторського мистецтва», «Культура мовного спілкування», «Культура і техніка мовлення», «Риторика» та ін.

На основі такої виховної роботи формуються основні складові національної самосвідомості: любов до рідної землі та свого народу, патріотизм і готовність захищати Українську державу, досконале володіння українською мовою, духовна культура, повага до батьків, історії, традицій та звичаїв рідного народу, працелюбність, бажання працювати задля розквіту власної держави, глибоке усвідомлення громадянської відповідальності.

Критерієм сформованої національної самосвідомості будуть виступати наявні національні, громадянські сімейні цінності, якими майбутній фахівець повинен керуватись у житті та професійному становленні.

Висновки. Ефективність морального виховання студентів визначають такі чинники: створення у вищому навчальному закладі психологічного клімату поваги до моральних норм, правил співжиття; відповідність змісту морального виховання його меті й рівню морального розвитку студентів, особливостей їх майбутнього фаху; акцентування уваги на запобіганні аморальним явищам у студентському середовищі; своєчасне проведення виховних заходів.

Література

1. Бондарчук Е.И., Бондарчук Л.И. Основы психологии и педагогики. Курс лекций. 3-е изд., МАУП, 2008. – 168 с.
2. Максименко С.Д. Общая психология. – М.: Рефл-бук, 2004. – 528 с.
3. Реан А.А., Бордовская Н.В., Розум С.И. Психология и педагогика. – СПб.: Питер, 2002. – 432 с.
4. Основи практичної психології / В. Панок, Т. Титаренко, Н. Чепелева та ін.: Підручник. – Вид. 2-ге, стереотип. – К.: Либідь, 2001. – 536 с.
5. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: Навч. Посіб. – К.: «Академвидав», 2006. – 352 с.

Summary

Turko I.B., Kalinina O.S., Pelenyo R.A., Bench O.O., Kulyaba O.V.
Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj, Lviv, Ukraine

FORMATION OF MORAL CONSCIOUSNESS FUTURE SPECIALISTS

Briefly described a system of moral values and fundamental groups of moral qualities. Accented attention to raising professional skills of future specialists.

УДК 371.2

Фреюк Д.В., асистент, **Ярошович І.Г.**, асистент,
Ключковська М.В., асистент, **Салата В.З.**, к.вет.н., доцент,
Семанюк В.І., к.б.н., професор[©]

*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З. Гжицького*

ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ В КОНТЕКСТІ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Розуміння патріотизму. Бачення складових патріотизму авторами статті. Навчальний процес в університеті, роль кураторів у вихованні студентів.

Ключові слова: *патріотизм, Батьківщина, Болонський процес.*

Навчальний процес в університеті є нерозривно зв'язаний з виховною діяльністю. Особливих рис набуває виховання у вищій школі в контексті Болонського процесу, до якого Україна приєдналась у травні 2005 року і стала повноважним учасником формування Європейського простору вищої освіти. Вища освіта забезпечує фундаментальну наукову, професійну та практичну підготовку за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями. Важливе значення в підготовці майбутнього фахівця відводиться кураторам груп. Саме куратор групи разом зі студентом складають до початку кожного навчального року індивідуальний навчальний план студента, який включає як нормативні, так і вибіркові дисципліни. Вагоме місце у індивідуальному навчальному плані відводиться такій дисципліні, як: "Основи української державності, культури та духовності". Викладання вказаної дисципліни здійснюється за робочою програмою, яка розроблена в нашому університеті.

Одним із важливих розділів програми є питання любові до Батьківщини. Напевно, мало сказати, що це питання є надзвичайно змістовним і надзвичайно важливим, воно є також надзвичайно важким. Ще світоч України, геній Т.Г.Шевченко писав: "Я так її люблю, мою Україну убогу, що прокляну святого Бога, за неї душу погублю". Це написав геній. Як велично і страшно. Або ще інший геній, І.Я.Франко: "Ти, брате, любиш Русь, як хліб і кусень сала, я ж гавкаю, щоби вона не спала. Бо твій патріотизм – празнична одежина, а мій – то труд важкий, гарячка невдержима". Теж дуже вагомо. Що ж змушує геніальних людей писати такі речі? Яка сила любові? Деколи не бачиш цієї сили, вона ніби розчиняється у бурхливому пориві, який здається самодостатнім.

Проте ця конкретна сила любові ґрунтується на певних засадах, які ніби десь приховані, але без них цієї сили – сили патріотизму – не існувало б. Звичайно, любов до Батьківщини висловлюють здебільшого у віршах, а не в сухих прокламаціях, розписаних по пунктах, однак слід докопатися до коренів і в систематизованому вигляді глянути на це непросте запитання: "Що ж є складовими любові до рідної країни і рідного народу або, що є складовими

[©] Фреюк Д.В., Ярошович І.Г., Ключковська М.В., Салата В.З., Семанюк В.І., 2011

українського патріотизму?". Найбільш повну відповідь, з якою погоджується колектив авторів, ми знайшли у відомого львівського літератора Ілька Лемка, який так визначає складові патріотизму:

1. Окремішність. Бог створив людей різними. Це спадок Вавилонської вежі. Можливо, це незрозуміла чи навіть зарозуміла пихатість, але відчуття гордості є, коли розмовляють зі своєю дитиною українською, а російськомовний нас не розуміє. Тому що ми різні. І це добре, і що більше ми відрізняємося, то краще. Головне, щоб ми доходили спільної думки щодо бачення загальнолюдських цінностей, щоби побільше серед росіян було Сахарових, Ковальових, Юшенкових і Новодворських. Тоді наша велика відмінність у мові та традиціях не завадить нам зійтися у головному.

2. Релігія. Як би це комусь не здавалося дивним, релігійність є вагомою ознакою українськості і найбільше українськості галицької. Солженіцин: "В углу барака кто-то крестится. Наверное украинец, западный. Русский забыл какой рукой и крестится". Релігійність, побожність, шанування обрядів на тлі безбожності Східної України і Росії давно вже стало етнографічною (!) ознакою галичан. На Львівщині ще за советських часів за кількості населення 0,8% від загальної в СРСР було 10% усіх храмів, що функціонували. Такого не було ніде в Союзі. Зараз же тут будують найбільше церков на одну людину на усьому пострадянському просторі. Недарма діти з Харківщини або Донеччини, які вже останніми роками приїжджають у галицькі родини на Різдво, потрапляють зовсім у інший світ. Релігійність – головний контекст нашої української галицької культури.

3. Шевченко. Ніхто і ніщо не зможе навчити любити Україну так, як Шевченко. "Кобзар" є перший підручник українського патріотизму. Якщо би советська влада додумалася заборонити "Кобзар", а це їй було дуже легко зробити, не відомо, коли б ми взагалі дочекалися нашої незалежності та й чи дочекалися би її взагалі.

Цю геніальну книгу від потали і знищення звірячою системою врятувала її "класовість". "Кобзар", навіть куций, кастрований комуністичною цензурою, без "Розритої могили" і "Якби-то ти, Богдане, п'яний" все одно кожним своїм рядком свідомо чи несвідомо сів любов до України і, як природний наслідок цієї любові, бажання зробити її вільною. Якщо українець втрачає щось у житті, багато чи мало, він завжди знає, що в нього завжди залишається під рукою величезна цінність і величезна радість, яку не можна знищити. Це "Кобзар".

4. Народна пісня. Тут багато говорити не треба. Коли я вперше почув невідомі слова відомої пісні: "Ой, як зійшов місяць з трьома зірочками, приходять Маруся з трьома дружечками", я два місяці ходив як зачумлений від неймовірної насолоди. Насолоди лише цими двома рядками. Чому? Той, кому пощастило справді глибоко відкрити для себе українську народну пісню, знає чому.

5. Мова. Українську мову впізнаєш на відстані, коли абсолютно не чути її словесно-логічної складової, тобто коли не можна розібрати ні слова. Впізнаєш за неповторною інтонаційною мелодійністю, мелодійність тої солодкої музики, заради якої можна знехтувати і самим змістом. Ніжні

паростки пробудженої незалежністю мови потужно заглушують інформаційним бур'яном і хвилею мовної сарани зі Сходу і Півдня.

Зараз йдеться вже про її виживання в державі, тому однаково прикро і болісно чути, як її паплюжать з вуст російськомовного чиновника зі Сходу та україномовного журналіста з Заходу.

6. Природа. Природа кожної країни гарна по-своєму. Українська природа гарна надзвичайно. Єдиний для мене патріотичний сентимент щодо Півдня України – це Кримські гори. Ті, хто побував у Хорватії, Чорногорії, Італії чи Іспанії, кажуть, що там немає нічого, щоби могло дорівнятися до гір Криму.

Карпати – це взагалі хронічна любов. І навіть, коли дивишся на невисокі, не вище від чотирьохсот метрів над рівнем моря, вкриті лісами і полями пагорби, постійно переслідує думка, що ця земля неодмінно заслуговує на кращу долю.

7. Львів. Львів має при собі не кожен українець, а лише ті вибрані, яким пощастило тут жити. "Львів – це частинка Європи для всієї України", – так висловлюється основна маса жителів цього міста. Львів, в архітектурі якого було не так багато українського, вже набув цю цілковиту українськість. Коли східняк бачить на поштівці зображення Волоської церкви, Катедрі чи Опері, європейськість Львова в його уяві асоціюється ще й з українськістю. Це місто, в якому хочеться обіймати старовинні ліхтарні стовпи, гладити рукою кожний камінь його бруківки і ніжно притулятися обличчям до стін його середньовічних кам'яниць.

Від себе хочемо додати такий фактор патріотизму, як дотримання народних звичаїв та обрядів. Колядки, щедрівки – це не відокремлені явища в житті народу, це втілені в рухи і дію світовідчуття, світосприймання та ідентифікація себе як українця. В плані виховання патріотизму до Батьківщини ця складова служить зв'язком між старшими поколіннями, нами і поколінням наших дітей і онуків.

Література

1. Основи української державності, культури та духовності // Програма для студентів і наставників академічних груп (видання третє). – Львів: Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького, 2007. – 87 с.

2. Драч М.П. Кредитно-модульна система організації навчального процесу у запитаннях та відповідях / М.П. Драч, Й.М. Берко, О.І. Степанюк та ін. // Навчальний посібник для студентів. – Львів: ЛКТ Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького, 2008. – 68 с.

3. Лемко І. Складові патріотизму / І. Лемко // Газета "Поступ". – Львів, 29.08.2009.

Summary

The meaning of patriotism. The vision of patriotism components by the authors. Educational process in the University, the role of supervisors in students training.

УДК.141.7

Халецький О.В., доктор філософії, доцент,
Дзера М.М., кандидат історичних наук, професор,
Децик О.П., асистент[©]

*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З. Гжицького*

ВЕРНІСАЖ НАРИСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ У ВІТЧИЗНЯНОМУ СОЦІАЛЬНОМУ ДИСКУРСІ

Глобалізація є найвизначальнішим історично-духовним процесом сучасності утворення єдиної глобально - ойкуменічної цивілізації як соборної єдності національних культур через так званий «принцип клумби». У науково-соціальному дискурсі існує цілий репертуар підходів і уявлень про глобалізацію. Глобалізація у сучасному розумінні розпочалась від утворення світової економіки і політики від кін. ХІХ- поч. ХХст. На сучасному етапі провідними виступають економічно – політичні напрямні глобалізації і відбувається утворення єдиномножинної (мозаїчної) духовності, а в ній визріває нова універсалістсько – теономна релігійність.

Ключові слова: *глобалізація, економічна, політична і духовна глобалізація, кількісні виміри глобалізації, транснаціоналізація, глобально – ойкуменічна цивілізація, регіональні і секторальні виміри глобалізації, феномен «розколотої цивілізації» і «доганяючого розвитку», єдино множинна(мозаїчна) глобально – ойкуменічна духовність, універсалістська-теономна релігійність, суперечності глобалізації.*

Під глобалізацією розуміються економічні, торговельні, фінансові, технологічні, політичні, соціальні, трудові, інформаційні та інші процеси, що мають глобальний масштаб і планетарний характер [6, 121]. Сутність передбачуваного А. Тойнбі поняття «глобалізації» має 3 основні аспекти: зменшення перешкод для економічної, політичної і культурної взаємодії країн та народів; розвиток тенденції до утворення більш гомогенного, економічного, політичного і культурного простору; утворення структур глобальної, керованості[5, 295]. Нині найбільшого розвитку набув перший аспект. Розрізняють глобалізацію як об'єктивний процес та глобалізм як певну політику. Іноді глобалізм трактують як систему із деспотичною, політичною, економічною і соціальною владою глобальних корпорацій (О.Білорус, 2003). Діапазон поглядів на явище глобалізації широкий: від заперечення згаданого процесу і твердження, що глобалізація є перебільшенням і як ідеологічна конструкція, і як аналітичне поняття (В.Райгрок та ін.), до констатації гіперглобалістами (К.Омае та ін.) всеохоплюючого характеру глобалізації, що, на їх думку, призведе до зникнення національних держав [4; 6].Науковцями Інституту філософії ім. Г. Сковороди НАНУ(М. Булатов, В. Загороднюк та ін.)

глобалізація розглядається («філософія ноосфери», 1995р. та ін.) як сутність сучасного етапу антропоноосферізації. Оцінка динаміки глобалізаційних процесів здійснюється в якісних і кількісних аспектах. В аспекті якісного аналізу існують різні підходи щодо визначення початку процесу Г. (сам термін набув поширення у 2-й пол. 1980-х рр.). Хоча деякі дослідники відносять початки Г. до часів Рим. імперії, більшість з них вважають глобалізацію новітнім процесом, пов'язаним із інформаційною революцією та революцією у засобах комунікації 1970-х рр., що стали відповіддю на структурну кризу в розвитку світового господарства, а процеси посилення взаємозв'язків між країнами у попередній період трактують як інтернаціоналізацію [6]. Водночас застосовують поняття «протоглобалізація». На думку К.О'Рурка і Д.Вільямсона, воно відображає процеси, які відбувались у географічному ареалі Європи та Пн. Америки в серед. ХІХ -на поч. ХХ ст. Натомість М.Ільїн трактує «протоглобалізацію» як процес виникнення транснаціональних структур після другої світової війни [6].

Нині не існує єдиної методики кількісного виміру глобалізації [6]. Всесвітній банк при вимірюванні ступеня інтеграції із глобальною економікою використовує показники, що характеризують: торгівлю товарами; зміни у торгівлі; валові приватні потоки капіталу; валові прямі іноземні інвестиції; збільшення реал. торгівлі мінус зростання реального ВВП (у відсотках). Конференція ООН з торгівлі та розвитку від 2002 р. використовує для цього індекс транснаціоналізації, що становить середню величину від: притоку прямих іноземних інвестицій у валовому утворенні постійного капіталу (за останні 3 р.); сукупність нагромадженого обсягу прямих іноземних інвестицій у ВВП; доданої вартості, створюваної іноземними філіями транснаціональних корпорацій (ТНК) у ВВП; кількості зайнятих у цих філіях у сукупній зайнятості [1]. Індекс транснаціоналізації розраховується також для найбільших ТНК, де він виступає як середнє трьох величин: іноземних активів у сукупних активах компанії; іноземних продажів – у сукупних продажах; зайнятих в іноземних філіях – у загальній зайнятості ТНК. Найбільш комплексна оцінка участі окремих країн світу в глобалізації здійснюється відповідно до індексу глобалізації. За методологією його складання 2005 оцінювали зміни у 62-х розвинутих та ключових країнах із виникаючими ринками. Оцінка здійснювалася за показниками, що відображають: включення в глобальні політичні процеси (кількість міжнародних народних організацій, членами яких є країна, участь у місіях Ради Безпеки ООН з підтримання миру, кількість ратифікованих багатосторонніх міжнародних договорів, державні транскордонні перекази); розвиток глобальних технологій (кількість користувачів, вузлів та надійних серверів мережі Інтернет); особисті міжнародні контакти (міжнародні подорожі та туризм, щільність міжнародного телефонного зв'язку, транскордонні перекази й індивідуальні трансферти); розвиток економ інтеграції (експорт та імпорт товару та послуг, прямі іноземні інвестиції). [1] Серед найбільш значущих кількісних показників динаміки процесу глобалізації економіки – випереджальне зростання зовнішньої торгівлі порівняно з ростом світового ВВП (протягом 1990-2003 частка торгівлі

товарами у світовому ВВП зростає від 32,5 до 41,5%, а товар. ВВП – від 80,7 до 152,1%); випереджальне зростання світових інвестицій порівняно зі світовим ВВП та світовою торгівлею: частка валових приватних потоків капіталу у ВВП протягом 1990-2003 зростає від 10,3 до 24,2% (у 2000 становила 29,1%), валових прямих іноземних інвестицій – від 2,7 до 4,9% (у 2000 – 8,8), загальний обсяг завезених прямих іноземних інвестицій 2004 становив 21,7%, вивезених 24,0% світ. ВВП (у 1980 ці показники становили відповідно 6,7 та 5,8 %); зростаюча концентрація світової торгівлі навколо ТНК: 2004 у категорію ТНК входило близько 70 тис. компаній, що мали понад 690 тис. філій за кордоном, сукупні активи яких становили 36 008 млрд дол. США (порівняно з 1982 зросли у 17 разів), валовий продукт – 3911 млрд (у 6 разів), валовий обсяг продажів – 18 677 млрд (у 6.8 разів), обсяг експорту – 3690 млрд (у 5,1 рази), кількість зайнятих – 57 394 тис. осіб (у 2,9 рази). Показники діяльності іноземних філій ТНК за останні 20 р. розвивалися значно вищими темпами, ніж відповідні параметри світової економіки загалом [3; 1]. У результаті валовий продукт іноземних філій ТНК у 2004 склав 9,6% світ ВВП (у 1982 – 5,9%). Обсяг продажів іноземних філій ТНК на 69% перевищує світ експорт, тоді як у 1982 – лише на 33%. Водночас частка зазначених філій у світ експорті товарів та нефакторних послуг майже не змінилася і склала у 2004 33,3% проти 35,2% у 1982. Індекс транснаціоналізації розвинених країн у 2002 дорівнювала 12%, країн СНД – 17%, країн, що розвиваються – 13%. Процеси глобалізації відбуваються асинхронно та асиметрично у географічному і секторальних вимірах [3; 2]. Спостерігається високий ступінь концентрації глобалізаційних процесів на обмежених територіях найбільш економічно розвинених регіонів світу – США, Зх. Європи, Японії, країн Сх. Азії, де центрами глобалізації стають т. зв. глобальні міста, на 25 із яких припадає близько половини всієї капіталізації фондових ринків світу, а Лондон, Нью-Йорк і Токіо забезпечують понад 50% операцій валютних ринків світу. Водночас у тих самих країнах утворюються депресивні р-ни, що випадають з процесу глобалізації. Між регіонами розвинених і менш розвинених країн поглиблюється розмежування. Глобалізації, яка органічно пов'язана зі становленням постекономічної формації у найбільш розвинених країнах світу, створює феномен «розколотої» цивілізації і перешкоджає реалізації моделі «доганяючого» розвитку [3; 5, 295]. Натомість у менш розвинених країнах спостерігається процес розщеплення економічних комплексів – із виділенням однієї частини, що прилучається до діяльності світогосподарських центрів, від іншої, що не становить інтересу для згаданих центрів і маргіналізується [3]. Ці властивості глобалізації пов'язані з тим, що її носіями, у техніко-економічному плані, є сучасні інформаційно-комунікаційні технології, а у соціально-економічному – ТНК, які нерівномірно розповсюджуються у регіональному і секторальному аспектах [4]. За таких умов виділяються галузі, конкуренція в яких має глобальний характер - автомобілета авіабудування (виробництво харчових продуктів залишається переважно локалізованим у національних рамках). Глобалізація нерівномірно включає у сферу своєї дії макросфери економіки. Найбільш глобалізованою нині є фінансова сфера, у якій торгівля валютою досягає щорічно 600 трлн дол. США,

що найменше у 70 разів перевищує обсяг світової торгівлі товарами, хоча ще в 1973-му році перевищення було двократним. Найменш глобалізованою є сфера працевлаштування, оскільки на шляху переміщення трудових ресурсів зберігаються адміністративні бар'єри [2; 4].

В інформаційному суспільстві глобально-ойкуменічної цивілізації [А. Тойнбі] збільшується і стає вирішальним значення свідомісно-духовних чинників розвитку [5]. Глобально-ойкуменічна цивілізація постає як соборна (у антично-християнському значенні) єдність національних культур через «принцип клумби» або мультикультурності – розквіту всього національного у добу інфо-суспільства (від сер. XX ст.), в якій іде на зміну «принципу плавильного казана» (нівелює національного) у попередню індустріальну добу. Проявом мультикультурної глобалізації стало утворення і незалежної України [5]. У новій глобально-ойкуменічній духовності [5] виникає нова універсалістсько-теономна релігійність як послідовна і вищий ступінь розвитку єдинобожжя і заперечення секуляризації попередньої індустріальної доби. Її осмислення, серед інших (С. Вівекананда, С. Радгакрішнан), започатковане незаслужено забутим геніальним аутсайдером і маргіналом Л. Ціглером («Мінливість божественних ликів», 1920 р., «Священне царство німців», 1925 р., «Становлення людства», 1948 р. та ін.) і всебічно обґрунтоване великим А. Тойнбі («Історичний підхід до релігії», 1956 р. та ін.) перехід від секуляризації до теомії відзначений П. Тілліхом («Релігійна субстанція культури», 1954 р. та ін.). В універсалістсько-теономній релігійності глобально-ойкуменічної доби Бог розуміється як творчісна силодія (творець) в уособленому дієусвідомленні, здійснюваний в історично-духовному розвитку (отже і через нинішню глобалізацію) і досяжний у релігійно-філософській думці [5].

Суперечливість та неоднозначність наслідків процесів глобалізації викликає гострі суперечності між його прихильниками та супротивниками, які об'єдналися в антиглобалізаційний Рух. Пожвавлюється також діяльність альтернативних глобалістів. Загалом підтримуючи розвиток глобалізації, вони виступають за його спрямування на інтереси всього людства, а не групи найбагатших країн світу, обмеження всевладності ТНК, демократизацію міжнародних інструкцій.

Література:

1. Білорус О.Г. Экономическая система глобализма. К., 2003
2. Дікон Б. Глобальна соціальна політика / Пер. з англ. К., 1999; Глобалізація і безпека розвитку. К., 2001;
3. Сорос ДЖ. Криза глобального капіталізму / Пер. з англ. К., 1999;
4. Стиглиц Дж. Глобалізація: тривожні тенденції / Пер. з англ. Москва, 2003
5. Халецький О.В., Халепка О.О. Діє-історично-духовний розвиток як збільшення його чинників або історична еволюція // Науковий вісник ЛНУВМ, т.13, № 2 (48), ч. 3.- С. 283-296
6. Хелд Д., Гольдбланд Д., Макґрю Е., Перратон Д. Глобальні трансформації. М.: Праксис, 2004 . 576 с.

Ціж Б.Р.^{1,2}, д.т.н., професор, Прохоренко В.Я.³, д.ф.-м.н., професор,
Дзямські З.², д.інж. ©

¹ Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З. Гжицького

² Університет Казимира Великого в Бидгощі (Польща)

³ Національний університет „Львівська політехніка”

ВПЛИВ СУСПІЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ НА РОЗВИТОК ДОКЛАСИЧНОЇ НАУКИ І ТЕХНІКИ

На прикладі ранніх стадій розвитку природничих наук показано нерозривність, взаємозв'язок і єдність суспільних процесів та розвитку науки і техніки, зокрема, впливу суспільно-політичних, морально-релігійних та інших факторів на хід науково-технічного прогресу в докласичний період.

Ключові слова: суспільно-політичні фактори, розвиток науки і техніки, науковий метод, науково-технічний прогрес

Розвиток науки і техніки кожної історичної епохи безпосередньо пов'язаний і в багатьох випадках зумовлений суспільними процесами даного періоду [1 – 4]. Покажемо цей тісний взаємозв'язок на прикладі ранніх стадій розвитку природничих наук, які виникли на певному етапі формування виробничих відносин поряд з іншими формами суспільної свідомості, перш за все з філософією та релігією.

Початки наукових знань зародились в стародавніх цивілізаціях Сходу, де склались сприятливі умови для розвитку продуктивних сил. Ще за декілька тисячоліть до нашої ери в могутніх рабовласницьких державах Сходу потреби землеробства і мореплавства, будівництва і ремесел, транспорту і армії викликали значний технічний прогрес, який, в свою чергу потребував певної суми наукових знань. Проте в деспотичних країнах Стародавнього Сходу, незважаючи на поступовий розвиток абстрактного мислення, знання були наскрізь просякнуті релігійно-магічним світосприйняттям, а його власники, жерці, пильно охороняли своє монопольне право на оволодіння знаннями, їх подальше поглиблення та передачу наступним поколінням. Ось чому історію науки в стародавніх цивілізаціях Сходу відтворити дуже складно.

Лише в Стародавній Греції, завдяки подальшому розвитку продуктивних сил і певній демократизації державного устрою, наука змогла виділитись як окрема форма суспільної свідомості. Починаючи з середини першого тисячоліття до нашої ери, тут з'являються мислителі, що розробляють науковий метод пізнання, займаючись наукою професійно. Древня Греція вважається батьківщиною сучасної науки і саме звідси дійшли до нас перші спроби письмового викладу наукових концепцій. Характерно, що виникнення цілих наукових шкіл античності було зумовлено конкретними суспільно-історичними процесами.

Зокрема, виникнення однієї з найбільших давньогрецьких шкіл – еллінської тісно пов'язане із завоюваннями Олександра Македонського. Після його смерті (323 р. до н.е.) величезна імперія від Індії до Піренеїв тривалий час перебувала під адміністративним і культурним впливом греків. Небачені до того торговельні, політичні і економічні зв'язки охопили величезну територію світу. Астрономія, географія, природознавство і прикладні науки стають суспільно необхідними. Виникають нові центри науки, серед яких виняткове місце посідає Александрія. Діяльність всіх відомих вчених цього періоду так чи інакше пов'язана із знаменитою Александрійською бібліотекою, яка в 48 р. до н.е. налічувала 700000 томів (рукописних!), і на її базі утворилась своєрідна наукова організація – музеум. В Александрійському музеумі вчені разом працювали і утримувались на державний кошт. Цей своєрідний досвід колективної творчості був відтворений лише в XX столітті. Більш як 500-річна історія Александрійської бібліотеки пов'язана з великою кількістю славетних імен, таких як Архімед, Евклід, Герон та багато інших.

Античні вчені, зокрема, греки Александрійської школи, вже володіли і технічними знаннями і науковим розумінням достатнім для того, щоб створити індустріальні машини XVIII ст. Але цього не сталося. Певною мірою це можна пояснити низьким рівнем технології, недостатньою потужністю металодобувної і паливної промисловості та деякими іншими причинами. Але найвагомішою причиною розриву між наукою і технікою в стародавньому світі є соціальний аспект. В умовах виробничих відносин рабовласницького ладу не було ще настійної потреби замінити людську працю машинною, продуктивні сили ще не доросли до технічної революції. В результаті, починаючи з першого століття до нашої ери, спостерігається стрімкий занепад грецької науки. У войовничій Римській державі практично використовувались лише ті знання багатой грецької спадщини, які могли сприяти завойовницькій політиці. Свого суттєвого вкладу в науку Рим не вніс.

Початок нашої ери співпадає в часі з початком занепаду Римської імперії. Поряд з відомими соціально-економічними причинами цьому процесу сприяло вторгнення варварів, які на розвалинах рабовласницького Риму створювали велику кількість напівсамостійних феодальних держав з примітивним натуральним господарством і майже повною відсутністю товарообміну. Занепад міст і торгівлі, безперечно, супроводжувався і занепадом науки. Умови феодального виробництва звели до мінімуму потреби наукового розвитку. І все ж ліквідація рабської праці стала запорукою майбутнього зросту продуктивних сил. Проте цей процес розтягувався на довгі віки, аж до перших спроб утворення нових державних об'єднань.

Традиційне трактування раннього середньовіччя (III – IX ст.) як часу загального занепаду неоднозначне. Відхід від наукового пізнання дійсності супроводжується інтенсивною боротьбою між ортодоксальними догматиками і єретиками. Шліфується мистецтво диспуту. Через схоластику та алхімію пролягав шлях до нового наукового методу. Через гіпертрофовану доміную добу – до неперевершених вершин готики. Та й економічний занепад

стосувався лише Західної Європи, інші умови розвитку феодальних відносин склались в середині першого тисячоліття нашої ери в країнах Сходу.

В VII столітті об'єднані Магометом войовничі арабські племена Аравійського півострова під прапором ісламу здійснили завоювання Візантійської та Персидської імперій. Незабаром мусульманська арабська держава вже зайняла величезну територію від Середньої Азії до Іспанії. Ослаблені на той час держави Близького Сходу та Африки не могли протистояти військовій експансії арабів, а тому ці завоювання були здійснені без великого руйнування міст – осередків культури і науки попередніх цивілізацій. З іншого боку, перебуваючи на суттєво нижчому рівні, араби в науковому відношенні певним чином асимілювались в стародавніх розвинутих цивілізаціях, зберігши, проте, свою мову та релігію. В межах величезної держави поступово встановлювалась єдина культура, в основу якої була покладена наука еллінського світу, збагачена науковими надбаннями Сходу.

На початку XII ст. наука починає повертатись в Європу. Об'єктивний закон невідпинного розвитку продуктивних сил на цей час зумовив появу великої кількості технічних досягнень. Вікінги суттєво покращили морські судна, а зі Сходу прийшов компас. Вдосконалюється сільське господарство: з'являється сучасна кінська зброя, розповсюджуються водяні млини і вітряки, знаходиться використання колісний плуг. Розвивається і промисловість: розробляється технологія виробництва спирту, паперу та кольорового скла, вдосконалюються механічні пристрої, з Китаю перейнято секрет виготовлення пороху. Значна кількість цих та інших досягнень прийшла Європу з економічно розвиненішого Сходу.

Певну роль в науково-технічному поступі зіграли Хрестові походи. Вони мали такий несподіваний наслідок: молодь Європи, познайомившись з інтелектуально переважаючим Сходом, вже не могла знайти задоволення в тій духовній пустелі, що панувала на батьківщині. Багато хто відправився в арабську (мавританську) Іспанію вивчати науки. Це також сприяло розвитку у Європі системи навчання. На початку XIII ст. відкриваються університети в Парижі, Оксфорді, Кембриджі, Неаполі, Палермо, Болоньї, Падуї, Павії та інші. Але ж треба було мати і предмет навчання, а, оскільки його не було, то змушені були звернутись ... до Аристотеля, трактуючи це вчення вкрай тенденційно. До позитивного в перших університетах слід віднести введення диспуту як основної форми навчання. Проте європейським університетам належало ще здолати марнослів'я схоластики та марнотратство алхімії і астрології, перш ніж дійти до наукового пізнання.

Тим часом невідпинно прискорювались темпи розвитку продуктивних сил суспільства. Крім вказаних вище технічних вдосконалень, покращується ткацьке виробництво, були винайдені кермо в морських суднах, малювання олійними фарбами, книгодрукування, що дало величезні можливості для поширення наукових знань і таким чином сприяло розповсюдженню технічного прогресу. В численних війнах, що точились в період кризи феодалізму та формування націй, починається застосування гармат. Це сприяло розвитку

видобувної промисловості та металургії, а збільшення кількості металу прискорило розвиток інших галузей техніки.

Успіхи техніки зумовили появу надлишкового продукту і, в свою чергу, поширення товарно-грошових відносин. На політичну арену впевнено виходять нові верстви населення – ремісники і купці. Таким чином, всередині феодального суспільства вникли продуктивні сили, яких вже не задовольняли існуючі відносини феодальної ієрархії. Тому закономірно, що в умовах великих національних потрясінь, формуються нові форми політичного врядування – купецькі міста-республіки та абсолютні монархії, влада котрих опиралась на підтримку купців.

Вдосконалення суспільних відносин ще більше сприяло розвитку продуктивних сил. Проте наукові знання, запозичені в стародавніх цивілізацій, виявились вже недостатніми, а в ряді випадків навіть стали гальмом на шляху технічного прогресу. Епоха вимагала створення нової науки і це грандіозне завдання було виконане, починаючи з другої половини XV ст. Починається велична епоха Відродження з її геніальними митцями, науковцями, винахідниками.

Вказані приклади ще раз підтверджують нерозривність, взаємозв'язок і єдність всього існуючого, зокрема, показують вплив суспільно-політичних, морально-релігійних та інших факторів на хід науково-технічного прогресу в докласичний період. Бачимо, що такі суспільні події слід неодмінно враховувати при дослідженні історії науки і техніки, а історичний шлях в розвитку науки не випадковий і має глибокий внутрішній зміст.

Література

1. Bernal J. D. Nauka w dziejach. – Warszawa: Wyd. Naukowe PWN, 1957.
2. Ciż B., Prochorenko W., Dziamski Z. Zarysy z historii nauki i techniki (część I). – Bydgoszcz, 2005. – 152 s.
3. Техника в ее историческом развитии. / Под ред. С.В. Шухардина и др. – М.: Наука, 1979. – 412 с.
4. Зворыкин А.А., Осьмова Н.И., Чернышев В.И., Шухардин С.В. История техники. – М: Из-во соц.-экон. лит., 1962. – 772 с.

Summary

Tsizh B.R., Prohorenko V.Ya., Dziamski Z.

INFLUENCE SOCIAL PROCESSES ON DEVELOPMENT OF PER CLASSIC SCIENCE AND TECHNIQUE

The early periods of natural science was shown as an example of connections of the social processes and development of science and technique and was shown the influence of social-politic, moral and other factors on the movement of scientist-technique progress in preclassic period.

УДК 37.025

Чепига М. П., кандидат ветеринарних наук, доцент**Мицук О. А.**, кандидат хімічних наук, доцент**Мідяний С. В.**, кандидат хімічних наук, доцент**Мотько Н. Р.**, кандидат сільськогосподарських наук, ст. викладач ©*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.Гжицького*

ФОРМУВАННЯ ХАРАКТЕРУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

В роботі показано основні етапи формування характеру особистості. Показана роль волі в подоланні внутрішніх і зовнішніх перешкод, подана класифікація вольових особистісних якостей. Показано основні педагогічні прийоми у виховній роботі

Ключові слова: *особистість, характер, воля, педагог.*

Характер (грецьк. «відбиток», «відмінна риса», «ознака») – індивідуальна стійка система звичних засобів поведінки людини. Перші ознаки виникнення і стабілізації характеру необхідно шукати на початку життя людини. Вік від 2-3-х до 9-10-ти років є сензитивним періодом для становлення характеру, а також оптимальним. Під керівництвом дорослих формуються такі риси характеру: доброта, чуйність, комунікабельність чи егоїстичність, байдужість до людей, черствість. Початкове формування пов'язане з першими місяцями життя і стилем спілкування батьків з дитиною. Якщо вони дитині приділяють багато уваги, спілкуються з нею, цікавляться її бажаннями, то в такої дитини розвинеться довіра до людей, комунікабельність, життєрадісність. В протилежному випадку високою є ймовірність прояву таких рис, як замкнутість, закритість.

Працьовитість, акуратність, відповідальність, добросовісність, наполегливість та інші так звані "ділові" якості, як і їх антиподи, формуються пізніше в дитячих іграх, в доступних видах домашньої роботи. Риси характеру, що проявляються у стосунках чи спілкуванні з людьми, формуються в початкових класах школи, коли у дитини різко розширюється контакт зі шкільними друзями і вчителями. Таким чином, становлення характеру відбувається приблизно у віці до 12 років, вбираючи в себе і вродженні властивості нервової системи, і виховання в сім'ї, і приклад батьків, педагогів, і особистий досвід. Проте в цьому віці починається новий важливий етап у житті кожного з нас – становлення особистості. В юнацькому віці людина вчиться бути господарем самої себе, намагається формувати і змінювати свій характер залежно від життєвих цілей і цінностей. Нелегкий досвід боротьби з самим собою і одночасне прийняття себе і створює в зрілому віці те, про що свого часу висловився В. Гюго «життя людини – це його характер».

Характер впливає на всі властивості особистості, на її пізнавальні, вольові, емоційні процеси і стани. Ще давньоримський поет Назон зауважив, що «заняття накладають відбиток на характер людини». У характері, що сформувався, провідним компонентом є система переконання. Переконаність визначає довгострокову спрямованість поведінки людини, її непохитність у досягненні поставлених цілей, впевненість у справедливості і важливості справи, яку вона виконує. Особливості характеру тісно пов'язані з інтересами людини за тієї умови, що ці інтереси стійкі і глибокі. Поверхневистість і нестійкість інтересів нерідко сполучені з недоліком самостійності і цілісності особистості людини. І, навпаки, глибина і змістовність інтересів свідчать про цілеспрямованість, наполегливість особистості.

Вирішальне значення в характері належить морально-вольовим якостям, зокрема, здатності долати перешкоди, душевний та фізичний біль, наполегливості, самостійності, рішучості, дисциплінованості, оскільки вони зумовлюють типові для особистості особливості діяльності і соціальної поведінки.

Воля - свідоме регулювання людиною своєї поведінки (діяльності та спілкування), пов'язане з подоланням внутрішніх і зовнішніх перешкод. Це здатність людини, яка проявляється в самодетермінації і саморегуляції нею своєї поведінки і психічних явищ.

Головну психологічну функцію волі складає підсилення мотивації й удосконалення на цій основі регуляції дійсності.

На рівні особистості вияв волі виражається в таких властивостях, як:

- сила волі (ступінь вольового зусилля для досягнення мети);
- наполегливість (уміння людини мобілізувати свої можливості для довготривалої перемоги над труднощами);
- витримка (уміння пригнічувати дії, почуття, думки, що шкодять здійсненню для прийнятого рішення);
- енергійність.

Це первинні (базові) вольові особистісні якості, які визначавсь більшість поведінкових актів.

До вторинних вольових якостей належать:

- рішучість (уміння приймати швидкі, обґрунтовані рішення);
- сміливість (уміння переборювати страх і йти на певний ризик для досягнення мети, незважаючи на небезпеку для власного добробуту);
- самовладання (уміння контролювати свої почуття і підпорядковувати свою поведінку вирішенню свідомо поставлених завдань);
- упевненість у собі.

До третинних вольових якостей належать:

- дисциплінованість (свідоме підпорядкування своєї поведінки загальноприйнятим нормам);
- принциповість (вірність певній ідеї в переконанні і послідовне проведення цієї ідеї в поведінці);

- обов'язковість (уміння добросовісно брати на себе обов'язки і виконувати їх);
- діловитість;
- ініціативність (уміння працювати творчо);
- організованість (розумне планування і упорядкованість своєї праці);
- виконавчість (старанність, виконання в термін обов'язків).

Третинні якості волі звичайно формуються тільки в підлітковому віці, коли вже є досвід вольових дій.

Вольові якості можна виховувати в людини. І. П. Павлов підкреслював, що людина - це єдина система, здатна регулювати сама себе в широких межах, тобто може самоудосконалюватися. Люди зі слабкою волею при продуманій педагогічній роботі з ними можуть стати активно діяльними. При цьому треба брати до уваги індивідуальні особливості людини, наприклад її темперамент. Зокрема, у холерика легше виробити активність і рішучість, ніж у меланхоліка. Сама людина повинна з юного віку тренувати свою волю, виробляти такі якості, як самовладання, активність, сміливість.

Для того, щоб формувати ці якості, батькам і педагогам-вихователям потрібно мати знання зі сфери психології й педагогіки.

Свобода особистості в психологічному плані - це, перш за все, свобода волі. Людина не вільна від соціальних умов. Але вона вільна зайняти позицію щодо них, оскільки ці умови не зобов'язують її повністю. В цьому плані свобода - це коли людина сама повинна вирішувати, чи обрати їй добро, чи поступитися злу (Ф. М. Достоевський).

Одним із важливих педагогічних прийомів у виховній роботі є диспут. Диспут навчає умінню захищати свої погляди, переконувати інших людей. Диспут цінний тим, що знання, які здобуті під час зіткнення думок, визначаються високою міцністю і свідомістю.

Педагогу на диспуті необхідно сказати так, аби вихованці почули в його слові його волю, культуру, особистість. Справжній педагог не поспішає відкинути помилкові судження, не втручається у суперечку, не нав'язує своєї думки. Недопустима позиція замовчування і заборони. Важливим у вихованні є приклад. Ще давньоримський філософ Сенека стверджував: "Важко довести до добра повчаням, але легко прикладом". Діти швидше вчать наслідувати, аніж пізнавати. Л. М. Толстой вважав, що все виховання зводиться до доброго прикладу: "З ким поведешся - від того й наберешся".

Приклад як метод педагогічного впливу ґрунтується на бажанні студента наслідувати, але не зводиться до пристосувальницької діяльності. Прикладом для наслідування можуть бути батьки, товариші по навчанню, діячі науки і культури, педагоги, вихователі.

Без авторитету неможливий вихователь. Педагог повинен сам відповідати тому, чого він вимагає від вихованців, на що він їх налаштовує і до чого закликає.

Отже, характер не є застиглим утворенням, він формується на всьому життєвому шляху людини. Характер, незважаючи на свою багатогранність,

лише одна зі сторін, але не вся особистість. Людина здатна піднятися над своїм характером, здатна змінити його. Особистість може кинути виклик обставинам і стати іншою (якщо, звичайно, вона не ховає свого безсилля за фразою “Такий вже в мене характер”).

Література

1. Немов Р.С. “Психология” Учеб. Для студентов высш. Пед. заведений. – М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 1997.
2. Грановская Р.М. “Элементы практической психологии”. – СПб.: Свет, 2000.
3. Чепига М.П. «Плекаймо інтелектуальну еліту». -Львів: Тріада плюс, 2007.
4. Рубинштейн С.Л. // Основы общей психологии: В 2т. – Т. II. – М., 1989.
5. Психологія сучасного підлітка / під ред. Д.И.Фельдштейна. М 1987. 6. Психологія формування і розвитку особистості. М.,1981.

Summary

The basic stages of personality character formation have been shown in this article. The role of will for overcoming of internal and external obstacles has been discussed and the classification of will personal features has been demonstrated. The main pedagogical approaches in educational work have been discussed.

УДК 378.1.504

Черевко М.В., кандидат біологічних наук, доцент ©*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З.Гжицького*

ВПРОВАДЖЕННЯ ВИМОГ БОЛОНСЬКОЇ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕС ВИКЛАДАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Стаття розкриває особливості впровадження інноваційних принципів Болонської системи у процес викладання екологічних дисциплін та інших ланок навчального процесу, організації самостійної роботи і критеріїв оцінки знань за модульною системою.

Ключові слова: кредит, модуль, критерії оцінювання за ECTS, е-навчання.

Україна підписала Болонську декларацію у травні 2005 року. Це поставило перед вищою школою нелегке завдання – зберегти напрацьовані традиції підготовки висококваліфікованих фахівців та водночас забезпечити відповідність її новітнім європейським вимогам. Із дев'яти основних положень Болонської декларації не всі можливо втілити в національну систему вищої освіти одночасно і за короткий час. Потрібно було інтегрувати в українську систему навчання новітні позитивні європейські традиції не втративши її ідентичності та унікальності [1].

Однією із особливостей Болонської системи навчання є надання студентам більше самостійності й індивідуальності щодо вивчення теоретичних основ і прикладних аспектів дисциплін професіонального спрямування. Виділення на самостійне вивчення вузлових тем і розділів навчальної програми до 50-70% навчального обсягу часу, відведеного на дану дисципліну, підтверджує вагомість самостійної роботи. Як невідємна складова вивчення дисципліни вона, згідно Болонської системи, отримала новий статус фахового і виховного значення. Самостійна робота спрямована на формування у студентів навичок аналітично-творчого опрацювання літературних джерел, самостійності, відповідальності, поглиблення знань з фахових дисциплін і компетентності в обраній професійній галузі. Вимоги до самостійної роботи продиктовані необхідністю підвищення конкурентоспроможності галузевих спеціалістів на внутрішньому та світовому ринках праці, здатності їх до самостійного вирішення (чи групової участі) певних фахових питань і проблем [2].

Згідно відповідних нормативних чинних документів, у самостійну роботу студентів з окремих дисциплін включені: підготовка до лабораторно-практичних (семінарських) занять, реферативне опрацювання ключових тем програми, підготовка до всіх видів контрольних випробувань, виконання й оформлення звітів з тем лабораторних і практичних занять. Новим для традиційної системи навчання є індивідуальні завдання (ІНДЗ) з дисциплін, підсумковим контролем яких є залік. Індивідуальні дослідні завдання можна

вважати початковим етапом набуття навичок і вмінь та методики проведення екологічних досліджень для виконання курсових, випускних і дипломних робіт. Дуже важливо виявити зацікавленість окремих здібних студентів тією чи іншою дисципліною і надати можливість для її розвитку. В цьому аспекті є сенс передбачати при складанні тематики ІНДЗ такі теми, які могли б у подальшому переростати в теми курсових і дипломних робіт. Це особливо стосується робіт експериментального характеру, що потребують тривалих досліджень чи експериментів і наявності не менш як дворічних даних.

Необхідно наголосити, що ще не вироблено єдиних методичних підходів щодо планування і критеріїв оцінювання індивідуальних дослідних завдань за модульною системою. Щоб врахувати зміст, вміння оформити інформативний матеріал і оцінити самостійність її виконання, пропонується 30 балів відповідно розділити на максимально можливі 20-зміст, 5-оформлення, 5-захист. Враховуючи різні методичні підходи щодо організації і контролю самостійної роботи, особливо ІНДЗ, назріла необхідність узагальнити досвід, розробити нормативні вимоги з урахуванням специфіки теоретичних і прикладних дисциплін, щоб уникнути дублювання тем.

Самостійна робота вимагає об'ємної роботи викладача щодо її методичного забезпечення і консультативної допомоги, що не враховується в педагогічному навантаженні.

Перехід на Болонську систему навчання торкнувся перебудови планування й методики проведення лекційних і лабораторно-практичних занять, освоєння нових дисциплін, викладання яких здійснюється за кредитно-модульною системою. Особливо глибокої перебудови зазнала система модульного контролю знань, що вимагало складання тестів різного рівня (визначальних, формувальних, діагностичних і підсумовуючих) та відповідних критеріїв оцінювання знань за системою ECTS. Актуальним і ефективним є введення нових комп'ютерних технологій контролю знань. Вони не тільки підвищують цікавість до навчання, а й об'єктивність оцінювання, оскільки забезпечують однакові умови для всіх студентів, що проходять тестування, і скорочують вплив зовнішніх факторів на достовірність тестування [3]. Однак, ця система ще не стала загальною з огляду на відсутність належних програм і технічного забезпечення кафедр.

Варто нагадати, що нова стратегія вищої освіти розроблялась в університеті з врахуванням об'єктивних факторів, тому деякі новітні технології ще в процесі освоєння і розраховані на перспективу. Заслужує на увагу, за умов розширення матеріально-технічної комп'ютерної мережі та розроблення методичних матеріалів, впровадження системи е-навчання.

Це вимагає зміни ролі й функцій викладача. Він із організатора навчального процесу при е-навчанні у віртуальному середовищі стає керівником, наставником і посередником. Та, на думку багатьох педагогів, комп'ютер і е-навчання не може замінити викладача-людину, живий, доступний, емоційний характер подачі інформації [3]. Автоматизовані інформаційні системи не можуть дати студенту тих відомостей і вражень, які він отримує від безпосереднього спілкування з навколишнім світом, людьми, що необхідне для професійної роботи, розвитку особистості. Болонська система вищої освіти має

на меті формування загальної міжнародної системи освіти, названої Зоною європейської освіти, яка базується на спільності фундаментальних принципів вирівнювання якості освіти на європейському просторі та мобільності студентів і спеціалістів [6].

Входження в Болонську систему вищої освіти не означає повної асиміляції української освіти у європейському освітньому просторі з втратою своєї ідентичності та унікальності. Потрібно інтегрувати нові методи навчання і надати студентам більше самостійності й творчості в оволодінні фахових дисциплін [4, 7]. Однак не можна повністю відмовлятися від класичних форм навчального процесу, а модифікувати й вдосконалювати. Не можна відкинути їх в угоду комп'ютеризації [8]. Книга, як друкована інтерпретація концептуальних основ, так і живе слово викладача, звернене до кожного студента, були і залишаться незамінними. Інакше студенти втрачуть здатність до безпосереднього спілкування в дійсному, а не віртуальному середовищі, вміння слухати, співпереживати, збагачувати повсякденну побутову і фахову мову. Навчання і викладання – нерозривний творчий процес, що передбачає постійне вдосконалення форм і методичних підходів. Це одне із важливих дев'яти положень удосконалення вищої освіти за Болонською системою, що визначають актуальні й невідкладні сьогоденні завдання навчально-педагогічного персоналу, так і розробку стратегічних шляхів оптимізації навчального процесу і впровадження інноваційних методів [6, 7].

Оптимізація викладання і вивчення окремих дисциплін передбачає врахування таких вимог:

- чіткої послідовності вивчення логічно зв'язаних дисциплін;
- фахової спрямованості програм базових загальноосвітніх дисциплін;
- забезпеченості типовими навчальними програмами з фахових дисциплін і уникнення в них дублювання тем і розділів дотичних до них дисциплін. Це надзвичайно важливо для розвитку поглибленого вивчення кожної дисципліни. При визначенні й розподілі об'єму навчального аудиторного часу не завжди враховується вагомість і місце даної дисципліни в плані фахової підготовки.

І, звичайно, для успішного засвоєння програмного матеріалу необхідне навчально-методичне забезпечення. В цьому відношенні ще молода кафедра екології та біології має певні напрацювання, оскільки велике різноманіття екологічних дисциплін ще потребує посібників, підручників, розробки типових програм. Варто наголосити, що питання оптимізації навчального процесу і пошуки інноваційних методичних підходів постійно перебувають в полі зору навчальної частини та ректорату, що спонукає творче пошук роботи професорсько-викладацького складу. Однак для реалізації положень Болонської декларації у системі вищої освіти України необхідне формування нової освітньої політики щодо розвитку матеріально-технічної бази і фінансового забезпечення та стосовно вирішення питання про визнання національних дипломів на міждержавному рівні європейського простору. Сьогодні диктує, що фахівець будь-якої галузі повинен бути екологічно і професійно грамотним, творчим, здатним приймати об'єктивні рішення, постійно збагачувати свої

знання новими здобутками у професійній галузі та впроваджувати інновації у практичну діяльність.

Висновки

1. Впровадження інноваційних методів і вимог Болонської системи повинне здійснюватись з урахуванням матеріально-технічної та навчально-методичної бази.

2. Необхідно узагальнити досвід роботи кафедр щодо перебудови навчального процесу за Болонською системою навчання з метою оптимізації і вдосконалення фахової підготовки.

3. Оптимізація навчального процесу пов'язана з удосконаленням навчальних програм з окремих дисциплін і врахування наступності їх вивчення.

Література

1. Мельник С.В. Гармонізація державного стандарту вищої освіти із професійно-класифікаційними стандартами: міфи і реальність // Болонський процес в Україні. Проблеми освіти, 2005. – Вип. 45. – С.39-106.

2. Петренко В.Л. Концептуальні засади реалізації в Україні принципів і завдань Болонського процесу: сумісність та порівняльність системи вищої освіти // Пробл. освіти: наук.-метод. центр ВО, 2003. – Вип. 34. – С.3-25.

3. Застосування телекомунікаційних засобів у навчальному процесі: психолого-педагогічні аспекти. Навч. метод. посібник / За ред. М.Л. Смульсон. – К.: Педагогічна думка, 2008. – 249с.

4. Манако А.Ф., Манако В.В., Павлова Т.П. Педагогічні інновації та трансформація ролі викладача // Болонський процес в Україні. Проблеми освіти, 2005. – Вип. 45. – С.153-163.

5. Шамова І. Орієнтир: Болонська декларація // Синергія, 2003. – №1(5). – С.12-13.

6. Журавський В.С., Згуровський М.З. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти. – К.: ІВЦ «Вид. Політехніка», 2003 – 200с.

7. Кремень В.Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (факти, роздуми, перспективи). – К.: Грамота, 2003. – 216с.

8. Яковець Н.І. Педагогічна освіта, болонський процес і вектори модернізації системи освіти // Болонський процес в Україні. Ч.І. Проблеми освіти, 2005. – Вип. 45. – С.32-39.

Summary

M.V.Cherevko, candidate of biological sciences, docent

LNUVM and BT named after S.Z.Gzhytskyj

THE INTRODUCTION OF BOLONIA SYSTEM DEMAND IN HIGHER SCHOOLS DURING THE PROCESS OF ECOLOGICAL DISCIPLINES TEACHING.

The article deals with the peculiarities of innovative principles introduction of Bolonia system during the teaching of ecological disciplines.

УДК 378.14.504

Черевко М.В., кандидат біологічних наук, професор
Сухорська О.П., кандидат с-г наук, доцент[©]

*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З.Гжицького*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ У КОНТЕКСТІ БОЛОНСЬКОЇ СИСТЕМИ

У статті подається концептуальний підхід до проблем, суті, особливостей і ролі екологічного виховання фахівців екологічної галузі в розрізі становлення сучасних практичних вимог і навчання за Болонською системою вищої освіти. Автор наголошує на комплексному характері і складові екологічного виховання, їх реалізації з використанням набутого в минулому досвіду і традицій та їх збагачення.

Ключові слова: *екологічна культура, екологічна свідомість, моральні цінності, екологічна діяльність, екологічне виховання.*

Фундаменталізація підготовки фахівців за Болонською системою вимагає подолання технократицизму їх мислення. Необхідно зламати уяву людини про свою зверхність над природою, оскільки: «Людина усе ще по-старому переконана в тому, що найбільше щастя відкривається їй лише після встановлення повної влади над природою і ... забуває, що не менш важливо навчитися тією ж мірою панувати над собою» як частиною тієї ж самої природи [2]. У зв'язку з переходом України до ринкової економіки спостерігається процес переорієнтації цінностей, які відображають ринкові орієнтації, на матеріальне забезпечення життя. Гонитва за технічними й економічними показниками в обхід екологічних вимог і норм є загальнопланетарною проблемою. Буття людини, її ментальність, багатство живої природи, система цінностей винесені в економічну площину. У структурі ціннісних орієнтацій студентської молоді знизився статус духовності і підвищився статус матеріальності цінностей [4]. Проблеми матеріального забезпечення, фізичного виживання дедалі більше витісняють духовні потреби. Втрата духовних цінностей супроводжується зниженням інтересу до творчості, активної самореалізації, розвиває безініціативність, що є тривожним у сфері підготовки фахівців сучасності. В Декларації ЮНЕСКО про вищу освіту в XXI сторіччі зазначено: «Допомагати, розуміти, інтерпретувати, зберігати, розширювати і розповсюджувати національні й регіональні, міжнародні й історичні культури в умовах плюралізму й різноманітності». Для активної життєвої позиції сучасних студентів повинна бути сформована така система ціннісних орієнтацій, яка буде відповідати загальноновизнаним, гуманним, цивілізованим цінностям [3]. Адже людину оточує багатий живий світ – джерело життя, натхнення й естетичної насолоди. У ньому треба вміти орієнтуватись, його треба знати, щоб не

зруйнувати в погоні за матеріальним багатством. Система освіти і духовного життя суспільства, стиль життя і стандартів поведінки й культури становлять нерозривну єдність якості виховного процесу студентської молоді, формування особистості і високих моральних якостей майбутніх фахівців.

Екологічне виховання виокремилось як новий напрямок у системі комплексного виховання з властивими йому завданнями і специфічними рисами. Воно з'єднує в єдину функціональну систему всі види виховання (економічне, моральне, патріотичне, правове, естетичне). Вплив людини на природу, навколишнє природне середовище досягнув критичної межі й став поштовхом до перегляду стосунків, що склалися у системі «людина-природа». Оптимізація їх вимагає сприйняття природи як найважливішої цінності, що неможливе без високого рівня екологічних знань і екологічної культури. Згодом стосунки людини-суспільства-природи стали об'єктом спеціальних дисциплін «Соціальна екологія» та «Основи екологічної культури». Екологічна культура стала своєрідним «кодексом поведінки» в царині природи та екологічної діяльності людини і суспільства.

Екологічне виховання – один із важливих напрямків формування свідомого ставлення фахівця до використання природних ресурсів і збереження навколишнього природного середовища. Воно базується на фундаменті екологічної освіти, екологічної свідомості та екологічної культури. Процес екологічного виховання покликаний забезпечити глибоке розуміння майбутніми спеціалістами природних явищ і екологічних законів, на виховання високих смисложиттєвих цінностей та орієнтирів у людському житті. Екологічне невігластво, ігнорування екологічних норм у процесі виробничої діяльності стали причиною виникнення гострих екологічних проблем великих і малих річок, виснаження природних ресурсів нераціональним їх використанням, втрати родючих земель, збіднення біорізноманіття живої природи.

Говорячи про інтегрування університету у Болонську систему освіти, варто нагадати про збереження набутих ним в минулому традицій, досвіду і форм природоохоронної просвітницької і практичної діяльності. Наш ВНЗ був у числі перших, де викладання «Охорони природи» здійснювалось на всіх факультетах. Працював університет «Природа» і громадський факультет з підготовки громадських інспекторів охорони природи з отриманням диплома і посвідчення. Студенти і викладачі брали активну участь у пропаганді природоохоронних знань. За підсумками природоохоронної роботи тодішній зооветеринарний інститут був визначний кращим на республіканському рівні (друге місце), нагороджувався грамотами, грошовими преміями. Організація природоохоронної роботи і природоохоронні заходи проводились під керівництвом доцента М.В.Черевко.

В умовах сьогодення зростає роль екологічних знань у забезпеченні стійкого екорозвитку з врахуванням впливу на ресурси і потреби в них, збереження екологічного балансу і загальної якості навколишнього середовища для майбутніх поколінь.

Опанування екологічними знаннями здійснюється в процесі вивчення теоретичних і прикладних аспектів екологічних дисциплін з урахуванням методичних вимог Болонської модульної системи. Питання екологічної освіти й виховання включені в міжнародну програму ЮНЕСКО, узгоджуються з програмою ООН з навколишнього середовища, оскільки вони пов'язані з необхідністю глибоких екологічних знань і моральною відповідальністю за долю природи і біосфери. Система екологічного виховання зорієнтована на формування таких моральних посадових обов'язків, як неприйняття несправедливості, прагнення підвищити свій інтелектуальний і фаховий рівень, шанобливе ставлення до культури свого народу, його традицій, історії [1].

Виховний процес базується на принципах: відповідність фаховому спрямуванню, системний аналітичний підхід, наступність, переконливість, об'єктивність і відповідальність, гуманне ставлення до об'єктів живої природи тощо.

Фахову підготовку спеціалістів у галузі екології здійснює кафедра екології та біології за спеціальностями «Екологія та охорона навколишнього середовища», «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування». Починається знайомство із майбутньою спеціальністю із «Вступу до фаху». В процесі вивчення дисципліни студент отримує інформацію про актуальні екологічні проблеми сьогодення, виникненню яких посприяла екологічно неграмотна людина як індивід і член суспільства.

Поглиблення фахових знань здійснюється в процесі вивчення базових і прикладних екологічних дисциплін, які розкривають основні екологічні закономірності, суть природокористування та вплив виробничої діяльності людини на навколишнє середовище і живу природу тощо. Разом з опануванням теоретичних і прикладних знань, студенти набувають навички практичного втілення їх. Воно реалізується безпосередньо при виконанні випускних і дипломних робіт, тематика яких стосується дослідження причин виникнення і шляхів вирішення різних локальних і регіональних екологічних проблем, пов'язаних із антропогенними факторами. Рівень і оцінка їх виконання є підсумковим виразом зрілості спеціаліста екологічної галузі, його здатності до практичної фахової діяльності. Особливо вирізняються експериментальні роботи, скромні результати яких заслуговують на безпосереднє впровадження в сільськогосподарське виробництво. Практичному втіленню екологічних знань і вихованню морально-етичних рис екологічного виховання допомагає співпраця з Яворівським національним парком і галузевими науково-дослідними установами та участю студентів у природоохоронних заходах. Не можна обминути ролі студентського гуртка у комплексному екологічному вихованні, який об'єднує студентів різних курсів. Їх ріднить цікавість до екологічних досліджень, стурбованість екологічною ситуацією в своїх селах, за місцем проживання, готовність включитись в її покращення. Своє бачення проблем та їх вирішення гуртківці розкривають у доповідях на щорічних конференціях, де отримують схвалення і заслужену оцінку.

Висновки. 1. Впровадження Болонської системи в процес підготовки спеціалістів екологічної галузі заслуговує на використання набутого досвіду і традицій університету в минулому та їх збагачення.

2. Необхідно активізувати просвітницьку роботу та форми неформального екологічного виховання студентів із ширшим залученням їх до природоохоронної роботи.

Література

1. Балакірева О.М. Трансформація цінних орієнтацій в українському суспільстві //Укр. соціум: соціолог. досл. та моніт. соц. політики, 2002. - №1. – С.21-32.

2. Васильєва О.О., Горбань С.В., Толок В.О. Шляхи реалізації основних принципів Болонської декларації //Болонський процес в Україні. Ч.І. Проблеми освіти. – Вип. 45, 2005. – С.3-9.

3. Дьяков С.І. Психологічна культура студента в контексті індивідуальної самореалізації //Болонський процес в Україні. Ч.І. Проблеми освіти. – Вип. 45, 2005. – С.120-125.

4. Черних В.П., Кайдалова Л.Г., Шевченко Н.В. Ціннісні орієнтації студентської молоді в умовах переходу до ринкової економіки //Болонський процес в Україні. Ч.І. Проблеми освіти. – Вип. 45, 2005. – С.1390-145.

Summary

M.V.Cherevko, candidate of biological sciences, docent

O.P.Suhorska, candidate of agricultural sciences, docent

LNUVM and BT named after S.Z.Gzhytskyj

THE CONCEPTIONAL BASE OF ECOLOGICAL STUDENTS TRAINING IN THE CONTEXT OF BOLONIA SYSTEM.

The autor develops the main principles and the purpose of ecological education during the process of specialists training with the demands of Bolonia declaration. The necessity of using and Widening gained experience and the tradition of the University is emphasized.

УДК 37.01:378.1(075.8)

Шарата Н.Г., к.пед.н. (natalya_sharata@mail.ru), Христенко О.А., к.е.н. ©
Миколаївський державний аграрний університет

КОНЦЕПЦІЯ ВИХОВНОЇ РОБОТИ У КОНТЕКСТІ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ НА ПРИКЛАДІ МИКОЛАЇВСЬКОГО ДАУ

У статті розглядається концепція виховної роботи у контексті Болонського процесу на прикладі Миколаївського державного аграрного університету. Наведено способи ефективного управління виховним процесом.

Ключові слова: виховання, студент, Болонський процес, самоврядування.

Головною особливістю сучасної вищої школи є її особиста зорієнтованість. Сьогодні вищий навчальний заклад покликаний формувати нову генерацію української інтелігенції – грамотну, всебічно розвинену, творчу і відповідальну за себе і свої дії, здатну активно спрямовувати на подальший розвиток незалежної Української держави всі набуті знання й уміння.

Процес виховання у вищому навчальному закладі органічно поєднаний із процесом навчання молоді, опанування основами наук, багатством національної і світової культури. Навчання повинно мати не лише освітню орієнтацію, але й обов'язково мати виховну спрямованість.

Навчально-виховний процес у вищому навчальному закладі спрямовано на формування активної життєвої позиції, високо моральних рис, професійних якостей та соціальної активності майбутнього фахівця.

Навчання має особливе значення у становленні особистості керівника аграрного сектора економіки. Воно не лише озброює його необхідними для професійної діяльності знаннями, але й визначає світогляд, життєву поведінку, систему ціннісних орієнтацій, уміння налагоджувати стосунки з колегами, їхніми сім'ями, галузевим керівництвом; творчу активність, високо моральні риси, різноманітні соціально ціннісні якості, а також здатність до самовдосконалення, самовиховання.

Аналіз кожної з дисциплін, передбаченої планами підготовки фахівця, дозволяє зробити висновок, що вони є складовою частиною виховної роботи.

Національний характер гуманітарної освіти в Україні забезпечується змістовним розглядом у навчальних дисциплінах таких питань, як: національне відродження в контексті історичного досвіду, національна історична пам'ять, державно-правові аспекти національного відродження; проблеми етнонаціональної політики; культура міжетнічного спілкування, національне виховання. Отже, метою вивчення предметів гуманітарного та соціально-економічного напрямку є оволодіння майбутніми фахівцями системою знань про людину і суспільство, їх сутність, походження, шляхи самовизначення та самоствердження, що є умовою формування світоглядних орієнтацій

особистості. Студенти повинні усвідомити хід історичного, політичного і культурного розвитку українського суспільства в контексті світової співдружності народів, засвоїти свої права та обов'язки відповідно до норм державного та міжнародного права, визначити свою національно-громадянську позицію патріота України.

Студенти вищого навчального закладу, вивчаючи професійно-орієнтовані дисципліни, оволодівають професійними знаннями, вміннями та навичками відповідно до державного стандарту, отримують знання про місце та здобутки вітчизняного сільського господарства у контексті досягнень світової аграрної науки та практики, вивчають законодавство України про земельну реформу, постанови і рішення Уряду України з питань підприємницької діяльності; історію економічних вчень, національний та міжнародний досвід теорії та практики сільського господарства.

Мета виховання – сформувати всебічно й гармонійно розвинену, моральну, культурно, професійно й соціально компетентну особистість, здатну ефективно реалізовувати свої права й обов'язки й успішно здійснювати професійну діяльність. У нових соціально-економічних умовах актуальним стає розвиток такої сукупності компетенцій, яка б забезпечувала молодій людині здатність: бути відповідальним; приймати спільні рішення; регулювати конфлікти ненасильницьким шляхом; розуміти та сприймати різні культури, релігії, мови та національні традиції; володіти новими технологіями, розуміти рамки їх застосування й розповсюдження; здійснювати інноваційну діяльність; адаптуватися в умовах сучасного світу.

Мета виховання молоді конкретизується через систему завдань: виховання ставлення до праці як до першої життєвої необхідності, важливої цінності й головного способу досягнення особистого успіху, формування потреби у професійному вдосконаленні, вихованні цілеспрямованості, готовності до конкурентоспроможності та співпраці у професійній діяльності; формування орієнтації на гуманістичні світоглядні установки й духовні цінності у нових соціально-політичних та економічних умовах суспільства, здібності визначення свого місця й мети у житті, формування самосвідомості й найвищих потреб особистості; виховання почуття патріотизму, відданості у служінні Вітчизні; формування установки на безперервний процес саморозвитку, на засвоєння художніх та наукових досягнень загальнолюдської та національної культури, на формування почуття міри, смаку, стилю, що дозволять брати участь у культурному житті українського суспільства; залучення до загальнолюдських норм моральності, національних традицій і корпоративних цінностей свого професійного й соціального середовища, розвиток навичок адекватної самооцінки й оцінки результатів своєї діяльності; формування потреби у здоровому способі життя й фізичному удосконаленні, у закріпленні морального й фізичного здоров'я. Формування культу сім'ї, поваги до старшого покоління, почуття відповідальності за виховання дітей; збереження та закріплення найкращих традицій Миколаївського державного аграрного університету, українського студентства, спрямованих на виховання у студентів

уявлень про престижність обраного ними ВНЗ; розвиток та удосконалення роботи органів студентського самоврядування як однієї із необхідних умов сучасного розвитку університетського об'єднання; формування корпоративної культури університету, що визначає систему цінностей, яка об'єднує студентську молодь та науково-педагогічний склад ВНЗ для досягнення спільної мети; формування згуртованого університетського колективу, комфортних соціально-психологічних умов для комунікативно-особистісного розвитку майбутніх фахівців.

Принципи організації виховання: демократизм, що передбачає реалізацію системи виховання, яка базується на педагогіці співпраці взаємодії викладача й студента; об'єктивізм і гуманізм як основа взаємодії із суб'єктами виховання; повага до загальнолюдських цінностей, прав і свобод громадян, коректність, терпимість, дотримання етичних норм; професіоналізм, організованість, відповідальність, дисципліна та самодисципліна, компетентність; конструктивність, раціоналізм, активна участь у громадському житті ВНЗ, самодіяльності, спортивних заходах тощо; толерантність, що передбачає наявність плюралізму думок, підходів, різних ідей для вирішення проблем, терпимість до думок інших людей, врахування їх інтересів, терпимість до іншого способу життя та поведінки людей, що відповідає нормативним вимогам законів; індивідуалізація та диференціація, що формують систему виховання у ВНЗ; патріотизм та виховання любові до України, почуття відповідальності; варіативність технологій та змісту виховного процесу.

Ціннісними орієнтаціями виховання є:

1. Людина як найвища цінність – особистість студента у своїй унікальності, її світ у поєднанні зовнішніх проявів та внутрішніх хвилювань, її права та життєві інтереси, сьогодення та майбуття.

2. Честь і гідність – як моральний критерій та регулятор життєвого та професійного самовизначення особистості, її діяльності та відношення всіх суб'єктів навчального процесу, як моральна основа творчої соціально спрямованої самореалізації.

3. Особисте та суспільне благо – як ключова життєва мета громадянина України, як гармонійне поєднання у житті студента особистого та колективного.

4. Свобода та відповідальність, право вибору як найважливіша передумова успішної діяльності та підтримка в університеті демократичного устрою життя.

5. Розвиток – як основний смисл професійної діяльності педагогічного колективу, що сприяє розвитку творчої індивідуальності студента.

6. Професійна компетентність та гуманістична орієнтація – як головні умови вирішення професійних завдань, поставлених перед майбутнім фахівцем в умовах модернізації суспільства та системи вищої професійної освіти в Україні.

Місія виховання у Миколаївському державному аграрному університеті – створення умов для духовно-морального й культурного розвитку,

громадянського становлення, збагачення особистого та професійного досвіду, правильного вирішення суспільних та особистих проблем, а також умов для сприяння самореалізації студентів, формування корпоративної культури студента Миколаївського ДАУ.

Основні напрями виховної роботи

Виховна робота не має будь-яких чітко встановлених меж. Вона має пульсувати в усіх видах життєдіяльності суб'єктів навчального процесу. Виховна робота, у першу чергу, спрямована на формування професійно значущих якостей особистості, а позанавчальна – переважно на організацію соціально значущого середовища діяльності суб'єктів навчального процесу поза навчанням, спрямована на розвиток особистості. Між позанавчальною та виховною роботою існує інверсійна (пряма – зворотна) залежність. Перша має створювати сприятливі умови для організації другої, друга насичує першу ціннісним змістом, надаючи їй соціально- й професійно-ціннісний характер.

Виховання студентства – це процес творчий, зорієнтований на проблеми, пов'язані зі специфікою вищого навчального закладу, особливостями регіону. В ідеальній перспективі вищі навчальні заклади мають стати шкалою саморозвитку, самоуправління, самодисципліни, свідомої відповідальності, співробітництва й творчості викладача і студента.

Вищий навчальний заклад має здійснювати підготовку свідомої інтелегенції, сприяти оновленню і збагаченню інтелектуального генофонду нації, вихованню її бізнесової та політичної еліти, примножувати культурний потенціал, який забезпечить високу ефективність діяльності майбутніх фахівців. Це може бути досягнуто через: виховання майбутніх фахівців авторитетними, високоосвіченими людьми, носіями високої загальної світоглядної, політичної, професійної, правової, інтелектуальної, соціально-психологічної, емоційної, фізичної та екологічної культури; створення необхідних умов для вільного розвитку особистості студента, його мислення і загальної культури шляхом залучення до різноманітних видів творчої діяльності (науково-дослідної, технічної, культурно-просвітницької, громадської, оздоровчо-спортивної тощо); збагачення естетичного досвіду студентів шляхом участі їх у відродженні забутих та створенні нових національно-культурних традицій регіону, міста, села, навчального закладу, розвиток художніх здібностей; формування «Я-концепції» людини-творця на підставі самоосвіти, саморозвитку, самовиховання, самовдосконалення, моральної самозавершеності; пропаганду здорового способу життя, запобігання вживанню студентами алкоголю, наркотиків, викорінення шкідливих звичок.

Виховна робота в Миколаївському державному аграрному університеті має багатий досвід і традиції, а університетський потенціал – базу для її всебічної організації. Завдання виховання в університеті реалізуються як через зміст дисциплін, що викладаються, через виховання власним прикладом; так і через створення сприятливого виховного середовища для самореалізації особистісного потенціалу, через позанавчальну діяльність студентів.

Професійне виховання

Професійна спрямованість особистості представляється як ієрархія мотивів поведінки, самореалізації, солідарності користі й лідерства. Важливий показник професійної спрямованості – новаторська позиція – творче ставлення до дійсності, що має соціогенну природу. Сьогодні професіонал має бути творчою особистістю, наполегливо працювати над собою й прагнути застосовувати на практиці професійні навички.

Професіоналізацію студентства треба розглядати у розвитку, у напрямку спеціально організованої творчої діяльності. Виховний процес, що базується на професійних цінностях, формує особливі різновікові угруповання, поєднані професійною спрямованістю й солідарністю, корпоративними інтересами, соціально значущою діяльністю.

Центральне місце у професійному вихованні в університеті займає питання забезпечення взаємозв'язку виховного процесу з навчальною та науковою роботою. Цей напрям передбачає: удосконалення структури і змісту освітніх програм у рамках державного стандарту на основі поєднання фундаменталізації, гуманізації й професійної освіти; звернення уваги всіх кафедр до загальнокультурної, гуманістичної й морально-етичної функції освіти; розвиток нових технологій навчання, інформаційних, організаційно-методичних систем забезпечення навчального процесу, використання у змісті і технологіях навчання методологічних, соціологічних та психологічних основ педагогіки толерантності; посилення мотивації студентів до участі у наукових дослідженнях кафедр ВНЗ; створення умов для творчої та професійної самореалізації особистості студента; примноження та закріплення традицій ВНЗ; включення правових знань до змісту занять з різних дисциплін; включення до лекційних курсів, практичних та семінарських занять із соціально-гуманітарним та економічним дисциплінам розділів, що розкривають сутність поняття економічної свободи особистості, професійної мобільності та інших якостей, що формують поняття «професіоналізм».

У результаті професійного виховання у студентів мають бути сформовані такі якості особистості, як: працелюбство, економічна раціональність, професійна етика, здібності приймати відповідальні рішення, вміння працювати в колективі, розвинуті творчі здібності та інші якості, необхідні фахівцеві.

Громадянсько-патріотичне виховання

Пріоритет формування громадянської позиції, патріотичних почуттів, здібності до праці та життя в умовах демократичного суспільства визначає важливу змістову домінанту у вихованні студентської молоді. Громадянськість – фундаментальна якість людства, що полягає в усвідомленні обов'язку перед суспільством, державою та його виконання.

Громадянсько-патріотичне виховання передбачає: формування у молоді політичної культури, грамотності; уміння вести дискусію; формування у студентів національного самоусвідомлення, формування знань із проблем патріотизму та інтернаціоналізму, культури міжособистісного спілкування;

виховання почуття відповідальності, дисципліни в усіх сферах діяльності; формування культурних, моральних, патріотичних норм та установок у студентів.

Правове виховання

Правова освіта – невід’ємна частина професійного вдосконалення студента вищого навчального закладу. Засвоєння знань з основ держави та права, виховання у студентів поваги до закону, прав людини, небайдужого ставлення до порушення законності та правопорядку відбувається на теоретичних, практичних заняттях та вдосконалюється під час позааудиторної роботи.

Для налагодження систематичної право-виховної роботи велике значення має взаємодія з правоохоронними органами. Викладачі та співробітники ВНЗ спільно з працівниками правоохоронних органів проводять відповідну роботу, спрямовану на знання й дотримання у поведінці Законів України, індивідуальну роботу зі студентами, розширення знань застосування на практиці законів держави, що, в свою чергу, сформує юридичну грамотність і культуру, знання правових основ державності, правових норм та законів.

Духовно-моральне та культурно-естетичне виховання

Духовно-моральне виховання студентів є невід’ємною частиною всієї виховної діяльності. Завдання морального виховання студентів полягає у формуванні поважного ставлення до громадянського обов’язку, моральної культури й духовності, культури спілкування та міжособистісних стосунків, активної громадянської позиції, здорового морально-психологічного клімату у колективі, здорового способу життя.

Основним завданням естетичного виховання є залучення студентів, професорсько-викладацького складу та співробітників до культурних цінностей, до розвитку естетичного смаку, залучення до активної культурної діяльності, що здійснюється через гуманітарну сферу.

Напрямок виховної роботи щодо формування здорового способу життя

Соціальні наслідки шкідливих звичок загрожують здоров’ю нації, економіці країни, правопорядку, безпеці держави. У зв’язку з цим формування здорового способу життя – невід’ємна частина виховання студентської молоді. Її складність обумовлюється у тому, що молоді люди, які не відчувають проблем зі здоров’ям або мають високу самооцінку рівня здоров’я, не відчувають у цьому потреби. Тому необхідно продумувати технологію формування здорового способу життя студентської молоді, мобілізації ресурсів для побудови здорового та щасливого життя, усвідомлення себе творцем життєвих ситуацій. Для того щоб молодь хотіла зробити своє життя більш здоровим, необхідно, по-перше, знати її мотиви поведінки, а по-друге, так організувати роботу щодо формування здорових звичок, щоб запропоновані програми сприяли як досягненню цих цілей, так і зміцненню здоров’я.

Здоровий спосіб життя, особиста відповідальність за своє здоров’я формується переважно системою фізичного виховання у ВНЗ.

Слід пам'ятати, що виховання – це процес безперервного творчого пошуку. Провідна роль у вихованні студентів належить професорсько-викладацькому складу, науковцям ВНЗ. Сьогодні виховання – це не лише передача досвіду від старшого покоління молодшому, але й співпраця викладачів і студентів у сфері їх спільної навчальної і позанавчальної діяльності. Найбільш важливий аспект виховання, що впливає на студентську молодь, це інститутська атмосфера, що формується силами всіх співробітників ВНЗ. Система виховання має бути динамічною, творчою, демократичною, постійно розвиватися й удосконалюватися, морально і матеріально стимулюватися. Реалізація змісту даної концепції має здійснюватися на основі комплексного підходу, що передбачає єдність і погодженість усіх його складових, взаємодію всіх суб'єктів виховного процесу.

Література

1. Авдєєва І. М. Інноваційні комунікативні технології в роботі куратора академічної групи : навч. посіб. для вищ. навч. закл. / І. М. Авдєєва, І. М. Мельникова. — К. : Професіонал, 2007. — 298 с.
2. Васянович Г. П. Морально-правова відповідальність педагога : [теоретико-методологічний аспект]. — К. — Львів, 1997. — 163 с.
3. Ващенко Г. Виховний ідеал / Г. Ващенко. — Дрогобич, 1997. — 214 с.
4. Винтин И. А. Организация воспитательной работы в вузе во внеурочное время / И. А. Винтин // Педагогика. — 2004. — № 9. — С. 58-64.
5. Гонтаровська Н. Б. Розвиток особистості в психолого-педагогічному контексті / Н. Б. Гонтаровська // Педагогіка і психологія. — 2005. — № 1. — С. 32-41.
6. Жалдак Л. М. Педагогічні умови гуртування студентської групи вищого аграрного закладу освіти (теоретико-методологічний аспект) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к. п.н. : спец. 13.00.02 / Л. М. Жалдак. — К., 2001. — 20 с.
7. Зязюн І. А. Краса педагогічних дій : навч. посіб. [для вчителів, аспірантів, студ. середніх та вищих навч. закл.] / І. А. Зязюн, Г. М. Сагач. — К. : Український фінансовий інститут менеджменту і бізнесу, 1997. — 302 с.
8. Молчанова О. Б. Роль соціально-політичних дисциплін у формуванні громадянської позиції сучасної молоді / О. Б. Молчанова // Трансформація вузівської освіти на рубежі ХХ-ХХІ століть : наук.-метод. зб. — Миколаїв, 2001. — С. 30-33.
9. Монахов Н. И. Изучение эффективности воспитания : теория и методика / Н. И. Монахов; [опыт эксперим. исслед.]. — М. : Педагогика, 1981. — 144 с.
10. Нікітюк Є. Виховання духовності і толерантності молоді є основою розвитку сучасної освіти / Є. Нікітюк; (текст виступу [заст. голови Центр. Комітету профспілки прац. освіти і науки України на ХІ пленумі ЦК Профспілки] // Освіта України. — 2005. — № 30. — С. 6-7.

11. Ніколаєнко С. Наше завдання – виховати людину, громадянина, особистість / С. Ніколаєнко // Освіта України. — 2005. — № 36. — С. 2-4.

12. Alvesson M. Cultural perspectives on organization / M. Alvesson. — Cambridge, 1993.— 426 p.

13. Ardyle M. The psychology of interpersonal behavior / M. Ardyle. — London, 1977. — 288 p.

14. Blake R. The managerial grid / R. Blake, I. Mouton. — Houston, TX; Gulf, 1985. — 254 p.

Summary

The conception of morale building activities in the context of Bologna process by the example of Mykolayiv State Agrarian University is considered in this article. The ways of effective management of educational process are given.

УДК 94 (4УК) “192/199”

Щербатий З. Є., д.с.-г.н., професор

Павлів Б. А., к.б.н., доцент

Кропивка Ю. Г., к.с.-г.н., доцент ©

*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З. Гжицького*

ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИХ ФАХІВЦІВ ДЛЯ АГРАРНОГО КОМПЛЕКСУ – ВАЖЛИВА ДІЯЛЬНІСТЬ КАФЕДРИ

Викладено форми виховної роботи, які базуються на ознайомленні студентів з героїчними подвигами окремих постатей українського народу в боротьбі за незалежність.

Ключові слова: *національна ідея, національний патріотизм, державність, незалежність народу.*

Вступ. Перед вищими навчальними закладами, які готують фахівців аграрного комплексу країни, сьогодні стоять важливі першочергові завдання. Зокрема, при підготовці фахівців високої кваліфікації для аграрного комплексу, необхідно звертати увагу на їх національно-патріотичне виховання. Це перш за все пов'язано з тим, що сьогодні в сільських населених пунктах майже не діють культурні заклади, зокрема будинки культури, бібліотеки, які повинні пропагувати серед сільського населення національну ідею державності, славні сторінки боротьби українського народу за свою незалежність. Національна ідея – це творець, захисник, відновлювач і будівничий державності нашого народу, його дух свободи і вищий рівень самоусвідомлення. Перший заповіт української національної ідеї виконано юридичними діями в 1991 році, голосуванням Верховної Ради за “Акт проголошення незалежності України” 24 серпня і голосуванням усього українського народу за цей документ на референдумі 1 грудня. Вперше не повстання, не зброя, не якась партія, що узурпує собі владу, а мирне виявлення всього українського народу здобуває національну державність.

Отже, враховуючи такий стан, у сільських населених пунктах пропаганда національної ідеї сьогодні повинна проводитись серед сільського населення також фахівцями, які працюють в аграрному комплексі країни.

Матеріал і методи. Виходячи з вище викладеного, на кафедрі генетики і розведення тварин під час навчального процесу, а також за місцем проживання студентів проводиться виховна робота, щоб сформувати не тільки висококваліфікованого, але і національно-патріотичного фахівця для аграрного комплексу.

Результати досліджень. Наше минуле знає багато періодів, коли здавалося, що вже ніхто не врятує український народ від повної денационалізації: від часу татаро-монгольської навали, коли наші предки, за

влучним висловом Ліни Костенко, стали “гранітним щитом” на захист готичної Європи і до наших днів незалежності таких провалів було доволі багато.

Українські Січові Стрільці вписали в історію українського народу сторінки нев’янучої слави. Дві з них вікопомні. Перша полягає в тому, що січові стрільці стали заключним акордом галицько-українського відродження. Друга – своїми невтомними військовими змаганнями вони возвели величну споруду: незалежну державу, ім’я якої тоді було Західно-Українська Народна Республіка.

Українські Січові Стрільці були першою українською національною військовою частиною після Полтавської битви у 1709 році. Їх народження мало велике значення для національного відродження, відновлення військових традицій, пісні, музики. На військових традиціях усусусів формувалися сотні і курені Української Повстанської Армії (УПА). За час існування легіону було створено однострій стрільців, введено стрілецьку шапку, так звану мазепинку. За проектом І. Іванця було виготовлено стрілецький прапор з архангелом Михаїлом, у руці якого був щит з галицьким левом. Це підкреслює єдність Галичини з Наддніпрянською Україною. Прапор був урочисто посвячений митрополитом Андрієм Шептицьким 28 жовтня 1918 року в селі Розвадові, що біля Миколаєва.

Українські Січові Стрільці стали національними військовими частинами після скасування Гетьманщини. Їх народження мало велике значення для відновлення військових традицій, військової термінології, фольклору, пісні і музики. Стрілецька пісня, яка не має аналогів ні у світовій, ні в українській військовій поезії, виплекана на козацьких і народних традиціях, зуміла увібрати в себе гromовицю національного зриву, сподівання на кращу долю та віру в перемогу. Вона пролетіла через усі перепони – страху, голоду, репресій, депортації і передається сьогодні молодому поколінню людей, особливо студентській молоді, як пам’ять і стимул до боротьби за національне відродження нашого народу. Стрілецька пісня на віки записалася в славні сторінки історії боротьби українського народу за свою незалежність.

З метою виховання національно-патріотичних фахівців кафедрою під девізом “Відновлюємо історичну пам’ять”, постійно проводяться виховні заходи, які дають можливість студентам ознайомитися з героїчними подвигами національних патріотів в боротьбі за незалежність українського народу.

Такі заходи проводяться і присвячені пісенній творчості Українських Січових Стрільців під девізом “Ой у лузі червона калина”, під час проведення яких широко висвітлюється історія січового стрілецтва, їх героїчні подвиги, пісенна творчість стрілецьких поетів і композиторів, таких як Михайла Гайворонського, Романа Купчинського, Богдана Лепкого.

Проведення таких тематично-виховних занять і вечорів у гуртожитках відбувається за такою програмою:

1. Новітні лицарі вітчизни. Історія військового формування Українських Січових Стрільців та бойовий шлях усусусів.
2. Роль “Пресової Кватири” в пісенній стрілецькій творчості.
3. Творчість стрілецьких поетів і композиторів.

4. Виконання студентами стрілецьких пісень “Їхав стрілець на війноньку”, “Як Бережан до кадри”, “Гей Ви Стрільці Січовії”, “Журавлі”.

5. Перегляд виставки літератури, присвяченої Українським Січовим Стрільцям, їх пісенній творчості.

На закінчення заходу виконується стрілецький гімн “Ой у лузі червона калина”.

Виховні заходи також проводяться присвячені таким видатним постатям українського народу, як стрілецькому старшині, учаснику Листопадового Чину, полковнику Дмитру Вітовському, генералу Української Галицької армії Мирону Тарнавському, провідникам Організації українських націоналістів Євгену Коновальцю, Степану Бандері, командуючому Української повстанської армії Роману Шухевичу.

Студенти також знайомляться з подвигами героїнь наших визвольних змагань, таких як Олена Степанів, Софія Галечко, Олена Теліга, Ольга Басараб, Катерина Зарицька. Під час проведення таких виховних заходів студенти мають можливість також ознайомитися з літературою, яка висвітлює ці питання і є в бібліотеці нашого університету. Організуються також екскурсії студентів до музеїв міста Львова, зокрема Історичний музей, музей Ольги Басараб, музей “Тюрма на Лонського”.

Аналіз проведених виховних заходів зі студентами університету дає підстави зробити висновок, що вони є ефективні і сприяють формуванню національно-патріотичних фахівців.

Висновки. 1. При проведенні виховних заходів зі студентською молоддю основну увагу доцільно звертати на формування фахівця як національного патріота.

2. З цією метою ознайомлювати студентів з героїчними подвигами видатних постатей українського народу в боротьбі за утвердження національної ідеї і державності українського народу.

Література

1. Ой у лузі червона калина. Методична розробка проведення тематично-виховного вечора під девізом “Відновлюємо історичну пам’ять”, присвяченого пісенній творчості Українських Січових Стрільців / Павлів Б. А., Щербатий З. Є., Кос В. Ф., Музика Л. І., Кропивка Ю. Г. – Львів, 2004. – 33 с.

2. Павличко Д. Українська національна ідея / Дмитро Павличко. – Київ, 2002. – 56 с.

3. Кук В. Роман Шухевич державний муж і командир легендарної УПА / Василь Кук. – Київ, 2005. – 31 с.

4. Чопик Г. Українська розвідниця Ольга Басараб / Григорій Чопик. – Львів, 2005. – 32 с.

5. Головацький І. Дмитро Вітовський організатор Листопадового Чину / Іван Головацький. – Львів, 2005. – 63 с.

6. Кос А. Героїня України Олена Степанів / Анна Кос. – Львів, 2005. – 32 с.

7. Сватко Я. Місія Бандери / Ярослав Сватко. – Львів, 2003. – 63 с.

8. Сватко Я. Євген Коновалець і справа його життя / Ярослав Сватко. – Львів, 2001. – 40 с.

9. Панкевич О. Генерал Мирон Тарнавський / Олег Панкевич. – Львів, 2005. – 63 с.

Summary

Shcherbatyj Z.Y., Pavliv B.A., Kropyvka Y.G.

**NATIONAL-PATRIOTIC EDUCATION OF SPECIALISTS FOR THE
AGRICULTURAL SECTOR - AN IMPORTANT ACTIVITY OF THE
DEPARTMENT**

Described forms of educational work, based on introducing heroic feats of individual figures of the Ukrainian people in their struggle for independence.

Key words: *national idea, national patriotism, statehood, independence of the people*

УДК 79.1

Щербатий З.Є., професор, декан біолого-технологічного факультету[©]
Слобода О.М., доцент, заступник декана БТФ, директор Народного музею історії ЛНУВМ та БТ ім.С.З.Гжицького, sloboda@misto.ridne.net
Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького

РОЛЬ МУЗЕЮ УНІВЕРСИТЕТУ В СИСТЕМІ НАВЧАННЯ І ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ

*Лиш храм збудуй,
а люди в нього прийдуть.*
Ліна Костенко

На сьогоднішній день в Україні функціонує понад чотири тисячі громадських музейних закладів.

Питання збереження і примноження національно-культурного надбання, вивчення історії рідного краю, праця над збиранням історичного матеріалу дають людині вищий ступінь духовності, виховують в ній моральні та естетичні ідеали, пошану до минулого, турботу за наше майбутнє.

Ключові слова: *Музей, роль музею в системі навчання, патріотичне виховання молоді.*

Знати свою історію – це знати легенди свого краю, мамину пісню, що сіяла в душу колисаної нею дитини зернятка, які, зійшовши, виростили в добро, любов і ласку людини, це знати батьківську хату, стежина від якої веде у великий шлях Батьківщини, це знати бабусину вишиванку, забуту і розтоптану жорстоким часом, це знати дідусеву казку про правду і кривду. Це знати звичаї і традиції свого народу, його споконвічні тотемні знаки, яким тисячі років і які прийшли із глибин Трипільської культури й донині існують в традиціях писанкарства. Це й феноменальні й унікальні написи Кам'яної Могили, яким більш як десять тисяч років. Все це наша родовідна пам'ять, наші символи, наша історія, можливо, деколи сумна, а в основі своїй велична, всестверджуюча. Не забути, не вивітрити з пам'яті ці символи, ці живі свідки народного буття, врятувати від забуття й байдужості, зробити набутком для наших дітей і нащадків – ось основна роль музеїв у навчанні та вихованні студентської молоді.

На сьогоднішній день в Україні функціонує понад чотири тисячі громадських музейних закладів, зокрема, на Львівщині працює понад вісімдесят державних і приватних музеїв, із них у Львові більше сорока [2].

Через пам'ятки історії та культури, які є в музеях ми маємо можливість пізнати історію та культуру своєї держави, рідного народу, визначити своє ставлення до історичних фактів, діячів, певних явищ і закономірностей минулого.

[©] Щербатий З.Є., Слобода О.М., 2011

В експозиція державних, приватних та громадських музеїв Львівщини красномовно відображаються багата історія і духовні традиції українського народу, нашого краю.

Поряд з освоєнням фахових знань, не менш важливим моментом навчання студентів є виховання їх в душі патріотизму та любові до обраної спеціальності. В цьому особлива роль відводиться музеям, які створені у навчальних закладах.

Навчальною програмою передбачено відвідування музеїв студентами всіх груп, де вони ознайомлюються з важливими віхами історії свого народу, здобутками спеціалістів-випускників і доробками колективу, в якому доведеться навчатися 5 років.

Питання збереження і примноження національно-культурного надбання, вивчення історії рідного краю, праця над збиранням історичного матеріалу дають людині вищий ступінь духовності, виховують в ній моральні та естетичні ідеали, пошану до минулого, турботу за наше майбутнє.

Значний вклад в музейну справу вносять також громадські музеї та музейні кімнати, яких на Львівщині є більше 120. В фондах цих музеїв зберігається більше як 300 тис. одиниць збереження. За минулий рік громадські музеї Львівщини відвідало понад 230 тис. осіб.

Із них сімнадцять удостоєні почесного звання «Народний музей», зокрема у м. Львові таких є вісім. [2]

Звання Народний удостоюють громадські музеї, які досягнули значних успіхів в формуванні, збереженні та популяризації пам'яток історії, культури, природи на основі збиральницької, науково-дослідної, краєзнавчої і туристичної діяльності; колекція музею облікована згідно з чинними інструкціями, експозиція і приміщення музею відповідають сучасним науковим і естетичним вимогам, гарантують охорону і збереження музейних експонатів.

Завідувачу музею, якому надано звання «Народний», встановлюється посадовий оклад на рівні мінімального окладу завідувача відділу музею, зарахованого до IV групи щодо оплати праці [3].

Щороку на Львівщині відкривається один-два музеї, які працюють на громадських засадах.

Громадські музеї Львівщини – це справжні осередки національного і патріотичного виховання молоді, хранителі народної спадщини, обереги рідної історії, мови, культури, традицій, легенд рідного краю.

Всі музейні експозиції оформлені із теплом і любов'ю. Людина, яка переступає поріг музею, опиняється в іншому часовому вимірі.

Не є винятком і наш навчальний заклад, в якому на сьогодні функціонує сім музеїв. Зокрема один із них носить звання «Народного». Це музей Історії університету, який був створений у 1967 році.

Музей розміщений у двох кімнатах на другому поверсі навчального корпусу по вул. Пекарській, 50. Загальна площа музею становить 90 квадратних метрів.

Основним завданням Народного музею історії університету є показ історії становлення нашого навчального закладу та розвитку його основних спеціальностей, зокрема ветеринарії і технології виробництва та переробки продукції тваринництва, а також національно-патріотичне виховання студентів на історії навчального закладу, житті та діяльності його видатних діячів науки, в тому числі на здобутках всесвітньо відомих вчених університету.

Першим і незмінним завідувачем Музею історії університету і постійним екскурсоводом від його заснування і до червня 2010 року працював академік АН ВШ України, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри годівлі тварин і технології кормів із 1976 по 2010 рік, нині почесний професор університету, Панас Зиновійович Столярчук. Його стараннями було зібрано і створено основну частину експонатів. За 43 роки музей відвідало понад 32 тис. осіб. У 1996 році Музеєві історії університету надано звання Народного.

В експонатах музею подано етапи розвитку ветеринарної освіти у Львові з 1457 р. (цех ковалів-коновалів і відповідна школа), 1784 р. (кафедра) та відкрита у 1881 році самостійна Ветеринарна школа із школою кування коней, а від 1897 року – Ветеринарна академія. Подано схему – генеалогічне дерево розвитку вищих навчальних закладів із викладання ветеринарії в Європі від француза Клода Буржеля, який заснував першу навчальну установу із цього фаху в 1761р. в м. Ліоні(Франція).

Останні дані свідчать, що цех львівських ковалів-коновалів ще у 1457 році відкрив школу коновальства і кування коней, яка давала профілактичні, хірургічні та терапевтичні знання. У цій фаховій школі навчання проводилось мовою науки – латинською мовою і тривало 6 років. На той час майбутні коновали у школі вивчали такі науки, як: анатомію коней, рани та їх загоювання, хвороби та їх лікування, догляд та годівлю коней і, звісно, ковальство.

У експонатах музею представлено матеріали прадавньої історії нашої землі із часів Трипільля та історія Кам'яної могили.

У першій залі музею знаходяться також старовинні меблі першого ректора академії професора Йосифа Шпільмана: його робочий стіл, шафа, крісло, ректорський жезл, а також підручники та посібники, котрими користувалися студенти академії, терези, мікроскоп, ветеринарний посуд та препарати, інструменти, прилади, печатка ветлікаря, набір підків, які виготовляли учні школи кування коней та студенти.

Окремо демонструються експонати-муляжі поширених у той час сільськогосподарських тварин: робочого коня-напівважковоза та довгорогої сірої степової породи великої рогатої худоби, виведеної у древні часи із дикою тура, який масово водився у степах України.

На стендах є портрети засновників ветеринарної школи: Петра Зейфмана, Антонія Баранського, Генриха Кадия та перших ректорів академії, демонструються також їхні книги та навчальні посібники, оригінальні дипломи, надруковані на пергаміні латинською мовою.

На окремому стенді подано суму плати за навчання в академії в австрійські часи і національний склад студентів. У роки польського панування (1919-1939) кількість студентів-українців не перевищувала 18 відсотків. Соціальні та національні обмеження, які застосовувалися владою щодо корінного населення, прискорили об'єднання студентів-українців ветеринарних лікарів у товариство „Ватра”. Стенди музею відтворюють діяльність „Ватри”, життя її керівників. Із активних діячів „Ватри” вийшли старшини УГА Микола Кос та Микола Дереш. Довголітнім куратором „Ватри” був відомий вчений-біохімік Вацлав Морачевський, член декількох європейських академій і товариств.

Дружба Вацлава Морачевського, його сина Юрія та дружини Софії Морачевської-Окуневської із сім'єю письменника Василя Стефаника засвідчена на кількох фотографіях. На інших світлинах зображено першу дипломовану жінку-лікаря в Галичині Софію Морачевську-Окуневську разом із письменницею Ольгою Кобилянською.

Поруч – грамота від Всеросійського імператорського товариства лікарів про обрання професора Вацлава Морачевського членом цього товариства, підписана лауреатом Нобелівської премії І.П.Павловим.

Відомими вченими Львівської академії ветеринарної медицини стали учні Вацлава Морачевського – біохімік Гжицький С.З. і фармаколог Сковронський В.А. У музеї представлені наукові школи цих та інших вчених, показано їх вклад у розвиток ветеринарної та зоотехнічної науки.

На стендах музею експонуються портрети директорів і ректорів академії. У повоєнний період директорами інституту працювали професори Чеботарьов Р.С., Сьомушкін М.Р., Морошкін Б.Ф., Калінін А.С.; ректорами академії – професори Василенко Д.Я., Стояновський С.В., Кравців Р.Й.

Нині університет очолює доктор ветеринарних наук, член-кор. НААНУ, професор Гунчак В.М.

У музеї зберігаються три книги машинописних текстів з історії академії Олександра Рузанова, рідкісні видання – „Альманах Об'єднання українських ветеринарних лікарів США і Канади” та „Історія лікування тварин у Польщі” Олександра Перенца, в яких багато сторінок присвячено історії та діяльності академії.

Стіни музею прикрашають портрети Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, митрополита Андрея Шептицького, Степана Гжицького, Вацлава Морачевського, Йосифа Шпільмана, інкрустовані вироби з дерева, картини – подарунки відвідувачів музею.

У музеї знаходиться дерев'яний хрест із терновим вінком, виготовлений до Вечора пам'яті, який був проведений у грудні 1989 року кафедрою іноземних мов (автори сценарію – професор Падура М.Ф., старший викладач Тимочко М.М.) і приурочений до річниці голодомору в Україні 1932-1933 років.

Стенди та експонати музею розповідають про розвиток Львівського ветеринарного інституту від жовтня 1939 року, першим радянським директором якого став Іван Микитович Чинченко, відомий вчений-ботанік. Професор Іван

Чинченко насамперед спрямував свою роботу на збільшення в інституті кількості українських студентів.

Однак період інтенсивного українського розвою виявився короткочасним. Вже в 1940 році розпочалися перші арешти викладачів-українців і студентів. Директор інституту І. Чинченко заступався і покривав студентів, проте сам зазнав переслідувань і був звільнений з роботи, переховувався від арешту, був заарештований і в час війни ледве не розстріляний німцями.

Під час німецької окупації інститут був понижений до фахових курсів, хоч директор Юрген Вітте намагався зберегти високий рівень навчального процесу. Частина цінного обладнання німці при відступі вивезли до м. Вроцлава.

На старовинних столах музею експонуються підручники, монографії та довідники, видані вченими університету за останні роки, фотографії відомих випускників, які працюють за межами України – в США, Канаді, Німеччині, Угорщині, Польщі, Австралії, Чехії, Франції, Англії, Росії і Білорусі.

Тут бачимо також прикраси, що виготовлені з продукції тваринництва – рогу, шкіри, кістки, пір'я, яєць, сиру.

У музеї знаходяться також живописні полотна відомих художників М. Пйонтровського, М. Водзіцької, С. Яновського.

В центрі залу – макет пам'ятника Іванові Франку, який стоїть навпроти Львівського університету. Фотографії на стендах показують спортивні досягнення інституту в післявоєнні роки, зокрема прославленої збірної з футболу – неодноразового чемпіона серед вищих навчальних закладів Львова, віце-чемпіона серед викладачів Міністерства сільського господарства, сучасних рекордсменів і чемпіонів світу та Європи.

Окремі стенди музею присвячені професору С.З.Гжицькому, ім'я якого носить наш університет. У фондах зберігаються його дипломи, посвідчення, урядові нагороди, фотографії та альбоми із часу навчання в гімназії та з різних періодів життя. Серед експонатів музею зберігаються альбоми всіх післявоєнних випусків студентів, фотографії випускників різних навчальних курсів, котрі діяли при університеті. Гордістю музею є оригінальний альбом випускників навчального закладу із 1881 по 1908 роки.

Щотижня протягом навчального року Музей гостинно відкриває свої двері для студентів перших курсів та гостей університету.

Недаремно в народі кажуть: "Хто не знає свого минулого, той не вартий майбутнього".

Література

1. *Копитько О.* Музейна стратегія//Український музей: Інформаційний бюлетень.-2005.-№3
2. *Вайдахер Ф.* Загальна музеологія.-Львів; Літопис.2005.-630с.
3. *Типове положення про музей, який працює на громадських засадах.* К.,1990.-С.-3

4.Кравців Р.Й., Падура М.Ф. Львівська академія ветеринарної медицини. ЛДАВМ, 2000.-901с.

Summary

Today in Ukraine there are more than four thousand museums, particularly more than eighty public and private museums in the Lviv region and in Lviv more than forty. In the expositions of private and public museums a rich history and spiritual traditions of the Ukrainian people are displayed. Every year one or two museums, which work on a voluntary basis are opened in Lviv. Lviv public museum is the real center of the national and patriotic upbringing of youth.

УДК 378.14

Oksana Kleban Ph.D. oksanaukr@hotmail.com[©]

*Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies
named after S. Z. Gzhytskyi (Ukraine)*

ORGANIZATION OF THE CREDIT-MODULE SYSTEM OF EDUCATION IN SLOVAK UNIVERSITY OF AGRICULTURE

The organization of study process according to Bologna educational system in Slovak University of Agriculture is reviewed in this article.

Key words: *education, Bologna system, credit-module system, Slovak University of Agriculture*

INTRODUCTION. European integration process has an influence on all sphere of life in Ukraine, in particularly on reforming of educational system in universities. The quality of high education according to Bologna system is a basis of forming common European space of high education. Bologna System of Education was started in Ukraine in 2005. Now it requires substantial reforms in Ukrainian system of high education.

This study is written by results of training course which was carried by The National Scholarship Programme of the Slovak Republic for the Support of Mobility of Students, PhD Students, University Teachers and Researches. The training course was carried into practice at the Department of Marketing of Slovak University of Agriculture in Nitra. This University provides education in accordance with the Bologna strategy on the basis of scientific knowledge in the area of agriculture and related sciences. As the only agricultural university in Slovakia SUA has an exclusive position within the Slovak universities and nation-wide field of activity.

The main **aim of the study** is to catch out and adopt the best pedagogical practices on organization of educational process in accordance with Bologna System of Education.

RESULTS. The Slovak University of Agriculture (SUA) in Nitra is a top educational and scientific institution whose main aim is to provide students with a university education, drawing on scientific knowledge in agriculture and neighbouring areas, as well as on creative scientific research. Due to the fact that it is the only university of its kind in Slovakia, it has acquired a unique, national status. Its aim is to offer such education, research and advisory services which would create conditions for the development of agriculture and its neighbouring areas, the development of Slovak rural areas and their linking to the development of the international community. Meeting these aims contribute to the educational, scientific, technical, and economic growth of society. This is done in harmony with the world scientific and cultural trends. Following national and generally human traditions, the SUA is a significant part of the Slovak Republic's academic and research institutions

network. At present, the SUA offers a university education in the following levels of degree programs:

- 1st - Bachelor's / award "Bc"
- 2nd - Engineer's (Master's) / award "Ing"
- 3rd - Doctoral / award "PhD"

In addition to the above-mentioned degree programs, the SUA creates conditions for a life-long education (specialized study, retraining courses, etc.) that allows its participants to complement their knowledge in particular area. The educational process at the SUA in Nitra is carried out in 26 study areas (29 study specializations) of the Engineer's study, in 18 study areas (4 study specializations) of the Bachelor's study, in 14 study areas of the Doctoral study. All study or research areas are accredited, offering opportunity to study in full-time or part-time forms. Some kinds of study are carried out in the form of a distance study.

SUA provides two forms of study: full-time study program and external study program. In both forms of study the University uses following methods of teaching:

- Face to face;
- Distant;
- Combined.

SUA provides educational process on basis of crediting estimation of subjects according to European Credit Transfer System (ECTS). ECTS is the credit system for higher education used in the European Higher Education Area, involving all countries engaged in the Bologna Process. Among other objectives, the Bologna Process aims at the establishment of a system of credits as a proper means of promoting the most widespread student mobility.

60 ECTS credits are attached to the workload of a fulltime year of formal learning (academic year) and the associated learning outcomes. In most cases, student workload ranges from 1,500 to 1,800 hours for an academic year, whereby one credit corresponds to 25 to 30 hours of work.

Credits are allocated to entire qualifications or study programmes as well as to their educational components (such as modules, course units, dissertation work, work placements and laboratory work).

If a student graduates Bc. study program, he has to get 180 credits. In the case of graduation of Master study program, a student has to get 120 credits.

The higher education institution may decide from the start to standardize the size of educational components, giving each one the same credit value or multiples of it, and thus predefine the number of credits to be allocated per component. In this case, the course units are often called 'modules'. Module is a course unit in a system in which each course unit carries the same number of credits or a multiple thereof [4].

In SUA the academic year starts on the 1st of September every year and finishes on 31st of August. Academic year is divided into two semesters. Each semester continues during 14 weeks.

At the beginning of academic year the chief lecturer makes a study program of the subject, noticing the quantity of hours, credits and modules, recommended literature.

The teaching staff defines appropriate and feasible learning outcomes and describes the learning activities, on the basis of the standard size of the components. The estimated workload must be consistent with the number of credits allocated to that component.

It is recommended that in either case components should not be too small, to avoid fragmentation of a programme. It is also advised not to make components too large, as that may inhibit interdisciplinary studies and restrict the choices available within study programmes. Very large components are problematic for mobile students at all levels – institutional, national or international.

Whatever the method for credit allocation, the main element determining the number of credits is the estimated workload needed to achieve the expected learning outcomes. The number of contact hours alone must not be used as a basis to allocate credits, since contact hours are only one element of students' workload. Proper credit allocation should be part of the internal and external quality assurance for higher education institutions.

In estimating students' workload, University consider the total time needed by students in order to achieve the desired learning outcomes. Typically the estimated workload will result from the sum of:

- the contact hours for the educational component (number of contact hours per week x number of weeks)
- the time spent in individual or group work required to complete the educational component successfully (i.e. preparation beforehand and finalizing of notes after attendance at a lecture, seminar or laboratory work; collection and selection of relevant material; required revision, study of that material; writing of papers/projects/dissertation; practical work, e.g. in a laboratory)
- the time required to prepare for and undergo the assessment procedure (e.g. exams)
- the time required for obligatory placement

In the modern university, teaching is just one of several important functions, the others being research, service to business and technology (e.g., through faculty consulting activities), and service to the community and society at large. In industry, quality is relatively easy to assess. In education, even if a definition of quality can be formulated and agreed upon, devising a meaningful assessment process is a monumental task.

Assessing knowledge is relatively straightforward, but methods for assessing skills are complex and time-consuming to administer and valid means of assessing values do not exist.

On the purpose of assessment of teaching quality the dean's office of SUA usually collect anonymously opinions of students concerning teaching quality. It is used a questionnaire, which helps to estimate teaching quality.

The students' individual curriculum holds the information about the volume and estimation forms of every academic subjects. The student's individual curriculum is formed by students or by collaboration with tutor.

A curriculum may also refer to a defined and prescribed course of studies, which students must fulfill in order to pass a certain level of education.

All subjects are divided into compulsory, compulsory chosen and for choice.

Compulsory subjects are prescribed to students according to requirements of normative study program. Compulsory chosen subjects are directed to students as alternative offer following from the study specialization. Subjects for choice are some subjects which can be chosen by student on his own accord.

The SUA appoints special consulting service with a view to help students to form their individual curriculum. This consulting service consists of competent teachers. Students can get information about subjects from the local university network program.

Teaching aids and methodical documents help teachers to provide integral educational process. SUA uses all means of teaching in educational process: textbooks, abstracts of lectures, instructions to seminars, case studies, semester's papers, undergraduate and degree thesis. All lectures and seminars are carried out by using electronic multimedia instruments. A lot of methodical documents are putted at web-page of SUA. Thus students can use them during studies.

There are two ways of checking students' knowledge: end-of-term test and exam.

The end-of-term test can be passed if students have done all requirements mentioned by lecturer in the pedagogical documentation at the beginning of semester. The teacher notes "credited" in students' record books during the week of examinations. Students, who didn't pass the test, have to do all requirements on this subject during one week.

Information on passed tests by students has to be fixed in the special record book and information system STUDENT.

Knowledge of students on some subjects and their abilities to present acquired theoretical and practical skills can be checked by exam.

Exams can be oral, written, practical or combined. All exams are conducted in one day. Students are informed about their results on the day of exam. In the condition of written exam students can be informed about their results as soon as three days. There are two ways of information about passed exams: by electronic information system STUDENT or by posting up a notice at the departments' signboard.

Only assistants of professors and professors can conduct exams. All exams are conducted during exam's term. Time and place of exam's conducting are informed in information system STUDENT. Under condition that student was absent at an exam unfoundedly and during three days he didn't properly improve the situation, he would get the mark FX. All results of examination are classified according to ECTS (table 1)

Every teacher has own requirements to students' study. Teachers estimate every kind of student's work by points. For example, criteria of knowledge estimation can be students' homework, semester paper, student's activity and attendance at lessons.

Student, who got the mark FX, has two chances to improve the result. If he didn't do it, he ought to study at the same course again.

Students, who got marks E-B, can improve their results too. According to permission of dean's office they can improve their results at the end of appropriate degree program but only from 2 subjects. For this purpose it is formed commission of 3 persons. The head of the commission is a chief of department.

Table 1

SCALE OF STUDENTS' KNOWLEDGE ESTIMATION

Marks	Points	ECTS marks
Excellent	93-100	A
Very good	86-92	B
Good	79-85	C
Satisfactory	72-78	D
Sufficient	64-71	E
Fail	≤ 63	FX

Source: [2]

CONCLUSION. The article presents information on the educational process in the Slovak university of Agriculture, which can be used in practice Ukrainian educational institutions.

REFERENCES

1. Official web-page of Faculty of Economics and Management of Slovak University of Agriculture in Nitra http://www.fem.uniag.sk/fem/subory/2010_2011_IBA.pdf
2. Študijná príručka 2009-2010 – Fakulta ekonomiky a manažmentu / Dr. h. c. prof. Ing. Peter Bielik, PhD., PaedDr. Irena Felixová, Ing. Anna Božiková. – Nitra, 2009. – P. 122.
3. ECTS Information Package of Slovak University of Agriculture in Nitra <http://ects.uniag.sk/ects-information-package>
4. ECTS User's Guide http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/ects/guide_en.pdf
5. Oksana Kleban Professional Programme Report. – Nitra, 2010.

ЗМІСТ

ВИКЛИКИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ВИХОВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ В КОНТЕКСТІ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

1. **Синявська І.М.**
ВИХОВНА РОБОТА В АГРАРНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДАХ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА
БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ 3
2. **Ищенко Т.Д., Лепеха І.О.**
ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ В ПРОЦЕСІ
ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ 7
3. **Гунчак В.М., Чепига М.П.**
КОДЕКС ЧЕСТІ ВИКЛАДАЧА ЯК ПЕРЕШКОДА
АКАДЕМІЧНІЙ НЕЧЕСНОСТІ І ПОБЛАЖЛИВОСТІ 14
4. **о.Степан Кащук**
ЛЮБОВ ДО РІДНОЇ ЗЕМЛІ, МАТЕРИНСЬКОЇ МОВИ,
ГОРДІСТЬ ЗА СВОЮ ВІТЧИЗНУ, ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЇЇ
МАЙБУТНЄ 24
5. **Батюк Б.Б., Диндин М.Л.**
ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МЕНЕДЖЕРА В
УПРАВЛІНСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ 28
6. **Бежук О. М.**
РОЛЬ ЦЕРКВИ ТА ГРОМАДСЬКИХ ІНСТИТУЦІЙ У СПРАВІ
ОПІКИ ДІТЬМИ В ГАЛИЧИНІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ 32
7. **Берко Й.М.**
ПРИМАТ ДІЄВО-ПРАКТИЧНОГО ПРИНЦИПУ
ВИХОВАННЯ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ДИСЦИПЛІНИ
«ЗАПОВІДНА СПРАВА» 38
8. **Бінкевич О.М., Бінкевич В. Я., Новотні Ф., Лешо Б.**
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВНОЇ РОБОТИ У
ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ 43
9. **Бондарчук Л.В.**
ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ В СУМСЬКОМУ НАУ 48
10. **Бойко А.О.**
ПОЧНИ НАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ З СЕБЕ 51

11. **Будник О.Б.**
ЕТНОКУЛЬТУРНА СПРЯМОВАНІСТЬ ВИХОВАННЯ У
ВИЩІЙ ШКОЛІ В КОНТЕКСТІ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ 54
12. **Ваврисевич Я.С.**
РОЛЬ УКРАЇНСЬКОГО ЖІНОЦТВА У ВИХОВАННІ ТА
ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ У
МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ НАШОЇ ДЕРЖАВИ 62
13. **Верес Є.М., Галяс В.Л., Федець О.М., Токарчук О.П.**
ВИХОВАННЯ ХАРАКТЕРУ СТУДЕНТІВ 67
14. **Висоцький А.О., Романська У.Б.**
РІДНА МОВА - ДУХОВНА СКАРБНИЦЯ УКРАЇНСЬКОГО
НАРОДУ 72
15. **Голубовська О.В.**
ОСНОВНІ СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ І
ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ 78
16. **Грабовська О. С., Смолянїнова О. О., Пилипець А. З.,
Федякова В. Ф.**
РОЛЬ БІБЛІОТЕКИ ІНСТИТУТУ БІОЛОГІЇ ТВАРИН НААН У
ВИХОВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГІДНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ
МОЛОДІ ТА МАЙБУТНІХ НАУКОВЦІВ 83
17. **Грабовський С. С., Грабовська О. С.**
ПІЗНАННЯ БУТТЯ ЧЕРЕЗ ДУХОВНІСТЬ 87
18. **Гривул Т.Т., Гривул Т.М.**
СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТСТВА В ЕПОХУ
ПОСТМОДЕРНІЗМУ 91
19. **Гримак О.Я., Кушнір Л.П., Кушнір А.М.**
БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ: ПЕРЕДУМОВИ
ВИНИКНЕННЯ ТА ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ, РЕАЛІЇ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ 97
20. **Гуфрій Д.Ф., Винярска А.В., Хомик Р.І., Харів І.І.**
ДРЕС-КОД ЯК РЕГЛАМЕНТ ЩОДО ДО ЗОВНІШНЬОГО
ВИГЛЯДУ ВИКЛАДАЧА ТА СТУДЕНТА 101
21. **Данченко І.О., Моїсєєва Н.І.**
ПРОЕКТУВАННЯ ВИХОВНОГО ПРОСТОРУ У ВНЗ:
ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ 105
22. **Дзера М.М., Прокіп А.В.**
РОЛЬ ГІМНАЗІЙНОЇ БУРСИ В НАВЧАЛЬНО–ВИХОВНОМУ
ПРОЦЕСІ РОГАТИНСЬКОЇ ГІМНАЗІЇ У 1909-1914 рр. 109
23. **Дзера М.М.**
УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ ПРИ ПІДГОТОВЦІ
ФАХІВЦІВ У ВИШАХ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ 114
24. **Драч М.П., Галух Б. І., Чепига М.П.**
МОЖЛИВІСТЬ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ
ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЧИННИК ПРИ ВИБОРІ ПРОФЕСІЇ 119

25. **Драчук А.О., Демидюк С.К., Слівінська Л.Г., Личук М.Г.**
ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ФАКУЛЬТЕТУ
ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ В СТУДЕНТСЬКИХ
ГУРТОЖИТКАХ УНІВЕРСИТЕТУ 124
26. **Кісера Я.В., Федорович В.С., Демус Н.В.**
ПРОФОРІЄНТАЦІЯ – ОДНА З СКЛАДОВИХ ВИХОВНОГО
ПРОЦЕСУ У ЛЬВІВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ
УНІВЕРСИТЕТІ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ ТА
БІОТЕХНОЛОГІЙ ІМЕНІ С.З. ГЖИЦЬКОГО 129
27. **Ковнір О.І.**
ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ КУРСАНТІВ
ВИЩИХ МОРСЬКИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ І-ІІ РІВНІВ
АКРЕДИТАЦІЇ ЯК ОСНОВИ ЇХНЬОЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ
САМОРЕАЛІЗАЦІЇ 134
28. **Козій Б.І., Степанюк О.І.**
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС ЯК НОВА
КОНЦЕПЦІЯ МЕТОДИЧНИХ НАСТАНОВ ДЛЯ СТУДЕНТІВ 139
29. **Колос Б.О.**
ЯКА СИСТЕМА ОСВІТИ І ВИХОВАННЯ ПОТРІБНА
УКРАЇНІ? 144
30. **Колтун Є.М., Горбатюк Б.А., Максимович І.А., Чернушкін Б.О.**
НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ ТА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ
УКРАЇНЦІВ 149
31. **Комісаренко Н.О.**
ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ
З ОПОРОЮ НА ІДЕЇ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО 157
32. **Костенко В.Г., Федішин Я.І.**
ВИКЛАДАЧ ЯК ВЧЕНИЙ, ПЕДАГОГ І ВИХОВАТЕЛЬ 164
33. **Костенко В.Г., Батюк Б.Б.**
ЦІННІСНІ ПРІОРИТЕТИ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩІЙ
ШКОЛІ 169
34. **Крупник Я.Г.**
ВИХОВАННЯ ДОБРОГО ХАРАКТЕРУ ЗА АПОСТОЛОМ
ПЕТРОМ 177
35. **Куртяк Б.М., Левківський Д.М.**
ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ТА
ЕФЕКТИВНІСТЬ РОБОТИ КУРАТОРА АКАДЕМІЧНОЇ
ГРУПИ У СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОГО
ВИХОВАННЯ 182
36. **Левкович Н. М.**
ТРАДИЦІЙНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ (НА
ПРИКЛАДІ НАРОДНОЇ МЕТЕОРОЛОГІЇ УКРАЇНЦІВ
КАРПАТ) 187

37. **Лужкова О.О.**
ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ЕСТЕТИЧНОГО ІДЕАЛУ
СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДІВ ЯК ОСНОВНА ЗАСАДА ВИХОВАННЯ У ВИЩІЙ
ШКОЛІ 192
38. **Луцик Л.О., Пилипчак Г.С.**
РОЛЬ І КУЛЬТУРОЛОГІЧНА ФУНКЦІЯ
УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ В РЕАЛІЗАЦІЇ
ПОЛОЖЕНЬ БОЛОНСЬКОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ 196
39. **Мандюк Т. З., Горда О. М.**
ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТСЬКОЇ
МОЛОДІ 200
40. **Мартинюк І. О.**
ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ВИХОВНОЇ РОБОТИ У ВИЩОМУ
НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ В КОНТЕКСТІ БОЛОНСЬКОГО
ПРОЦЕСУ 206
41. **Матвій-Лозинська Ю.О.**
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИХОВНОЇ
ПОЗААУДИТОРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИЩИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ТУРИСТИЧНОГО ПРОФІЛЮ 210
42. **Минів Р.М., Чепига М.П.**
РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ ТА ПІДНЯТТЯ
ДУХОВНОСТІ ІТУДЕНТІВ В УМОВАХ БОЛОНСЬКОГО
ПРОЦЕСУ 218
43. **Минів Р.М., Огірко О.В.**
ДУХОВНО-МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ
МОЛОДІ 230
44. **Музика П.М., Соломонко Д.О., Дутка Г.І.**
РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ В
КОНТЕКСТІ ВХОДЖЕННЯ У СВІТОВИЙ ГЛОБАЛЬНИЙ
ПРОЦЕС 237
45. **Ощипок І.М., Ромашко І.С., Крипська Н.В.**
ПРОЦЕС ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У ВУЗІ
ТА ЕТАПИ УПРАВЛІННЯ НИМ 243
46. **Паскевич Г.А., Гіль Л.Г., Кирилів Я.І., Періг Д.П.,
Луник Ю.М., Петришак О.Й., Барило Б.С.**
ФОРМИ І МЕТОДИ НАЦІОНАЛЬНО – ГРОМАДСЬКОГО
ВИХОВАННЯ 248
47. **Пацевко А.Й., Приставський Т.Г., Василів О.В., Бабич А.М.**
МЕТОДИ ТА ПІДХОДИ ДО ПОКРАЩЕННЯ РОЗВИТКУ
ФІЗИЧНИХ ЯКОСТЕЙ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИЧНОГО
ВИХОВАННЯ У ВИЩИХ АГРАРНИХ НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДАХ 253

48. **Півторак Я.І., Лесів С.М., Семчук І.Я., Матеуш В.Л.**
ШЛЯХИ ЕФЕКТИВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВАННЯ
СТУДЕНТІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ 257
49. **Распутня Л.П.**
ПЕДАГОГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ЯК АСПЕКТ
УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ
ПОЗАНАВЧАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ У ВИЩОМУ
НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ 261
50. **Сєнчева О. В.**
ГОЛОВНЕ ЗАВДАННЯ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ – ЯКІСТЬ 266
51. **Сколоздра С.В., Чайковський Б.П.**
НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ ЯК СКЛАДОВА БОЛОНСЬКОГО
ПРОЦЕСУ 270
52. **Скоромна О.І., Клибанівська Т.М.**
СОЦІАЛЬНІ ЦІННОСТІ СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ
МОЛОДІ 278
53. **Стефаник В.Ю., Дмитрів О.Я., Кава С.Й., Кудла І.М.**
МОРАЛЬНО – РЕЛІГІЙНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ
МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ 283
54. **Стибель В.В., Данко М.М., Лобойко Ю.В.**
ВИХОВАННЯ МОВНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ 287
55. **Стояновский В.Г., Коваленко П.П., Кабанець С.І.,
Колотницький В.А.**
ЗНАЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ ТА
МЕНТАЛЬНОСТІ У ВИХОВАННІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ 292
56. **Тищенко В.М.**
ПЕРШООСНОВА ЛЮДСЬКИХ КОМУНІКАЦІЙ 296
57. **Тищенко В.М.**
ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ВИКЛАДАЦЬКОГО ЗАДУМУ 299
58. **Турко І.Б., Калініна О.С., Пелень Р.А., Бенч О.О., Куляба О.В.**
ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ
ФАХІВЦІВ 302
59. **Фреюк Д.В., Ярошович І.Г., Ключковська М.В., Салата В.З.,
Семанюк В.І.**
ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ В КОНТЕКСТІ
БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ 307
60. **Халецький О.В., Дзера М.М., Децик О.П.**
ВЕРНІСАЖ НАРИСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ У ВІТЧИЗНЯНОМУ
СОЦІАЛЬНОМУ ДИСКУРСІ 310
61. **Ціж Б.Р., Прохоренко В.Я., Дзямські З.**
ВПЛИВ СУСПІЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ НА РОЗВИТОК
ДОКЛАСИЧНОЇ НАУКИ І ТЕХНІКИ 314

-
62. **Чепига М. П., Мицук О. А., Мідяний С. В., Мотько Н. Р.**
ФОРМУВАННЯ ХАРАКТЕРУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ 318
63. **Черевко М.В.**
ВПРОВАДЖЕННЯ ВИМОГ БОЛОНСЬКОЇ СИСТЕМИ
ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕС ВИКЛАДАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ
ДИСЦИПЛІН 322
64. **Черевко М.В., Сухорська О.П.**
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ
СТУДЕНТІВ У КОНТЕКСТІ БОЛОНСЬКОЇ СИСТЕМИ 326
65. **Шарата Н.Г., Христенко О.А.**
КОНЦЕПЦІЯ ВИХОВНОЇ РОБОТИ У КОНТЕКСТІ
БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ НА ПРИКЛАДІ
МИКОЛАЇВСЬКОГО ДАУ 330
66. **Щербатий З. Є., Павлів Б. А., Кропивка Ю. Г.**
ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИХ ФАХІВЦІВ
ДЛЯ АГАРНОГО КОМПЛЕКСУ – ВАЖЛИВА ДІЯЛЬНІСТЬ
КАФЕДРИ 338
67. **Щербатий З.Є., Слобода О.М.**
РОЛЬ МУЗЕЮ УНІВЕРСИТЕТУ В СИСТЕМІ НАВЧАННЯ І
ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ 342
68. **Oksana Kleban**
ORGANIZATION OF THE CREDIT-MODULE SYSTEM OF
EDUCATION IN SLOVAK UNIVERSITY OF AGRICULTURE 348